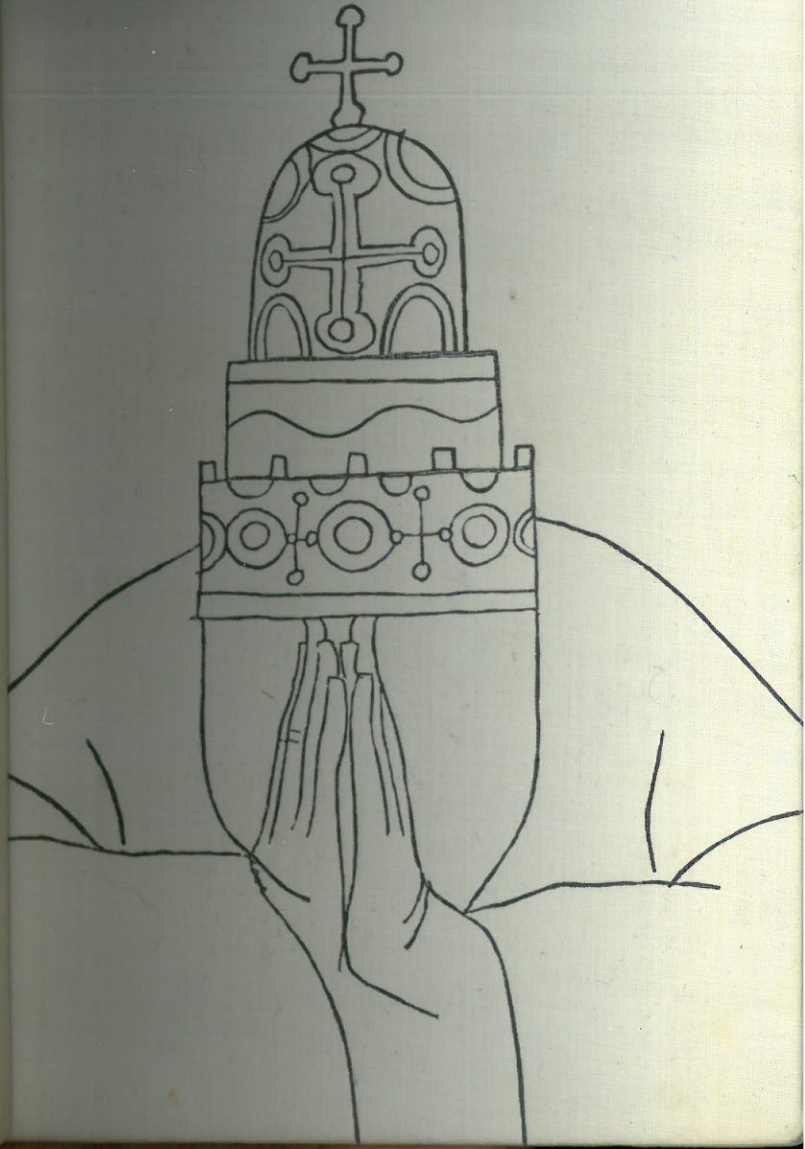

Emanuel Roidis PAPEZKA JANA

Emanuil
Roidis PAPEŽKA
JANA

ILUSTROVAL
OTA JANEČEK

ODEON

PRAHA
1967

V úvodu svých dějin považoval Herodot za vhodné vyložit důvody, jež ho přiměly vyprávět o Miltiadových triumfech a o milostných dobrodružstvích egyptských žen s kozly. Tento dobrý příklad otce dějepisu následovali i historikové pozdější: Thukydes, Tacitus, svatý Lukáš, Gibbon a Guizot. A tak začátek všech dějepisných děl tvoří obvykle pisatelovo ospravedlnění, podobně jako začátkem epických básní bývá zas vzývání Múzy. K tomuto chvalitebnému zvyku dějepisců se připojuji i já a pospíchám vám vyložit, jak se to stalo, že ruším klid papežky Jany, odpočívající v pokoji již tolik století — aby mě snad někdo neobviňoval ze zneuctívání hrobů.

Když jsem se asi před dvaceti lety — jako mladý hoch — přestěhoval do Itálie, náboženské cítění v západní Evropě bylo ještě velmi silné. Tenkrát ještě dost lidí jedlo v pátek humry a líbalo mnichům pásy. Podle tamějšího zvyku býval jsem vždy několik měsíců na letním bytě na venkově. Za dlouhých podzimních večerů, zatímco po otrhaném révu lezli hlemýždi a pod kaštiny rostly houby, sedával jsem často u ohně s vinaři, kteří nemluvíli o ničem jiném než o zázračných obrazech světců, o strašidlech vylézajících z hrobů a o ubohých dušičkách, které unikly z očiště. Tyto styky s vesničany na mě tak působily, že jsem se stal dosti pověřivým. Papeže, jenž podle vyprávění mých společníků otevíral a zavíral brány nebes, přátelil se se svatým Duchem a své nejsvětější nohy nastavoval k políbení králům, představoval jsem si jako nějakou neobyčejnou, báječnou bytost, asi jako balón vznášející se mezi nebem a zemí.

V tomto duševním rozpoložení jsem žil a bydlel v Janově, když najednou roku 1848 vypukla revoluce, která oťásla celou Itálii. Kněžstvo a náboženství byli zahrnuti do klatby vyhlášené proti králům a tyranii, jak se to děje při všech politických třenicích na Západě. Již několik let obcházel nešťastný ostrov zlý duch, jenž do všech srdcí zaséval nespokojenost, neposlušnost a neuhasitelnou žízeň po svobodě.

Přeložili Lysimachos a Milena Papadopulosovi

© Illustrations Ota Janeček

Trůny se s praskotem bortily, jako by se chtěly zřítit, a zuby králů cvakaly úzkostí ještě hlasitěji. Zlověstná a pro italské uši nezvyklá slova, ústava, národní garda, svoboda tisku, společné vlastnictví, ozývala se odevšad jako syčení zmijí. Slepá víra, která po tolik století kráčela ruku v ruce se slepými a jim lichotila, byla zahánána jako obřížný žebrák a uprchla plna úzkosti do hor, kde hledala útulek pod střechami venkovanů. Avšak i jejich dveře nalézala uzavřené, a nedobytné. A zatímco ta ubožačka tápala takto ve tmách, a při každém kroku klopýtila, rozhýbali se králové, kteří o ni opírali svou moc, a tasili meče. Bouřící se Janov byl obléhán, dělové koule rozbíjely střechy domů a nešťastní obyvatelé, obávající se, aby se jim nestalo totéž, co jejich střechám, prchali tam, kde se uschovávají nejkřehčí nádoby, vinné láhve. V takovém vinném sklepe hledal jsem kolem půlnoci ochranu i já se svými blízkými i se sousedy, kteří se sem uchýlili pod záštitu řecké vlajky. Více než padesát osob, mužů i žen, patriciů i rybářek, hraběnek i nosičů uhlí, se tísnilo v tomto těsném prostoru mezi lahvemi a džbánky, cibulemi a sušenými fíky.

Vražedné koule Viktora Emanuela, které chybyly svůj tyranský cíl, rozbily tu staré bašty společenské nerovnosti a přitiskly k sobě králové bléde poddané v demokratickém bratrství strachu.

Zpočátku vládlo v tomto sklepním shromáždění hrobové ticho a stísněnost. Dům to byl však pětipatrový, klenutí vinného sklepa pevné a proti kanonádě bezpečné. A tak ustarané tváře mých společníků, zprvu zelené jako sklo kolem ležících lahví, nabývaly poznenáhlu lidštitější barvy. Naslouchali jsme již téměř bez obav tomu hroznému lomozu nad sebou a byli si jisti, že smrt řádící nahoře nemůže proniknout tak hluboko, i kdyby se shýbala sebevíc. A jak strachu postupně ubývalo, tak se jazyky Vlachů rozvazovaly. Klenutí sklepa odráželo ozvěnou všechny ty nesouvislé řeči, sliby milodarů Madoně na svíčky, dohadování mužů, vzývání svatých a strašlivé nadávky na „bombardátore“. Jako při zápasech Ariostových, kdy proti sobě bojovali dva nejlepší rekové, zatímco ostatní bojovníci postavili k noze zbraň a tiše přihlíželi zápasu, tak i zde oněměli postupně všichni, co byli ve sklepe, a poslouchali, jak se šedovlasý abbé od svatého Matouše a starý redaktor „Gazetty di Genova“ dohadují o svobodě a o vladaři, o pokroku a o papežství. Drama odehrávající se nad našimi hlavami činilo tuto debatu zvláště časovou. Oba protivníci byli k tomuto zá-

pasu dobře vyzbrojeni a posluchači je obklopili — jako Kartáginci Eneáše — s otevřenými ústy i ušima.

Žurnalista tvrdil, že hrůzy, které teď proděláváme, zaviniil klerikalismus. Abbé však trval na tom, že bratrskou krev, jež kolem dokola teče, je třeba chápat jako smrtící obět přinášenou Nejvyššímu.

Zatím už nastávala noc a ostré jako ostří kordů dvou protivníků při souboji, se křížily. Mne samého splet všech těch hlasů ponenáhlu ukolébala, stal jsem se i obětí únavy, která mě přepadla, a má šestnáctiletá hlava klesla nakonec na sousedova kolena. Náhle však zahrnalo spánek z mých víček vzrušující vyprávění. Cholerickému žurnalistovi přešla konečně trpělivost. Neústupný abbé odpovídal totiž na nejpádnejší důvody samými mnišskými frázemi a citáty z Bonalda a de Maistra. Změnil proto taktiku. Byl si už jistý, že tomuto křesťanu, bojičtému se světila jako netopýř slunečních paprsků, oči neotevře. Přestal se tedy hádat a pokoušel se tupit a zesměšňovat idoly svého protivníka. Vytasil se s nejspinavějšími stránkami z papežských dějin, vybíral z nich všechnu hanbu a sprostotu a jimi plival ubohému knězi přímo do tváře. Vylčil nám jako trojhlavého kerbera tři papeže, Benedikta IX., Řehoře VI. a Sylvestra III., kteří vládli církvi současně, dávali jeden druhého do klatby a Itálii zaplavovali krutí; Zachariáše, jenž odsuzoval k smrti ohněm vědce, kteří učili o existenci protinožců, a jenž v přemíře své domnělé moudrosti tvrdil, že kdyby byli protinožci, muselo by být i dvojí slunce a dvojí město; Štěpána III., hnusného hanobitele hrobů, jenž přikázal vykopat hrob svého předchůdce Formosa, jeho už hující tělo dal přivléci před koncil a podrobil je směšnému a zároveň odpornému výslechu; Jana XXII., který svůj život věnoval hledání kamene mudrců a nakonec ho opravdu našel . . . totiž v podobě sazebníku, v němž byly uvedeny ceny za odpuštění jakéhokoliv hříchu, ať vadaždy či krádeže, násilí nebo travičství a dalších; Julia III., druhého Caligulu, jenž obklopen poháry vína a nevěstkami jmenoval svou opici kardinálem, a Jana XII., který daroval své milence pokrývku se stolu, na němž byla podávána večere Páně, aby ji používala jako koberce, a optjel se s ní z posvěcených nádob, až byl konečně přistižen a zavražděn manželem této ženy anebo také — jak si to přejí letopisci — dáblem. V každém případě je třeba říci, že dábel a podvedený manžel mají jistý charakteristický rys společný.

To všechno vyprávěl ten starý pán za naprostého ticha, jež sem

tam přerušila nějaká ta koule, co spadla nablízku, anebo zřítivši se střecha. Někteří z posluchačů se přitom křižovali, jiní zase napínali uši a ženské ukřívaly obličej do zástěr. Představte si však, jak mi bylo, když ten neúprosný řečník, neuspokojený ostudou mužských papežů, začal posléze vyprávět historii papežky Jany.

Milostné poměry papežky, těhotenství a porod na veřejné ulici!

Krátce poté nastal den. Výbuchy dělostřelby řídly a poznenáhlu docela ustaly. Nedobytný Janov se po třídenním obléhání vzdal a vydal do drápů tyрана — jak tenkrát říkali králi Viktoru Emanuelovi — vůdce revoluce, kterou následujícího dne nazvali vzpourou. Kupci přestrojení za národní gardisty, operní tenoři a barytoni s tvářemi zbavenými líčidla, opásaní středověkými meči a po ulicích zpívající „svobodu nebo smrt!“, studenti, kteří se chvástali, že zaženou tyranovu armádu ozbrojeni jenom svými lékařskými a právníckými spisy, všichni tihle hrdinové při prvním záblesku královských bajonetů zmizeli jako noční můry při východu slunce. Ba i Vlašky, které vyšly tolik praporů a které našťovaly bojovníkům trojbarevné stuhy, vzpomněly si zase na rady svých zpovědníků, a jakmile je na ulici políbil na tvář nějaký důstojník, nastavily mu k urážce i druhou. A tak se po několika dnech na červené prapory, na písně svobody, na prolitou krev, kule i rozvaliny docela zapomnělo.

Aošak na papežku jsem nemohl zapomenout. Neobvyklé okolnosti, za nichž jsem o ní slyšel vyprávět, zvláštní vzhled a chování vypravěčovo, podzemní sklepení, ta úzkost, jež nás svírala, a krvavá lázeň tam nahoře na ulicích, to všechno způsobilo, že onen obraz uvázl v mém srdci nevyhladitelný jako stopy Ježíšovy ve skále v Judeji.

Od té doby zjevoval se mi ve snách smutný stín Janin s mrtvě narozeným dělátkem v náruči velmi často a snažil jsem se různým způsobem dozvědět se něco o této hrdince, jediné svého druhu. Poptával jsem se profesorů, sluhů, rolníka obdělávajícího svou hroudu i ilustého kapucína, jenž mě přišel prosit o almužnu. Celé hodiny jsem trávil u knihkupců a prohraboval se v prachu červotočivých svazků s nadějí, že naleznu nějaké stopy své papežky, jež kněží v Itálii tak pečlivě setřeli. Když jsem se po nich dlouho bezvýsledně ptánil a když jsem často jako Caesarův papoušek volával: „Tempus et labor abeunt“, moje zvědavost zašla hlady, protože se jí nepodařilo nalézt ani jediné sousto.

Několik let poté dostal jsem se na studie do Berlína, a protože jsem neholdoval ani dýmce, ani pivu, ani veřejným plesům, býval jsem

mezi těmi tak tuze zaměstnanými cizími studenty osamělý a bez práce. Dlouhá chvíle a nečinnost, jak jsem měl od těchto dob příležitost často pozorovat, bývají hlavními vzpružinami lásky a v nedostatku nových vášní dokáží náramně dobře oživit staré. To potkalo i mne. Vzpomněl jsem si na papežku Janu. Ráno jednoho svátečního dne, kdy berlínské nebe otevřelo svá stávidla, uchýlil jsem se do samoty jisté veřejné knihovny. Zatímco jsem tam svou zívající nudu vodil na procházku ze sálu do sálu, ocitl jsem se najednou v ohromné síni, kde odpočívají středověké teologické spisy, nerušeně spící pod tlustou vrstvou bílého prachu jako mrtví ve svých rubáších. Vůně syra vzbuzuje u Švýcarů — žijících v cizině — vzpomínku na domov, vůně slámy u oslů představu jejich chléva a vůně květiny připomíná zamilovanému jeho poklad. U mne ten zápach starého pergamentu probudil ihned vzpomínku na papežku. „Tady,“ řekl jsem si v duchu při pohledu na tu spoustu zaprášených knih, „tady se skrývá rozřešení hádanky, jež mě tolik zaměstnává.“

Požádal jsem knihovníka, aby mi dovolil prohlédnout si ty mohutné folianty a aby mi půjčil kus hadru, kterým bych z nich setřel prach. Potom jsem začal, svazek po svazku a list po listu, hledat stopy své hrdinky. Za pomoci sbírky Rerum Germanicarum, katalogů Dufresnoisových, studií Bayleových a Spanheimových podařilo se mi za několik málo měsíců prostudovat většinu toho, co bylo napsáno za osm století pro i proti existenci ženského papeže a zaznamenat si to do dvou tlustých sešitů. Tenkrát byla moje nezkušenost v podobném bádání tak veliká, že jsem musel často pročítat celou kapitolu nebo dokonce celý svazek, nežli můj zrak spočinul na místě, jež jsem hledal. Tímto způsobem poznal jsem však bezděky mnoho podivuhodných jednotlivostí o náboženství, morálce a mravech v těch temných stoletích.

Zde tedy vznikla má kniha o papežce Janě. Nechával jsem ji ještě asi pět let v tisku své vlastní fantazie a pak

Venutomi innanzi

Un che di stampar libri lavora

Dissi : stampami questo alla malora.¹

(Berni)

Když jsem se dal do díla, ihned jsem si uvědomil, že pro většinu čtenářů prosté vyprávění o životě Jany, jejíž existence valně částí z nich není ani známa, by bylo suchopárné a nezábavné. Proto jsem tuto část

svého vypravování zařadil do úvodu a další úsek knihy vytvořil z líčení pisatelů středověkých encyklopedií, a to zejména z devátého století.

Díky básníkům, spisovatelům a výtvarným umělcům je každá doba, počínaje stvořením světa, i každá země více či méně známa. Každý věk a každý národ zanechal nám pomník, jenž zpodobňuje tehdejší lidi. Tak Židé nám zanechali Písmo, Egypťané pyramidy a Řekové Iliadu. Počínaje Evou, jejíž lásku opěvovali Mojžíš a Milton, až po Cymodocii, které Chateaubriand uvol mučednický věnec, nemá ta řada téměř mezer. Do které asi doby měl by však poutník putovat nebo u kterého asi břehu zakotvit, aby tam nenašel známé usměvavé tváře nebo přátele, kteří mu podávají ruce? Tady uvidí Ráchel, jak nabízí jeho žíznivým rtům vodu, tam Nausiku, která ho zve pod svou pohostinnou střechu. Sestupme však ze svého Pegasa dřívě, než ztratí podkovy, a všimněme si, že každému jsou více nebo méně známy vousy patriarchů, chitóny řeckých filosofů, bitevní šik Makedonských, plavé paruky římských kurtizán, pestře vyšvané kožichy nordických barbarů, uzlovité provazy křesťanských mučedníků a další, co ještě popsali básníci a spisovatelé, co se učí na školách nebo se čtou v překladech. A ještě známější jsou obrnění rytíři a bílé oblečené paní, objevující se koncem středověku, jako Amadis, Tristan, Richard Lví Srdce, templáři, Abencerragové a jako například Solentha, Hermínia a Armida.

Jejich erby a brnění, jejich milostná dobrodružství a úspěchy zná každý z děl Waltra Scotta, Viktora Huga, ze sbírek muzeí a z oper Rossiniho a Meyerbeerových. Avšak jací asi lidé obývali naši planetu od šestého do devátého století, od posledního římského císaře až k prvnímu rytíři? Co dělali? Čemu věřili? Jak se strojili?

Na tyto otázky může odpovědět pouze historik odborník, jenž se ujal nevděčné práce — pročíst nekonečné sbírky středověkých kronikářů, rozleklé legendy, folianty plné nezázračných mnišských žvástů, spisy Cassiodoriovy, Caesarionovy, Alcuinovy, svatého Agobarda, Rhabana Maura a tisíce dalších knih známých jen učencům a červům, které Muratori nazývá „sterili steppe della letteratura di medio evo“, to jest neúrodnými pustinami středověké literatury.

I já jsem se nabloudil těmito osamělými místy a nahlédl Janiných

¹ Jednou přišel ke mně jeden, jenž se zabýval tištěním knih a řekl: Dej to vytisknout, člověče. (Pozn. překl.)

stop. Počínal jsem si jako cestovatel, jenž přichází do vzdálených a těžko přístupných krajin a z každé si odnáší nějakou upomínku na své putování. Líst ze stromu, v jehož stínu našel pramen v poušti, mušli z pobřeží neznámého ještě námořníkům či květinu rostoucí v nedostupných výšínách. Vybíral jsem si podobně — jako na památku — z každého k věčnému zapomenutí odsouzeného svazku nějaké to místo, v němž nám pisatel zachoval prastaré zvyky, podivné názory, tehdejší představy, zbytky pohanství a různé další zajímavosti, jež se mi podařilo vystrachat a co ušlo pozornosti novějších historiků. Ti totiž — zahloubáni do všeobecných teorií, nevidí před sebou jiný cíl než hájit stranickou tendenci, která jim vyhovuje. Na podobné podrobnosti nezbyvá jim pak ovšem ani čas, ani místo.

Z těchto kaménků sesbíraných v kalných vodách středověku sestavil jsem tedy, či lépe pokusil se sestavit mozaiku, v níž jsem se snažil pokud možno přesně vylíčit tuto temnou dobu tak, jak to — pokud vím — ještě nikdy nebylo napsáno v knize všeobecně přístupné a svědomitě sepsané.

Psal jsem tuto svou knihu s úmyslem poskytnout co nejširším vrstvám čtenářů tak podrobné znalosti té doby, jako „Dobrodružství Telemachova“ přináší znalosti o Řecku doby hrdinské a jako „Mučedníci“ obsahují znalosti o úpadku Říma či „Ivanhoe“ znalosti o anglickém rytířstvu.

Ihned jsem však zpozoroval, že mé síly jsou na takové dílo slabé a že velmi pokulhávám za těmi, kdo se takových prací ujmají. Záleželo mi proto na tom, abych se jim alespoň historickou věrností vyrovnal. Každá věta, ba skoro každé slovo v „Papežce Janě“ se opírá o svědectví některého současného spisovatele. Mnišské anekdoty jsem převzal z kronik tehdejších klášterů, zázraky ze středověkých legend, popis různých ceremonií z Eginhardových a Alcuinových dopisů a z církevních dějin Řehoře z Toursu, prapodivné názory teologů na víru ze spisů současných teologů, svatého Agobarda, Inkmara, Rhabana a jiných. Každý popis v knize se vyskytujícího města, budovy, části obleku či nějakého spisu je až do nejmenších podrobností přesný. To bude zčásti patrné i z poznámek na konci díla, které bych mohl hravě ještě dále rozmnožovat. Avšak předtím, než se člověk rozhodne udělat svou knihu objemnější, musí vědět, dojde-li za to uznání či nic.

Uvádím to zde všechno ne proto, abych se blýskal svými vědomostmi, ale abych ukázal, jak si tuze vážím čtenářů. Tato úcta ke čtenářům, která u nás Řeků je něčím zcela novým a neznámým, bude myslím

odůvodněna, dostane-li se jí příznivého přijetí, s nímž dobře vychovaní lidé přicházejí druhým vstříte.

Ačkoliv úcta k čtenáři je ctnost právě tak drahocenná jako otec rodiny, jenž nosí uniformu národní gardy, přece čtenářům nestačí, protože od spisovatele očekávají, že je neuznává. Na Řeky působí stránky potištěného papíru právě tak, jako listí sviňského dubu — uspávají je. Proto mnozí z nich knihy ani nerozřezávají a zanechávají tak příštím generacím výrobky naší soudobé literatury netknuté a panenské. Kterýsi anglický spisovatel, tuším Swift, vypravuje, že obyvatelé neví už které země jsou tak lhostejní a nepozorní, že pokaždé, když chceš s nimi mluvit, musíš je chvílemi praštit do hlavy suchým melounem, aby při tvých slovech neusnuli. Podobného protihyponotického prostředku proti lhostejnosti řeckého čtenáře chtěl jsem použít i já a z nedostatku suchého melounu zkusil jsem zahánět jejich nudu tím, že jsem se uchýlil k nečekaným obrátům, zvláštním přirovnáním a neobvyklým rčením, že jsem každou myšlenku zpodobil v takřka hmatatelném obrazu a že jsem i ty nejvážnější teologické otázky přizdobil všelijakými bimbriálky, střapečky a rolničkami jako zástěrku španělské tanečnice. Tento způsob psaní zavedl Byron v Anglii, Heine v Německu a Musset ve Francii, ale vynalezli jej italská básníci poklasického období. Protože však pochybovali, že dosáhnou těch výšin, na nichž vztýčili svůj prapor Dante, Petrarca a Tasso, hledali jinou, lehčí cestu, když ne ke slávě, tedy alespoň k popularitě. Po pravdě řečeno se tento literární styl podobá oněm galantním ženám, které už pozbyly vnad nebo čítají více let než zubů a snaží se různými způsoby, lícidly, úsměvy, laskavým chováním a vystřiženým šatem místo čistou láskou vzbudit touhu nebo alespoň zvědavost těch, kteří si je prohlížejí. Nemám zde v úmyslu tento systém ani chválit, ani doporučovat, ale domníval jsem se, že jenom pomocí takové omáčky je možné ta nejnezáživnější ze všech jídel — totiž středověké církevní dějiny — učinit alespoň poněkud záživnými. Vynikající kuchař-umělec, neřkl-li se Vatel, se chlubil, že dokáže kozla, ba dokonce německou myš připravit tak skvěle, že ti, kdo to jedí, si olizují prsty. Já sám bych pokládal za úspěch, kdybych mohl nějakým kořením učinit středověkého mnicha ne-li přijemným, tedy alespoň snesitelným.

Dřív než dospěji ke konci této snad příliš dlouhé předmluvy, bylo by asi třeba, abych se já, jenž to píši v Řecku, omluvil za volnost, jež v celé mé knize vládne, za to, že například někdy nazývám věci pravým jménem, aniž se uchýlím k oklikám a opisům, jimiž slušní

spisovatelé zakrývají své neslušné myšlenky, tak jako naši prarodiče zakrývali svou nahotu fíkovým listem. Byl bych to mohl učinit velmi snadno, kdybych byl následoval literárních teorii, jež svým knihám toho druhu předslali Voltaire, Byron, Casti a jiní. Ale jak praví francouzské přísloví „comparaison n'est pas raison“² a mimoto já nenávidím tautologii. Chci říci jen tolik, že pro tento druh svého vyprávění pokládám volnost za nutnou a přirozenou jako sůl pro mořskou vodu. Kdo četl Pannu Orleánskou, Dona Juana nebo italské básníky šestnáctého století, nebude si jistě stěžovat na to, že Papežka Jana je příliš dekoltovaná. Každý, kdo zná středověk, kdo studoval kronikáře, pisatele legend a církevní otce, přizná mi beze vší pochyby, že se tato kniha proti jejich spisům podobá panně, kterou si svatý Basilio představoval jako úctyhodnou sochu stojící na mramorovém podstavci panenství a necitelnou vůči každé žádosti a vůči každému doteku.

Mnohý čtenář bude mi jistě jako těžký přečin vyčítat smělost, se kterou rozvířuji středověké bahno — a to jak u Západoevropanů, tak u Byzantinců — i příležitostně štulce, které uštědřuji nynějšímu stavu východní církve . . . Nezaujatý čtenář mé knihy bude však přesvědčen o tom, že v ní není ani stopa po nějaké polemické tendenci. Ohavnosti Franků i Orientálců líčí se tu s toutéž bezvášnivou nestranností a víze středověkých teologů a sny německých profesorů jsou bičovány se stejnou otevřeností. Kdekoli se mi naskytla příležitost k posměchu, chopil jsem se jí a nestaral se o to, zda se směšnost skrývá v nějakém klášteře či v některé akademii, pod kutnou mnicha či pod pláštěm filosofa. Náboženské či filosofické slátaniny o stvoření světa až po dnešní den tlumočí se s toutéž nezaujatostí, s jakou námořník zapisuje směry větrů do lodního deníku. Svatý Basilio, Pankalis a Chateaubriand hájili křesťanství, Libenius, Voltaire a Strauss na něž zas útočili ve jménu lidství nebo filosofie. Všichni však psali s vášnivostí, a jak sami doznávají, věřili svým náboženským či filosofickým principům.

Kdykoliv však čtu nějakou knihu s takovým tématem, psanou s vyslovenou tendencí nebo s přesvědčením, vzpomenu si ihned na jedno místo z Isidora, kde tento autor praví: „Tváří se, jako by byli různého mínění o věcech božských anebo o věcech mimo všechn rozum ležících, a přece je vede jenom ctižádost.“ Co se mne samého týče, přiznávám se bez uzardění, že jsem neměl jiného cíle, než

² Srovnání není důvod. (Pozn. překl.)

Unless it were to be a moment merry.³

O svém názoru na obřady dnešní ortodoxní církve řeknu jen toto: At si je už vnitřní přesvědčení lidí jakékoliv, nějaká zevní forma uctívání božství byla odjakživa a všude pokládána na nutnou. Prostý křesťan jde do kostela hledat útěchu v naději na diamanty a smaragdy apokalyptického ráje, a filosof tam přemýšlí o nekonečnosti, o ideálu, o poslání člověka anebo o jiném podobném filosofickém oříšku. U obou se však duch pozvedá k myšlenkám, které se vymykají všední jednotvárnosti, oba opouštějí ta posvátná místa s pocitem, že se jim v nitru rozjasnilo, a s pochopením hluboké pravdy vyslovené samým Ježíšem: „Ne samým chlebem živ je člověk.“

Ovšem aby takový kult splnil svůj účel, musí být v souladu s ideály, mravy a morálkou lidí a ty se pod vlivem rostoucí nebo měnící se civilizace neustále mění. Skrz naskrz křesťanský Chateaubriand říká, že oltář musí zůstat neotřesen, ale že jeho výzdoba se musí měnit podle doby.

Západníci to poznali už dávno, a proto ze svých kostelů vymýtili všechno, co bylo v rozporu se vkusem jejich vrstevníků. Doba mše svaté se zkrátila na čtvrt hodiny, posty jsou snesitelné, kněží vzdělání, chrámová hudba lahodí uchu a obrazy jsou příjemné na pohled. Proto tam každý může být dobrým křesťanem, a to bez velké námahy a nudy.

My Řekové však stále považujeme za vhodné lpět na té středověké hromadě jako ústřice na skalisku. Naše mše trvá dvě hodiny jako za svatého Basilia a nikdo ji ovšem neposlouchá. Kněží se vybírají z těch nejnižších vrstev jako za časů apoštola Pavla a nikdo si z jejich rad nic nedělá. Půsty jsou vhodné jen pro kněze nejpřísnějšího řádu, a proto se nikdo nepostí. Sochy a obrazy jsou ošklivé, a proto je nikdo nelíbá. A pokud jde o huhňání v našich kostelích — škoda slov. Z toho všeho plyne, že ze všech křesťanských národů jenom my, nebo alespoň naše vzdělané vrstvy, jsme, nechci říci, ztratili víru — to je totiž ukaz všeobecný —, ale s ní jsme odvrhli i všechnen ten zevní kult, který — jak již bylo shora řečeno — má také svou dobrou stránku, poněvadž vede člověka k větší citovosti a kromě smyslových požitků přináší mu i jiné. Kdykoliv jsem já sám poklekal pod klenutím některého gotického domu a obdivoval Raffaelův obraz nebo naslouchal nábožné melodii od Mozarta či Rossiniho, vždycky jsem cítil, jak se mi

³ Aby to byla veselá chvíle. (Pozn. překl.)

v srdci znovu probouzí náboženský cit. Zapomněl jsem docela, že existují církevní dějiny, a zvolal jsem jako Galileo Galilei: „Eppur si muove.“⁴ Avšak ten, kdo vstoupí do některého našeho kostela, je zachvácen jenom jediným citem, a to touhou dostat se co možná nejdřív odtamtud. Jenom slepý anebo ten, kdo úmyslně zavírá oči, pochybuje o správnosti a pravdivosti mého tvrzení. Jsou-li však mezi námi Řeky mužové, kteří jsou přesvědčeni, že je správné mít prázdné kostely a nevzdělaný a opovrhovaný klérus, že nejuhodnějším orgánem k prozpěvování chvály Nejvyššímu je nos, že Kalokairini je vhodnou příručkou chování pro mladé dívky a Nikodemovy „Zpovědní předpisy“ nejuhodnějším rukověti pro kněze, pak se k tomuto jejich mínění přikloním, až dostanu rozum. Jiní sice připouštějí, že tento stav není dobrý, nicméně turdí, že má zůstat nezměněn z vděčnosti k církvi, která nás osvobodila z cizího jha a od níž dříve či později očekáváme uskutečnění svých národních tužeb. Je to opravdu neobvyklý způsob vděčnosti. Místo aby léčila neduhy své zachránkyňe, totiž církve, a oblékla ji do slušných šatů, tato vděčnost nechává církev žít bez přístřeší a opovrhovanou ve vyrudlých hadrech středověku. Ti však, kdo chtějí použít církve jako nástroje k dosažení svých politických cílů, zapomínají, jak se zdá, že doba zápraků už dávno minula, že ani slunce nestojí, ani zdi, které nás dělí od našich nejuvěřnějších bratří, nepadnou huhňavým zpěvem našich kněží, jako kdysi hrabdy Jericha zvukem Josuových trub.

Shora uvedené poznámky jsem předeslal proto, abych zamezil nedorozumění, nikoliv však k ospravedlnění knihy, kterou odevzdávám laskavé shovívavosti čtenářově. Kritiky upozorňují, že moje kniha obsahuje věci a fakta opírající se o nevyjádřená svědectví. Proto ti, kdo ji chtějí kritizovat, musí mít před očima „res et non verba“.⁵ Ani neurčitě a neodůvodněné protesty, prý ve jménu morálky, morality nebo moralizace, či jak jinak to dnešní noviny pojmenují, nejen že nemají žádný význam, ale připomínají slova anglického básníka, podle něhož jenom nemravní mluví o mravnosti.
V Aténách 1. ledna 1867.

Pozn. Následující úvod doporučuji přeskóčit těm, kteří nemilují dějepisné výklady, nudu a vysvětlující poznámky.

⁴ A přece se točí (Pozn. překl.)

⁵ Věci, a ne slova. (Pozn. překl.)

ÚVOD

Partout où vous voyez ne ulégende,
vous pouver être sûr, en allant au fond des choses
que vous trouverez une histoire.

(Valet de siriville, études sur l'alchimie)¹

Při pokusu vniknout do nejtemnějšího období středověku, kam vede cesta po kluzkých stezkách mezi nespolehlivými tradicemi a nepravděpodobnými žvásty, vezmu si za průvodce a nerozlučného druha Pyrrhona, tak jako Dante si vzal Vergilia. Nechci jít ve šlépějích těch historiků, kteří se pyšní svým skepticismem, a přece často — zdá se — zapominají na základní princip svého směru. Staří pyrrhonikové sice o všem pochybovali, ale nikdy nic nepopírali a své dedukce končili slovem nevím. Zato naši vrstevníci se nespokojí tím, že se posmívají všemu, co se jim zdá divné, jako něčemu směšnému a nemožnému, ale vnucují svou nevíru i čtenáři, jako by to byl nějaký článek víry.

A právě těmto pyrrhonikům padla bohužel do rukou i historie papežky Jany a oni ji prohlásili za pustý výmysl. Celých sedm století bylo povýšení ženy na stolec svatého Petra považováno za historický fakt a vážní kronikáři zařadili Janu jakožto historický fakt do letopisů papežských dějin. Avšak najednou na počátku šestnáctého století někteří dějepisci — zdánlivě zbožnější než středověcí mnichové — se pokusili z listiny papežů vyškrtnout jméno této ženy, jako by to byla nějaká pohana a znesvěcení, a pečeti výmyslu opatrovali všechno, co kdy bylo o ní napsáno. Příčinu tohoto pozdějšího popírání Jany nalezneme snadno, uvážíme-li, že

¹ Všude, kde vidíte legendu, můžete být jisti, půjdete-li na kořen věci, že najdete nějakou pravdu. (Valet de Siriville, Studie o alchymii). Pozn. překl.

papežové, sedící kdysi neochvějně na svaté stolici, zabarikádování za nepřemožitelnou hradbou tehdejší nevědomosti, pokládali tehdy každé ospravedlnování za zbytečné a sebe nedůstojné. Jakmile se však středověké mlhy začaly poznáhnou rozptylovat, i moc papežů se začala zmenšovat a kacíři a po nich filosofové se počínali probírat archívy papežské historie a hledali tam látku ke kárání nebo k posměchu. A tenkrát právě uznali zástupci svatého Petra za vhodné prohlásit tuto ženu za „monstrum imaginarium“, za výplod obrazotvornosti, a označit za senilní žvanily ty, kdo nepopíratelné činy této hrdinky vyrvali zapomenutí. Toto jejich vytrvalé úsilí mělo jen částečný úspěch dik lhosejnosti pozdějších a povrchnosti několika na přemýšlení líných spisovatelů. Poněvadž jim bylo méně namáhavé přijmout tu nejpravděpodobnější hypotézu, podle níž podnět k bajce o papežce dal prý ženský zjev Jana VIII., proto, než by se pracně probírali zaprášenými rukopisy a červy prožranými folianty, volili snazší cestu a strhli s sebou veřejné mínění.

Co se mne týče, nezvolil jsem si za hlavní cíl své práce kritické ocenění spisů sepsaných pro nebo proti papežce, ale spíše věrné a podrobné vyličení náboženských poměrů a mravů v devátém století. Tím, že jsem Janu učinil hlavní postavou svého vyprávění — jakožto nejzajímavější zjev oné doby —, chtěl jsem upozornit milovníky historických diskusí na objemné knihy Desmaretsovy, Launoyovy, Allatiovy a Matillonovy, jejichž autoři použili všech prostředků, jež jim jejich obsáhlé vědění a pronikavý rozum poskytovaly, aby obhájili nebo popřeli existenci ženského papeže. Když jsem však uvážil, že latinské spisy těchto učenců odpočívají hlubokým a málokým rušeným spánkem v knihovnách a že všechny kratší rozpravy sepsané v sedmnáctém století téměř zanikly², pokládal jsem za účelnější — abych nevypadal

² Z nich vynikají zejména dvě, a to od Chionta Allatia, kterého Dufresnois nazývá posměšně Allaci: „Confutatio fabulae de Johanna papissa, Řím 1630“ a „Comentatio in Johanna papissae fabulam.“ V těchto spisech se autor všemi způsoby snaží nejen vyvrátit existenci papežky, ale

jako nějaký bajkář — podat formou úvodu obsah nejvěrohodnějších svědectví, o něž se toto vypravování opírá a jež jsem s velkou námahou sestavil z mnohosvazkové hromady nestravitelných mnišských slátanin.

V mém výčtu pisatelů kronik, kteří nám zachovali zprávy o Janě, si čtenář asi s podivem všimne, že to byli většinou preláti nebo mniši. A co je ještě překvapivější, že tyto kronikáři věnovali své spisy papežům, a ti že jejich věnování patrně s ochotou a rádi přijímali, aniž považovali svatou stolici za zneuctěnou tím, že na ní seděla žena. Ovšem dobří katolíci označují existenci papežky za sprostou a zlomyslnou pomluvu. Přitom však naprosto zapomínají, že ti, které označují za pomlouvače, byli řádoví bratři a že většinou nosili mitru. Na druhé straně zase nepřátelé katolicismu používají jména té nešťastné ženy jako výčitky, kterou házejí do tváře papežství. Co je asi příčinou toho? Proč se církev snaží ukryt — jako nějakou svou ostudu — hrdinku, na níž staří spisovatelé vzpomínají s obdivem? Stali jsme se my snad méně galantní než byli naši otcové? Nebo se snad u nás omezuje pokrok jen na praktické znalosti a dovednosti a měříme cenu ženy snad spravedlivějším měřítkem? Ať je tomu už jakkoliv — přesto, že tolik zbožných prelátů líbalo papežčiny sandály za jejího života a klanělo se jejímu prachu po smrti —, odvážil se z těch pozdějších jenom odpadlík Jurien říci o ní: „Protože Jana byla chytrá, výmluvná a krásná, byl apoštolský stolec, na němž sedělo tolik nevzdělaných a špinavých mni-

současně i spílá všem, kteří s jeho míněním nesouhlasí. O něco později napsal David Blondel svou pověstnou „Anacrisis“ a vydal ji pod titulem „De famosae questionis an femina inter Leonem IV. et Benedictum III. Anacrisis“ v Amsterdamě roku 1659. Nato odpověděl ihned Samuel Desmaretz svou „Johanna restituta“ a proslulý Bedřich Spanheim svou „Disquisitio historica de papa femina“. Tyto rozpravy — jež papežská kurie pronásledovala — zmizely však až na několik výtisků, které se uchovaly v majetku bibliofilů. Nejnovější spisovatelé, jako Gibbon, Hallam, Sismondí a jiní, se zmiňují o papežce jen mimochodem anebo jen v krátké poznámce.

chů, její osobou spíše poctěn než zneuctěn.“³ Poněvadž dobře vím, že mnozí jsou nedůvěřiví i vůči zřejmým pravdám, jestliže se nějaká skutečnost zdá málo pravděpodobná, proto dřív než o své hrdince uvedu přímá svědectví, pokusím se několika slovy dokázat, že povýšení na svatou stolicí — byť se nám to dnes zdá být neuvěřitelné a jako pohádka — nebylo v té době, kdy se to přihodilo, ničím tak neobyčejným. Ledaže bychom vzali vážně důvod Onufriův: „Nelze věřit tomu, že by Nejvyšší připustil povýšení ženy na trůn svatého Petra, jež zřídil jeho syn, náš Vykupitel.“⁴ Ovšem, když Nejvyšší použil k polepšení lidstva potop, požárů, malomocenství a moru bezvýsledně, zdá se, že tu věc pustil nakonec ze zřetele a přestal svůj hněv projevovat znamením. A tak není žádný důvod, proč by právě v té době, kdy dovolil, aby ho heretické, cizoložnické, ateisté a krvesmilníci na papežském trůně zrazovali⁵, měl vyloučit ze všeobecné amnestie zrovna ubohou Janu⁶.

Je nutné také připomenout, že v těch dobách — jak uvádí

³ Jurien: „Histoire du Papisme“, kap. III. Téhož mínění je i abbé Dufresnois, historik z počátku 18. století, jenž ve svých úsudcích vyniká nezaujatostí. Ve své „Méthode pour étudier l'histoire“, Paříž 1729, svazek III, str. 319, praví: „Divím se dnešním katolíkům, s jakou tvrdošíjností popírají existenci Jany. Bylo by právě naopak zapotřebí dokázat pravdu toho, co se o ní vypravuje. Vždyť ona dělala svaté stolici tu největší čest, poněvadž podle historiků vládla zbožně a moudře.“

⁴ Onufrio: „Panvinio, Annot. in Platina“. Tato kniha se nachází v aténské univerzitní knihovně.

⁵ Liberius byl arián, Anastasius nestorián, Honorius monofyzita, Jan XXIII. ateista. Přitom obě poslední označení se hodí i pro všechny tehdejší preláty.

⁶ U židů, kteří podle všeho v posmrtný život nevěřili, byl trest za pozemské hříchy nutným článkem víry, aby mírnil lidskou špatnost. Proto čteme, jak starozákonní bůh trestá svůj lid epidemiemi, kobyčkami, hladem atd. Mímoto se nám zdá, že je nedůstojné Boha hrát si na státního návladního nebo kata.

zbožný Baronius — „Ježíš a apoštolové tvrdě spali, zatímco ze všech stran duly zlé větry a loď církve zaplavovaly nebezpečné vlny.“ Ponechme však stranou všechno to mnišské žvanění a uvažujme, bylo-li pro ženu v mužském mnišském šatě opravdu nesnadné ujit pozornosti kněží a zmocnit se klíčů svatého Petra, zatímco „Ježíš a apoštolové tvrdě spali“.

Podívejme se nejprve, jak to tenkrát v Římě vypadalo. Abychom nešli příliš daleko, omezíme se pouze na století Jany a století následující. Podle všech tehdejších historiků společnost byla v té době v ubohém stavu⁷, a to především následkem panovačnosti, hrabivosti a špatnosti kněží. Korupce byla tak všeobecná, že všechny přestupky zůstávaly bez potrestání. Papeže začali tenkrát volit bez součinnosti císaře. Tak byl zvolen Lev IV. i Sergius II.⁸ Podle Baronia, jehož velmi cenné svědectví tu překládáme doslovně, „nekonala se již volba papeže za účasti kléru, ba dokonce se nestarali již ani o jeho souhlas. Nedbalo se církevních pravidel, papežské výnosy byly pošlapány, tradice a všechny posvátné obřady byly při volbě vrchního pastýře církve naprosto zanedbávány a ze starých obyčejů nezůstala ani stopa. Nenasytná panovačnost ochraňovaná ramenem světských mocností se zmocnila všeho“.

Mnohé volby provázelo násilí, protivné strany často kandidovaly současně dva papeže, kteří následování luzou, ozbrojenou klacky, bojovali o svatou stolicí kameny a holemi. Porazený papež býval ztlučen a vržen do vězení anebo do Tibery. Brzy po Janině smrti se podařilo knězi Anastasiovi — ač byl koncilem vyobcován z církve —, že byl s pomocí francouzského vyslance několika vzbouřenci zvolen. V čele vojenské čety vyrazil vrata petrského chrámu, spálil akta koncilu a táhl dál k Lateránu, strhl tiaru z šedivé hlavy ctihodného Benedikta, roztrhl o záda tohoto nešťastného

⁷ Kronika bavorská, kniha IV.

⁸ Tento se předtím jmenoval „Bocca di porco“, tj. prasečí huba, ale poněvadž pokládal to jméno pro papeže za nevhodné, změnil je na jméno Sergius. Od té doby se ujal zvyk jména papežů měnit, aby se zdála vznešenějšími, jak praví Chalkokondyles.

starce berlu, zkopal jej a sám pak vystoupil na svatý stolec. Takové způsoby nebyly tenkrát neobvyklé. Mnoho velekněží nebo pseudopontifiků, jak jim říká Baronius, vystoupilo na trůn přes mrtvoly. Ti, kteří byli příliš zbabělí, aby se ho zmocnili násilím, uchýlovali se ke lsti a svatokupectví. Marinus II. si koupil tiaru od hraběte Toscanelliho. Formosus ji získal zase od vévody ze Spoleta za zlato, jež vybíral jako daň od lehkověrných Bulharů. Bonifacius VI. — ten „hnusný netvor“, podle Baronia⁹ — ačkoliv byl pro vraždu a cizoložství zbaven svého úřadu, koupil si ještě téhož dne odpuštění hříchů i svatou stolicí. Brzy nato zemřel buď na otravu, anebo, jak praví Baronius, na následky nemírného hýření. Jedním slovem, odehrávaly se tenkrát volby papežů na veřejné ulici za pomoci zlata a klacků, dýk a podplácení.

Krátce poté se poměry mění, ale nelepší se. Svatá stolice se dostává pod vládu žen. Svůdná Theodora a obě její dcery, Marontia a Theodora mladší, jsou v Římě jedinou uctívanou trojicí, která dosazuje papeže na trůn a váže jim kolem pasu — často však také kolem krku¹⁰ — provaz¹¹. U nohou těchto odporných žen pokleknají kardinálové, biskupové, konzulové, patriciové a pokorně líbají lem jejich purpurového šatu. „Co jsi tenkrát dělala, nejsvětější, ale také nešťastná církvi,“ volá Baronius jako druhý Jeremiáš, „když Řím naslouchal pokynům těch všemocných, ohavných hetér, jež rozdělily biskupské hodnosti, dosazovaly papeže, a co horšího, pozvedaly své milence a jejich nemanželské děti na Petrův stolec?“ Poněvadž se mravy zdánlivě zmírnily, dociluje se nyní jemnějšími prostředky, čeho se dříve dosáhlo jen násilím. Voličové, kteří byli dříve k volbě donucování vý-

⁹ Platina: „Život papežův“. Viz také anonymní „Dějiny papežství“, Brusel 1842.

¹⁰ Jan X., milenec Theodory, byl na rozkaz její dcery Marontie uškrcen. Viz Sismondi, „Republ. ital.“, sv. II, a Liutprand (apud Reiber, sv. IV).

¹¹ Chronica, rok 901. Viz o tom „Dějiny papežů“, připsované Bruysovi, Haag 1732, sv. II (v aténské univ. knihovně), Sismondi, „Republ. ital.“, sv. I, a Liutprand (apud Reiber, sv. II).

praskem, získávají se teď — polibky. Kdykoli neúnavné rty Theodory a jejích dcer nestačí dav uspokojit, volají si na pomoc polonahé děvky z římských nevěstinců a v čele tohoto sprostého zástupu táhnou ulicemi věčného města oblečené ve volný šat, vnikají do kostelů a hospod a verbují přívržence pro svého kandidáta — rozuměj toho, kterého stanovila ta trojice žen. Tímto způsobem bylo zvoleno osm papežů — jeden po druhém — vesměs milenců nebo synů těchto žen; papežů, jež biskup Genebrard nazývá apostatickými místo apoštolskými¹².

O něco později anglický král Eduard napsal v dopise svým biskupům: „V Římě není vidět málem nic jiného než ožralce, kteří se i na ulicích oddávají veřejně hýření a potácejí se sem a tam. Cely kněží se staly útulkem nevěstek a sodomitů. I v papežském paláci se pořádají orgie hodné Messaliny. Místo nábožných písní a žalmů rozléhají se všude pijácké písně a dupot tancujících.“

Jiné svědectví o tehdejší zhovadilé bezuzdnosti nalézáme v kázání jistého kněze Clera, jenž prohlásil z kazatelny toto: „Dříve chytal ďábel hříšníky jen jednotlivě na malou udici, nyní je loví v celých hejnech do velké sítě. Tenkrát se všichni ženili, dnes provádějí smilstvo na ulici jako psi. Jindy ani staří diakonové neznali to, co dnes provozují už patnáctiletí chlapci. Vy všichni jste kuplíři, lichváři, rouhači, pederasti, kurevníci a pobočníci ďábla, který vás bude nakonec péci na pekelném rožni a pak bude pláč a skřípění zubů.“¹³

Podle kronikáře Flodoarda z Remeše „se tehdejší kněží nespokojovali opíjením ve vinárnách, ale proměňovali v krčmy chrámové předsíně, kde o velkých svátcích teklo víno proudem. Ve vysvěceném okolí mnohých chrámů a klášterů zřizovali stálé šenkovny — cauponaria officina. Kněží sloužící mši svatou předstupovali často před oltář tak přecpaní masem a vínem — místo aby se před Večeří Páně, jak se sluší a nařizuje, postili — že jim bývalo z toho až zle a tělo

¹² Tento drahocenný historický spis nám zachoval biskup Alfred de Reinwall. Viz desetisvazkové „Dějiny papežů“, které vyšly anonymně v Bruselu, zvláště svazek II.

¹³ Clerei: „Quadragesima feria ante Pascha“ (apud Potter).

Páně se všim všudy vyzvraceli na posvěcený stůl. A to se stávalo nejen prostým kněžím, ale často i biskupům, kteří sloužili mši v nádherných, zlatem protkávaných ornátech.“

Presvědčení, že toto chování kněží nelze polepšit, vedlo nakonec k tomu, že pisatelé svatých Kanones uveřejnili zákon, jímž se laikovi zakazovalo obvinít kněze, i kdyby jej přistihl in flagranti. „Kdykoliv uvidíte, že vysvěcený kněz objímá vaši ženu, musíte se domnívat, že tak činí proto, aby jí požechnal“,¹⁴ káže kanonické právo.

Taková byla tedy nevázanost tehdejšího kléru. Podívejme se teď, byla-li jeho nevědomost větší či menší.

Listujeme-li v některém ze spisů tehdejší doby, nalézáme místa jako toto: „Roku 846“ — tedy devět let před narozením Jany — „byli kněží tak nevzdělání, že křtili děti in nomine Patria, Filia et Spiritu sancta místo in nomine Patris, Filii et Spiritu sancti.“¹⁵ A protože zlo neustále rostlo, bylo nutné vydat zákon, podle kterého musili kněží dokázat, že rozumějí Otčenáši“.¹⁶

Na jiném místě se zase píše: „... v litaních vzývali svatého Orichela, Roguela a Tobichela místo Rafaela, Michaela a Gabriela, až se kvůli tomu sešel koncil a prohlásil, že tito andělé jsou ďáblové a druzi Sabaoka, Astarotha a Enia.“

Shora uvedený páter Clerus vypravuje, že „mnozí zloději, kteří chtěli jít k přijímání a obávali se, že by za odpuštění hříchů musili dát knězi část z kradeného, zpovídali se raději potulným kněžím, kteří nerozuměli ani latinsky, ani italsky, ale mluvili pouze jazykem své domoviny, putovali od městečka k městečku a od vsi ke vsi a prodávali odpuštění hříchů velmi lacino, často jen za láhev vína“.

Všechny tyto doklady, vybrané z knih snadno dostupných — a mohl bych je ještě rozmnožit — jsem neuváděl bezúčelně anebo jen z pouhé touhy po senzaci či skandálu, ale proto, abych čtenáře, teď již zhruba informovaného, přesvědčil, že v době, v níž neplatil ještě žádný předpis, jak

¹⁴ Decretal. Díl 1, kap. VIII (apud Potter).

¹⁵ První je zkomolenina správného „Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého“. (Pozn. překl.)

¹⁶ Potter, „Dějiny křesťanství“, sv. III.

volit papeže, kdy kurtizány byly všemocné, kněží nevzdělání a lid stádem zvíře, nebylo pro chytrou, lstivou a smělou ženu — která od dětství skrývala své pohlaví pod mužským šatem a po léta studovala teologii — nijak nesnadné klamat nevzdělané, lehkověrné a pitím otupělé kněze.

Jak se však mohlo Janě podařit skrývat své pohlaví po tolik let? I na tuto otázku je odpověď snadná a lze ji nalézt také v církevních dějinách. Od prvních dob křesťanství bylo dost žen, které ve zbožné horlivosti hledaly v mužských klášterech útulek a žily tam pod mužskou kutnou nikým nepoznané. Kromě svaté Tekly, která v mužském přestrojení následovala svatého Pavla na všech jeho cestách, a Markéty Pelagiany, která podle „Zlaté legendy“¹⁷ utekla při svatební noci ze svatební komnaty a skryla se v „ohradě mnichů“, kde žila pod jménem Pelagianus, a neheldě na přestrojení ještě dalších žen, o nichž se zmiňují církevní letopisy, omezíme se pouze na příklady skutečně historicky ověřené.

Za vlády císaře Galiena žila mnoho let společně s mnichy sestra alexandrijského prefekta Eugenie a byla dokonce zvolena opatem kláštera, aniž kdo věděl, že je ženou. Teprve když byla obžalována, že prý svedla jistou pannu, obnažila na důkaz nevinu svá ženská nadra.¹⁸

¹⁷ „Legenda Aurea“, kniha sepsaná ve 13. století jakýmsi Jakubem de Voragine ze řádu dominikánů, o níž prohlásil učený Dufresnois, že „obsahuje stejné množství hloupostí, kolik má slov“. Všechna nová vydání, mezi nimi i to z univerzitní knihovny v Aténách, vydavatelé očistili od nejhrubších výmyslů, takže ten, kdo chce tento nemotorný elaborát obdivovat v jeho plné nesmyslnosti, musí nahlédnout do benátských vydání z roku 1478 a 1496.

¹⁸ K chvále Eugenie napsal v 5. století Alcimus Avitus, biskup ve Vienne ve Francii, latinskou báseň začínajíc verši: Eugeniae dudum toto celeberrima mundo Forma fuit dum dat Christi pro nomine vitam, tj. Eugenie byla na celém světě proslulá už dávno krásou, až zasvětila svůj život ve jménu Krista. Guizot v „Histoire de la civilisation en France“ přirovnává tuto báseň k Miltonovu „Ztracenému ráji“.

Ještě zajímavější je to, co čteme u Nikefora Kallista o jiné podivuhodné ženě — Theodoře. Jedné noci se oddala svému milenci, jenž ji ujišťoval, že Nejvyšší „nemůže vidět tak jako kočka, co se děje ve tmě“. Avšak Theodora si pak usmyslila, že urazila všudypřítomného boha, a nedala si to nikým vmluvit. Zavrhlá své bohatství i urozenost a v kutně mnicha vstoupila do kláštera. Ani tam však nenalezla toužený klid. Jakási mladá dívka se do ní zamilovala v domnění, že je mužem. Když dívčina láska zůstala nepovšimnuta, oddala se dívka ze msty jinému mnichovi. Leč za čas zpozorovala, že se jí tvary zaoblují, a obvinila ubohou Theodoru, že ji přivedla do jiného stavu. Theodora nechtěla přiznat za žádnou cenu, že je ženou, a proto až do poslední chvíle tvrdošijně zapírala. Byla tedy vyhnána z kláštera. Vychovala to cizí dítě, jako by bylo její, ačkoliv se mohla z té pomluvy snadno očistit, kdyby byla soudcům některé maličkosti odhalila. Když doba jejího pokání vypršela, vrátila se nazpět do kláštera a požívala tam nejvyšších práv. Dokonce i divoká zvířata ji prý posloučala. Teprve když zemřela, poznali její pohlaví.

Ve 12. století svatá Hildegunda, povzbuzena úspěchy těchto žen a snad i úspěchem papežky Jany, žila u mnichů v Citeaux. Přijala jméno Josef, a když zemřela, prohlásili ji za svatou¹⁹.

Když jsem prohlížel Mabilionovo „Italské muzeum“, našel jsem v něm anekdotu, kterou spisovatel vyštáral v nějaké staré kronice. Pisatelem té kroniky byl mnich jménem Herembert, jenž žil asi třicet let po papežce. Podle tohoto mnicha — jehož žvásty uvádím jen jako důkaz, že přestrojování žen nebylo tenkrát neobvyklé — zdálo se prý beneventskému knížeti Arechisovi, že tehdejší hlava východořímské církve je ženou. Protože prý kníže pokládal tento sen za znamení shůry, pospíšil si jej oznámit prostřednictvím vyslanců v Cařihradě. Tamější kněží, polekáni tímto poselstvím, vnikli znenadání do paláce k patriarchovi, obnažili ho, poznali v něm ženu a nahou ji vyhnali z patriarchátu. Avšak o nějakém ženském patriarchovi nikdy nikdo nic nezaznamenal, a co je historicky důležitější, žádný patriarcha nebyl

¹⁹ Trithemius, Chronikon, kolem roku 1128.

v té době vypuzen násilím z byzantského stolce. Ba právě naopak. Patriarcha Niketa, podle Theofana eunuch, zemřel jako hlava církve. Jeho nástupce, Paulus, odstoupil dobrovolně ve prospěch Tasaria, který zesnul v Pánu roku 806. Následujícího patriarchu Nikefora věznil Armén Leo v jistém klášteře a podle svědectví všech dějepisců Nikeforos tam vedl zbožný život až do své smrti, trávil svůj čas na modlitbách a postil se. A Theodot — konečně — byl patriarchou již za života Arechiova a ještě i řadu let po jeho smrti.

Z toho vyplývá, že latinští kněží, prožívající tehdy úplný církevní rozkol, chtěli to, co se dalo u nich, svalit na Byzantince a obviňovali je, že nešvary byzantského stolce připisují i Římu²⁰. O tom však promluvíme až později.

Mimoto je třeba vysvětlit, že ke vzniku toho klamu přispělo nemálo i holení mužů na Západě, obvyklé tenkrát všeobecně i u mnichů, jak o tom píše Muratori²¹. Podle něho „si sluhové boží stříhali vlasy i vous na znamení pokory, tak jak to v Římě bylo zvykem u otroků“. A právě tomuto zvyku připisuje Chalkokondyles úspěch Janiných plánů, „neboť nebylo zřejmé, že je ženou, protože muži v Itálii a v každé západní zemi si obyčejně holí vous“²², kdežto Byzantinci pokládali holení za změkčilost nedůstojnou kněze. Ba „šli dokonce tak daleko, že to Latincům vytýkali“, jak napsal papež Mikuláš biskupovi Inkmarovi Reměšskému v Epištole o pomluvách Řeků²³.

Další zprávy o Janě neobsahují nic nepravděpodobného, jak připouští i Blondel, její největší protivník. Její cesta do Atén byla přirozeným důsledkem jejího vřelého obdivu ke starověké kultuře. Ovšem o tehdejších Aténách nevíme nic podrobného. Jak se zdá, bylo tam ještě zachováno mnoho památníků staré slávy a stará řečtina byla ještě stále řečí živou. Vždyť Erigenes, překladatel Areopagity v 9. století, se jí naučil důkladně právě v Aténách. „Navštěvoval jsem,“ píše v rukopise oxfordské university, „chrámy a sály, ve kte-

²⁰ Viz Baronius, Kronika, sv. I, str. 75.

²¹ Antiquit. ital. medii aevi, Dissertat. XXIII.

²² Chalkokondyles, bonnské vydání, kniha VI, str. 303.

²³ Act. koncil., sv. VIII, str. 471.

rych se procházeli filosofové a promýšleli svá díla. Vypτάval jsem se různých učenců a snažil se od nich vyzvědět něco o starověké filosofii.²⁴

Konečně i německý, podle jiných anglický původ Janin byl považován za překážku, aby se dostala na papežský stolec. I to je však omyl. Za tehdejší doby nebylo dosažení papežské hodnosti výhradním právem římských kardinálů. Papeži se stávali i Řekové, Syřané, Trákové, Galatové a mnozí z nich neuměli ani latinsky, protože žili v Římě teprve krátký čas²⁴. Janin předčasný a neočekávaný porod, jímž byla překvapena při procesí, pokládají i Launoy, i Blondel sám za pravděpodobný, takže ke konci této kapitoly mohu oprávněně říci s Platinou: „Nenalézám v tom nic nepravděpodobného.“²⁴

Dříve však, než skončím se svými důvody pravděpodobnosti, nemohu odolat pokušení porovnat „vybájenou“ historii Janinu s některými historikami jinými, jež nám uvádějí Janini protivníci jako jisté a nepochybné, kdykoliv jde o to podepřít papežskou moc. Kdyby se ti, kdo se snaží uplatňovat tyto absurdnosti, podobali dobrému Janu Chiffletovi²⁵ nebo kompilátoru „Legendy Aurey“ nebo i samotnému Nikeforovi Kallistovi, bylo by takové porovnávání bezúčelné. Jsou však mezi nimi i vážní autoři obdivuhodných vědomostí. Tak například učený Baronius se svými anály a komentáři k martyrologiu, obsáhlé vědomosti mající Sacconius se svými „Životopisy papežů“, Wzovius, jenž byl pokračovatelem análů Baroniových²⁶ a mnozí

²⁴ Conon, papež v 7. století, byl z Trákie, Jan VI. v 6. století byl Řek, Sisinius, Konstantin a Řehoř II. byli Syřané. Viz „Tavola cronologica dei Papi“ od Ludvíka Vimy, Turín 1842.

²⁵ Tento Jan pocházel z učené rodiny Chiffletů, kteří po dvě století vydávali a komentovali středověké rukopisy. On sám napsal několik děl o církevních starožitnostech, ve kterých shromáždil bez rozdílu všechny žvásty starých pisatelů legend, mezi jiným i vyprávění o papežce, které se mi však nepodařilo nikde nalézt.

²⁶ Viz o tom Dufresnoisovu „Metodu“, sv. III, v seznamu církevních spisovatelů.

další, kteří závodí vespolek tvrdíce s velkou učeností neověřené věci. Náš krajan Ikonosmos, ve snaze následovat tyto muže, věnoval světci své čtyřsvazkové dílo o Septuagintě.

Vybírám z těchto historií tu, která jde nejméně daleko, ale přiznám se, že nesouhlasím, jak Baronius — vyčerpává veškerou zásobu souznačných slov, aby zprávy o Janě prohlásil za „nesmyslné, od počátku až do konce lživé, bezduché, hloupé, dětinské, bezobsažné, frivolní, bláhové, sobě odporující, prosté vši pravděpodobnosti“ atd. — hned poté zas s takovou vážností vypravuje o zřícení chrámu Míru v Římě, ke kterému prý došlo právě té noci, kdy se narodil Kristus, dále o tom, jak prý Ježíš poslal edeskému králi Abgarovi vlastní obraz, jenž byl tak zázračný, že dokázal zahnat obléhatele města Choroesa, o episkopátu Areopagity v Paříži, o mučednictví jedenácti tisíc panen v Kolíně nad Rýnem, o téměř dvě stě let dlouhém spánku sedmi Epimenidek z Efesu, a to od doby panování Decia až po období vlády Theodosia mladšího, o pomstě biskupa Benedikta z Auxerre, který svrhl z trůnu krále a královnu Bretonců a na jejich místo dosadil pastýře a pastýřku, kteří pro něho porazili své jediné tele²⁷ a o jiných tomu podobných nemsylech, jimiž se církevní kroniky jen hemží.

Srovnáme-li to všechno s tím, co se vypravuje o Janě, uvidíme, že to bylo napsáno na základě pochybného svědectví jednoho nebo dvou málo věrohodných kronikářů. Tak například o zřícení chrámu v Římě, jež Baronius pokládá za zcela jisté, nenapsali nic ani evangelisté, ani církevní otcové, ani kterýkoliv jiný dějepisec jiného vyznání a máme o tom pouze jednu jedinou zprávu od Petra Damiána, který to psal deset století poté. Nebo o obraze v Edese není žádná zmínka ani u Prokopa, ani u Eusebia, který dopodrobna vylíčil vztahy Spasitelovy ke králi edeskému. Mluví o něm pouze Enegrius v 6. století, kdežto o životě papežky Jany se zmiňuje přes pět set spisovatelů, kteří žili buď současně s ní nebo krátce poté, a všichni souhlasně udávají místo, čas a ostatní okol-

²⁷ Tuto historiku a všechny předcházející zapsal Baronius, Annal. eccles.

nosti, a to docela přesně. Mimoto každý, komu nevdá, že by si ušpinil prsty, když by se probíral plesnivými středověkými folianty, mohl by se dostat k prameni — nebo k němu se alespoň přiblížit —, z něhož všechny ty povídky vznikají. Tak vyprávění Řehoře z Toursu²⁸ o domnělém biskupovi Dionysiovi z Paříže přimělo několik nevědomců anebo i fanatických přívrženců galikánské církve, že ve 4. století učinili z vrstevníka svatého Pavla, Aeropagity — rovněž biskupa a mučedníka — biskupa pařížského. Historka o sedmi spáčích z Efesu je patrně napodobením Laertiova vyprávění o Epimenidovi, který spal plných šestnáct let v jeskyni. A legendu o jedenácti tisících pannách vysvětlují archeologové z nesprávného vylučení nápisu v Kolíně n. R. Tento nápis obsahuje následující záznam: XIMV, to jest *undecim martyres virgines*, jedenáct panen mučednic. Místo toho četli někteří *undecim milia virginum*, jedenáct tisíc panen²⁹.

Bylo by únavné a nudné, avšak ne bezúspěšné, pátrat po původu i ostatních fabulí. Všimněme si raději, jakých výstředností se dopouštěli ti, kteří se snažili dokázat, že historie papežky Jany je pouhou a nesmyslnou bajkou.

Pomineme mlčením bezcennou hypotézu Onufriovu, jenž odvozuje tradici o ženském papeži z dívčí krásy syna Marontie. Tento nastoupil na papežský trůn jako osmnáctiletý

²⁸ Gregorii Turonensis „Historia eccles.“, lib. XVIII (nedávno vyšla ve francouzském výtahu v Didotově sbírce klasiků). Dionysios zde uváděný byl za Valeriova pronásledování stát na hoře Montmartru (mons martyrum), strčil si svou státoč hlavu pod paži a s ní šel tak značný kus cesty, aby ji pohřbil na místě nazvaném pak po něm St. Denis, kde je proto také i hrobka francouzských králů.

²⁹ Roku 1864 jsem na své cestě Kolínem navštívil schválně kapli zbudovanou k ochraně relikvií po těchto pannách. Zatímco jsem se z povinnosti obdivoval relikviím srovnáním pietně a pěkně přehledně ve skleněných vitrínách, vypytl jsem se průvodce, jak je to možné, že se podařilo uchovat ty křehké lebky v tomto vlhkém podnebí a po tolik set let. Dostal jsem na to tuto bezostyšnou odpověď: „Když ztrouchniví, nahradí se jinými.“

jiných více než sto let po Janě a jmenoval se Octavianus. Stejně tak necháme bez povšimnutí zprávy Řeka Leona Allatia o kouzelnici Thioté, která prý svými proctovými vzrušovala lid³⁰, a vysvětlovací manévry Avertina a Corbiera, jimž se samotní protivníci papežky nemilosrdně posmívají pro jejich nesrovnalosti ve výpovědích, jakož i vcelku všeobecně přijaté mínění, podle něhož se ústupnost papeže Jana IX. vůči Fotiovým nárokům vykládá jako příznak ženskosti³¹.

Omezíme se na vysvětlení Baroniovo, od něhož můžeme oprávněně očekávat více vážnosti a svědomitosti. Podle něho údaje o Janě mají původ v pověstech o ženě, která v Cařihradě dosáhla hodnosti patriarchy. Poněvadž toto město bývalo někdy nazýváno novým Řím, někdy jen krátce Řím, domnívá se Baronius, že toto stejné označování města bylo příčinou i oné druhé záměny. Jako důkaz uvádí mimo již popsaný sen Arechisův dopis Lva IX.,³² adresovaný

³⁰ Confutatio Fabulae de Johanna, § III.

³¹ Zde je třeba poznamenat, že Allatius ve svém díle o osmém koncilu výslovně odmítá Fotiovo uznání papeže Jana a má za to, že pověstný patriarcha falšoval akta koncilu i dopisy velekněze. I když je pokládáme za pravé, nenalzáme v nich nic, co by ponižovalo římskou stolicí, nebo něco, co by charakterizovalo Jana jako muže žensky myslícího. Vždyť Fotiovo uznání požadoval sám císař Basilios, a to dokonce zvláštním poselstvím, a jako protislužbu sliboval svou pomoc proti Saracénům pustošícím Itálii. Nikdo však z vrstevníků nenazýval velekněze posměšně „Janou“ nebo neodsužoval jeho politiku jako ženskou, ba naopak všichni uznávali, že jeho jednání je takové, jaké vyžadují současné poměry. Proto se mi zdá jako příklad ke srovnávání nevhodné, jestliže snad jediný rozumný skutek tohoto papeže je novějšími pisateli pokládán za něco ženského; pro ženy — konečně — by to bylo jen lichotivé.

³² Tento dopis, citovaný také u Onufria Pambinia (sv. I, str. 175), jehož italský překlad je chován v aténské univerzitní knihovně, nepokládá Doritheus, patriarcha jeru-

patriarchovi Michaelu Cerulariosovi, který obsahuje tato slova: „Váhám uvěřit šířící se pověsti, podle níž jste zvolili za vrchního pastýře církve dokonce i ženu, nemajíce dosti na tom, že jste na trůn patriarchů posadili eunuchy. Zvrácenost takového jednání a bratrská blahovůle, kterou k vám chovám, mi brání věřit, že tato pověst je pravdou. Vzpomenuli si však, s jakou lehkomyšlností následujete svatá pravidla, a připomenuli si eunuchy, kteří byli patriarchy, jsem nucen i to ostatní pokládat za možné.“

Až potud dopis Lvův, jehož rozbor končí Baronius slovy: „Co tvrdila pověst o církvi cařihradské, toho použili schizmatičtí Řekové hned proti církvi římské a Marianus Scotus vyvodil z toho bajku o papežce Janě.“ Zde prosíme čtenáře o zvláštní pozornost, aby si zároveň s námi všiml, kam až sahá nestydatost některých středověkých kněží. Shora uvedené místo, ze kterého se dovídáme, že Řekové přibíjeli Frankům svou vlastní ostudu, se nalézá na 75. stránce 10. svazku Kroniky. Na 77. stránce téže knihy se však ukazuje, že Baronius už zapomněl, co právě napsal. Řeky, jimž vytkl před chvílí pomluvu, bere si tu najednou zase za spojence proti papeži, jejich mlčení používá jako vítězný důvod a místo u Chalkokondyla označuje dokonce za podvržené.

A když takhle s pomocí Řeků toho „fantastického nevtora“ vyřídil, šlape po nich a uráží je ten nevděčný kardinál znovu. „Ti utrhační schizmatikové,“ volá zase rozhořčeně, „byli by raději pukli, než by mlčeli, kdyby se něco podobného stalo u nás.“ Mnišská hloupost a mala fides působí na čtenáře tak, že neví, kam se má obrátit, aby se dostal z tohoto špinavého labyrintu. Pospícháme z něho i my. Připomínáme pouze, že o ženském patriarchovi nikdy a nikdo nemluvil. Lev, který psal, co je shora uvedeno, měl patrně

zalémský, za pravý, protože prý Lev, který patrně napsal dodatek filioque k Symbolům, byl cařihradským koncilem vyobcován. Jak by tedy mohl něco podobného napsat? Co se týče eunuchů, i když to jsou jinak výborní muži (Dějiny patriarchů jeruzalémských, kniha VII, kap. 12), tyto Doritheovy poznámky jsou správné a přiléhavé.

v úmyslu posmívat se Byzantincům jenom proto, že volí eunuchy. Jinak bychom se museli domnívat, že měl stejný sen jako Arechisus.

A pak, jak možno věřit, že Řekové by z pouhé pověsti, o níž se zmiňuje Lev a pokládá ji za vylhanou, dokázali honem vykonstruovat celý román o papežce a přikrášlit jej tisícerými detaily, když by mohli být přece rázem přistiženi při lži. Nu, a dejme tomu, že bajka byla skutečně tím nebo oním způsobem vymyšlena. Pak je ovšem ještě podivnější, že by historikové, patřící u Latinů k těm nejváženějším — mezi nimi jsou dokonce i papeži oddaní biskupové a kardinálové —, bajky Řeků beze všeho přijímali a zaznamenávali je do archívů papežství jako skutečná fakta, a že by dokonce hromadili mnoho historických důkazů, aby tyto pomluvy orientálců učinili ještě věrohodnějšími. Podle Baronia musili bychom se domnívat, že takovému hrubému klamu padli za obět Anastasius — vrstevník Lvův, kritický Sigbert, vášnivý přítel papežství Marianus Scotus, ba všichni katoličtí kronikáři, kteří přece vyprávějí totéž. Místo takového domněnky považují raději existenci Jany za pravděpodobnou.

Nakonec chci uvést ta nejpozoruhodnější svědectví o Janě, přičemž kladu větší váhu na jejich vážnost a jasnost než na jejich množství. Jejich seznam je u Desmaretse, Dorithea, a Spanheima přímo nekonečný.³⁸ Podle tohoto Němce nachází se zmínka o papežce poprvé v některých rukopisech bibliotekáře Anastasia, Janina vrstevníka. Pak padesát let

³⁸ Tento autor uvádí přes 500 spisovatelů, kteří se zmiňují o papežce, zápisy mnohých z nich však dřímají v rukopisech, uložených v některých z mnohých knihoven Německa, jiné byly vydány jen jednou, a proto jsou stejně těžko přístupné. Proto cituji raději jen ty autory, kteří jsou zaznamenáni ve známých souborných dílech Leibnize (*Scriptores rerum Brunsvicensium*), Pistoria (*Veteres scriptores rerum Germanicarum*, Frankfurt 1607) a Meiborna (*Rerum Germanicarum tomus tres*, Helmstadt 1688). Tato souborná díla mají mimo jiné i tu výhodu, že se vyskytují ve všech knihovnách.

poté u Radolpha, mnicha a vykladače čtvrté knihy Mojžíšovy. Avšak Blondel a Baronius tvrdí, že místa ta jsou u Anastasia vsunuta a že mnich Radolph žil až v jedenáctém století. Poněvadž v té věci nemáme dostatečných vědomostí, abychom o tom mohli rozhodovat, poznamenáváme jenom, že ani z mlčení současných a přímo následujících letopisců nelze ještě usuzovat na neexistenci Jany. Neboť jedni z nich, jako Frekulph a Walafrid, zemřeli před rokem 856. Ostatní, jako biskup Adam Vídeňský, Regino a spisovatelé kroniky svatého Bertina se ve svých spisech omezili pouze na vyprávění o činech francouzských králů a císařů a u mnohých papežů neuvedli ani jméno. A mimoto si připomeňme, že na příkaz svaté stolice nesměla být Jana v řadě papežů uváděna. O tom se dovídáme od Martina Polonia⁸⁴ a od Řeka Dorithea. Podle Dorithea zařadili letopisci po Lvovi hned Benedikta III., „Lvova zákonného nástupce, kdežto bláznivou Janu vynechali, protože se dala zvolit pomocí bezbožných úskoků“⁸⁵. A čteme-li posléze, že i učený Baronius pochybuje, které z tehdejších papežů uznat za právoplatné a které vyškrtnout, pak si myslím — zvláště když si přitom počíná často velmi libovolně — že se nesmíme divit, když Jana v temnotách onoho temného století na okamžik zmizí, ale zase se brzy objeví, doložena nezvratnými prameny, jakmile jen svědomitější historikové poněkud uspořádali ten divoký chaos. Ať už je tomu jakkoli, začneme Marianem — abychom se trochu zalíbili Baroniovi a aby on nám zase odpustil některé pro něho trpké pravdy.

Tento historik, nazývaný — jak to bylo tehdy zvykem — podle své vlasti Scotus, opustil koncem 10. století své domovské hory a přišel do Kolína nad Rýnem a stal se tam mnichem. Odtud se dostal do Mohuče, kde se modlil, psal a nakonec zemřel. Ctil papežskou stolicí, přesněji zbožňoval ji. V pověstném sporu o investituru proti králi Jindřichovi IV. odvážil se dokonce postavit na papežovu stranu. A pak Marianus nepatřil k těm mnichům, u nichž najdete na každé stránce doklady omezenosti nebo zlých úmyslů, ale naopak

⁸⁴ Leibniz, „Scriptores rerum Brunsvicensium“, sv. II.

⁸⁵ Dodecabiblos, kniha VII, kap. 12.

těšil se u svých vrstevníků takové vážnosti, že Anglie, Skotsko, i Německo si na něho činí nárok jako na svého, podobně jako se kdysi sedm měst svářilo o Homéra. Odmítá-li se tedy — jako podezřelý — svědectví takového spisovatele, ještě ke všemu papeži nakloněného, podle něhož po Lvu IV. následovala žena, to jest Jana, která vládla na papežském stolci dva roky, pět měsíců a čtyři dny⁸⁶, komu pak věřit?

Nebo Sigbert, původem z městečka Gembloux v Belgii. Mnich a vážený kronikář, který žil koncem téhož století, uvádí rovněž ve svých análech historii Janinu v těch nejpodstatnějších událostech: „Fama est hunc Johannum feminam fuisse“ atd., přeloženo doslovně: „Vypravuje se, že tento Jan byla žena“⁸⁷. Věděl o tom jen jediný z jejích dvořanů, jemuž porodila papežátko⁸⁸.

I Otto, biskup ve Frisinkách v Německu, bratranec císaře Konráda III. a vnuk Jindřicha IV., se ve své kronice sahající až k roku 1146, zmiňuje také o papeži Janovi, který „byl ženou“⁸⁹. Totéž dosvědčují Gifrid Arthur a Gottfried z Viterba, kteří žili v téže době. Oba umísťují Janu mezi Lva a Benedikta a upozorňují mimochodem čtenáře, že tuto ženu mezi papeže počítat nelze.

Rovněž ve 13. století je mnoho pisatelů, kteří vypravují o Janě. Zvláště pozoruhodné jsou však výroky Martina Polonia ze řádu dominikánů, na kterého současní letopisci vzpomínají jen s největší chválou. Tento muž byl po dlouhá léta zpovědníkem papežů Jana XXI. a Mikuláše III., z nichž druhý jej pak poslal jako biskupa do Polska. Byl-li tedy některý historik schopen znát pravdu dokonale, byl to jistě — jak svým charakterem, tak postavením u římské stolice —

⁸⁶ Marianus Scotus, Chron. ad ann. 854 ve sbírce Tutoriově sv. I. O Marianovi viz Lexikon Baylův. Učený Vossius tak ctil tohoto muže, že jenom na základě jeho svědectví opravoval místa z Eusebia a Casiodoria.

⁸⁷ Fráze „Fama est“ — „vypravuje se“, užívají letopisci často — stejně jako starověcí Řekové — i o nezvratných událostech.

⁸⁸ Sigberti: Chronic. ad annum 839 (ve sbírce Leibnizově).

⁸⁹ Othonis Frising., Chronic. ad ann. 839. (Frankfurt 1720).

tento svrchovaně důvěryhodný Martin Polonius. Mimo to, co je už známo, dovidáme se od něho, že Jana byla dítě anglických rodičů a narodila se v Mohuči, že byla dva roky, pět měsíců a čtyři dny papežem, že porodila a zemřela při procesí, že právě na tom místě, kde zemřela, byla beze všech poct pochována, že pozdější papežové se tomuto místu vyhýbali a do Lateránu chodili jinou cestou. K tomuto vyprávění připojuje Martinus ještě napomenutí, aby tato žena nebyla zařazována mezi papeže.

Čtenář jistě pochopí, jak toto zcela jasné svědectví tak významného muže bylo asi papežčiným protivníkům nepřijemné. Proto se také vším možným způsobem snažili sprovodit je nějak ze světa. Jedni tvrdili, že Martinus patrně sám nevěří tomu, co vypravuje, jiní, že si ve chvíli dobré nálady tuto bajku vymyslel. Avšak podobná nařčení tak vážného muže jsou prostě směšná. Proto už Allatius z Chia pokládal za účelnější tvrdit, že odstavec o papežce byl do Martinových rukopisů vsunut nepřáteli církve — to jest protestanty. Totéž uvádí i páter Chifflet, který své závěry potvrzuje tím, že „v knihovně svého otce“ (!), jež shořela (!!), viděl Martinův rukopis, v němž o Janě nebyla žádná zmínka.

Není nic hloupějšího a nelogičtějšího než toto často se u katolíků vyskytující tvrzení o starých, protestanty zfalšovaných rukopisech. Allatius však musel mít přímo hroší kůži, když se odvážil obvinít protestanty, kteří existují přece až od 16. století, že do Martinova rukopisu vsunuli fakt, který tolik katolických kronikářů dvě stě let před reformací opisovalo⁴⁰.

Ostatně, bylo-li to už falšováno, není správnější to připisat katolickým majitelům rukopisů, kteří měli zájem na tom, aby mnohé okolnosti byly vyškrtнутy, kdežto novějším nebyl přístup do knihoven ani dovolen? A pak žádný protestant nebyl nikdy obviněn jako falzifikátor, aniž mu byla falzifikace dokázána, naproti tomu katoličtí spisovatelé obviňují často dokonce i mnichy, že v rukopisech prováděli škrtky a doplňky.

⁴⁰ Toto připomíná ezopskou bajku: „Před půl rokem jsi mě urazilo,“ pravil vlk. „Tenkrát jsem ještě nebylo na světě,“ odpovědělo jehně.

Ve 14. století objevil Spanheim v Leydenské knihovně svědectví o Janě, které se svou cenou vyrovná svědectví předchozímu. Je to svědectví haličského biskupa Bernarda Guy, inkvizitora za Jana XXII., jenž ve své kronice „Flores temporum“ praví: „Poněvadž jsem se rozhodl vypsát zde ty činy papežů, jež si zaslouží zmínky, přečetl jsem značné množství kronik a vzájemně je porovnal, abych se úplně a přesně se vším seznámil, a to zvláště proto, že jsem pozoroval, že u mnohých letopisců jsou nemalé rozdíly v chronologickém zápisu římských biskupů, a což je ještě důležitější, v líčení jejich skutků.“ Po této předmluvě uvádí tento svědomitý a dopodrobna jdoucí historik v životopisech papežů Janu na místě jí příslušícím a vypravuje její historii tak, jak ji čteme u Martina. Čtenář sám musí posoudit, zdali by se spisovatel, který si přeje „staré kroniky opravit a vážnou kritiku uvést ve vzájemný soulad“, a zdali by inkvizitor a pronásledovatel Albigenkých, kteří se posmívali svatě stolicí kvůli papežce, přejal zprávy jí se týkající, kdyby v době, v níž žil a psal, byly o nich nějaké pochybnosti.

Po Guyovi pomineme Jana pařížského, Siegfrieda míšeňského, Sozomena, Barlaama, řeckého mnicha rodem z Kalabrie a mnohé jiné, jež badatel o věc se zajímající najde u Vossia, a zastavíme se u Amalricha z Augern, který roku 1362 věnoval papeži Urbanovi IV. „Chronologický výčet římských biskupů“.⁴¹ V této knize nalézáme následující docela nové sdělení o Janě: „Tato žena vedla zpočátku rozumný a zbožný život, ale pak z přemíry dobrého jídla ztloustla, propadla hýření a jeden ze sluhů ji obtěžkal.“

Ponecháme opět stranou další početný zástup málo pozoruhodných svědků a od proslulého Amalricha, jehož kroniku sežrali leydenští červi, přejdeme k vavříny ověnčenému Petrarkovi, jehož milostné verše jsou před tímto neštěstím v bezpečí, protože jsou chovány v knihovnách a v srdcích všech Vlašek. Když tento básník pěl nad Lauřiným hrobem svou labutí píseň, uchýlil se do Benátek a trávil tam

⁴¹ Rukopis tohoto díla se ztratil. Místo týkající se papežky, je opsáno Vossiem (Hist. lat., str. 530) a Leibnizem (Script. rer. Brunsv., sv. I).

svá poslední léta sepisováním životopisů císařů a papežů až po Řehoře IX. V tomto díle setkáváme se opět s Janou a mimo jiné se dovídáme, že Nejvyšší se pro tu poskvrnu svatě stolice tak rozzlobil, že „seslal na pole strašlivé kobylky.“⁴² Za časů Petrarkových žil ve Florencii Giovanni Boccaccio, půvabný a kluzký spisovatel, který až do posledního dechu opěvoval lest a prohnatost žen... Ve věku již pokročilém sepsal latinské dílo „De claris mulieribus“, v němž Jana zaujímá mezi hrdinkami vynikající místo a je srovnávána se Semiramidou⁴³.

Přejdeme však již ke konci a omezme se v nekonečné řadě životopisců té pověstné ženy pouze na ty zvláště vynikající. Z nich v 15. století si zaslouží naši pozornosti zejména tito:

I. Theodorich de Niem, tajemník papeže Jana XXIII. U příležitosti jakési cesty do Florencie objevil tam roku 1413 rozpravu „O privilegiích a právech církve“, kterou vydal a opatřil poznámkami. Z jedné jeho poznámky se dovídáme, že Jana „učila v Římě v řecké škole, na které působil před ní i svatý Augustin. Pokud byla chudá, vedla bezúhonný život a oddávala se vážným studiím. Když se však stala papežem, propadla zhýralému životu, oddala se jednomu ze svých dvořanů a při slavnostním procesí porodila nedaleko chrámu bohyně Míru⁴⁴, kde byla na památku této události postavena mramorová socha.“ O tom se však zmiňujeme níže.

II. Jean Charles Gerson, kancléř pařížské Sorbonny, kterému pro jeho upřímnou víru a bezvadné chování říkali „Doktor Christianissimus“ a jenž se zvláště uplatnil na koncilu Kostnickém. Při svém náhodném pobytu v Tarasconu, ležícím při řece Rhôně, měl před papežem Benediktem XIII. řeč, ve které obhajoval práva galikánské církve a mezi jiným řekl: „I Řím se klamal, když po tak dlouhou dobu uznával jako vrchního pastýře církve ženu.“⁴⁵ To říkal tedy v 15.

⁴² Janovské vydání, sv. III.

⁴³ Boccaccio, De claris mulieribus; in Johana.

⁴⁴ Tato rozprava se nachází ve sbírce Schardově, str. 250.

⁴⁵ Gersonis opera, tom. IV, Paříž 1706. Ve sbírce spisů o koncilu Kostnickém (Scriptores rerum Concilii Constanti-

století Gerson. Avšak vydavatel všech jeho spisů, doktor Louis Dapin ze Sorbonny, vynikající svými bohatými vědomostmi a prostřední svou schopností usuzovat, pokládal v 17. století za vhodné připsat za slova Gersonova: „I Řím se klamal“, na něž papež Benedikt XIII. nic neřekl, poznámku: „tu falleris, vir bone“, to jest „ty se klameš, dobrý muž“.

III. Theodor Engelsius ve své kronice vypravuje mimo jiné i různé podrobnosti, jako například, že se při porodu papežky objevil nad hlavami zástupu ďábel a volal:

„Papa, pater patrum, peperit papissa papellum“, to znamená:

„Papež, otec otců, papežka porodila papežátko“.

IV. Felix Amerbinus a Martinus Francus⁴⁶ vyprávějí, že ještě za jejich života existovaly liturgické knihy sepsané Janou i stolicí s proraženým dnem. Tato byla zhotovena na rozkaz Janina nástupce Benedikta a nově zvolení papežové byli na ni podrobováni tělesné prohlídce, aby se na Petruv stolec druhá papežka již nedostala.

Atéňan Laonikos Chalkokondyles, jediný Řek, u něhož jsem našel zmínku o této věci, líčil historii papežky takto: „Budu teď vyprávět o římském papeži. Když jsou odevzdány a spočítány všechny hlasy, vyvolají toho, kdo byl zvolen papežem. Zůstane však zavřen v konkláve tak dlouho, pokud jeho volbu neschválí i ostatní. Pak ho posadí na proraženou stolicí a dotekem se přesvědčí o jeho pohlaví. Kdysi dávno se prý totiž stala papežem žena, dostavila se těhotná ke mši svatě a před očima věřících prý porodila. Proto se nyní dotýkají nově zvoleného papeže, aby se přesvědčili o jeho pohlaví a aby se něco podobného už nemohlo opakovat. Po vykonané zkoušce volají: Náš pán je muž.“⁴⁷ Až potud Laonikos. Kratčeji a jasněji to volal římský lid. Místo slov „Náš pán je muž“ říkali prostě: „habet!“, to jest „má!“

Kromě autorů, které jsem uvedl výše, zmiňují se o Janě

niensis, Helmstadt 1700), je životopis tohoto učence a jeho dílo o simonii (Gerson. nobile opusculum de Simonia), sv. I, díl 10, str. 26.

⁴⁶ Leibniz, Scriptor. rer. Brunsvic., tom. I, p. 1065.

⁴⁷ L. Chalkokondyles, kniha VI, str. 303, bonnské vydání.

v témž století i Eneáš Piccolomini, pozdější papež Pius II., a „kacíř“ Jan Hus. O nich však budeme mluvit později.

Zato bez povšimnutí přejdeme Fulgoruse, Jasona Mag-nuse, Wernera, Platinu, Pannonia, kroniky kolínskou, saskou, augšpurskou a mnohé jiné, abychom tím množstvím svědectví příliš nezdržovali.

Když se pak v 16. století rozšířilo knihtiskařské umění, přibývalo tolik životopisců papežky Jany, že nevíme, kterého z nich uvést nejprve a kterého naposled. Proto je raději všechny vynecháme. Napodobíme tak onoho janovského krejčího, který měl ušít do velikonoc takovou spoustu nových obleků, že si nevěděl rady, kterým z nich začít. Zhasil tedy světlo a šel spát. I když se však spokojíme s tím, co už bylo řečeno, přece si myslím, že máme právo souhlasit s Doritheem: „Zamítnout vyprávění, které se opírá o tolik svědectví, a to i papeženců, bylo by vskutku hanbou.“⁴⁸

Podle tvrzení papežčiných protivníků velký počet svědků prý nic neznamena, protože letopisci opisují často jeden od druhého a žvásty svých předchůdců nepodrobují žádnému kritickému přezkoumání. Tuto poznámku — v zásadě správnou — nelze však použít v našem případě. Kdyby šlo o nějakou temnou, málo věrohodnou tradici, třeba o svatém Pachomiovi, který přeplaval Nil na zádech krokodila, nebo o svaté Magdaléně, která se odebrala do jeskyně v Galii a tam vykupovala odpuštění hříchů slzami, jež se měnily v perly, pak by se dalo věřit, že její vypravěči se spokojili s doslovným opsáním historiky vymyšlené jedním z pisatelů legend. S vyprávěním o Janě se to má ale docela jinak. Přestože byla takovou poskvrnou papežství, přece její příběh šířili historikové oddaní tělem i duši svaté stolici. Stejně tak nelze se domnívat, že by takový ctitel papežství jako Marianus Scotus přejal historii papežky do svého díla, aniž si dal práci s ověřením její pravdivosti. A ještě méně lze věřit, že by katolictví spisovatelé, žijící po něm, váhali jej vyvracet, kdyby byl propadl tak velkému bludu. Avšak i kdybychom připustili, že všichni ostatní z neodpuštělné lhostejnosti zapomněli očistit papežské dějiny od takové poskvrny, jak by

⁴⁸ Doritheus, „Hierosolym., Dodecabibl., str. 700.

bylo možné tvrdit, že i ten svrchovaně kritický Guy, který v kronikách dřívějších spisovatelů objevil a opravil tolik chyb, ponechal nejen netknuto, co se vyprávělo o papežce, ale že to dokonce přejal jako nesporný fakt i do svých dějin a tím dal kacířům tak hroznou zbraň do ruky?

Pravdu o Janě dosvědčují však kromě lidí i skutky, ba i kameny, tyto „němí, srozumitelní a neměnní hlasatelé“. Promluvme si tedy několika slovy i o těchto důkazech.

Podle již zmíněného Theodoricha z Niemu, tajemníka papeže Jana XXIII., „který byl zasvěcen do všech tajů papežského dvora“⁴⁹, stojí v Římě mramorová socha, která znázorňuje onu událost tak, jak se přihodila, to jest rodičí ženu. Tuto sochu dal postavit papež Benedikt, aby vyvolal odpor proti skandálu, k němuž došlo na onom místě“. Avšak někteří novější historikové — mezi nimi učený páter Noel Alexander⁵⁰, který si podle trpkého Dufresnoisova výroku přisvojuje právo hájit každou špatnou věc — tvrdili, že ta socha představuje „pohanské božství“. Ovšem toto tvrzení pokládá sám Blondel za směšné. Kdyby socha byla bývala skutečně pozůstatkem antiky, bylo by nepochopitelné, že by ji papež Sixtus V. — podle zachované pověsti vřelý ctitel antického umění, jenž dal obnovit obelisk a jiné římské památky — přikázal hodit do Tibery. Představovala-li socha skutečně rodičí ženu, papež učinil dobře, když tento urážlivý pomník papežské hanby utopil v Tibeře, a to tím spíše, že nemohl mít valnou uměleckou cenu, protože byl zřízen v době nevkusy a barbarství.

Mimoto si připomeňme, že sám Theodorich, jenž strávil většinu svého života v Římě, a to ve službách papežské sto-

⁴⁹ Secretioribus Pontificum negotiis adhibitus (Rerum Con-cil. Constantin., tom. I, str. 480). Tato drahocenná sbírka obsahuje odstavce o jednáních kostnického koncilu, jež prozrazují rozsáhlé vědomosti, a co je ještě důležitější, v té době vzácnou otevřenost.

⁵⁰ Noel Alexander psal latinsky kritické studie o církevně dějinných událostech (Dissert. critic. in histor. eccles., Paříž 1715), jež vynikají spíše nedostatkem úsudku než kritikou.

lice, byl by býval také vhozen do Tibery nebo alespoň vyobcován z církve, kdyby byl v tak vážném díle, jako jsou jeho „Privilegia císařů“, zaznamenal neověřenou bajku, která tolik poskvřňovala všemocné a Wiklefovými posměšky uražené papežství.

Další socha Jany zdobila po řadu století proslulou katedrálou v Sieně, kde ji našli Mabillon a Launoy. Podle Launoye každý, kdo nebyl slepý, mohl tam uvidět sochu mezi Lvem a Benediktem a na podstavci si přečíst tento nápis: „Jan, žena z Anglie“.

Také v tomto případě přichází páter Noel s tvrzením, že „tato socha je dílem nevzdělaného a nedbalého sochaře, který si tu udělal hloupý žert“. Tento dobrý kněz ovšem zapomíná, jak se zdá, že ti, kteří by si dovolili udělat nějaký vtíp na papeže, byli by tenkrát zaživa upáleni. Uvážíme-li tehdejší slávu Sieny, rodiště tolika mocných papežů, a význam tamější katedrály, v níž se při častých návštěvách papežů v tomto městě konávala shromáždění, jichž se účastnila veškerá šlechta země, těžko uvěříme, že by žádného z těch všech nenapadlo se zeptat, který kacíř to vytesal tu urážlivou modlu, a že by žádný z nich ji nerozbil o mramorovou dlažbu, když všichni po tolik století vidali mezi strážci nebes tu ženskou postavu — ze žertu sem sochařem umístěnou. Tuto nepochopitelnou snášenlivost připisoval Noel sienským papežům Řehoři VII., Alexandrovi III., ba i Piovi II., kterému již v Čechách spílali apoštolů církve ovládané ženou.⁵¹ Jak je vidět, všichni tito papežové respektovali umělecký rozmar „vtipného sochaře“ a jak se zdá pokládali tu ženu za nutné zlo. Ať je tomu jakkoliv, zůstávala

⁵¹ Pius II., známější pod jménem Eneáš Piccolomini, navštívil v roce 1458 ještě jako biskup Čechy. Když jednoho dne při kázání vybízel věřící z kazatelny, aby uznali pánství svaté římské stolice a vzdali se přijímání pod obojí, vstal starý Táborita a přerušil jej slovy: „Jen si vzpomeň, Eneáši, že na té stolici seděly i ženy a všelijaké stvůry žen.“ Kazatel nato zakoktal několik slov na ospravedlnění Říma a celý zmatený sestoupil z kazatelny. (Eneáš Silvius: Dějiny české, kap. 12.)

Janina socha pevně stát na svém podstavci, až se konečně jejím nesmiřitelnému odpůrci Baroniovi podařilo prostřednictvím toskánského vévody prosadit u sienského biskupa odstranění té pohoršlivé sochy nebo správněji — podle Mabillona — dosáhnout její proměny v sochu muže, a současně i záměny nápisu „Jan VIII., žena z Anglie“, za nápis „Zachariáš“.

Nyní seznámíme čtenáře s dalším mramorovým svědectvím, o němž se zmiňují všichni návštěvníci Říma a jehož původ a poslání popsali věrní služebníci papežské stolice, Platina, kustod vatikánské knihovny⁵², kardinál Pandolphus, biskup Jacobatius a mnozí jiní. Zprávy těchto ctihodných mužů vyvracejí ovšem Chifflet a Allatius, kteří ve své přepjaté horlivosti hájí papežství zcela zapomínají, že daleko větší ostudou římského dvora je tolik prohaných papežů než jedna žena, která se dostala lší na papežský trůn. Podle shora jmenovaných historiků stál v papežském paláci stolec z červeného mramoru, opatřený otvorem. Na tento stolec usedali po Janě všichni další velekněží, aby poskytli voličům k nahlednutí i k ohmatání neklamné důkazy svého mužství. A teprve po této zkoušce jim byly odevzdány klíče svatého Petra. Tato nestoudná ceremonie se udržela až do 16. století. Podle milánského historika Coria⁵³ musil se jí podrobit i Alexander Borgia předtím, než mu bylo dovoleno usednout na stolici svatou, přestože měl tenkrát už čtyři dorostlé syny, „které ukazoval návštěvníkům s pýchou, a mimoto i Lucrezii, svou choť, snachu a dceru v jednom⁵⁴.”

Podle Lva X. byl tento obřad odstraněn pro posměšky kacířů, podle biskupa Jana Pětikostelního proto, že „mravy

⁵² In sede ad eam rem perforata genitalia ab ultimo diacono attrēctabantur (Vita Johann. VIII.).

⁵³ Pro jejich necudnost uvádíme Coriova slova italsky: Finalmente, essendo fornite le solite solennità in sancta sanctorum, e domesticamente toccatoli i testicoli, Alessandro Sesto ritornò al palazzo mansuetto come bove (Historia Mediolan., cap. IV.).

⁵⁴ Lucretia nomine, sed se Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus.

tehdejších papežů, obklopených nevěstkami a nemanželskými dětmi, byly Římanům dostatečnou zárukou jejich mužství“. Je to patrné i z následující národní písně, kterou z týchž důvodů jako poznámku Coriovu necháváme nepřełożenou:

*Non poterat quisquam reserantes tethera claves
Non exploratis sumere testiculis.
Cur igitur nostro mos hic nunc tempore cessat?
Ante probat quod re quilibet esse marem . . .*

Z téhož důvodu byla i papeži Innocencovi III. z rodiny Cibo zkouška prominuta. Básník Marullus jej nechává mluvit k prelátům těmito slovy:

*Quid quaeris testes, si mas an femina Cibo?
Respire natorum, pignora certe, gregem.⁵⁵*

Je beze sporu, že všechny tyto a ještě mnohé jiné epigramy z té doby by neměly ani smysl, ani vtíp, kdyby zvyky, na které narážejí, nebyly v Římě skutečností všeobecně známou. To také uznali ti nejrozumnější z papežčiných protivníků, a místo aby proraženou stolicí odstranili, snažili se tento podivný obřad vysvětlovat jinak. Tak třeba Mabillon tvrdil, že papež byl nucen posadit se na stolicí opatřenou otvorem proto, aby si připomenul, že je jen člověkem jako každý druhý, a proto podroben, tak jako všichni, obyčejným přirozeným potřebám.

Učený benediktin zaměřuje tu úmyslně, jak se zdá, dotyčnou stolicí s jinou, neproraženou, které říkali stercoraria a na kterou posazovali papeže, aby mu připomenuli nestálost

⁵⁵ O tomto a předcházejícím epigramu viz svazek IV, str. 389 spisů abbé Cartiho, básníka vídeňského císařského dvora a spisovatele „Nouvelle gallanti“ (Paříž 1832), jejichž předmětem jsou především papežové a kapucíni, mezi prvními též Jana. Tohoto obdivuhodného básníka elegantních a půvabných veršů kárá pro jeho nestoudnosti Casanova, sám proslulý svou nestoudností a drzostí. (Paměti sv. V).

lidského osudu, citující přitom verš žalmu: „Pán pozvedá chudého z prachu a potřebného z nečistoty.“ Ale jak praví nestor řeckých učenců C. Asopius, „obé“ neznamená ještě „to druhé“. Ostatně podle věrohodných svědectví četných historiků neodfíkávali voliči ono místo z žalmu, ale pronesli pouze jedno jediné slovo „habet“, které naprosto jasně vyjadřuje účel obřadu. Tehdejší papežové, oddávající se pití a hodování, se přece nepodobali Peršanům z doby Kýrovovy, kteří jedli pouze řechicu a považovali za neslušné „jít na jisté místo na stranu a svou potřebu takto ukázat“. ⁵⁶ Ani nebylo nebezpečí, že by papežové na dlouhý čas na nutnosti lidské přirozenosti zapomínali.

Jiní Janini protivníci zase tvrdili — mezi nimi i páter Noel Alexander —, že „tato stolice, již říkali *balnearia*, sloužila papežům, trpícím z přílišného sezení a jídla hemoroidy, k omývání dolních částí těla“. Toto Noelovo vysvětlení je nejenom cynické, ale též směšné. Nikdo přece nikdy neuvěří, že tehdejší papežové, i kdyby byli nevim jak nestoudní, by si myli svou zadní část v kostele svatého Sylvestra veřejně. Tam se totiž nalézala ta záhadná stolice, která by se těžko hodila pro sedací lázeň, když byla opatřena otvorem. Při všech těchto nehorázných výkladech připadají člověku ti, kdo Janinu existenci popírají, jako obžalovaní stojící před soudem: Protože chtějí vším možným způsobem zastříť zjevnou pravdu, zacházejí ve svém odporu do nesmyslů a vzbuzují tím u čtenáře hned soustrast, hned smích.

Jsme poslušni rad starých rétorů, že nejpádnejší důkazy je dobře předložit nakonec. Proto jsme neřekli doposud nic o jiném svědectví, jež potvrzuje Janinu existenci a samo o sobě postačí odsunout všechna ostatní do pozadí jako nepatrná a bezvýznamná, tak jako pohasne třpyt hvězd, když se objeví slunce. Nebudeme se již zabývat pochybnými odstavci v zaprášených foliantech, ani mramorovými sochami shozenými do vody, ale početně navštíveným a v dějinách velmi proslulým koncilem, který uznal Janu nepochybně za historickou osobnost. Čtenář nechť považuje to, co jsme tak úmorně shledali v prachu osmi století, vy-

⁵⁶ Xenofon: *Cyropaed.*, kniha I.

volávající z hrobů papeže, básníky, historiky i světce, za nepopsané listy a obrátí svou pozornost k tomuto koncilu, který bezpečně dokáže rozptýlit každou nejistotu, každý odpor a každou pochybnost jako lehounký mráček.

Roku 1410 představovala nedílnou svatou Trojici, sídlící na nebesích, trojice na zemi se navzájem potírající a svrchaně nejednotná, Jan XXIII.⁵⁷, Řehoř XII. a Urban III. Všichni tři byli současně papeži a navzájem si nadávali lupičů, antikristů a antipapežů. Jan, bývalý námořní pirát a nyní papež, plnil Itálii. Benedikt upaloval lidi ve Španělsku a starý už Řehoř, jenž ztratil všechny své přívržence i zuby, dával z Ancony celý svět do klatby. Zatím pole zůstávala nezorána, města se vyličňovala, Wiklef v Anglii a Hus v Čechách pozvedali svůj hlas proti kněžské zkaženosti, Turci ohrožovali opět Evropu a k odražení jejich útoků nebylo ani vojsko, ani peníze. Všechno spolýkala ta trojhlavá hydra. Za těch neblahých poměrů, a protože to stále rostlo, pokládal císař Zikmund za jedinou záchranu svolat do Kostnice koncil, který by odstranil rozkol a provedl reformu církve. Lživými sliby získal proto souhlas Jana XXIII., jenž zase doufal, že se tímto způsobem zbaví svých soků⁵⁸.

Na březích Bodamského jezera zbudoval Konstantin dříve nepatrné město Kostnice, které si koncilem získalo světovou pověst. Tam se ke konci roku 1413 začali ze všech stran sjíždět králové, kurfiřti, teologové a preláti. Za nimi přibýlo do Kostnice 50 zlatníků, 340 holičů, 900 kuchařů, 300 obchodníků vínem, množství sluhů, tanečníků a tanečnic a 718 kurtizán⁵⁹. Všichni tito lidé se usadili v dřevěných

⁵⁷ Viz život Jana XXIII. v „Dějínách papežů“ od Bruyse, „Dějiny Kostnického koncilu“ od Lenfanta a akta tohoto koncilu ve „Scriptu Concilii Constantiniensis“, Helmstadt 1700, bohatou a drahocennou sbírku, ze které jsem vybral většinu toho, co následuje.

⁵⁸ Aby přemluvil tvrdohlavého Jana XXIII., použil císař Emanuela Chrysolora, který byl vyslán z Cařihradu prosit o pomoc proti Turkům. A tak za svolání koncilu lze snad poděkovat Řekovi.

domcích kolem dómu, v němž se mělo jednat „o osudech křesťanstva“. Když krátce poté přijel do města papež Jan XXIII., zahájil koncil svou práci. Den trávil tito pastýři katolického stáda tím, že upalovali lidi nebo se dohadovali o barvě posvátných ornátů a o šířce rukávů⁶⁰, v noci odpočívali v náruči krásné Lukrezie⁶¹ a jejích družek.

Avšak vstupme nyní i my do posvátného prostředí koncilu. Na stolicích, které jsou srazeny do podkovy, sedí jeho členové a jednají. Za nimi se lesknou kopí stráží a nad jejich hlavami šlechtické erby. Všude, kam zrak pohlédne, kurfiřti ve zlaté a kardinálové v purpuru — „electeurs de drap d'or, cardinaux d'écarlate“ (Viktor Hugo).

Vidíme zde ozdoby církve, Gersona, jemuž říkali *doctor christianissimus*, kardinála z Ailly — velkého učenice, Mathieu Rödera⁶² — nového Jeremiáše, a Chrysolora, jenž přinesl

⁵⁹ Podle rukopisného deníku, uchovaného ve vídeňské knihovně, překročil počet nevěstek přítomných v Kostnici číslici 1500 (Lenfant: „Histoire du Concil“, sv. I, str. 50). Preláti si přivedli s sebou proto asi tolik žen, že chtěli dokázat, jak je reforma církve nutná.

⁶⁰ Statuunt contra clericos quivertes virides, rubras, supra talum curtas, aut manicas latas ultra palmam. (Concil., sv. I, str. 636).

⁶¹ O této středověké Fryně a o jejích vítězstvích v Kostnici viz „Contes drôlatiques“ od Balzaca. Kromě ní žila v témž století za Lva V. jiná kurtizána stejného jména, která si u prelátů vydobyla takovou úctu, že její mrtvola byla pohřbena v kostele svaté Barbory pod mramorovou desku, do níž byl vytesán ke chvále její krásy tento nápis: „Imperia cortisana Romana, quae digna tanto nomine rarae intra homines formae specimen dedit. Vixit annos XXVI, dies XII. Obiit 1511, die 15. Augusti“. Viz dílo Briffaultovo: „Secrets de Rome“, str. 143.

⁶² Mathieu Röder, doktor teologie v Paříži, který srovnával tehdejší církev s mrtvicí raněným z Evangelia, je prý autorem proslulého disticha (Histoire de Concile, str. 49): (Ctnost, Církev, Lid, Ďábel, Svatokupectví zaniká, bloudí, je pobuřován, panuje, vládne.)

řeckou vědu do Itálie. Vidíme zde dále velikány světa, Amadea, vévodu Savojského — s žezlem v ruce, Adolfa, vévodu z Clèves — mladého, bezvousého muže — opírajícího se o meč větší než on sám, ukrutného vévodu Arnošta Rakouského — a to jen jeho oči a vousy pod helmici s bílým chocholem, kurfiřta Rudolfa Saského — s kožešinovým límcem z polárního medvěda. Tam zase nalezneme čtyři patriarchy a sedmnáct vyslanců všech národů — i Saracénů. Ještě nikdy nebyla na jednom místě shromážděna tak úctyhodná a vznešená společnost. Je asi sedm hodin ráno, červnové slunce proniká pestře malovanými okny kostela a ještě rozmnožuje lesk zlata a purpuru. Tu náhle před vchodem se ozývá řinčení řetězů a zbrání. Oči všech se obracejí k tomu, kdo je tímto neblahým zvukem ohlašován. Najednou však sluneční světlo pohasne a v katedrále se rozhostí tma. Chvějíce se bázní chápají se kněží amuletů, visících jim kolem krku, knížata mečů⁶³. Když zatmění slunce pomínulo a sluneční svit se opět rozlil prostorem dómu, objevuje se uprostřed shromáždění, obklopen vězeňskými dozorcí a spután řetězy, bledý, utrpením pohublý muž v kutně, s dlouhým vousem na bradě. Na hlavě má posazenou papírovou čepici pomalovanou dvěma čerty⁶⁴. Je to český mučedník Mistr Jan Hus, který nám podá nezvratné svědectví o Janě: kázal v Čechách, že papež je svatý ne proto, že je nejvyšším hodnostářem církve, ale jen tenkrát, když následuje Spasitelova prikázání o milosrdenství a lásce, že ten, koho papež vyobcuje z církve, může být vykoupen milostí boží, kdo hubí stádo, že si nezasluhuje být nazýván pastýřem, že Jidáš byl falešný učedník Kristův. Pro tato a jiná kacířství byl tento svatý muž předveden v poutech před koncil, aby byl souzen a pak předán plamenům.

⁶³ Všechno toto je vylíčeno pravdivě podle akt koncilu: *Eo die, qui erat septimus Junii, horam circiter septimam cum paulo ante totalis solis eclipsis fuisset, Johannem Huss magna turba armatorum militum cinctum coram eis sisti mandarunt* (sv. II, str. 324).

⁶⁴ *Corona papyracea Hussi capiti imposita, duobus cacodaemonibus adpictis ornata* (Tamtéž).

Výslech počíná. Rozevírají se Husovy knihy a předčítají se inkriminovaná místa, mezi nimi i toto: „Kristus může svou pozemskou církev řídit bez viditelné hlavy svými učedníky rozšířenými po celém světě.“ Ptají se obžalovaného, jak se mohl opovážit napsat takové věty. A on odpovídá: „Nebyla snad církev bez hlavy a vůdce, když po dva roky a pět měsíců byla papežem žena jménem Jana?“ Ptají se ho dále, proč řekl: „Nestačí, je-li někdo jmenován papežem, aby se stal pravou, nejvyšší hlavou církve.“ On odpovídá: „Řekl jsem to, aby se snad některý křesťan nenechal klamat a papežku nepokládal za nejvyššího pastýře církve.“⁶⁵ Nikdo z přítomných nevěděl, co na to odpovědět, nikdo nevyvrátil řečnickova slova ani se mu pro ně neposmíval. A zatímco Husova kniha „O církvi svaté“ byla rozevřena a mnoho zlovolných očí do ní upřeně hledělo a hledalo v těch nejmenších maličkostech příčiny k obžalobě a v každé řádce nějaké rouhačství, řekl jim Hus i toto: „Má-li katolická církev přemáhat brány pekelné, musí být prosta hany, poskvrny a neřesti. Avšak papeži a jejich rádcové, kardinálové, takovými vždycky nebyli. Upadali naopak často do hříchu a klamu, jako při volbě papeže Jana, který byl ženou. Máme snad pokládat i tuto ženu za čistou a bez poskvrny, když porodila na veřejné ulici?“⁶⁶ Takto dvakrát nebo třikrát vyčetl Hus Janu soudcům, kteří tu zastupovali neomylnost svaté stolice. Avšak žádný z přítomných 22 kardinálů, žádný ze 49 biskupů, žádný ze 272 teologů⁶⁷ mu nevytkl lež anebo nevzal jako kacířní slovo. Takovéto svědectví zapsané v aktech koncilu osmnácti papežskými tajemníky nepřipouští odporu a nepotřebuje žádného komentáře.

⁶⁵ Všechna tato místa jsou přeložena z akt koncilu (sv. II, str. 320 a následující) a nalézají se zkrácená v Dějinách Lenfantových, svazek I, str. 215.

⁶⁶ *Illi enim saepius sunt maculati deceptione prava et peccato, sit tempore Johannis pape, Angliae mulieris. Quo modo illa Romana ecclesia, illa Agnes Johannis Papa cum collegio semper immaculata permansit, qui peperit?* (Hus, de Eccles., str. 200 a 220.)

⁶⁷ Viz seznam členů koncilu u Lenfanta, str. 50.

Krátce poté byl Jan Hus, poněvadž nechtěl uznat neomylnost papežovu, upálen na hranici jako kacíř týmiž preláty, kteří papeže Jana XXIII., předsedu koncilu, později sesadili a uvrhli do vězení jako cizoložníka, traviče, svatokupce a krvesmilníka.⁶⁸ Když Jan Hus vystupoval na hranici, děkoval svým žaláříkům a katům a objal je. A zatímco se plameny již dotýkaly mučednickových nohou, jakýsi sedlák, vracející se s otýpkou chrástí z lesa, přihodil své břímě na hranici, aby prokázal svou katolickou horlivost. Hus se k němu obrátil a pravil s úsměvem: „O sancta simplicitas! Ó svatá prostoto!“ Hned poté ho zadusil dým z čerstvého dřeva. Jeho popel byl uvržen do Rýna, jeho knihy do ohně. Avšak pokaždé, chcete-li dokázat nedůslednost a krvelačnost katolických kněží, nebo že Jana byla historickou osobností a Allatius lhářem, pohlédněte na Husovu hranici a „nehledejte za bílého dne jiné skvělejší hvězdy“.

⁶⁸ Výpočet zločinů Jana XXIII. zaplňuje celé dvě strany akt.

Část první

„Il y a bien de la différence entre rire de la religion et rire de ceux qui la profanent par leurs opinions extravagantes.“

Pascal, XIe Provinciale¹

Epičtí básníci začínají vždycky od prostředka. Stejně si počínají i romanopisci, ti, co si myslí, že si za svá desetisvazková vyprávění vyslouží titul epika v próze. Pak jejich hrdina, jakmile najde vhodnou příležitost, vypravuje své milence v jeskyni či v paláci, na voňavém trávníku či v posteli to předcházející,

když se v loži podle chuti lásky nasytili.

Toto je obvyklá metoda, kterou kritikové doporučují. Ale já, přítel pořádku, dám přednost metodě cyklických básníků nebo prokurátorů. Ti začínají životopis svého hrdiny nebo zločince od kolébky a sledují všechny jeho kroky chronologicky až k nesmrtelnosti nebo na šibenici. Začnu tedy od začátku. Kdo však má rád klasický nepořádek, ať čte nejprve poslední a potom první stránky mé knihy a promění si tak jednoduše mé prosté a pravdivé vyprávění v epický román.

Veliký Byron trpělivě naslouchal klábosení sevilla-

¹ „Je ovšem rozdíl smát se náboženství nebo smát se těm, kteří je znesvěčují svými přemrštěnými názory.“ Pascal, XI. Provinciální list. (Pozn. překl.)

ských babek, aby se dověděl, jestli matka jeho hrdiny Dona Juana odříkávala Otčenáš latinsky, zda uměla hebrejsky a jestli nosila lněnou košili a modré punčochy. A já pročetl zas celé folianty žvástů středověkých Herodotů ve snaze říci čtenáři ne-li všechno, tedy alespoň to, jak se jmenoval otec mé hrdinky. Objevuje se v nich pod tolika různými jmény a přívzvisky, jako Zeus u básníků a ďábel u Indů. Kdybych byl utratil několik let na porovnávání rukopisů, bylo by se mi snad podařilo zjistit, zda ten, kdo zrodil Janu, se jmenoval Willibald či Walafrid. Pochybuji však, že by čtenáři náležitě ocenili tuto mou námahu. Následuji proto příkladu dnešních učenců, kteří se obávají, že by je předběžná studia připravila o spoustu času, takže by toho napsali méně a poškodili by tak své vrstevníky i potomky. Pokračuji tedy hned, nebo lépe, začínám své vyprávění.

Bezejmenný otec mé hrdinky byl anglický mnich. Z které provincie pocházel, nepodařilo se mi zjistit, protože tehdy Velká Británie nebyla ještě pro pohodlí pánů berních rozdělena ve hrabství. Pocházel však od těch řeckých apoštolů, kteří v travnatém Irsku vztyčili první kříž. Byl žákem Scota Erigena, jenž první vynalezl způsob, jak vyrábět staré rukopisy, čímž podváděl tehdejší učence, jako Simonides Berlňany své doby. To je vše, co nám zachovala historie o Janině otci.

Její matka se jmenovala Judita. Byla světlolvasá a pásala husy u jednoho saského barona. Pan baron si jednoho dne zašel vybrat tu nejtlustší husu pro zítřejší hostinu. Dostal však chuť i na pasačku

a odvedl si ji z kurníku rovnou do ložnice. Když se jí zakrátko nasytil, předal ji číšníkovi, číšník kuchari, ten kuchťákovi, jenž byl náramně pobožný a vyměnil holku s nějakým mnichem za zub svatého Gutlacha, který žil a zbožně skončil v jakési díře v Mercii. Takový byl zas osud Judity. Z panské postele dostala se nakonec do náruče mnicha, tak jako ještě dnes v Anglii putují vysoké cylindry z lebky diplomata na hlavu žebráka. Neboť v této skvěle řízené zemi mnoho lidí umírá hladu a mnozí urážejí obecný vkus nedostatkem košil. Všichni však, párové a hrobníci, hrabata i žebráci nosí vysoký klobouk jako symbol ústavní rovnosti.

Bylo to šťastné manželství. Ve dne obcházel mnich okolní hrady a zámky a prodával modlitby a růžence, večer se vracíval do chýše s rukama poslintanýma od polibků a s rancem plným chleba, masa, placek a ořechů. Brambory v Anglii tenkrát ještě neznali. Byly tam dovezeny až později, zároveň s konstitucí v zájmu blaha svobodného lidu, když s nastolenou rovností přestali sluhové jíst maso u téhož stolu s pány.

Jakmile Judita zaslechla z dálky zpěv vracejícího se manžela, prostřela na stole, to jest postavila na hrubě otesané prkno dřevěnou mísu společnou pro oba, vedle ní železnou vidličku a bůvolí roh místo poháru a vhodila pár suchých větví do krbu, aby měli při večeři světlo. Ubrousky, poháry, svíce znali tenkrát jenom biskupové. Po večeři si mladí manželé rozprostřeli ovčí kůži na hromadu suchého listí. Na ovčí kůži si lehli a přikryli se huňatou kůží z vlka. Čím prudčeji foukal venku se-

verák, čím hustěji padal sníh, tím těsněji se šťastná dvojice objímala, aby dokázala, jak se mylil svatý Antonín, když tvrdil, že mráz zchlazuje lásku, i staří Řekové, kteří si představovali zimu jako starce - misogyna.

Tak rodiče Jany trávili slastné dny

„uprostřed něžného milování“²

až se jednoho rána, sotva mnich setřásl z očí spánek a z černého vousu několik světlých manželčinych vlasů, objevili před chýší dva anglosaští lučičtí. Měli obnažená kolena, byli bosí, s malým štítem v ruce a toulci plnými šípů přes rameno. Jménem heptarcha Egberta vyzvali pána domu, aby šel s nimi a vzal si s sebou potřebné zásoby na dlouhou cestu. Mnich, celý se třesoucí strachy, zavěsil si tedy pytel na ramena, vzal ženu do pravé a hůl do levé ruky, modlitební knihu si strčil pod paži a následoval své pochmurné průvodce.

Putovali tři dny a dvě noci přes holé vrchy a údolními plnými vřesu, dohonili cestou mnoho dalších mnichů, také v doprovodu lučičtíků, a teprve čtvrtého dne dorazili do přímořského městečka Garionoru.³

Na pobřeží bylo shromážděno velké množství lidí, na zeleném stolci stál Volsius, biskup z Eboraku⁴, a žehnal věřícím. V přístavu se zatím hou-palo rozměrné saské plavidlo, nedočkávané, kdy

² Theokritovy Idyly, 27, V, 65.

³ Dnešní Yarmouth.

⁴ Nyní York.

napne svou čtyřhrannou plachtu proti větru vanoucímu z pevniny. Když se tam sešli všichni mnichové, svolaní z celé Anglie, a bylo jich celkem šedesát, zbožný Volsius objal jednoho po druhém a každému vtiskl do ruky dva denáry:

„Jděte a učte všechny národy.“

Z náruče biskupovy nastupovali mniši hned do břichaté lodice a zakrátko rozráželi kalné vody Severního moře, aniž věděli, k jakým břehům plují a zda najdou tam mučednickou korunu nebo tučný klášter.

Zatímco se plaví pod ochranou svatého Kříže, pokusíme se čtenáři vysvětlit, co přimělo biskupa Volsia, že svěřil nespolehlivým vlnám tato světla anglické církve. Rozloučíme se proto s britským ostrovem a přepravíme se do země francké.

Když se Karel Veliký už dost natoulal po Evropě a svým velkým mečem sklídl dostatek vavříků i hlav, tři čtvrtiny Sasů utopil, oslepil nebo na smrt umučil a zajistil si tak poslušnost a úctu těch, kdo to přežili, odpočíval konečně na svých vavřínech v Aix-la-Chapelle,⁵ ve městě proslulém ostatky svatých a jehlami. Všechno šlo v té ohromné Karlově říši jako na drátkách; moudrý Alcuin omýval Karlovy špinavé poddané svčenou vodou, stříhal jim zrzavé brady i dlouhé nehty a otevíral jim nevyčerpatelné poklady své moudrosti. Rty jednoho mazal medem svatého slova, druhého

⁵ Dnes Cáchy.

sytil gramatickými kořínky a třetího učil, že husí brka nedodávají jenom rychlost šípům, ale že se hodí i ke psaní.

Šťastný císař žil bezstarostně, počítal vejce svých slepic, rovnal své hodiny i státy, hrál si s dcerami a se slonem, kterého dostal od kalifa Haruna, odsuzoval k nepatrným pokutám vrahy a zloděje a na stromy v zahradě věšel ty ze svých poddaných, kteří v pátek jedli maso a plili po svatém přijímání.

Avšak zatímco si zbožný Karel — jenž přece znal klasický starověk — každodenně opakoval, přestože neuměl ani psát,

„Haec mihi deus otia fecit“⁶

Sasové pozvedli znovu svou drzou a nečesanou hlavu, smáčeli ruce v krvi obětí ne už dobytčích, ale lidských, a přísahali Teutonovi, Irmisulovi a Arminiovi, že buď svrhnou Karlovo jho, anebo že svou krví zbarví břehy Labe i Vezery.

Avšak nepřemožitelný císař, tak jako vždycky přišel, viděl a zvítězil, a to právě tím kopím, které podle evangelistů vrazil římský voják do boku Spasitelova a které podle kronikářů položil prý archanděl Michael Karlovi na postel, když se mu ve spánku zjevil. Chtěl prý se mu tím odměnit za to, že ve dnech půstu nejedl ani pečené, ani „syrové“ maso a spal sám. Poněvadž se po vítězství svatý císař obával, aby ty divochy snad nenapadlo vyrušit ho znovu z jeho zbožného nicnedělání, rozhodl se přemožené buď vůbec vyhladit, nebo

⁶ Bůh mi dopřál tento klidný život. (Pozn. překl.)

je — ať chtějí či nechtějí — všechny pokřtít. Nikdy předtím ani potom se žádnému misionáři nepodařilo přivést v tak krátkém čase na víru křesťanskou tolik pohanů. Výmluvnost francouzského dobyvatele byla totiž neodolatelná: „Buď uvěříš, nebo tě zabiju,“ chlácholil saského zajatce, před jehož očima se blýskal katův meč jako nejpersvědčivější argument. Nedivte se, že celý ten houf raději naskákal honem do křtitelnice, tak jako po dešti kachny do louže.

Ačkoliv víra je všemohoucí, přece jen bylo třeba, aby se křesťan dověděl, čemu to vlastně věří. Proto bylo v Evropě tenkrát zvykem, jako dnes na Tahiti a v Malabaru, naučit novokřtěnce něco z katechismu. I učili tomu Sasy Karlovi setníci, a to tím způsobem, že si je stavěli do řad po deseti jako nováčky a zfackovali je nemilosrdně, kdykoli se zakoktali při některém těžko vyslovitelném slově z „Vyznání víry“. Tak se Kristus mstil tenkrát pohanům za to, co od nich vytrpěli jeho první přívrženci, když bývali za Nerona páleni nebo za Diokleciána smaženi. Odtud jistě je i původ francouzského pořekadla: „Pomsta je radostí bohů“⁷.

Pokud trvala válka, vykonávali vojáci i povinnosti páterů. Když však nastal klid a teologické znalosti těchto ozbrojených misionářů byly vyčerpány, všichni, a zejména císař, pocítili potřebu spolehlivějších katechetů. Leč frančtí mnichové dovedli tehdy lépe vařit pivo než kázat a rozumět

⁷ La vengeance est le plaisir des Dieux.

dogmatice. Křtili nemluvnata ve jménu Otce i Dcery i Ducha svatého a tvrdili, že prý Bohorodička počala uchem. Jedli před svatým přijímáním a nutili diákona, aby vypil vodu, v níž si po bohoslužbě umyli ruce. Do rukou takových učitelů se pochopitelně Karel neodvážil svěřit ani své Sasy. Báł se totiž, že by musel zanedlouho vytáhnout znovu do boje a kácet tentokrát nové modly — modly Bakcha a Morfea. A protože si nevěděl rady, požádal o pomoc Alcuina, k němuž se uchýlovali Frankové pro věštby, jako kdysi Řekové k Pýthii.

Alcuin byl Angličan a Anglie měla tehdy monopol na teology, jako dnes na parní stroje. Proto tam Karel vyslal loď, aby přivezla apoštoly, kteří by Sasy zasvětili do tajemství víry.

Ona archa spásy křesťanství, na níž jsme viděli nastoupit i Janina otce s manželkou, plula po moři osm dní. Devátého dne veplula do ústí Rýnu a zakotvila před městem Noviomagem, kde tito lovci duší poprvé vstoupili na německou půdu. Odtud se vydali jedni na oslech, druzí po bárkách, další per pedes apostolorum, to je pěšky, k pramenům Lippy a dorazili nakonec hladoví a unavení do Paderbornu, kde uprostřed křížů a štítů tábořil Karel Veliký.

Vítěz rozdělil hned Sasko mezi nově přišlé mnichy a každému přikázal, aby kdejakou chatrč porobené země vyzdobil křížem. Otec Jany dostal za úkol vydat se na jih a skácet modlu Irmisula v Eresburgu, k níž se scházeli tehdejší vzbouřenci, zapalovali tam lidské oběti a kuli nová spiknutí. Ubohý mnich naložil na malého oslíka ženu a čtyři

černé saské chleby a vydal se na novou pouť. Zvíře táhl na uzdě za sebou a se slzami v očích vzpomínal na pohodlí otcovské chýše.

Celých osm let se Janin otec potloukal po Vestfálsku, křtil, učil, zpovídal a pochovával. Vytrpěl přitom víc než sám apoštol Pavel. Mnohokrát ho ztloukli, desetkrát ho kamenovali, pětkrát ho hodili do Rýna a dvakrát do Labe, čtyřikrát ho mučili ohněm, třikrát věšeli, ale přesto přese všecko zůstal s pomocí Matky boží naživu. Toho, kdo mě snad podezírá, že tu povídám nesmysly, odkazuji na Životopisy svatých té doby. V nich se dočte, jak světlovlasá Panna podpírala svýma bílýma rukama nohy svých věřících, kdykoli byli věšeni, jak vějířem z per andělských zhášela oheň, kdykoli byli pálení, nebo jak rozepínala svůj azurový pás a podávala ho těm, kteří se topili, jako kdysi Inó nabídla závoj Odysseovi.

Tyto početné útrapy neochladily horlivost neúnavného apoštola ani nezlomily jeho víru. Jeho tělo se však poznenáhlu změnilo k nepoznání. Frísové mu vyrazili pravé oko, Langobardové mu uřezali obě uši, Durynkové nos a divocí obyvatelé Hercynského lesa — ve snaze vyhladit mnišské pokolení — obětovali před Teutonovým oltářem obě mnichovy děti a pak týmž nemilosrdným nožem uřízli mu . . . veškerou naději na další otcovství.

Judita zůstala věrna svému zuboženému choti i po této poslední pohromě a všemožně se snažila ulehčovat mu v zármutku. Pokaždé, když v bezesné noci upřel na ni v marné touze jedině zbylé oko

a oplakával ztrátu svých dětí i dřívějších rozkoší, líbala a konejšila ho: „Každý den rozsvěcuji svíčku před obrazem svatého Paterna. Snad si ten ochráníce plodnosti vymyslí nějaký zázrak a zase budeme mít děti.“

Toto přání dobré Judity se vyplnilo brzy poté. Ale, ach ouvej! Ne zázrakem svatého Paterna, ale přičiněním dvou lučičtíků erfurtského hraběte. Tito nezpůsobní vojáci ji zastihli na břehu řeky Fuldy, právě když rozprostírala na slunci manželovu kutnu. Ten se zatím — protože neměl jinou — ukryval jako Odysseus v kupce suchého listí a čekal, až mu to mnišské roucho uschne. Vojáci povalili Juditu na trávník a násilím jí připomněli pravé poslání ženy na tomto světě. Když se dostatečně nasýtí, odtáhli dál. Nešťastný mnich pak vylezl z úkrytu, oblekl si ještě mokrou kutnu a vzdálil se s obtěžkanou chotí, proklínaje Sasy, kteří mu — kromě mučednické koruny — nasadili na tu jeho lysou hlavu korunu ještě jinou.

Za devět měsíců, roku 818, porodila Judita v Ingelheimu, podle jiných letopisců v Mohuči, dceru Janu, příští uchvatitelku nebeských klíčů. Aby si hned od narození zvykala na strasti potulného života, pokřtil ji otec, nebo lépe manžel její matky, v chladném proudu Mohanu, do něhož domorodci ponořovali meče, aby jim ztvrdly.

Podle starého zvyku zdobí životopisci kolébky všech hrdinů neobyčejnými znameními, jež mají předpovídat jejich budoucí přednosti. Tak prý Hérakles jako nemluvně zaškrtil draka, Kriesotes medvěda, Pindaroví usedly prý na ústa včely,

Pascal v deseti letech objevil geometrii, Byronův hrdina, přítomný mši svaté v náručí chůvy, odvrátil oči od vrásčitých svatých a upřel je zbožně na svatou Magdalénu. A naše hrdinka, která se měla proslavit na dráze církevní, nechtěla prý nikdy ve středu a v pátek pít, a pokaždé, když jí matka podávala prs v den postní, odvracela od něho s hrůzou oči. Ostatky svatých, kříže a růženec, to byly její první hračky. Dřív než jí vyrazily první zoubky, znala Otčenáš řecky i latinsky, a dřív než je vyměnila, pomáhala otci v jeho apoštolském povolání a kázala svým saským vrstevnicím. Nebylo jí ještě osm let, když jí zemřela matka, dobračka Judita, a Jana prý tenkrát nad hrobem nebožky vylezla hrobníkovi na ramena a pronesla pohřební řeč.

Zatímco dívka rostla do krásy a moudrosti, její otec, zdrcený prožitým utrpením a ztrátou družky, cítil, jak mu den ze dne ubývá sil. Marně vzýval svatého Chiena, aby zpevnil jeho kolísavý krok, marně rozsvěcoval svíčky svaté Lucii, aby vrátila jeho oku ostrost a on mohl zase v žaltáři rozeznat písmena, marně prosil svatého Portia, aby mu zesílil hlas. Nic platno. Ruce se mu už tak třásly, že jednoho dne, když podával tělo Páně představené kláštera v Bitterfeldu, krásné Gisele, místo aby je vložil zbožně panně do úst, upustil jí je na bělostná ňadra, jež mívala tato služka boží — na zvláštní povolení papeže Sergia — vždycky obnažena. Nastalo velké pohoršení. Přijímající se začervenala, jeptišky si zakryly rukama obličej a místní kněží vykřikli: „Svatokrádež!“ „Svato-

krádež!“ opakovaly jako věrná ozvěna klášterní panny. A jako bakchantky se vrhly na ubohého starce, strhaly z něho posvátné ozdoby a vyhodili ho ve zbědovaném stavu ven z kláštera.

Patnáct dní bloudil ten nešťastný apoštol s Janou po nehostinných lesích mezi Frankfurtem a Mohučí. Přenocovali pod korunami stromů a společně s vestfálskými prasaty se živili žaludy. Přestože tato strava jde tak výborně k duhu společníkům svatého Antonína, oni zakrátko zhubli víc než těch sedm krav, o kterých se kdysi zdálo faraonovi.

Marně se mnich pokoušel opakovat zázrak svého krajana svatého Patrika, jenž prý jakýmsi zaříkadlem proměnil divoká prasata ve štavnaté šunky, a marně prosil orly, kroužící mu nad hlavou, aby jim přinesli potravu jako svatému Štěpánu. Jana zvedala často oči k otci a naříkala: „Mám hlad! Mám hrozný hlad!“

Milující otec zpočátku pozvedal vyhublé ruce k nebi a odpovídal jako Medea: „Žily bych si otevřel, abych tě krví nasýtil.“ Avšak ponenáhlu mu hlad vysušil hrdlo i srdce, že na pláč dcery odpovídal jen lakonicky: „I pojď!“

Pohyb lampy vnukl Galileovi vynález kyvadla a medvědice přivedla zase hladového mnicha na nápad, jak získat nový pramen obživy. Stalo se, že na pouti uviděl tančit jednu z těch huňatých dcer pólu a jejího pána, jak vybírá peníze od kolemstojících. Rozhodl se tedy využít Janiny předčasné moudrosti podobně jako medvěďář tance medvědice a tak si vydělávat na denní chléb a pivo. Jak je vidět, správně to řekl moudrý Erasmus: „Rozumný

člověk se může i od medvěda mnohému naučit.“

Janin otec začal tedy připravovat dceru na nové povolání. Vtloukal desetiletému děvčátku do hlavy všechny ty žvásty, jež tehdejší učenci nazývali dogmatika, daimonologie, scholastika atd. atd., a zapisovali je na pergameny, z nichž předtím vyškrabali verše Homérovy nebo epigramy Juvenalovy. Když uznal, že děvče je už k tomu ušlechtilému boji dostatečně vyzbrojeno, začal s ní obcházet hrady a kláštery travnatého Vestfálska.

Když vstoupil dovnitř, uklonil se pánovi až k zemi, požehnal paní domu a nastavil ruce nebo pás k líbání služebnictvu. Pak postavil Janu na stůl a představení začalo.

„Dceruško“, ptal se jí, „co je to jazyk?“

„Bič vzduchu.“

„Co je vzduch?“

„Prvek života.“

„Co je to život?“

„Rozkoš pro ty, kterým se daří dobře, utrpení pro chudé; očekávání smrti.“

„Co je to smrt?“

„Pouť k neznámým břehům.“

„Co je to břeh?“

„Hranice moře.“

„Co je to moře?“

„Domov ryb.“

„Co jsou to ryby?“

„Lahůdka stolu.“

„Co je to lahůdka?“

„Úspěšný výrobek kuchaře.“

Po delším trvání této přehlídky rozmanitých

znalostí jak z teologie, tak z kuchařského umění, vyzval otec hradního kněze, aby dal děvčátku libovolně těžké otázky z jakéhokoliv oboru lidského vědění. A Jana pokaždé hodila udici do oceánu své paměti a vždycky vylovila správnou odpověď a doplnila ji ještě i nějakým citátem z písma nebo ze svatého Bonifáce.

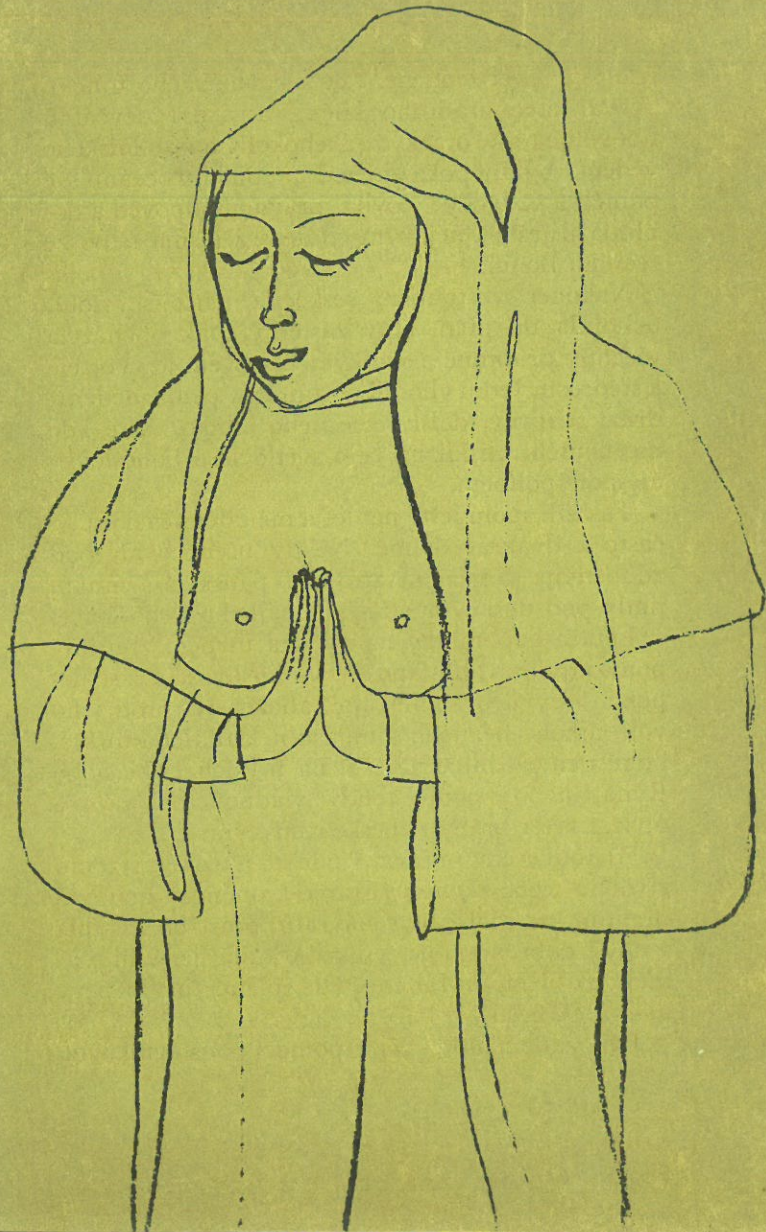
Nakonec vystoupení seskočila lehce se stolu, uchopila do prstů cípy zástěrky, pak obcházela všechny přítomné a sladkým úsměvem je vybízela k štědrosti. Jedni vhodili do zástěrky peníz měděný, druzí stříbrný, další vejce nebo jablko. A ti, kdo nic neměli, vtiskli na čelo světlovlasé bohoslovky alespoň políbení.

Tak žili spolu ještě pět let a měli denně co jíst — často i dvakrát denně. Někdy přenocovali pod zdobeným dřevěným stropem panského zámku, jindy pod doškovou střechou hajného nebo lovce.

Léta a vzpomínky na prožitá utrpení zmírnily poněkud dosavadní apoštolovu horlivost. Už se nepokoušel vyučovat někoho náboženství proti jeho vůli, nikoho bez jeho souhlasu nekřtil, leda mrtvé, které den po bitce nalézal na březích Labe nebo Rýna, neboť podle tehdy vládnoucího názoru otvíral křest brány nebeské i mrtvým.

Po tolikerém putování odešel nakonec i tento životem těžce zkoušený stařec k oněm neznámým břehům, od nichž není návratu. Smrt ho zastihla v chýši dobrého poustevníka Arkulfa, jenž žil osaměle na březích Mohanu, kde splétal chvalo zpěvy na svatě i košíky rybářům.

Jana zatlačila otcí oči, s pomocí poustevníkovou

ho pohřbila na břehu řeky pod vrbou a do její kůry vyryla nápis připomínající nebožtíkovy ctnosti. Pak nešťastná dívka poklekla na hlínu, která přikrývala jediného ochránce, kterého dosud na tomto světě měla, a jako žena Othellova mřsila horké slzy s vlnami řeky, jež jí smáčela nohy. Když se tak v úctě a ve zbožném rozjímání rozloučila s otcem, vstala a osušila si uplakané oči.

Smutek, který pociťujeme nad ztrátou milované osoby, se podobá bolesti při vytržení zubu. Je silný, ale krátký. Pouze živí nám působí trvalé bolesti. Copak prolil někdy někdo nad hrobem milenky polovinu, setinu či tisícinu z těch slz, které každodenně proléval nad její rozmarností? Když se Jana dost vyplakala, sklonila se nad řekou, aby si osvěžila pálicí oči. A tu poprvé si prohlédla ve vodě svůj obraz, obraz to jediné bytosti, která jí zůstala k milování.

Vodní zrcadlo odráželo šestnáctiletou tvář kula-tější než jablko, vlasy plavé jako kadeře Magdalény a nečesané jako vlasy Medejiny, rty rudé jako kardinálská čepička a slibující nevyčerpatelné rozkoše, ňadra — jako prsíčka koroptví — plná, chvějící se ještě pohnutím. Tak se spatřila Jana ve vodě Mohanu, a právě takový byl i její obraz, který jsem našel v kolínském rukopise.

Tento pohled zmírnil poněkud bolest mé hrdinky. Natáhla se na trávník, podložila si ruce pod hlavu a začala uvažovat, jak využít své krásy a moudrosti; má-li ji zakrýt kutnou anebo hledat jiného ochránce místo otce. Když tak nějakou chvíli přemýšlela, přemohlo ji vedro, ukolébali

ji cvrčci a usnula ve stínu stromů, které ji chránily před slunečními paprsky a před pohledy zvědavců.

Nevím, četla-li Jana Lukiána. Ale sotva zavřela oči, měla sen podobný snu toho samosatského rodáka. Zdálo se jí, že z vody vystoupily dvě ženy. Jedna z nich měla obnažená ňadra, květiny ve vlasech a úsměv na rtech. Druhá byla oblečena v černou kutnu, na prsou kříž a zbožný výraz ve tváři. Obě byly krásné. Krása jedné připomínala však veselé radovánky, cinkot pohárů a dupot tanečnicků, vlhký pohled druhé skrýval požitky klášterů, nehlukné hostiny a tiché polibky. Tu první přál by sis obejmout v pase v rušné taneční síni, před očima početných diváků a v záři tisíce svící. Před druhou chtěl bys pokleknout v tichu cely při blikavém světle lampičky visící před obrazem světce. Když se přiblížily, první se rozběhla k naší hrdince, pohladila jí světlé kadeře a řekla :

„Viděla jsem, jak váháš, máš-li dát přednost radostem tohoto světa anebo klidu kláštera. Proto jsem si pospíšila, abych uvedla tvůj nezkušený krok na cestu opravdového štěstí. Jsem svatá Ida. Není světské radosti, kterou bych neokusila. Radovala jsem se ze dvou manželství, tří milenců a sedmi dětí, vyprázdnila jsem mnoho lahví dobrého rýnského vína a probděla mnoho veselých nocí. Svá holá ramena jsem ukazovala celému světu, své ruce jsem nastavovala všem rtům, v pase mě tiskli všichni, kdo znali tančit, a přece jsem oslavována a klaní se mi jako světici. A poslouvej, co jsem ještě dělala : Jedla jsem ryby ve dnech postu. Drobtý se stolu jsem házela do nenasytných hrdel

páterů a obnošené šaty dávala sochám Bohorodičky. Takovou budoucnost slibuji i tobě, poslechněš-li mých rad. Jsi chudá, bez přístřeší, otrhaná. I já předtím, než jsem se stala manželkou hraběte Ekberta, dýchala jsem si v zimě na prsty a jediným mým majetkem byly rudé rty. Jimi jsem nabyla bohatství, cti i svatosti. Vzchop se, má světlovlasá Jano! Jsi krásná jako luční květ, moudrá jako kniha Inamarova, lstivá jako liška z Černého lesa. S tím můžeš dobýt vše, co má život krásného. Jdi vyšlapanou cestou a přenech s klidem neschůdné stezky hlupákům. Najdi si manžela, který ti dá jméno a španělské sandály, měj si milence, kteří ti budou ty sandály líbat. Měj si děti, které tě ve stáří budou utěšovat. A měj si, chceš-li, i kříž, aby ses k němu utíkala, až tě lidé znudí, anebo ty je. Toto je jediná cesta, jež vede ke štěstí. Třicet let jsem šla po ní uprostřed květin, hostin, zpěvu, krásných koní, obklopena manželem, který mě miloval, milenci, kteří velebili mou krásu, a poddanými, kteří žehnali mému jménu. A když se přiblížil můj osudný konec, vydechla jsem duši na purpurovém loži, přijímajíc tělo Páně z rukou arcibiskupa a podpírána svými dětmi. A proto teď bez bázně čekám na soudný den, přikryta mramorovou deskou, do níž jsou zlatými písmeny vtesány mé ctnosti.“

Tak mluvila svatá Ida. A podobné rozumné rady šeptají i dnes zkušené matky do ucha svým dcerám a vštěpují jim spásný odpor k nesmyslnostem romanopisců. Když Ida rozvinula před očima dívky celý ten třpytící se růženec světských

rozkoší, přistoupila blíž její družka v kutně a začala mluvit hlasem plynoucím tiše jako pramen Siloe:

„Jsem svatá Lioba, Jano. Pocházím z Británie. Jsem sestřenicí svatého Bonifáce, ochránce této země a přítelkyní tvého otce, jenž odpočívá zde v hrobě.“

Jaké jsou radosti tohoto světa, slyšelas od ní. Smíchala dohromady manželství, mateřství, lásky a koně, uhnětla z toho pozlacenou pilulku a hodila ti ji jako rybář návnadu rybám. Ta povedená kuplířka ti však neprozradila ani nedostatky tohoto zboží, ani jeho cenu. Zeptej se jí, kolik slz prolila pro manželovy hrubosti, kolik u kolébky dítěte, kolik před zrcadlem, když místo lilí a růží odráželo už jen její bledou tvář a vrásky. Nemyl se! Ty první panny, které zavrhly svět a hledaly klid pod střechou kláštera, nebyly ani fanatické, ani hloupé. Věděly moc dobře, že manželství jen znásobuje trápení, slyšely náрек rodičích žen i těch, které byly od manželů bity. Viděly jejich vydutá břicha a prsy překypující mlékem a spočítaly si i vrásky, jež jim vyryly do čel bezesné noci a bolest. Do klášterů nás zahnal odporný pohled na nepřepásanou ženu, těhotnou nebo kojící, a ne vidění andělská či chuť na suchý chléb, jak to líčí hloupí pisatelé Životů svatých. Tam teprve jsme našly pravou nezávislost. Náš klid tam nerušily ani křik dětí, ani rozkazy pánů, ani jakékoliv jiné starosti. Ovšem, aby se svět nestal pouští a ženy se houfně nehrnuly do klášterů, roztrousily jsme o svém životě prapodivné pověsti. Tak například, že celé noci klečme na chladném mramoru, že zaléváme hole

tak dlouho, až vypučí, že spíme na popelu a že nemilosrdně mrskáme svá těla. Jak vidíš, děláme to podobně jako ti penězokazi. Ti přece, aby odradili zvědavce, rozšiřují poplašné zprávy, že prý hrozná strašidla a zlé příšery obývají jeskyni, kde oni razí falešné mince. Neboj se ani přízviska svatého Pachomia „*Suchar*“. Ten jedí jen blázni! Neboj se ani nočního zvonu, ten budí jenom ty prostomyslné. Nelekej se ani chudoby našeho šatu! Podívej se, co se pod touhle hrubou kutnou skrývá.“

Při těchto slovech svatá Lioba shodila kutnu s ramen a objevila se v hedvábí z Kou, jemném jako pavučina, ve „*tkaném vánku*“, jak básníci takové tkaniny nazývají. Tělo jí pod ním zářilo jako dobré víno v českém křišťálu. A pak se sklonila k uchu spící Jany a pokračovala hlasem ještě tišším:

„Moje sokyně ti slibovala i rozkoše. Zeptej se jí však, zdali — obklopená zlomyslnými pohledy — pocítovala plné uspokojení, když se oddávala svému milenci a když místo jeho sladkým slovům nastavovala ucho každému šumotu kolem, když bledla a odstrkovala milence pokaždé, jakmile někde vrzly dveře nebo zašustil nějaký list.“

Vidělas někdy kočku vyskočit na stůl a mlsat pánovu mléko? Plaše se ohlíží stranou, stříhá ušima, ježí srst strachy a nohy má připravené k útěku. S takovými pocity mlsají zakázané ovoce i světské ženy. My však nejsme obklopeny starostmi ani špehy, ale vysokými zdmi a hustými lesy. Za nimi trávíme den jako starověcí filosofové — rozhovorem o rozkoši. A když nadejde její hodina, navra-

címe se do tichých cel a tam se v klidu a v nábožném vytržení připravujeme na ty slasti jako rytíři na souboj. Smáčíme ve vlažných tekutinách tuto hrubou kutnu, kterou ti hlupáci považují za předmět našich muk. Třeme jí potom tělo až zčervená jako růže a stane se citlivým na každý dotek jako kůň na ostruhu. Rozpouštíme si vlasy, zakrýváme obrazy svatých. Pak uléháme, v zimě při záři vesele praskajícího ohně, v létě u otevřeného okna, šeptáme si Píseň písní nebo nasloucháme tlukotu slavíka a oddáváme se sladkým snům do chvíle, kdy se na chodbě ozvou sandály toho, jenž přichází tyto sny ztělesnit. Mniši východní církve vynalezli dvoukláštery, v nichž bydlí sluhové Nejvyššího a nevěsty Kristovy pod jednou střechou, oddělení pouze zdí. My jsme však vynález Řeků zdokonalily. Zřídily jsme v těchto zdech otvory, jimiž přijímáme bratry řádu svatého Benedikta bez hluku a bez nebezpečí. My první jsme začaly pěstovat v klášterních zahradách omamnou routu, jež zbavuje útrap mateřství, silně páchnoucí vřes, jenž činí rty nenasytnými, a ostrou kopřivu, z níž naši milenci čerpají nové síly, jako je kdysi čerpal ze země Anteos.

A nemysli si, Jano, že svůj život omezujeme jenom na čtyři klášterní zdi a své štěstí jen na takové slasti. Je nasnadě, že nuda se vloudí i do tohoto bezstarostného života. Skrze mřížce cel zdá se nám pak běh slunce příliš pomalý a obrněný rytíři žádoucnější mnichů. A tak se pod záminkou zbožné pouti k hrobu nějakého světce vydáváme do světa. Navštěvujeme paláce i chýše, divadla i lázně.

Všude nás přijímají vlídně, s otevřenou náručí a se skloněnými čely. Když jsem tak jednou přišla ke dvoru císaře Karla, slavili právě toho večera jeho svatbu s Hildegardou. Hrabata, šlechtičny, rytíři a preláti se tísnilo v sále císařského paláce. Pěvci oslavovali hrdinské činy vítězného ženicha, mimové a tanečnice vyvolávali smích pitvornými grimasami, kostky padaly sem a tam a víno kolovalo v pohárech vroubených stříbrem. Jakmile se však ve dveřích objevila má černá kutna, jakmile se v síni rozlehlo mé jméno „Abatyše Lioba!“, „Svatá Lioba“, nechali všichni kostek, pohárů i žen a hleděli na mne. Jedni líbali cípy mého pasu, druhí stopy mých nohou a jenom císař mé ruce. Můj zíněný šat zastínil lesk hedvábí, diamantů, nalíčených tváří a nahých ramen. Mezi tím klečícím davem jsem zpozorovala osmnáctiletého Roberta. Pozvedal ke mně své vlhké oči a sepjaté ruce a nenasytně hledal pod závojem mou tvář.

Když slavnost skončila, sám císař mě odvedl do nejskvělejší ložnice v paláci, spojené skleněnými dveřmi se zahradou. Probudila jsem se kolem půlnoci. Otevřela jsem dveře do zahrady, abych zmírnila vůni aloe a myrty, jimiž Karlovy sestry navoněly ložnici k mé počtě. Naproti pod jabloní jsem spatřila Roberta. Seděl na zemi, lokte opřené o kolena a jinošskou hlavu o ruce. Jeho žádostivé oči byly upřeny k mému oknu. Když mne zpozoroval, polekaně vstal a chtěl utéci. Já ho však lehkým pokynem ruky vyzvala, aby vstoupil. Zachvěl se štěstím a jediným skokem se ocitl u mých nohou. Ten ubohý mladík se však neodvažoval ani

dotknout se mne, ani promluvit, ani pozvednout ke mně zrak. Když jsem mu odhrnula dlouhé vlasy a dotkla se rty jeho čela, polekal se, zda to není nějaké noční smyslů mámení a začal ohmatávat mé roucho, ruce i rozpuštěné vlasy, aby se přesvědčil, že to jsem já, že má před sebou svatou Liobu, polonahou a usmívající se. Která ze všech světských žen byla kdy tak zbožňována, která z nich svými rty pohroužila milence do tak vděčné extáze? Zůstala jsem na Karlově dvoře po celé dva měsíce. Když jsem se nabažila hostin, líbání rukou a hluku, rozloučila jsem se s tímto pohostinným palácem. Sám císař držel uzdu mé oslice, císařovna a kněžny se slzami v očích prosily, abych ještě zůstala, a Robert si ze zoufalství rval vlasy.

Takový život slibuji i tobě Jano! Radosti nezkalené bolestmi — místo pochybných požitků světa, nezávislost — místo otroctví, berlu abatyše — místo kolovratu a Ježíše Krista — místo smrtelného manžela. Slyšela jsi Idu, obhájkyni manželství, slyšelas i mne, obhájkyni kláštera. Vyber si, Jano, mezi ní a mnou.“

Volba nebyla těžká. Mohla být provedena i se zavřenýma očima. Proto naše spící hrdinka ani trochu nezaváhala a vztáhla ruce k ženě v černé kutně. A její družka roztrpčená a nemající k tomu co říci, rozplynula se v mlhu, jako ti ďábli v ženském těle, co rušili svatého Pachomia ve zbožném rozjímání a strkali svá bílá ňadra a rudé rty mezi jeho oči a modlitební knihu.

Svatá Lioba políbila novou proselytku na tvář a ještě jí radostně pověděla: „Abych se přesvědčila, že tvé rozhodnutí pro život v klášteře je upřímné, neřekla jsem ti, jak slavnou budoucnost a jak neocenitelnou odměnu ti připravuji. Semiramis se stala asyrskou královnou, Morgana královnou britskou a Bathilda vládkyní francouzskou. Teď se dobře podívej, čím se staneš ty, moje milá Jano.“

Zvláštní vidění, sen ve snu, oslnilo naši hrdinku. Zdálo se jí, že sedí na trůnu tak vysokém, že se jí hlava — ozdobená trojnásobnou korunou — oblaků dotýká, že kolem ní obletuje bělostná holubička a křídly ji ovívá a že ohromný zástup lidí se tísní kolem trůnu a klesá na kolena. Jedni z nich mávají stříbrnými kaditelicemi, jejichž dým se sráží kolem ní ve vonný oblak a několik jich stoupá po vysokých stupních trůnu a zbožně jí líbá nohy.

Zdálo se ti někdy, milý čtenáři, že tě věší na šibenici nebo že padáš z výše do bezedné propasti? V tom okamžiku, kdy ti provaz už už stahuje hrdlo nebo kdy se tvé tělo má už už roztříštit, probouzíš se a uvědomuješ si, že ležíš v teplé posteli s noční čapkou na hlavě a že pes ti leží u nohou. Není nic sladšího nad takové probuzení. Ohmatáváš si končetiny a jsi rád, že jsou v pořádku. Pak otevřeš oči a potom okno, aby se ti ten zlý sen znovu nevrátil. Stane-li se ti, že máš naopak krásný sen, že jsi našel kámen mudrců nebo rozumnou ženu, a probudíš se právě v té chvíli, kdy vztahuješ ruku k těm vzácným pokladům, pak ti vše kolem připadá nepříjemné a oškli-

vé. Odháníš nemilou skutečnost, schováváš hlavu pod pokrývku a všemi způsoby se snažíš zachytit znovu prchající přeludy.

Něco podobného pocítila i Jana, když se po probuzení z toho krásného snu ocitla zase chudá, bez ochrany a opuštěná u čerstvého hrobu otcova. Za chvíli poté přišel pohostinný mnich Arkulf a chtěl sirotu potěšit a nasytit. Ona však odmítla jak slova útěchy, tak i poustevníkův nesolený pokrm z kořínků a travin.

„Který je tu nejbližší klášter?“ zeptala se.

„Svaté Blithrudy v Mosbachu,“ odpověděl překvapený stařec a třesoucím se ukazovátkem ukázal k východu.

„Děkuji,“ odpověděla Jana, stáhla si pevně opaskem šaty a vydala se na cestu směrem, který jí poustevník naznačil. Spěchala, aby si vydobyla štěstí, jež jí přislíbila svatá Lioba.

Když zbožný poustevník viděl, jak se dívka rychlými kroky vzdaluje, usedl a zapsal si do deníku, že stromy, které zastíňují poustevnu, získaly vlivem jeho modliteb zázračnou schopnost vnuknout každému, kdo si v jejich stínu odpočine, neodolatelnou touhu po životě v klášteře.

Jana se ve své nedočkavosti nestarala o přesné vysvětlení, kudy se ubírat, a běžela jako jelen, pokud cesta před ní byla rovná. Když však zakrátko začala bloudit po křivolakých pěšinkách a neschůdných stezičkách, klesla nakonec s ulehčením jako Déméter na pokraji studánky, aby se napila a přemýšlela, jak a co dál. Nad lesy se snesla zatím temná, bezměsíčná noc a mezi listy v té

temnotě se blýskaly oči sov a vlků. Ubohá dívka, samotinká v té hrozné pustině, se brzy schoulila u kořene nějakého starého dubu, brzy, hnána strachem, pobíhala mezi stromy jako noční strašidlo. Bloudila takto sem a tam, až konečně zahlédla v nejhustším místě lesa slabounce blikající světélko a zamířila k němu rychle své nejisté kroky s nadějí, že tam nalezne pohostinnou poustevnickou chýši. Místo ní však našla v dutině stromu jen dřevěnou sošku Bohorodičky. Pod soškou hořela jedna z těch zázračných lampiček, jejichž olej se podle tehdejších životopisců svatých nikdy nevypotřeboval, podle jiných jej andělé denně dolévali. Jana klesla před soškou na kolena, modlila se k Panně a prosila ji o ochranu a o průvodce, jenž by ji vyvedl z tohoto lesního bludiště.

Bohorodička ji vyslyšela. Trojí oslí zahýkání odpovědělo vzápětí na dívčiny prosby a zakrátko se objevila i samotná zvířata prohýbající se pod tíhou tří tlustých mnichů. Za nimi přiklopýtal i čtvrtý osel, táhnoucí jednokolový vozík, na němž byly dvě podlouhlé truhly, se zbožnou úctou zahalené stříbrem vyšívanou pokrývkou. Tito tři oslojezdci byli přátelé Janina otce, ctihodný Raleigh, Ligun a Regibald. Vezli do Mülheimu ostatky svatých mučedníků Petra a Marcelina a dovolili naší hrdince přisednout si na vozík se svatým nákladem.

Když dobří otcové vyslechli, co všechno potkalo Janu, začali jí vyprávět, jak se na příkaz svého představeného Eginharda Eginarda vydali do Říma na nákup ostatků svatých. Protože se však ne-

mohli dohodnout o ceně, sestoupili v noci, pod vedením anděla nesoucího svítilnu, do krypty chrámu svatého Timburka, otevřeli hroby tam odpočívajících svatých, Petra a Marcelina, ukradli jejich kosti a po nesčíslných nebezpečnostech a nesnázích podařilo se jim je přivést až do Německa.

Vykopaní světci byli zpočátku, jak se zdá, trochu rozhořčeni, že byli vyrušeni z klidu. Z obou truhel vycházelo žalostné kvílení a denně z nich vytékalo spousta krve. Ponenáhlu se však svatí smířili se svým novým osudem a vrátili se ke svým dřívějším chvályhodným zvykům. Konali zázraky. Léčili chromé, slepé i paralyticky, vyháněli zlé duchy. Proměňovali i pivo ve víno, havrany v holuby, pohany v křesťany.

Toto a ještě mnohé další vyprávěli tito bohulibí otcové Janě a vychvalovali divy svých svatých jako zvrhlci činy syrské bohyně. Janě však ještě zněly v uších ty nádherné sliby svaté Lioby a pramálo si všímala klábosení svých průvodců. Dvakrát až třikrát na to všechno zívla a usnula nakonec klidně mezi svatým Petrem a Marcelinem.

Obávám se, aby totéž nepotkalo i tebe, milá čtenářko, a proto tě odkazuji na druhou kapitulu naší pravdivé historie.

Část druhá

Regrettez vous le temps où nos vieilles romances
ouvraient leurs ailes d'or vers un monde enchanté,
où tous nos monuments et toutes nos croyances,
portaient le manteau blanc de leur virginité?¹

(Musset, Rolla)

Stalo se ti někdy, rozmilý čtenáři, že jsi strávil celý den četbou středověkého románu, třebaš „Hrdinství krále Artuše“ nebo „Lásky Lancelota a Ginevry“ a že jsi pak nechal knihu klesnout do klína a srovnával tehdejší dobu s dnešní? Že jsi zatoužil po těch zlatých časech, kdy na světě vládly bohabojnost, vlastenectví a cudná láska? Kdy pod železným brněním tloukla věrná srdce a zbožné rty líbaly nohy Ukřižovaného, kdy královny tkaly roucha svých manželů, kdy panny po léta nevycházel z hradních komnat v očekávání svých ženichů? Kdy se Roland uchýlil do jeskyně naproti klášteru, v němž byla zavřena jeho milá, a celých třicet let promarnil pozorováním světla jejího okna? Při podobných vzpomínkách se mi často rozehřívala krev a vlhly mi oči. Když jsem však opustil rapsódie a pod prachem staletí v kronikách současníků, v zákonech králů, v zápisech koncilů a v nařízeních papežů hledal pravdu,

¹ Litujete časů, kdy naše staré romances rozpínaly svá zlatá křídla k okouzlenému světu, kdy naše památníky a všechny naše víry byly zahaleny v bílém hávu své panenskosti? (Pozn. překl.)

když jsem místo Hersarta otevřel Baronia a Mura-
toriho a spatřil před sebou středověk v jeho nahotě,
litoval jsem, ne že ty časy minuly, ale toho, že se ty
zlaté dny víry a hrdinství nad světem nikdy ne-
zaskvěly.

Opustili jsme Janu, když cestovala spolu se dvě-
ma svatými, třemi mnichy a čtyřmi osly. Cesta byla
tmavá a křivolaká jako styl „nové školy“, takže se
lidé i zvířata dvouhodinovým pochodem po těžko
schůdných stezkách nesmírně unavili. Když konečně
v dálce na vrcholku jakéhosi kopce zahlédli
zář červené hospodské lucerny, zaradovali se a vy-
dali se rychle k tomuto spásnému světlu, jako mudrci
z Východu za hvězdou, která jim ukazovala jes-
ličky Spasitelovy.

Od časů Tacitových až podnes jsou obžerství
a opilství smrtelnými hříchy Němců. Zatímco se
pohostinní obyvatelé staré Germánie opijeli doma
ve svých chýších a znavenému poutníkovi ochotně
nabízeli jídlo a přístřeší, středověcí mnichové od té
doby, kdy svatý Benedikt nahradil na klášterních
stolech víno pivem, trávili všechn svůj čas v krč-
mách, podobně jako staří Řekové na tržišti.
Marně synody a papež Lev zatracovali krčmáře
a pijany vína, marně ochotní poustevníci zakládali
své chýše u hlavních cest a v lesích a nabízeli po-
cestným zdarma pohostinství, čerstvou trávu
vařenou ve slané vodě k jídlu a suchou ke spaní.
Potulní kněží se zastavili v chatě poustevníkově
jen někdy; jenom když bylo šeredně a přšelo.
Jakmile však přestalo pršet, frnk! a honem do

nejbližší hospody. Dnes se staví hospody kvůli ces-
tujícím, ale ve středověku se mnozí mnichové
stali zbožnými poutníky jen kvůli hospodám.

Když tedy naši tři *ctihodní* otcové umístili osly ve
chlěvě, ostatky svatých na hostinské posteli a sebe
před krbem — poněvadž v tom kraji teplé letní
noci nejsou — roztáhli chřípí a s rozkoší vdecho-
vali vůni linoucí se z kuchyně. Na rožni nad prska-
jícím řeřavým uhlím se otáčela tučná husa a druhá
se klokotem vařila v lahodném ingelheimském
víně. Pohled na rožeň a prozpěvující hrnec potěšil
srdce dobrých otců. Přisedli si rychle k mramoro-
vému stolu a brousili si nože i zuby na kořist.
Tu se náhle na rozjařené tváře našich stolovníků
jako černý mrak snesla zlá vzpomínka.

„Je pátek!“ zvolal Raleigh a s přemáháním
odstrčil od sebe mísu.

„Pátek,“ opakoval Ligun a smutně odložil
vidličku.

„Pátek,“ zakvílel Regibald a zavřel široká ústa.

Všichni hleděli na husy asi tak, jako svého času
Adam na ztracený ráj, a ze zoufalství místo husy
okusovali nehty. Tehdejší lidé byli sice také zkažení
pijani, chlípníci a všelijací podvodníci, ale nedošli
ještě tak daleko jako lidé dnešní, aby jedli maso
v postních dnech. V tehdejším nebi, právě tak jako
na starověkém Olympu, byli svatí ochránci opil-
ství a na zemi biskupové, kteří po příkladu Ekklesia-
stika a svatého Augustina dovolovali pitky. Kdo
však nedržel půst, toho zasáhl posel boží nebo ho
císařovi kopinníci pověsili na vysoký strom.

Jana, která na vlastní kůži poznala, co to je hlad,

politovala své hladové společníky. A protože byla zběhlá v kazuistice, ve vědě na Východě neznámé, jejímž předmětem je důkaz, že černé je bílé, že měsíc je čtyřhranný a zlo je ctnost, uvažovala, jak s její pomocí nalézt způsob, aby povečeřeli bez hříchu. Chvilí si tím lámala hlavu a pak najednou na to přišla:

„Překřtěte husu na rybu a jezte ji beze strachu. Tak to udělal i můj dobrý otec, když ho jednou chytili pohané a pod pohrůžkou smrti ho nutili sníst v předvečer velikonoc celého beránka. Ostatně ryby a ptáci byli stvořeni téhož dne, takže mají přibuzné maso.“

Důkaz to nebyl snad docela dobrý, ale byl alespoň dobře vymyšlený. A pak také hlad, jenž i ze suchého krajíce činí lahůdku, má asi tu vlastnost, že připouští pochybné důkazy. Bývá tomu tak alespoň u porotců, kteří často osvobozují lupiče s odůvodněním, že předtím, než se dopustili zločinu, dlouho hladověli. Z téže příčiny by se měli snad zbavovat viny i obžalovaní ze znásilnění, jestliže dokázali, že — podle Theokrita — „je svírala nutnost“.

Otec Raleigh poděkoval Janě zvučným polibkem na tvář. Vzal do ruky pohár vody, třikrát pokropil husy a pravil ve zbožném vytržení:

„In nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti, haec erit hodie nobis piscis,“ to jest: „ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého, toto budiž nám dnes rybou.“

„Amen,“ odpověděli zbožně jeho druzi a za krátko z novokřtěných ryb zůstaly jenom kosti.

Když dobří otcové utišili hlad, vzpomněli si, že je třeba uhasit i žízeň, neboť tehdejší mnichové nejprve do sytosti jedli, pak sháněli nějaký slaný zákusek a víno, aby střídavě vysušovali a zavlažovali hrdlo, závodíce přitom, kdo vypije nejvíc.

Opilství bylo tenkrát z nejlacinějších vyražení. Vždyť máz vína stál sotva sedm denárů. A tak se potom nedivte, že víno teklo proudem nejen v krčmách, ale i v kostelích, na ulicích, dokonce i v ženských komnatách, a nedalo se zastavit žádnými nařízeními papežů a synodů. Ba naopak. Jeho prudký proud odnesl nakonec i tyto výnosy, jako divoký příval strhne i mohutné stromy.

Naši bohobojní otcové, dřív než se pustili do pití, přijali každý podle tehdejšího zvyku jméno nějakého anděla, ten Gabriela, druhý Michaela a třetí Rafaela. Pak počali prázdnit poháry z volských rohů, a to ne na zdraví jeden druhého nebo na zdraví vlasti či nepřítomných přátel, jak je světským zvykem, ale na zdraví Panny Marie, svatého Petra a všech svatých obyvatel nebes. Tak to za oněch časů kázala zbožnost, která i obžerství povýšila na skutek bohulibý.

Noc utíkala, hospodský usnul, oleje v lampě a vína ve džbáně ubývalo a jenom žár mužů v kutnách pohár od poháru stoupal. Oči jim jiskřily jako Charónovi, z úst jim vycházely už jen nečlátkované zvuky, kletby, nadávky a zase prosby k Panně Marii, dokonce zpívali i žalmy a pijácké písně — všechno dohromady. Jana dobře věděla, že „víno činí člověka bezuzdným a opilství drzým“, jak se vyjádřil kdysi Šalomoun o prostopášnosti, jsa ob-

klopen třemi sty ženami a sedmi sty nevěstkami. A tak se potichu uchýlila do nejtemnějšího koutu světnice. Nenašla tam však nadlouho klid. Když naši dobří otcové ukojili hlad i žízeň, pocítili nutnost ukojit i ten šestý smysl, pro nějž fyziologové nenašli ještě jméno a ježž cudní historikové nazývají „chutí na syrové maso“. Proto stiskli okraj kutny mezi zuby, jak to měli mnichové v těch případech ve zvyku, a vrhli se společně na ubohou dívku.

Nespěchej s červenáním, má stydlivá čtenářko! Ocelové pero, jímž píši tuto pravdivou historii, je výrobkem ryze anglickým — z továrny páně Smithovy — a jako takové je cudné, jako ty světlovlasé Angličanky, které si vyhrnují až do poloviny lýtek své panenské šaty, aby si je neušpinily, a ukazují přitom mimojdoucím svá široká chodidla na dvojnásobných podešvích. Jak tedy vidíš, nehrozí žádné nebezpečí, že uslyšíš ode mne, co

nesluší se svěřovati panně ...²

Jana, pronásledovaná třemi mnichy, pobíhala po světnici sem a tam. Přeskakovala stoly a židle a házela po svých pronásledovatelích jak jídelní mísy, tak i výroky z Písma. Žel, její výmluvnost i stolní náčiní se rozbíjely o opilce bez účinku, jako vlny o skály. Už už po ní vztahovali ruce, když si všimla na posteli truhel s ostatky svatých a plna strachu se za ně schovala. Bohabojní otcové zpočátku před touto svatou hradbou couvli jako vlci

² Euripides: Orestes, verš 26.

před plápolajícími hranicemi, jimiž pastýři chrání proti nim svá stáda. Když však za chvíli na úctu před svatými ostatky zapomněli, vrhli se mniši na postel, na níž se ubohé děvče tráslo jako skřivánek lapený v lovcově síti. Náraz to byl tak prudký, že se postel zřítila. S ní spadly i truhly s mučedníky a svaté kosti se rozkutálely po zemi.

Jana si vzpomněla, že kdysi Samson pobil osličí čelistí na tisíc Filištínských. Pomodlila se proto honem k Nejvyššímu, aby jí posílil pravou ruku, popadla holeň svatého Marcelina a začala jí bít své chlípné pronásledovatele. Ale jejich kosti byly, zdá se, pevnější než hnáty svatých, takže se tato zbraň Janě zanedlouho polámala a síly naší cudné hrdinky se vyčerpaly. A Jana po tvrdošjném odporu nakonec na bitevním poli klesla, zavřela oči a odevzdala se osudu.

Ale tenkrát byli v nebi svatí a svaté, kteří činili zázraky pro panny, jež se ocitly v nebezpečí. V okamžiku, kdy zbožný Raleigh jako nejstarší použil práva na prvenství a skláněl se již k Janě a jeho smradlavý, vínem páchnoucí dech zamořoval blednoucí dívčinu tvář, došlo náhle k podivuhodné proměně, k neslýchanému zázraku, který na mnicha tak zapůsobil, že zděšeně couvl. Jana se neproměnila ve strom jako Dafné, ani v holubici jako svatá Gertruda, ani v červy ožranou kostru jako svatá Vasina v náručí Dona Roberta, ale z její panenské tváře vypučely náhle dlouhé, husté vousy podobné těm, jaké kryjí obličej byzantských svatých.

Tak tedy zachraňovala Panna Marie nevinné

panny, kdykoliv je obtěžovali nějakí nestoudní mnichové. Podle svatého Jeronýma bděla prý takto jako žárlivá tchyně nad ctí manželek svého syna.

Jana poděkovala svaté Panně z celého srdce za záchranu, vstala, zatřepala proti vystrašeným útočníkům dlouhým vousem jako Medúza hlavou a vyběhla z jizby. Vešla do stáje, odvázala jednoho z oslů, vsedla na něho a vzdálila se z této ohavné krčmy, kde jí hrozilo nebezpečí, že ztratí to jediné věno, jež může přinést nebeskému ženichovi. Je snad zbytečné dodávat, že jakmile minulo nebezpečí, ztratil se i vous.

Noční stíny i lesní stromy počaly pomalu řidnout. Naše bloudící hrdinka se zakrátko ocitla na planině porostlé vřesem. Nad hlavou měla jasné nebe a mezi nohama šedého osla. Protože neznala cestu, nechala se nést tam, kam ji čtyři oslovky nohy vedly. Zanedlouho došla k řece Mohanu a dala se po proudu podél jeho zákrutů, až konečně při západu slunce dorazila k cíli.

Klášter v Mosbachu stál na úpatí příkré hory. V těchto místech, v závětrí hory, ho založila svatá Blithruda, aby horlivost jeptišek neochlazoval studený severák. Bylo právě po nešporách a klášterní panny vycházely z kostela. Šly za sebou v zástupu, dvě a dvě se držely za ruce a podobaly se růženci z černých korálků. Když zahlédly Janu, hned ji obklopily a začaly se vyptávat, kdo je, odkud přišla a co chce. Když se dozvěděly, že touží po kutně, sandálech a cele, zavedly ji k abatysi. Svatá Blithruda zasnoubila dívku s Kristem a pro

otcovy zásluhy o svatou víru jí odpustila deset zkušebních měsíců. Abatyše si mladou jeptišku brzy oblíbila pro její vzdělání a moudrost a jmenovala ji správkyní klášterní knihovny. Na tehdejší poměry byla to knihovna velmi bohatá. Obsahovala šedesát sedm svazků.

V cele byla Jana po celý den od rána do večera sama. V prvních dnech propadala proto té zvláštní klášterní malátnosti, která přepadá novicky jako mořská nemoc ty, kdo poprvé vstoupili na loď. Vycházela a vcházela do cely, oprašovala knihy, čistila si nehty a česala vlasy, počítala korálky růžence a vyčítala slunci, že se tak pomalu sklání k západu. Ostatní mladé jeptišky jí záviděly přízeň abatyše. Obávaly se, že by mohla slídit jak po jejich slovech, tak po skutcích, a proto se jí s nedůvěrou stranily.

V čase volna a zábavy, když se ostatní panny ve skupinách rozeběhly po zahradě a vesele se bavily, škádlily staré jeptišky, navzájem si vyprávěly noční sny, ukazovaly si psaníčka od milenců, srovnávaly si délku noh, barvu rtů a vlasů, Jana zůstávala sama jako obelisk uprostřed náměstí, pozorovala výšku stromů a naříkala na svatou Liobu, že místo příjemných rozkoší nalézá tu v klášteře jen nudu. Láteřila, podobně jako dobrodruzi proklínají noviny, když v Kalifornii místo zlata naleznou kamení a chytí horečku.

Podle mého názoru jsou nuda a zahálka těmi nejmocnějšími podněty zbožnosti. K nebi vzhlížíme jen tenkrát, když nemáme co dělat ani v co doufat na zemi, a obrazy svatých líbáme, nemáme-

li k lsbání nic jiného. A tak Jana, zvyklá používat teologických znalostí jako pramenu své obživy a učit se nazpaměť Písmu a svatým Otcům jako Dona Ristoriová veršům Alfieriho, začala nyní přemýšlet — sama mezi čtyřmi stěnami dusné cely — o svém budoucím životě, když se jí současný zdál nudný. Věru neobvyklé zaměstnání pro sedmnáctiletou dívku.

Kláštéry bývaly však odedávna sídly roztočivých nápadů. Tak například egyptští mnichové zalévali suché pruty tak dlouho, pokud nepřinesly plody, uherští světci zas polykali vši, kvietisté po léta seděli a dívali se na svůj břich a věřili, že uvidí, jak jim z něho vychází světlo pravdy.

Jana se však oddávala metafysickým studiím. Někdy celičké dny trávila nad spisy svatého Augustina, jenž jako očitý svědek popsal radosti blažených a plameny pekelné. Jindy si zase bořila prsty do světlých vlasů a kladla si otázky o našem bytí na tomto i onom světě, otázky, které si ostatně dávají všichni obyvatelé tohoto *slzavého údolí*, kdykoliv se ocitnou v zoufalství, a na něž duchovní a teologové odpovídají vytáčkami a *všeobecnými frázemi*, podobně jako ministři na dotěrné žádosti uchazečů o místa.

Ve spánku děsily nebohou dívku zvláštní sny. Už ne svatá Lioba, slibující nevyčerpatelné slasti, ale ďáblové potřásající strašnými rohy nebo andělé třímající dvousečné meče. Brzy doufala v blaženství ráje, brzy se bála ďáblových drápů. Jeden den věřila křesťanským pravdám od evangelí až po zázraky svatého Martina, další tři dny o tom všem

zase pochybovala. Někdy skláněla hlavu před božím údělem, jenž nás tíží, jindy zas, kdyby měla po ruce balvany, vrhala by je k nebeské klenbě, aby ji roztránila³. Krátce řečeno, byla postižena monománií, které propadají ti, kdo upřímně hledají rozřešení tajemné otázky našeho žití.

Co jsme? Odkud přicházíme? Jaký osud nás čeká? Takové otázky — nerozpustné v našem mozku jako vosk ve vodě — si kladla Jana a snažila se sama si je rozluštit. Vlasy si přitom nečešala, zuby nechávala v nečinnosti. Oči měla rudé nevyspáním, tvář pobledlou a za nehty černo.

Podle proslulého Pascala však právě takovýto stav je přirozený pro pravého křesťana, žijícího neustále mezi strachem z pekla a nadějí na spasení, hledajícího ve tmách a za neustálého vzdychání cestu k ráji. Nepřeji ti však, milý čtenáři, octnout se v tomto stavu, byť i byl sebearistokratičtější a sebelepe se hodil pro vynikající duchy. Je přece jen lépe dát přednost veselosti a bezstarostné víře těch dobrých křesťanů, kteří zpívají chvalozpěvy svatým, pochutnávají si v pátek na hlavonožcích a čekají bezstarostně na slasti nebeské.

Mnozí z těch, kdož chtějí dokázat svou duševní převahu, litují tyto blažené smrtelníky. Já jim však ten jejich duševní klid a zdravou barvu ve tvářích závidím. Kdyby se nějaký Turek nebo zbožňovatel ohně chtěl dát pokřtít, poradil bych mu, aby před všemi ostatními církvemi dal přednost svaté církvi katolické. Její slavnosti jsou přece

³ Tenkrát se domnívali, že nebeská klenba je křišťálová.

tak velkolepé, její mše tak krátké a posty tak bohaté na různé dobroty, její hudba lahodí uchu a její obrazy jsou pastvou pro oči. A poradil bych mu ještě, aby si za zpovědníka nevybíral nějakého divokého Bossueta nebo Lacordaira, který by mu stavěl před oči jen samé peklo a jeho obyvatele, ale nějakého nasládlého žáka Escobarova, jenž by ho — *po sametovém koberci* — zavedl do věčného blaženství.

Podle svatého Augustina a Laktantia Nejvyšší není proti kvetoucím stezkám, jen když nás k němu dovedou. A tak proč hledat nebe jen za bodláčím, za trny a v trávě v neslané vodě vařené, naslouchat huhňavým zpěvům a líbat ošklivé obrazy?

Vraťme se však k našemu tématu a z mého odbočování obviňte na padesát aténských novin a časopisů a čtyři zvony ruského kostela, jež mne každou chvíli vyruší z mých myšlenek.

Zlé nemoci, mor, neštovice, láska a všechna zla z ní pramenící mají alespoň tu dobrou stránku, že nás postihují jen jednou. Stejná byla i metafysická nemoc Janina. Když si tři měsíce už dost nalámala hlavu luštěním nerozřešitelné hádanky, zavřela nakonec knihy, otevřela okno cely a opájela se vůní jara.

Duben se chýlil ke konci a sytě zelená příroda se usmívala a voněla jako dívka vyšňořená zkušenou komornou. Jarní vzduch omamoval všechny smysly mladé jeptišky, která po tříměsíčním pobytu v temnotě cely i metafysiky hleděla zasněně

na zelenající se louky a s rostoucí nenasytností vdechovala vůni fialek.

Mezi jarem a srdcem, je-li nám dvacet let, je podle básníků i podle lékařů nějaký tajemný a nevysvětlitelný vztah, jako třeba mezi Sokratem a Alkibiadem. Kdykoliv se zahledíme na zelené stromy, měkkou trávu a stinné jeskyně, pocítíme vzápětí potřebu mít v tomto ráji vedle sebe nějakého druhu. Jana si vzpoměla na svůj sen a na naděje, s nimiž vstupovala do tohoto kláštera, v němž však našla jen nudu, staré knihy a dotěrné myšlenky.

„Liobo, Liobo! Kdy splníš své sliby?“ — zvolala konečně a zoufale cloumala mřížemi svého vězení.

A protože neměla v cele ani psa, na němž by si vyličila svou zlost, ani porcelánové nádoby, které by rozbila, zakryla si rukama obličej a dala se do pláče. Nic není sladšího nad slzy, je-li nablízku ruka připravená je setřít nebo rty ochotné slíbat tento *děšť srdce*, jak jim říkají Indové. Pláče-li však někdo o samotě, pak jsou jeho slzy pravé a hořké, tak jako každá pravda na světě.

Zvuk kroků na chodbě vytrhl Janu náhle z pochmurných myšlenek. Pak se otevřely dveře a do cely vstoupila abatyšce. Za ruku vedla ještě bezvousého mladíka v kutně řádu svatého Benedikta, jenž upíral stydlivě oči na své sandály.

„Jano, převor z Fuldy, svatý Rhabanus Maurus, chce poslat misionáře do Durinska. Žádá proto ode mne opis epistol svatého Pavla. Má být zhotoven na drahocenném pergamenu zlatým písmem, tak aby lesk zlata vzbudil úžas u nevěřících a vyvolal v nich

větší úctu k pravdě evangelia,“ vysvětlila abatyše a představila naší udivené hrdince mladého mnicha.

„Tento mladý benediktin je páter Frumentios a vyniká stejně jako ty zbožností a krásným písmem. Pracuj s ním společně tak dlouho, až bude požadavek našeho bratra Rhabana splněn. Vezmi si zlatý inkoust, pera máš a jídlo vám budu posílat se svého vlastního stolu. S Pánem Bohem, milé dívky!“

Po těchto slovech svatá Blithruda odešla a zavřela za sebou dveře, jak to dělají sedláci v Moldavii, kdykoliv jejich chalupu navštíví pán. Avšak svatá Blithruda byla z těch ctnostných žen, jejichž mozek nebyl schopen podezírat druhého z něčeho zlého. Když se i někdy stalo, že zahlédla diákona, jak líbá některou z klášterních panen, myslela si, že to dělá proto, aby jí požehnal. Byla od dětství podobána od neštovic a poznala jenom nevinné polibky. Nedovedla si proto představit, že by na světě byly i jiné. Ostatně v kláštrech žili v té době členové řádu svatého Benedikta, muži i ženy, s církevním povolením pěkně pohromadě. Podle některých kronikářů jejich styky byly zcela nevinné a naprosto čisté, jako styky našeho svatého Amuna, jenž žil se svou manželkou osmnáct let a ona přesto zemřela jako panna. Podle Muratiho naopak se z tohoto pomíšení rodilo mnoho skandálů i dětí. Ty však byly zpravidla házeny do vln řeky Fuldy. A tak čest klášterů byla vždy zachráněna a ryby tloustly.

Jakmile mladý pár osaměl, vyhrnul si rukávy

kuten a dal se do opisování epištol svatého Pavla. Věděl dobře, že čas je drahý. Celých patnáct dní přicházel mnich každého rána do Janiny cely a pracovali až do večera. Tento osmnáctiletý jinoch, jenž nečetl ani Písmo, ani Zpověď svatého Augustina, ani Řeči svatého Basilia o panenství, ani žádnou jinou svatou knihu, byl právě proto zcela nevinný a čistý jako sníh, po němž se válval svatý František, aby utišil svá tělesná pokušení.

A tak opisování epištol svatého Pavla pokračovalo nerušeně a rychle a Frumentiovy vztahy k Janě zůstávaly nezměněny. Kdykoliv se však ruka naší hrdinky přiblížila k jeho ruce nebo jejich vlasy se dotkly, když se oba skláněli nad pergamenem, cítil, že mu srdce bije jako hradní zvon ve chvíli nebezpečí. Sám však nedovedl určit, tluče-li na straně pravé či levé. Jana, která mnohokrát už četla Origena, Jana Zlatoústého a „Pravidla člověka, jenž se postí“, znala to všechno teoreticky. Mohla by dokonce o tom všem i diskutovat a používat všech těch odborných výrazů, které znají jen lékaři, nevěstky a teologové. S mužem o samotě se však ocitla tentokráté poprvé a její bezradnost, co si počít, vzrůstala den ze dne, jako bezradnost anglických turistů uprostřed egyptských nekropolí, jež si předtím na mapě tak důkladně prostudovali.

Situace obou mladých lidí se stávala čím dál nesnesitelnější. Vždyť Frumentios ani nevěděl, o co má požádat, ani Jana, co vlastně nabídnout. A opisování epištol se mezitím schylovalo ke konci.

Zbývala již jen kapitola k Hebrejským a pak

mělo nastat trpké a nevyhnutelné rozloučení. Jana často — jako druhá Penelopa — v noci vyškrábala, co napsali ve dne. Její druh zpozoroval tuto lest, vytušil její smysl a červenal se nebo vysílal vzdechy, jež by pohnuly křídly větrného mlýna. Omezoval se však jen a jen na to, a tak den za dnem míjel jako ten předchozí, plný marných tužeb a zklamanych nadějí.

Leč ani ty, milý čtenáři, ani já nemáme tolik dní nazbyt. Ostatně pší pravdivou historii a nemohu se proto podobat těm básníkům a spisovatelům, kteří kupí tlukoty srdce, slzy, ruměnce a jiné ty platonické krámy, zaprahají po dvou sladkobolné verše jako rolníci své voly do pluhu nebo vybrušují souvětí kulatější než ňadra Afrodity. Veliký Dante jim přezdíval „kuplíři“, mně se však nelíbí ani toto pojmenování, ani zaměstnání. Přenechávám proto obojí Platónovi, Ovidiovi, Petrarkovi a jejich nanicovatým následovníkům a chci psát jen pravdu, vždycky nahou a neučešanou pravdu, jako by právě vystoupila z pramene.

Oba milenci dokončili opisování poslední apoštolovy epištoly a slunce, jež Galileo tenkrát ještě neodsoudil k nehybnosti, dokonávalo svůj denní oběh. Byla to chvíle, kdy se volí vracejí do stáje a kdy dobří křesťané pozdravují Madonu svými *Zdravas Maria*. Zvon již svolal jeptišky k večerní modlitbě a z klášterních chodeb se už v té chvíli neozýval žádný hluk. Jana seděla u okna a listovala ve svazku Písma. Frumentios ve vytržení hleděl na svoji družku. Zapadající slunce pronikalo červenými ta-

bulkami okna cely a vytvářelo kolem Jany kruh paprsků, jaké ruští malíři malují kolem hlav svatých.

Ve svých sedmnácti letech se naše hrdinka nepodobala v ničem těm bělostným a andělům podobným dívkám, k nimž se nikdo neodvažuje přiblížit z obavy, aby nerozepjaly svá křídla a neuletěly. Nebylo možné ji přirovnat ani k růžovému poupěti. Podobala se spíše onomu stromu teplé Palestiny, který hladovému poutníku nabízí současně voňavé květy i chutné plody na téže větvi.

Všechno to bylo ovšem docela nepěstěné, neupravené, zanedbané. Avšak podle slov básníkových⁴ „ryzímu zlatu není třeba zlacení, ani růži voňavky, ani lilii léčidla“, ani — myslím si — sedmnáctileté dívce parfému a kadeřníka.

Frumentios stále mlčel, Jana obracela listy Písma a sem tam šeptem, pak zase hlasitě přečetla nějaký biblický citát. Náhle přestala listovat a začala číst hlasem tak sladkým, jakým prozpěvuje mladá Indka jedovatému hadu:

„Píseň písní, nejpřednější z písní Šalamounových.

*Kéž bys mne políbil políbením úst svých
neboť sladší jsou ňadra tvá než víno
Tvé masti jsou vůně proslulé
Mast rozlitá je jméno tvé
Proto tě dívky milují
Ó, jak jsi krásný, milý můj, jak líbezný
I to naše lože se už zelená
Občerstvěte mne hrozny*

⁴ Shakespeare.

*Posilněte mne jablky
Neboť umdlévám láskou
Polož mě jako pečetí na srdce své
A jako pečetní prsten na ruku svou
Nebo silné je jako smrt milování
Žátopy vod nemohou lásku uhasit
Ani řeky ji odplavit.“*

Fruментios tomu naslouchal, a protože nevěděl, že jablka, řadra a polibky jsou prorocké alegorie, které vyjadřují lásku Spasitelovu k církvi, pocítil tak jako druhý Job, že se mu tělo chvěje touhou. Při každém verši té nebeské písně se přiblížil o krok ke čtenářce a při posledním verši klečel již u jejích nohou.

Jana pozvedla hlavu od knihy a oči obou milenců se setkaly. Ocitne-li se někdo na pokraji propasti — a jak se mi zdá, byla právě v takové situaci naše hrdinka — má prý zamhouřit oči, aby nedostal závrať a nespádl do ní. Jana však oči nezamhouřila a proto padla . . . kniha z její ruky a

*Quel giorno più non vi leggero avanti.*⁵

Po skončení krymské války požádal zástupce Pruska o orlí pero, aby jím pod mírovou smlouvu napsal svá jména a tituly. Já si teď přeji mít pero z křídla Amorova, abych jím vylíčil pomějívou blaženost této naší dvojice. Samota, klid, hojnost potravy, jarní vánek, nic z toho, co přispívá milencům ke štěstí, jim nechybělo. Jana, osvobozená

⁵ A toho dne již nečetli (Dante: Peklo, Zpěv 5).

po dobu opisování Pavlových epištol od jitřních pobožností, čtení, klekání a dalších klášterních povinností, mohla od rána do večera pobývat se svým druhem. Ačkoliv už byla polovina června, přece se těm nenasytným rtům obou mladých lidí zdály dny krátké. V době večerních modliteb sedávali často u otevřeného okna, a zatímco zvony smutně vyzváněly, jako by oplakávaly umírající den, oni dva vzdychali a jako Jozue z Nabi volali na slunce — „Stůj!“ Slunce se však ubíralo dále, svítit k protinožcům a milenci se loučili v očekávání zítřejšího dne.

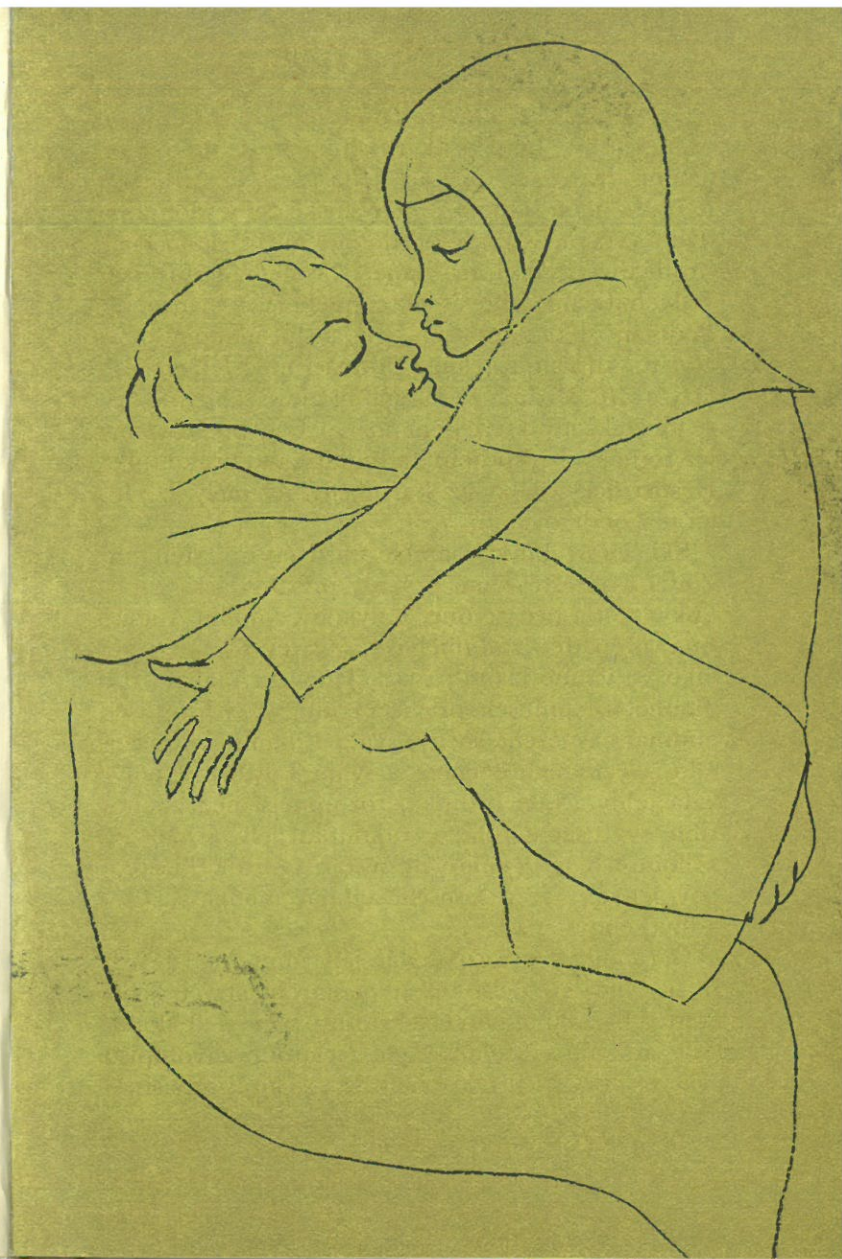
Ještě deset dní strávili v té úzké cele, psali, bavili se a líbali a nic nemohli vytknout těm krásným dnům než to, že tak rychle mýjely. Posléze nadešel čas rozloučení. Opisování Pavlových epištol již dávno skončilo a převor poslal Fruментiovi mezka a s ním striktní rozkaz, aby se vrátil do kláštera. Nešťastný mladík proklínal svůj řeholní slib, představeného i všechny svaté. S poutnickou holí v ruce se rozloučil se svou milou přítelkyní a slzy mu přitom tekly z očí. Jana však neplakala, protože bylo přítomno několik jejích družek. A pak ženy, byť sebecitlivější, pláčí pouze tehdy a tam, kde je to třeba. Vezměme například ty jemnocitné Angličanky. Když si jdou poslechnout Ristoriovou, udělají si na okraji výtisku Myrhy a Medey poznámky u těch míst, kde mají zaslzet.

Jakmile Jana opět osaměla, pocítila v hrdle tíhu, která nás zachvacuje, když jsme se přejedli nebo když jsme náhle ztratili matku, milenku, majetek či cokoliv jiného, pro nás nenahraditelného.

Podle starého Plutarcha neznají ženy ani stín pravé lásky. Já si však myslím, že je to u nich jenom druhotná nemoc, jejíž pravou příčinou je nuda nebo samota. Společenské ženy jdou každého večera z náruče jednoho muže do náruče druhého (myslím při tanci) a nemají ani kdy vzdychat, ani milovat něco jiného než svůj vějíř. Podobají se onomu oslu, jenž zůstal hladový mezi čtyřmi kupkami jetele, protože nevěděl, kterou dřív načít. Možná, že se mýlím, ale všechny po lásce toužící ženy, které jsem poznal, byly buď dívenky jež rodiče zavírali doma a hlídali jako drak jablka Hesperidek, anebo už starší ženy, jež měly již více let než obdivovatelů.

Skříčinnost Jany, osamělé mezi čtyřmi stěnami, v nichž se ještě včera ozývaly přísahy lásky a polibky, rostla den ze dne. Kdykoliv svatého Augustina přepadla zádumčivost, „válel se ve špíně jako ve vonné lázni“, svatá Jenovefa plakala tak dlouho, až si musela převléci košili, svatý František objímal zasněžené sochy, svatá Libanie si drásala tělo železným hřebenem a svatá Luitberga polykala jehly. Naše hrdinka, rozumnější než všichni tihle svatí, schoulila se v koutku cely a vějířem z holubích per (jediných živých tvorů v klášteře povolených) se pokoušela zahrnat mouchy a neodbytné myšlenky.

Červnový žár rozpaloval její smutek a dny jí připadaly ještě delší než život starého strýce dědicům. Aby zahrnala dotěrné vidiny, které ji obklopovaly, utíkala se ke zbožným receptům Životopisů svatých, někdy si tělo bičovala pásem, jindy smá-

čela prostěradlo v ledové vodě nebo se pokoušela utopit svůj žal ve víně podle rady Ekklesiastika.⁶ Leč všechny tyto zázračné léky nic nezmohly proti hořkosti rozloučení, dokonce ani „agnus castus“, jehož pouhá vůně podle životopisců svatých měla stačit, aby zahнала jakékoliv pokušení.

Říká se, že čas hojí všechny rány, ale já myslím, že lásku a hlad nevyhojí. Naopak. Čím zdrženlivější nebo hladovější kdo zůstává, tím více roste jeho chuť, až nakonec sní i své boty — jako Napoleonovi vojáci v Rusku — nebo se miluje se svými kozami — jako pastýři v Pyrenejích.

V podobném asi stavu se nacházela naše hrdinka, když jednoho večera seděla na břehu rybníka a smutně házela večeri kaprům. Tu se k ní najednou tajemně přiblížil klášterní zahradník, rozhlédl se neklidně na všechny strany a vsunul jí do ruky psaníčko psané červeným inkoustem na jemné kůži mrtvě narozeného jehňátka. Jana psaníčko otevřela a mezi květinovými věnečky, proboděnými srdci, líbajcími se holubičkami, hořícími svíčkami a jinými vroucími symboly, jimiž tenkrát milenci zdobili své dopisy, jako dnes si zase námořníci tetují paže a holeně, četla:

„Frumentios zdraví v Kristu sestru Janu. Jako jelen touží po prameni vod, tak má duše žízni po tobě, sestro. (Žalm 42,2) Žal mne zachvátil a voda

⁶ „Opilost dejte těm, kdož pohrouženi jsou v žalu a víno pít těm, kdož jsou v bolesti.“

kane z mých víček (Jeremiáš 9,18). Slzy jsou mou potravou ve dne a mým spánkem v noci (Žalm 79,5). Lačný snil o chlebech a já spatřil ve snu tebe, Jano (Isaiáš 29,8). Probudil jsem se, ale nenašel tě vedle sebe. Tu vsedl jsem na svého černého mezka a přijel jsem k tvému svatému stánku. Očekávám tě u hrobu svaté Bommy. Přijď, holubičko, želaná jako slunce, přijď a zastiň svou zář měsíc (Píseň písní 1,15).⁷

Tak zněl Frumentioův dopis. Píšeme-li nějaké ženě dnes, vykrádáme Uga Foscola nebo George Sandovou. Tehdejší básníci opisovali žalmy a proroky, a proto jejich dopisy byly žhavé jako rty Sulamit nebo jako písek pouště.

Když časně ráno kolem páté svolával zvon klášterní panny na jitřní mši, popadla Jana do pravé ruky sandály a do levé srdce, aby zmírnila jeho tlukot, a sklouzla tiše po klášterních schodech jako had po trávníku. Měsíc, ta věrná pochodeň podloudníků a cizoložnic, jež básníci zjemněle nazývají cudným, tak jako Erinye vznešenými, vyšel právě za cimbuřím kláštera a svítil na cestu prchající dívce, která spěchala na dostaveníčko a nemilosrdně přitom šlapala po celeru a póru klášterní zahrady.

Když tak šla asi půl hodiny, dorazila konečně na hřbitov, zastíněný cypřiši a tisy tak hustě, že ani závan větru, ani sluneční paprsky nemohly proniknout do této podmračené jídelny červů.

⁷ Přeložen je původní text autorův, jenž neodpovídá příslušným citátům v Kralické bibli. (Pozn. překl.)

Frumentios měl osla uvázaného k větvi stromu, jenž stínil hrob svaté Bommy. Sám seděl na náhrobním kameni a v ruce držel dlouhou hůl, na jejímž konci měl připevněnou svítilnu z volského rohu jako maják ukazující cestu milence. Jakmile zahlédl Janu, bázně přicházející mezi hroby, vrhl se k ní jako kapucín na šunku po čtyřdenním půstu.

Toto místo nebylo právě vhodné k tak vroucímu přivítání. Pověsil proto svítilnu oslu na krk, sedl si s Janou na jeho hřbet a pospíchal rychle z této zahrady posmrtných stínů. Nešťastné zvíře, prohýbající se pod dvojnásobným břemenem, ale poháněné také čtyřmi patami, zastříhalo dlouhými ušima a dalo se do běhu. Přitom jako na protest zahýkalo tak silně, že — podle věrohodného životopisce — mnohé ze spících tu panen se domnívaly, že to zazněla trouba Posledního soudu, a vystrčily z hrobů své holé hlavy.

Jana přidržovaná v pase Frumentiovy ruka a opírající se o jeho prsa, vdechovala s nevypsatelným uspokojením vůni polí a luk. Mladá dvojice projela už les a ujížděla nyní dál otevřenou rovinou, osázenou ječmenem a boby. Krátce poté vyšlo slunce. Aby ochránil svou družku před jeho horkými paprsky, přinutil mladý mnich divotvorným povellem velkého orla, aby rozprostřel křídla nad její hlavou a sledoval v letu krok osla.

Takové podivuhodné kousky dokázali tehdejší křesťané proto, že jejich srdce byla prostá, víra pevná a modlitby ke svaté Panně všemocné. Dnes sice přeučení, ale malověrní vědátory našeho století, kteří třímají v ruce kružidlo a mikroskop

namísto kříže a růžence, vědí sice, kolik per má v ocase ten který pták a kolik semen obsahuje kalich jednotlivých květin, ale nedovedou jediným mávnutím ruky zkrotit orla, ani jedinou slzou proměnit trní v lilie.

Ostatně i zbožný opat Crelier na ně hubuje. Říká o nich, že to jsou pohané, protože na křesťanském nebi zachovávají Merkura i Venuši,⁸ a ateisti, protože mění jména rostlin. A tak volá jako druhý Jeremiáš: „Proklet, proklet a ještě jednou proklet buď všechn pokrok a věda!“

Po čtyřhodinové jízdě stanuli naši uprchlíci u malého jezírka, na jehož břehu se kdysi vypínala obrovská socha Irmisulova. Svátý Bonifác prý jediným fouknutím svrhl tuto modlu do vodní hlubiny. Avšak bývalí ctitelé modly, třebaže se stali křesťany, zachovali si v srdci nějaké ty zbytky oddanosti ke svému utopenému ochránci a stále mu ještě přinášeli dary. Každoročně házeli do vody koláče, svítilny, plástve medu a sýry k veliké radosti ryb, jež z těchto darů tloustly jako kněží syrské bohyně.

Frumentios pocházel po matce z hrdinných potomků Wittikindových a svou pověřivostí byl pravým synem Saska. A Jana, třebaže byla vynikajícím teologem, podléhala, tak jako Sokrates, předsudkům současníků. Tenkrát ještě většina křesťanů kolísala mezi Kristem a modlami. Podobal se oné zbožné stařeně z ostrova Chios, jež denně stavěla jednu svíci před obraz svatého Jiří

⁸ Totiž planety.

a druhou před obraz ďábla a říkala, že je dobré mít přátele všude.

Oba milenci poklekli tedy na břehu jezírka, obětovali Irmisulovi zbytky snídaně, pár vlasů z hlavy a několik kapek smíšené krve na znamení svého věčného a nerozlučitelného svazku, jako když se benátský dóže zasnuhuje s mořem. Po tomto obřadu vytáhl Frumentios ze svého vaku mužský mnišský šat a poprosil svou přítelkyni, aby si jej oblékla, protože jen v tomto přestrojení může být přijata jako novic do fulského kláštera.

„Tak,“ dodal mladík červenaje se, „spolu budeme bydlet nerušeně v téže cele, jíst z jedné misky a namáčet pero do téhož kalamáře. Kdyby však naši představení věděli, že jsi žena, zavřeli by tě do ženského oddělení s ostatními novickami. Tam ovšem mají přístup pouze oni, a já bych umíral zoufalstvím venku na prahu.“

Jana však odmítala se převléci. Tvrdila, že by to byla bezbožnost, a na prosby svého milence odpovídala slovy Písma: „Nebude mítí žena oděv mužů aniž obleče muž šat ženy.“

On však trval na svém a proti odstavci Deuteronomia citoval mínění Origena, podle něhož se ženy v den Posledního soudu promění v muže. Jana na to odsekla, že Origenes byl kacír a dokonce i eunuch. Jinoch jí však připomenul příklad svaté Tekly, sestry apoštola Pavla, a dále i svatou Markétu, svatou Eugenii, svatou Matronu a mnoho dalších světic, které pod mnišskou kutnou skryly své tělo, bělostné jako perut andělská, a dosáhly svatosti, ač žily společně s mnichy.

Mládí, krása a vášeň byly argumenty, jež činily výmluvnost mladého dobyvatele neodolatelnou. A tak Jana zakrátko přece jen šlapala svýma malýma nožkami i po zákoně Mojžíšově, i po svém ženském šatě. Oblékla si mužskou kutnu a obula si sandály, které po několika letech měla nastavovat k políbení velkým tohoto světa, poklekajícím kolem jejího trůnu.

Když byla tato proměna dokončena, odvedl Frumentios Janu ke břehu jezírka a vyzval ji, aby se podívala do jeho vodního zrcadla. Nikdy předtím nestahoval provaz pas krásnějšího mnicha a její obličej zářil pod mnišskou kapucí jako perla uvnitř lastury. Frumentios se nemohl nasytit pohledu na svého nového bratra — Jana. Padl před ním na kolena a jako v extázi začal opěvovat jeho krásu jedním z těch mysticko-anatomických žalnů, jimiž mnichové té doby velebili jednotlivé údy Panny Marie, její vlasy, tváře, prsa, břicho, lýtka i nohy, tak jako koňští handlíři vychvalují ztepilost svých koní nebo pan Sutzos krásu svých hrdínek.

Po skončení této litanie nasedla mladá dvojice opět na mezka a řídila jeho kroky k fuldskému klášteru, kde měla Jana vstoupit do stáda svatého Benedikta. Celých dvanáct dní potřebovali uprchlíci, aby urazili třicet mil mezi Mosbachem a Fuldou. Odpočívali všude, kde našli stín, koupali se v každém potoce a ryli svá jména do každého stromu, který svým stínem zakrýval jejich rozkoše.

Žár slunce, mládí, lásky a hlavně horko z jízdy odůvodňovaly nutnost těchto častých zastávek.

A mimoto Frumentios znal dobře svatou historii těchto míst, a proto si našel vždycky nějakou zbožnou záminku, kdykoliv se mu chtělo slézt z osla. Někdy proto, aby se pomodlili u stromu, kde svatá Tekla uzdravila slepého tím, že do jeho vyhaslých očí nakapala pár kapek mléka ze svého panenského ňadra, jindy aby políbili zemi, která byla prosáklá krví svatého Bonifáce a kde z každé krůpěje té svaté krve vypučela sněženka, jako kdysi z krve Adonisovy.

Jana vyhovovala přáním svého milence s úsměvem. Pastýři i rolníci obdivovali krásu a zbožnost obou mladých kapucínů, a kdykoli se s nimi potkali, smekali své třírohé klobouky a závodili mezi sebou, kdo jim dřív políbí ruce a nabídne chléb, tvaroh, pivo nebo ovoce. Jindy zase potkávali polonahé Sklavony, žijící jako rákos na březích řek, kteří požadovali od pocestných poplatky za přejetí brodu řeky a ty, kdo se zpěchovali, házeli do vody. Než Frumentios zahnal tyto obojživelné lupiče nábožnou písní ke svatému Michalu a přiměl je k útěku.

Když jednoho rána odpočívala naše roztomilá dvojice ve stínu starého dubu na vavřínech své lásky, nebo spíše na jeteli (protože v Německu vavřín neroste, leda na hlavách hrdinů), přiblížili se k nim dvě ženy spoutané na nohou lehkým řetězem. Měly silně nalíčené tváře a za oděv pouze své rozpuštěné vlasy. Byly to hříšnice, jimž jejich zpovědník uložil, aby putovaly spoutané řetězem a nahé ke hrobu svatého Marcelina a tam aby si vyprosily odpuštění svých hříchů.

Takové zbožné poutě se konaly tehdy ke konci jara nebo začátkem léta, kdy teplota připouštěla toto rajske oblečení. Protože však tyto Magdalény většinou věděly, že pouhým dotekem světcových ostatků budou hned očištěny ode všech skvrn svých hříchů, nijak se neostýchaly je cestou ještě rozmnožit. Žádaly sedláky o pohostinství, pocestné o almužnu a všechny je odměňovaly touž mincí, kterou zaplatila svatá Marie egyptská převozníku. A jejich Evin šat umožňoval dokonce poskytnout tuto výměnu často a pohodlně.

Obě poutnice nemohly tušit, co se skrývá pod mnišskou kutnou Janinou. Přistoupily tedy blíže a požádaly o několik denárů, za něž slibovaly oběma mladíkům otevřít pro život budoucí brány nebeské a pro život vezdejší své náruče. Frumentios, jenž měl před sebou jako bezpečný štít Janu, odehnal ty nestydaté sirény provazcem od svého pasu a ustupoval od nich svíraje svou družku v náručí jako asketi krucifix, kdykoliv byli pokoušeni ďáblem. Je ovšem pravda, že svatí poustevníci sice jedno oko zděšeně od ďábla odvraceli, ale druhé naň upírali s tím větší dychtivostí jako hladový žid na šunku. Frumentios, jenž — jako pravý syn západu — užíval požitku pouze jako léku proti chtíči, odvrátil od nich obě oči bez nesnází.

Naši svatí otcové, kteří bděli, bičovali se a postili, až měli ústa plná červů, jen stěží tlumili řev svého těla a musili dnem i nocí zápasit s ďábly v ženské podobě a odhánět od své cely slepice i kozy jako tvory nebezpečné své těžce vydobývané zdrženlivosti.

Frankové naopak, když uklidnili Kardinála bujností nějakou malou obětí, mohli se pak v klidu a duševní pohodě starat o svoje spasení. A nebyli přitom nijak nuceni přerušovat každou chvíli své modlitby a zahánět pokušení studenými koupelemi jako svatý Antonín. Podle moudrého Origena je zdrženlivost nejprudším dráždidlem. Správně to tedy dělali Frankové, když toto dráždidlo ze svých klášterů odstranili.

Byl právě nejdelší den v roce. Když oba naši poutníci překročili vyhaslé sopky obklopující fuldský klášter a ocitli se konečně na klášterní půdě, slunce už dávno zapadlo. Byla krásná bezměsíčná noc a jen hvězdy se zrcadlily ve vodách řeky Fuldy. Jakmile se však oba mladí lidé přiblížili ke klášteru, zpozorovali mezi stromy podivnou zář jako od nějakého velkého požáru. Lišky, jeleni a obrovští divocí vepři zděšeně prchali kolem nich a noční ptáci, hledající stín svých hnízd, poletovali jim zmateně nad hlavami. Jana, celá se chvějící, přitiskla se k hrudi svého druha. I sám osel stříhal neklidně ušima a postupoval opatrně a bázlivě jako papežský voják do bitevního ryku. Sloupy ohně a oblaka kouře, zvuk zvonů a hlahol zpěvů, vůně kadidla a pach kuchyně začaly zakrátko dráždit oči, uši i nos naší hrdinky. Její úžas a strach každým krokem vzrůstaly. Nedovedla ji uklidnit ani veselost Frumentiova, jenž na její opětovné otázky odpovídal smíchem a polibky.

My však ti, milá čtenářko, nemůžeme dát stejnou

odpověď. Proto ti prozradím, že toho dne, či spíše té noci, bylo 24. června. A tehdy to bylo právě osmisté výročí dne, kdy hlava svatého Jana byla předložena dceři Herodiady odměnou za její tanec, tak jako dnes třeba podáváme kytici Eslerové či Taglionové. Kostí svatého Jana, vykopané svatým Atanasiem, prošly podle tehdejšího obyčeje celým světem a všude konaly zázraky. Jeho hlavu přivezl jistý galský mnich z Alexandrie do Galie, neboť středověcí Frankové vylupovali z kostelů Východu ostatky svatých stejně, jako dnes jejich potomci vykrádají trosky starověkého umění. Prst svatého Sergia nebo holeň svatého Febronia se tehdy prodávaly draž než dnes hlava Hermova nebo paže Venušina. A lebka svatého Jana, uložená v klášteře svatého Angelise, sloužila jeho obyvatelům k léčení horečky místo chininu.

Pověst o této divutvorné hlavě se postupně rozšířila po celém Západě. Podobně jako za pohan-ských dob při slavnostech Palilí, zapalovali všude každého roku na počest světce bezpočet ohňů, kolem nichž se tancovalo a pilo. Bohyně Palis byla sice už dávno zapomenuta, avšak její staří citelé dál milovali víno, tanec a ponocování. A protože měli nedostatek bohů, věnovali tento radostný obřad veselých a bezvousých Olympanů vousatým a podmračeným světcům křesťanského nebe.

Slavnost již vrcholila, když oba pocestní dojeli do klášterního dvora. Někteří z mnichů házeli do ohně otepi slámy a prázdné sudy. Další z nich s nadzvednutými okraji kuten přeskakovali po-

svátný oheň, a kdykoliv jim jeho plameny připálily kolena, vskočili ještě do jámy plné vody. Jiní tančili kolem hořící hranice nebo leželi na trávě a strkali prsty do pekáčů a poháry do džbánů. Jiní zase pobíhali s hořícím polenem po zahradě a hledali jeřabiny na vyháňení ďáblů nebo čtyřlístky jetele, jež prý podrobí zlé duchy tomu, kdo je nalezne o svatojánské noci.

Rozveselení mnichové přijali s výkřiky radosti vracejícího se bratra Frumentia i Janu, kterou jim tento představil jako svého osiřelého bratrance. Vyprávěl jim, že prý byl poddaným vévody Ansigisa, těžko snášel nevolnický řetěz a toužil ho vyměnit za mnišský provaz.

„Dignus, dignus est intrare in nostro Sancto Corpori,“⁹ odpověděli jednohlasně benediktini a vtáhli mladého novice do prudkého víru kolového tance, jenž se rozvinul jako had kolem nejvýše plápolajícího ohně. A tak Jana, sotva vstoupila do kláštera, naučila se tancovat. Tenkrát neměl v sobě tanec, který dnes duchovní zakazují — prý jako vynález ďáblův — nic bezbožného ani protináboženského. Byl prostě modlitbou pronášenou nohama, jako žalmy jsou prozpěvovány ústy. Obojí pak vynalezl prorok a král David. Jsou si tedy příbuzné jako vlastní děti téhož otce.

Hvězdy na nebi pobledly a ohně na zemi pohasly, když klášterní zvonek přinutil opilé a klámající hodovníky zanechat tance a vinných sudů

⁹ Hoden, hoden je vstoupit do našeho svatého společenství. (Pozn. překl.)

a pospíchat na jitřní. Toho rána — jako vždy po nějaké slavnosti — ozývalo se pod klenutím kostela místo žalmů hluboké chrápání. A právě odtud se prý zachoval u mnichů zvyk zpívat nosem i ve stavu bdění. Tento zvyk, vyhoštěný z kostelů Západu společně se slavností Osla a s dalšími, ještě gotickými pozůstatky středověku, našel u nás poklidný útulek, v němž nerušeně kvete a působí tak, že naše kostely jsou den ode dne prázdnější, zbožnost věřících chladnější a milodary pravoslavných chudší. Církev se podobají ženám. Pokud jsou mladé, nepotřebují ani ozdob, ani líčidel a mají dost oddaných ctitelů, kteří jsou ochotni položit za ně i život, ať už jako milenci, nebo jako první křesťané. Když však zestárnou, musí se uchýlovat ke kelímkům s líčidly a ke šperkům, aby si ještě alespoň na čas udržely své již nečetné milovníky.

Římská církev pochopila tohle velmi dobře. Jakmile zpozorovala, že horlivost věřících chladne, uchýlila se k malířům a sochařům jako stárnoucí Héra k pásu Venuše, aby zakryla své vrásky a zahalila svou nahotu. Naproti tomu církev východní, ačkoliv je starší než její sestra, snaží se ještě teď — ať již z chudoby nebo z pýchy — lákat věřící huhňavými zpěvy a šilhajcími Madonami. Zbožnost už dávno ze světa vymizela, ale Raffaelovy obrazy a hlas Lacordairův nebo papežovi kleštěnci stále ještě vábí ctitele pod kopulí Svatého Petra nebo do Panteonu, kdežto my u nás jdeme do kostela jen jedenkrát do roka a zacpáváme si uši.

Když skončila ranní mše, Frumentios doprovodil Janu do její nové klíčky. Fuldský klášter se podobal spíše pevnosti než útulku mnichů. Ze všech stran jej obklopovaly vysoké sopky, jejichž krátery uhasil svatý Šturm několika kapkami svěcené vody, a tok stejnojmenné řčky sloužil této mnišské pevnosti, věnčené věžemi a zubatým cimbuřím jako obranný příkop. Tehdejší mnichové řádu svatého Benedikta — kromě vína a spánku — se rádi míchali do současných politických sporů. Kdykoli však byli některým z mocných tehdejšího světa hnáni na útěk, opevňovali se za zdmi svých klášterů, jako dnešní novináři za články ústavy. Karel Veliký zkontroloval sice trochu mravy těchto bojechtivých mnichů, když jim zabavil všechny zbraně kromě duchovních, avšak kláštery si svůj bojový vzhled uchovaly dál.

Jana si prohlédla celý jednu za druhou, studovnu noviců, refektář vyzdobený obludnými sochami dvanácti apoštolů, podzemní vězení, v němž byli zaživa pohřbíváni neposlušní mnichové, a konečně knihovnu, kde dnem i nocí pracovalo na šedesát písařů. Jedni seškrabovali starověké rukopisy a druzí na takto upravených pergamenech psali — místo o hrdinských činech Hérakleových nebo Hannibalových — o zázracích svatého Babylase nebo svaté Prisky.

Klášterní zahrada byla tu zanedbaná. Ctihodní otcové se totiž málo starali o květiny, a zeleninu zavrhovali vůbec, protože prý v žaludku zabírá mnoho drahocenného místa. Dávali přednost husím prsíčkám a vepřovým kýtám, které rádi

srovnávali s výroky Písma, vyjadřujícími málo slovy mnoho obsahu.

Když jsme popsali hnízdo, pokusíme se načrtnout obraz jeho obyvatel. Mnišské řády se natolik rozmnožily a jejich názvy i oblečení mnichů bylo tak rozmanité — například theatinové, rekoleti, karmelitáni, johanité, františkáni, kapucíni, kamaldulové, bosáci, sandálovití, vousatí, ostříhaní, černí, bílí, navonění a jiní —, že proslulý zoolog baron Born se pokusil odstranit vzniklé zmatky tím, že je rozdělil podle jejich hlavních znaků na rody a druhy. Jako vzor použil Linnéův systém členění zvířecího a rostlinného světa.

A tak rozevřeme-li tuto linnéovskou mnichologii u hesla benediktini, nalezneme následující vědeckou definici tohoto druhu kutnooděnců: „... tvář bezvousá, lebka vyholená, nohy v sandálech, oblek dlouhý a černý, sahající až ke kotníkům a kabát, spadající až na paty ... Skřehotá chraplavým hlasem třikrát až čtyřikrát denně a o půlnoci. Je to všežravec, postí se zřídka.“

To byla tedy jejich hlavní charakteristika. Němečtí benediktini nosili mimoto do kukly všité obraz Bohorodičky, aby jim ochraňovala hlavy od vilných myšlenek a vší. Jejich tváře se podobaly spíše několikrát seškrabovaným a zase popisovaným klášterním rukopisům, na nichž pod středověkými náboženskými písněmi prosvítaly ještě milostné verše Anakreontovy a Sappiny. Tito dobří otcové jedli čtyřikrát denně, místo másla užívali vepřového sádla a místo vidličky prstů. A ti z nich, kteří nějak zhřešili, byli potrestáni odnětím omast-

ku na dobu několika týdnů, tak jako u nás se v takovém případě odepré svaté přijímání. Dvakrát měsíčně se holili, na Velký pátek si všichni umyli nohy a třikrát ročně pouštěli těm nejtlustším žilou ke zmírnění zlých žádostí anebo podle jiných životopisců — na ochranu před mrtvicí. Většinou to byli analfabeti. Někteří však přece znali „*Otčenáš*“ a jiní uměli dokonce psát. Tito dostávali, tak jako homérští rekové, dvojnásobnou porci jídla a k pití víno místo piva. Všichni světili sobotu. Protože však nebylo přesně známo, kterého dne dokončil Bůh stvoření světa a odpočíval, benediktini ze strachu, aby se nedopustili nějaké chyby, nedělali po celý týden nic. Tělesné zdraví těchto mnichů bylo tak pevné, že většina z nich umírala prý vstoj jako ruští vojáci, do kterých je prý třeba po smrti strčit, aby padli.

Pastýřem tohoto stáda kapucí byl tehdy svatý Rhabanus Maurus, jehož paměť obsahovala prý více přihrádek než dílna lékárníková. Učený opat, který sjezdil všechna moře, na nichž kdy cestovatelé dostali mořskou nemoc, znal tehdejší živé i mrtvé jazyky, rozuměl mimoto astronomii, magii, ovládal církevní právo i porodnictví. Vynašel prý dokonce jakýsi přístroj, jímž bylo možné pokřtít děti nalézající se ještě v lůně mateřském, aby v případě potratu byly uchráněny království temna, kde prý nekřtěňátka bloudí po břehu Styxu společně s nepokřtěnými pohany.

Když přišla Jana do fuldského kláštera, byl už svatý Rhabanus starý a trpěl žaludečními potíženími. Staral se už jen o své spasení, jedl pouze

traviny jako Nabuchodonosor v posledních letech svého života, když byl proměněn v býka, a skládal ódy na počest Kříže. Každá z těchto ód obsahovala třicet řádek a každý řádek stejný počet písmen seřazených do podoby kříže, tak jako pijácké písně francouzských básníků do podoby láhve nebo sudu. Opísování těchto mistrovských děl vyžadovalo zkušeného písaře a nikdo se v tom nevyrovnal Frumentiovi a novému bratru Janovi. Jim právě svěřil tento pěvec náboženských hymnů své básnické kříže, aby se naplnila prorocká slova Frumentiova: „Budeme namáčet svá pera do téhož kalamáře.“

Šťastní milenci se podobají šťastným národům, které ještě nemají žádnou historii. I život našich dvou mnichů plynul pod klášterní střechou bez těžkostí a klidně, jako tok řeky Fuldy ve stínu starých topolů. Napadlo tě někdy, milý čtenáři, jak by to bylo sladké a pohodlné, kdybys měl milenku, která by nosila mužské šaty a jenom tobě odhalovala své vnady? Nepoznal bys ani žárlivost, ani ty nespočetné trny, které podle slov svatého Basilia činí z žen *dílky* utrpení. Mužský oděv by ji chránil mnohem bezpečněji než závory harémů nebo ochranné pásy, jimiž Italové pojišťují své manželské majetky proti jakémukoliv útoku. Mimoto nebyla by tvář tvé nejmilejší poskvřena chtivými pohledy — ani její uši oplzlými řečmi, ani její ruce vtíravými doteky. Zůstala by nedotčená a čistá jako perut andělská, jako ta ideální panna, kterou spatřil svatý Basilius stát na podstavci jako cudnou sochu panenství — neposkvřená nijakou fantazií a nijakým dotekem.

Žárlivé vzdechy Tibullovy a blasfemie Byronovy by ti byly nepochopitelné, stejně jako pláč Jeremiášův tomu, kdo nikdy neplakal. Taková byla tedy pro Frumentia Jana. Růže bez trní, ryba bez kostí, kočka bez drápů. Poněvadž od dětství žila s muži, neměla vrtochy ani ony rozkošné ženské chyby, které činí Eviny dcery strašnějšími než Sirény, jež alespoň od pasu dolů byly hady.

Od příchodu obou mladých lidí do fuldského kláštera uplynulo už sedm let a dobrá sudička jim neustále spřádala jen zlatem protkávané dny. Jejich poměr zůstával utajen a ničím a nikým nerušen jako perla v hlubinách moře. Nebylo nejmenší nebezpečí, že by tento podvod mohl být někdy odhalen, protože před křížáckými výpravami žádného Franka nenapadlo pátrat po tom, co se skrývá pod mnohonásobnými záhyby platónské frazeologie.

Pouze klášterní holič si dobíral někdy bratra Jana, když mu tento nastavoval pod břitvu svou tvář, bezvousou a hladkou jako rybník za bezvětrí.

Avšak mimo Janu byl ve Fuldě bohužel ještě jeden holobradý mnich, páter Corvinus,¹⁰ jemuž se všichni vyhýbali jako tomu zlověstnému ptáku, po němž byl nazýván. Tento nešťastný benediktin se v mládí zamiloval do neteře mohučského biskupa, u něhož sloužil jako diákon, při slavnostech

¹⁰ Corvus — havran.

držíval vlečku jeho purpurového roucha a pil vodu, v níž si Jeho Svatost umyla po přijímání ruce. Mladá dívka nastavila lásce mladého diákona nejprve své uši a brzy poté i náruč. Její ochránce v mitře přistihl naneštěstí oba mladé lidi jedné noci v biskupské zahradě, když tam trhali zapovězené ovoce. Neteři ustříhl vlasy a Corvina, když z něho předtím učinil ... neutrum, poslal do fuldského kláštera, aby tam oplakával svůj hřích.

Mladý mnich želel v prvních letech své ztráty jako dcera Jeftova svého panenství. Čas mu však zhojil rány těla i duše a on dospěl poznenáhlu tak daleko, že pohrdal ženami a vybízel své druhy, aby si podobnou obětí zajistili přízeň nebes. Jak vidíte, choval se podobně jako ta liška v bajce, když přišla o ocas a radila ostatním, aby si ho dali také useknout. Taková byla tedy životní filosofie, ke které došel dobrý Corvinus, nahrazuje si ztrátu zapovězeného ovoce dobrým masem a nadějí na království nebeské.

Jednoho dne mu opat přikázal, aby vyhnal moly obléhající jeho knihovnu. Páter Corvinus bral jednu knihu za druhou, až našel překlad řeči svatého Basilia „O panenství“. Otevřel tu knihu, protože doufal, že v ní nalezne nové důvody k díkům Nejvyššímu za to, že mu odřízli, s čím by určitě došel zatracení. Zlou náhodou rozevřela se však kniha právě na tom místě, kde svatý biskup z Caesareje radil cudným panám, „aby se měly na pozoru před mužským tělem, i kdyby to byl eunuch. Neboť jako býk, jemuž utáli rohy, zůstane svou přirozeností rohatý a trká toho, koho potká, tou částí hlavy,

kde dříve bývaly rohy, stejně tak i kleštěnci, žhnoucí neuhasitelnou vášní, mohou ještě ...“ Zde však doporučuji čtenáři, aby si už našel konec této věty přímo v pojednání světcově. Podle mínění kritiků se zdá, že Tassův „Jeruzalém“ byl napsán na štítě. Zato pojednání svatého Basilia bylo psáno podle všeho na klíně krásné dívky.

Toto čtení velice rozrušilo mnicha po tolik let již klidného. Hadi, draci, vlci, pardáli a všechna ostatní zvířata, jimiž teologové zosobňují vášně, procitla v něm a počala řvát a kousat se do ocasu v hloubi jeho srdce, jež se znovu stalo manéží nezkrotných šelem.

Když Archimedes rozřešil známý problém, opojen radostí zvolal: „Heureka!“ A náš mnich pobíhal po klášterních klenutých chodbách a volal velikým hlasem: „Mohu!“ Od toho dne byl zachvácen zvláštní monomanií, kterou nedokázal vyléčit ani bič, ani půst, ani studená voda, ani žádný jiný recept z mnišské lékárny. Nadšen božskou výmluvností svatého Basilia tiskl jeho knihu dnem i nocí v náručí, jako mladá matka tiskne své prvorozené dítě. Brzy ji líbal, brzy opisoval a brzy se učil těm stránkám zpaměti. Kdykoliv spatřil nějakou ženu, rozběhl se za ní jako žíznivý jelen k prameni v poušti, aby vyzkoušel pravdivost světcových slov. Avšak saské světlovlásky prchaly před ním, přestože byl vykleštěný, řídce se rozumnými radami caesarejského biskupa. Myslím však, že i bez těchto rad by málokterá z nich na něho počkala, protože znaly jeho nedostatky.

A právě páter Corvinus byl tím, kdo měl pře-

stříhnout zlatou nit, ze které dobrá sudička sprá-
dala dny obou našich milenců a měnila jejich
život v růženec lesklých a bezvadných perel.
Každé noci se Frumentios a Jana scházeli v jeskyni
poblíž kláštera, jež kdysi byla svatyně Priapovou.
Tento bůh byl v Německu dosud uctíván, a to pod
jménem svatého Víta. Se změnou jména se však
obřady nezměnily. Rty křesťanských žen žádaly
od něho totéž co nestoudné pohanky: rozkoš nebo
plodnost. A dobrý světec jen málokdy oslyšel takové
prošby. Musím vám říci, že jeho sochy bývaly
stavěny obvykle do stínu mužských klášterů, a to —
jak tvrdili někteří zlolajní dějepisci — zajišťovalo
úspěch prosebnic.

V hloubi té posvátné jeskyně za světcovou dřevě-
nou sochou si mladý párek upravil hnízdečko z vo-
ňavých květů, liščíků koží a jemných tkanin, obě-
tovaných zbožnými Saskami. A nad tímto jejich
ložem jako krápníky visely uzené jazyky, štavnaté
šunky, sušené ryby, měchy naplněné ušlechtilým
moselským vínem a další dobroty, do kterých se
pouštěli mladí milenci, když se nasýtí zpěvem
některého žalmu na počest svatého Víta. Neboť
uctívání svatého Víta ochladne, stejně jako uctívá-
ní Venušino, bez darů Démétriných a Bakchových.
Tam prodlévali a užívali všeho dobrého také té
nešťastné noci, kdy jejich bratr Corvinus nemohl
nalézt spánek, jenž se mu vyhýbal, jako se pří-
živníci vyhýbají nešťastným, bloudil po polích
a svěřoval se měsíci se svým utrpením. Avšak i mě-
síc, znuděný patrně jeho jednotvárnými stesky,
skryl se za temnými mraky. Zakrátko spustil se

i liják a jeho husté kapky přinutily obdivovatele
svatého Basilia uchýlit se do jeskyně svatého Víta.

Jemný písek, jímž půda jeskyně byla posypána,
aby se něžné nožky zbožných poutnic nezranily
o kameny — směly sem totiž vstupovat pouze
bosky — ztlumil jeho kroky, takže se dostal ne-
pozorován až k místu, kde odpočívali oba milenci
druh druhu v náručí a oba pak společně ještě v ná-
ručí Morfeově. Jejich lože bylo osvětleno svítilnou
hořící před obrazem pokřtěného Priapa. Jana,
polonahá a krásná stejně jako olympijské bohyně,
poskytovala tak líbezný pohled, že by sám Amun
zapomněl na své přísahy, Origenes na svá neštěstí
a myslím, že i Themistokles na trofeje Miltiadovy.
A tak také páter Corvinus zapomněl na vedle
ležícího Frumentia a vrhl se na ni, aby vyzkoušel
správnost fyziologických teorií caesarejského bis-
kupa. Avšak svatý Vít bděl dobře nad spánkem
milenců odpočívajících pod jeho střechou a ne-
mohl strpět, aby jeho mystérie byly znesvěceny
nějakým špinavým eunuchem. Když ho uviděl,
jak drze vztahuje ruku na jeho spící služebnici,
tváře mu zrudly hněvem jako Madoně loretánské,
kdykoli ji políbí nějaké hříšné rty. Hrozivě potřásl
hlavou, olej v lampičce prudce zapraskal, vřelá
kapka vystříkla na Frumentiovu tvář a probudila
ho. Ten ihned jak otevřel oči a spatřil svou polo-
spící družku v zápase útočícím páterem Corvinem,
Frumentios, jako pravý potomek Wettekindův, byl
prchlivý a jako německý mnich velmi silný, zvyklý
používat jako argumentů svých pěstí při každé dis-
kusi — třeba i teologické. Proto neztrácel čas zby-

tečnými výklady, popadl provaz od svého pasu a švihaje jím prudce nahoru a dolů, začal jím mlátit do zad ubohého Corvina. Jana, hned jak se probírala ze snu, zakryla rychle kutnou příčinu hádky. Oba mniši pokračovali zatím v pěstním zápase, i krev začala téci — naštěstí jen z nosu. Po urputném zápase podařilo se konečně Corvinovi z rukou rozlíceného odpůrce uniknout ve stavu velmi zbědovaném. Zanechal mu však jako válečnou kořist kus své kapuce, jako kdysi Josef svůj plášť ženě Putifarově. Ovšem jen na to jediné se omezuje podobnost mezi ním a synem Jakubovým.

Když oba milenci na bitevním poli osaměli, hleděli úzkostlivě jeden na druhého, přesvědčení, že se jim ten spráskaný satyr co nejdříve pomstí a vyzradí tajemství jejich jeskyně. Aby se vyhnuli věznění a postu, musí se navždycky rozloučit s touto pohostinnou střechou, pod níž strávili tolik šťastných dní ve svatém klidu a nečinnosti, těšíce se vzájemně jeden z druhého a ze všech možných slastí. Léta a dobré živobytí zmírnily touhu obou mnichů po dobrodružstvích. Proto teď s hrůzou pomýšleli na námahu a odříkání potulného života a sdíleli názor svatého Antonína, že kláštery jsou pro mnichy tím, čím pro ryby moře. Jako ryby zahynou, opustí-li vodu, tak i mnichové chřadnou, opustí-li klášter.

Oddávali se těmto truchlivým myšlenkám právě ve chvíli, kdy jim ranní zvon připomněl hrozící nebezpečí. Noc byla temná a stále nedaleko. Tam žil ještě onen dobrý osel, který před sedmi lety přinesl do Fuldy na svém hřbetě Janu. Tento patri-

archa klášterního žlabu, stářím již celý bílý, počítval obklopen svými potomky a otepmi jetele. Uprchlíci jej spěšně odvázáli, a jako to dělávají piráti s vesly svých lodic, ovinuli mu kopyta koudelí a tiše opustili zdi tohoto pohostinného kláštera, plni strachu, aby jejich čtyřnohý druh svým hýkáním nezbudil živé, jako před sedmi lety probudil mrtvé z hrobů.

Část třetí

But the fact is that I have nothing plann'd
Unless it were to be a moment merry.¹

(Byron, Don Juan, 4. zpěv)

Máš rád dobré víno, milý čtenáři? Máš-li ho opravdu rád, pak jistě nenávidíš ty nesvědomitě krčmáře, kteří z chamtivosti přilévají do tohoto ušlechtilého nápoje vodu, barvivo nebo dokonce jedy, a pak místo božského nektaru nabízejí žízňivým rtům břečku bez chuti a k zvracení. Takovými krčmáři byli odedávna i ti, kdož se zabývali opatrováním a rozdělováním *vzácného vína víry*, jak nazýval náboženství učený Albín, kdežto srovnávání kramářů s pátery, křesťanství s vinným sudem děkuje za svůj vznik jakémusi synodu z devátého století, takže moje výrazy, byť ne vždy zdvořilé, jsou přece alespoň *kanonické*.

Řekli jsme tedy, že tak jako skutečný labužník vína si oškliví ty, kdo víno falšují, tak se dobrý křesťan odvrací od těch, kteří s úmyslem učinit náboženství výnosnějším přimíchávají do něho všelijaké výmysly svých holených nebo obrostlých hlav: zázraky obrazů svatých, pohanské bohy přeměněné ve světce, klanění, vstupenky do ráje, ostatky svatých, růžence a další kněžské zboží,

¹ Pravda je, že nemám nic jiného v plánu než být alespoň okamžik veselý. (Pozn. překl.)

čímž se povolání apoštolské stalo ještě větším dryácnictvím než lékařství nebo vykladačství snů. Od mala měl jsem rád chemii. A tato moje kniha není než jakýmsi chemickým rozberem náboženského vína, jímž krčmáři v kutně napájeli ve středověku západní národy.

Všechna škodlivá zvířata, hadi, vosy, moskyti a škorpioni se stávají tím jedovatějšími a škodlivějšími, čím blíže ke slunci žijí. Výjimkou jsou jen kněží. V bezslunných zemích Západu jim narostly ostré drápy a jedovaté zuby, zatímco jejich kolegové na Východě se stávali poznenáhlu neškodnými a krotšími, tak jako úhoři v Kopajském jezeře. A protože nejsou jedlí jako ti úhoři ani nekoušou jako Frankové, ale v klidu a poctivě vykonávají své povolání, křížují se, zapalují kadidlo, křtí a zpovídají, bylo by věru hříchem, kdyby těmto neškodným dědicům království nebeského někdo ubližoval. Toto vše ti říkám proto, milý čtenáři, abych tě přesvědčil o své pravověrnosti.

A teď se vracím ke svým hrdinům.

Po smrti Karla Velikého nebyly v Německu ani poštovní stanice, nebyli ani četníci, ani policie. A saští koně byli jako dnes tlustí a těžkopádní. Proto se naši uprchlíci málo báli pronásledování. Kromě toho jejich osel patřil k těm významným zvířatům, která pocházejí od blahoslaveného osla, na němž seděl Ježíš, když vstoupil do Jeruzaléma, a na jehož hřbetě zůstalo podle Alberta Velikého znamení kříže, podobně jako obraz jeho

boží tváře na roušce svaté Veroniky. Oslům s podélným černým pruhem na hřbetě, přetátým uprostřed na způsob kříže, se říkalo *křížáci*. V případě potřeby se tato zvířata vyrovnala v rychlosti loveckým psům. Ve středověku jich používali hlavně opati a jiní vysocí duchovní. Tato rasa v Evropě postupně vyhynula, ale vyskytuje se ještě nesmíšená a v plné síle v Egyptě a v Palestině, kde ji lze spatřit, jak nosí zlatem protkávaná sedla a žere vařené boby z porfyrových nádob.

Na takovém tedy soumaru ujížděli naši uprchlíci bezpečně a sprádali v duchu tisícové plány do budoucnosti. Slunce, které zakrátko vyšlo na bezmračné obloze za vrcholky Bibrasteinu, bylo teplé, a myšlenky, rodící se v hlavách obou mnichů, rychle pod ním uzrávaly. Rozhodli se tedy objíždět na svém oslu svět, vyhledávat pohostinství u velmožů, nastavovat věřícím k líbání ruce a přenechat starost o obracení nevěřících na křesťanskou víru jiným.

Svá putování začali cestou do Mohuče. Chtěli se tam účastnit slavnosti smíření císaře Ludvíka s jeho syny. Když však po třídní cestě dorazili do tohoto města, místo veselých zpěvů zněly jim vstříc žalostné písně a smuteční hlahol zvonů. A místo vůní pečeného masa byl vzduch naplněn dýmem pohřebního kadidla.

Ubohý Ludvík Zbožný neboli Dobrotivý (obě přízviska byla mu dávána nedílně jako synonyma) odevzdal den předtím svou dobráckou duši Tvůrci s těmito slovy: „Odpouštím svým synům, jako odsouzenec odpouští svým katům.“ Jeho tělo vezli

na místo posledního odpočinku čtyři vranfci, kteří po čtyřdenním půstu kráčeli zádumčivě, jako koně Hippolytovi, mezi dvěma řadami kněží nesoucích pochodně a opěvujících nebožtíkovy ctnosti. Ludvík odkázal totiž církvi Sardinii, Korsiku a Sicílii. Je sice pravda, že tyto ostrovy, ovládané Saracény a Řeky, mu náležely právě tak jako dnes třebaš Kypr a Jeruzalém italskému králi.² Avšak ať tomu bylo už jakkoli, jeho dobrý úmysl zasluhoval chválu, kadidlo a litanie.

Oba naši mnichové si stáhli kapuci do obličejů a kráčeli s nebožtíkem po cestě, která podle Bianta je ze všech nejrovnější, neboť ji najdeme i se zavřenými očima. A pak se mlčky od hradeb truchlící Mohuče vzdálili.

Po smrti Ludvíka Zbožného nebyl již v Německu pro plíce mnichů vzduch tak zdravý a začali se proto odtud stěhovat podobně jako Angličané, kteří počali trpět bolestmi nohou a opouštěli Nizzu po jejím připojení k Francii, prohlašující, že jim lékař nařídil dýchat italský, a ne francouzský vzduch.

Synové Ludvíkovi bojovali o dědictví po otci mezi sebou zbraněmi. Nejstarší z nich — Lothar — chtěl získat na svou stranu Sasy a užíval k tomu korupce jako naši řečtí ministři. Dovoľoval jim stavět si znovu modly předků a položit občas na otcovský oltář jako oběť na usmířenou nějakého horlivého kazatele či tlustého benediktina. Někteří

² Králové sardinští používali, jak známo, titulu „král kyperský a jeruzalémský“.

zvolní kronikáři dodávají k tomu dokonce, že bezbožný Lothar dával ve svém paláci zhotovovat sochy Irmisula a Teutona a posílal je pak jako dary Sasům a Durynkům, tak jako dnes angličtí průmyslníci vyvázejí do kolonií sošky indických a australských bůžků, jež vyrábějí v londýnských fabrikách zbožní puritáni a kvakeři. A na tutéž loď — jako protilék — naloží i balíky Písma svatého od Biblické společnosti, takže modly i evangelia plují tu společně pod ochranou anglické vlajky v naprostém míru.

Spory dědiců Ludvíkových učinily zanedlouho Německo neobyvatelným. Nešťastný osel milenců klopytal každým krokem o nějakou mrtvolu nebo uklouzl v kaluži krve. Zřídka kdy našel ječmen, trávu nebo listí a nakonec z hladu drtil mezi zuby trní a ostružiní. Zatím nastala zima, saská zima, tak drsná a krutá, že i havrani hynuli hlady, protože nemohli rozklovat maso na kámen zmrzlých mrtvol.

Naši ubozí uprchlíci bloudili sněhem jako vrabci bez přístřeší a proklínali toho vykleštěného satyru, jenž je donutil opustit teplé a voňavé hnízdečko. Strach před nepřáteli a krutá zima zchladily pohostinnost Sasů a oba mnichové klepali často marně na dveře chýší a klášterů. Někde jim ani neodpověděli, jinde vykoukla z malého okénka saská hlava, červená zimou nebo bleďá strachy, a vyzvala prosebníky, aby jen pokračovali v další cestě. Jenom zřídka nějaká ruka, milosrdnější než hlava, hodila jim na cestu kus černého chleba nebo suchou rybu. Tak bloudili po celé dva měsí-

ce, sledující jako havrani stopy vojska, aby se zahráli u dohasínajícího ohně nebo ohryzali kosti opuštěné hostiny. Bývaly dny, kdy se závistí pozorovali šakaly ohlodávající mrtvoly Lotharových vojáků, zatímco hlad jim rval útroby, a dávali málem za pravdu moudrému Chrysippovi, který mezi jiným učil své žáky, že v nedostatku jiné potravy je dovoleno jíst i mrtvoly.

Jana se těmto útrapám podrobovala bez reptání a snášela hlad i zimu jako velbloud vedro a žízeň na poušti. Ani jediný povzdech, ani nejmenší nářek nevyšel nikdy z jejích bledých rtů. Těmi stírala však někdy slzy svého druha, jenž měl teď často příležitost žehnat okamžiku, kdy v proudu života vylovil tuto světlovlasou perlu.

Povahu žen lze přirovnat ke korintské rudě, ve které se mezi tisíci různými kovy nalézá i ryzí zlato. Hladoví, s pláčem, vzájemně se utěšující, dýchající si na prsty a směřující neustále k jihu jako vlašťovky nebo souchotinářské Angličanky, přešli pusté, sněhem pokryté pláně Bavorska, přeplavili se přes Bodamské jezero a našli konečně útulek v klášteře svatého Havla, kde jim tamní dobří mnichové poskytli ochranu před vlky i Lotharovými vojáky. Oba milenci se již již chystali rozbít svůj stan pod svatou a nedobytnou střechou tohoto kláštera, když si jeden zvědavý mnich, jenž si příliš horlivě prohlížel Janu, všiml jejích propíchnutých uší a hned ho přepadlo zvláštní podezření a chuť. Klid tehdejších mnichů stačil porušit lalůček ženského ucha, jako dnes pouhá vůně dopisu psaného ženskou rukou stačí rozrušit všechny obyvatele

Athosu. Jana ze strachu před dalším pátráním a před požadavky tohoto zbožného otce přemluvila Frumentia, aby ještě téhož dne opustili ovčinec příliš zvědavých Švýcarů.

Ze svatého Havla putovali tedy do Curychu, proslulého silou svých obyvatel a kořalkou. Odtud se vydali do Lucernu, kam dorazili v noci a obdivovali se tu ohromné lucerně, která prý, podle kronikářů, vydávala tolik světla, že se hvězdy stávaly neviditelné a viditelnými naopak jámy, do nichž tu dříve zapadala většina poutníků. Z Lucernu zamířili do Arentika, dnešní Ženevy, hlavního města starých Helvetů. Tam uviděli stopy Attilových sandálů otisknutých v tvrdé skále, jako stopy Ježíšovy na hoře Olivetské. Odtud pokračovali dále do Sedunu, kde našli loď, v níž pluli po Rhóně až do Lyonu.

Tato loď patřila židovským kupcům, kteří se po ní plavili do Marseille prodávat španělským Saracénům křesťanské otroky. V těch dobách byli v jižní Francii potomci Izraele všemocní. Císař si od nich vypůjčil velké částky peněz a platil jim úroky tím, že jim dovoľoval požidovštovat své poddané. Tak se i my dnes smířujeme s milosrdnými sestrami, s traktáty biblické společnosti, s proctvími Agathangelovými,³ se zlatými nadějemi jeho přívrženců a s dalšími vynálezy našich tří ochránců⁴. Lyonští židé měli mnoho privilegií,

³ Agathangelos — pravoslavný kněz z doby turecké okupace Řecka, autor různých utopických prorocství o osvobození Řecka. (Pozn. překl.)

⁴ Třemi ochránci jsou míněny tři mocnosti, Rusko, Anglie

jež si nakoupili od císaře, a používali jich jako zubů k požírání křesťanů. Pobíjeli jim prasata, kradli jim děti, nutili své otroky, aby slavili šábés a v neděli pracovali. Neposlušné prodávali jako dobytek, obřezávali jejich děti a někdy se dokonce pokoušeli obracet na židovskou víru i souložnice vysokých kněží.

Nešťastní biskupové posílali císaři stížnost za stížností a židé pytle za pytli. Císař však prvním vůbec neodpovídal, ale židům posílal na pomoc vojáky, aby střežili jejich domy a nutili jejich dlužníky k placení, tak jako ještě dnes křesťanští policisté zavírají do žalářů dlužníky židů. Neprávem tedy obviňujeme nynější dobu, že je ziskuchtivější než minulá. Zlato bylo odedávna tím nejuctívanějším bohem na zemi a židé jeho oddanými proroky. A právě proto bylo za oněch dob psáno Evangelium zlatými písmeny, aby vzbuzovalo větší úctu věřících.

Mezi pasažéry lodi byl i starý rabín — jménem Isachar. Aby si ukrátil čas plavby, pokoušel se tento nesvědomitý lichvář obrátit na židovskou víru oba naše mladé mnichy. Žádal od nich duše místo převozného. Začal jim vyprávět všelijaké bajky z talmudu. Povídal jim, že prý Ježíš byl jen šikovný čaroděj a že se naučil kouzelnictví od nějakého mága zvaného Jan Křtitel. Dceři císaře Tiberia prý slíbil, že ji učiní matkou bez zásahu

a Francie, které v roce 1828 přinutily Turecko uznat nezávislost Řecka, ale samy potom rozvoj země potlačovaly. (Pozn. překl.)

muže. Dívka prý uposlechla jeho rady, ale místo dítěte porodila kámen. Císař se prý proto tuze rozložil a poručil Pilátovi, aby toho divotvorce ukřižoval. Jeho mrtvolu pohřbili prý pak blízko vodovodu. V noci však voda stoupla a tělo odnesla. A odtud prý pochází víra Nazaretských v jeho zmrtvýchvstání.

Takové a ještě další rouhavé tlachy vypouštěl ten špinavý žid ze svých smradlavých úst. A potom začal splétat věnec pro boha Izraele z mraků a hvězd. Líčil ho, jak sedí na voze taženém čtyřmi levharty, jako je vůz Bakchův. Jak drží v ruce troubu na tisíc loket dlouhou, jíž troubí do uší proroků své příkazy a jak se z jeho hlavy rodí ozbrojení ďábli, tak jako se z hlavy Diovy zrodila Pallas Athéna v plné zbroji. Říkal jim, že se přátelí s písmeny abecedy, která jsou prý okřídlenými anděly. Že mele manu mezi obrovskými kameny, z níž se prý připravuje průhledný chléb pro obyvatele ráje.

Oba mladí lidé se těm nesmyslným rabínským žvástům chvílemi smáli, chvílemi se zase strachovali, aby tato rouhání nepřivedla loď do hlubin moře, a jako protílék šeptali modlitbu ke svatému Medardovi, jenž jako Poseidon za našich předků anebo svatý Mikuláš dnes zdvihal i tišil vlny vod.

Díky této modlitbě a také bezvětrí přistála loď druhého dne šťastně v Lyonu, kde tehdy sídlil svatý Agobard, jediný z tehdejších svatých, jemuž bych i já políbil s úctou lem šatu. Byl přesvědčen — když Ježíš je věčný a všudypřítomný —, že všichni, kteří následují jeho přikázání, jsou křes-

tané a zákonní dědici království nebeského, ať se už narodili před nebo po jeho inkarnaci, ať už ho znali či nikoli. Zavrhoval uctívání obrazů svatých, považoval za bezbožnost zobrazování nehmotného božství lidskou podobou a učil, že si první křesťané uchovávali obrazy Ježíše, apoštolů a mučedníků ne jako předměty pověřené úcty, ale jakožto podobizny lidí, které znali a milovali, tak jako my dnes si schováváme fotografie svých nepřítomných přátel. Tento dobrý biskup považoval mimoto za směšné, věřil-li někdo, že Nejvyšší nadiktoval Písmo svaté slovo za slovem prorokům, jako třeba anděl Bileamovu oslu své průpovědky. Odvracel věřící od všelijakého klanění, přikazoval jim, aby dávali almužnu chudým, a ne kostelům, a pokládal za hřích strkat zlato kněžím, aby za poledne rozsvěcovali svíce nebo krášlili zlatem obrazy svatých v chrámech nebo nádra svých souložnic, když tolik chudých nemá ani na kousek chleba. Takovým a podobným křesťanským či spíše věčným pravdám učil tento dobrý kněz Nejvyššího. Kdyby je byl ovšem hlásal o něco později, byli by ho upálili, tak jako Mistra Jana Husa, nebo by ho bez oplakávání a pohřbu svrhli ze skály jako Kairise. Tenkrát se však západní kněží plně zabývali pitím a vymáháním peněz a nebyli ještě zachvázeni vášní odsuzovat a upalovat lidi.

A kdyby snad uprostřed této všeobecné nevědomosti a zkaženosti posedla někoho docela protichůdná touha — žít ctnostně anebo mluvit rozumně, ostatní by s klidem snědli tomuto dobrému člověku jeho porci, smáli by se jeho hlouposti a dali

by mu dokonce i titul „svatý“, jenž se tehdy udílel kněžím stejně štědře, jako dnes řeckým lékařům titul „Excellence“.

Takovým byl i Agobard, diamant mezi kameny, labuť mezi havrany, záře v temnotách devátého věku, perla v rypáku prasečím. Setkal jsem se s tímto ušlechtilým knězem, když jsem se s námahou a odporem probíral kalem devátého století a zachtělo se mi u něho na několik okamžiků odpočnout jako unavenému Arabovi u pramene v poušti.

Fruментios a Jana se vydali nejprve políbit ruce tomuto dobrému biskupovi. Jakmile totiž tehdejší pocestní přišli do cizího města, vyhledávali obydlí nejvyššího kněze, jako se dnes vyhledává konzulát. Tam předkládali své doporučující listy a žádali o radu nebo prosili o podporu na další cestu. Za to obyčejně přinášeli biskupovi nějaké ostatky svatých ze své domoviny. Tehdejší křesťané měli totiž ve zvyku sbírat ostatky svatých všech zemí i dob, jako před několika lety kvetlo v Aténách sbírání poštovních známek.

Naši pocestní měli toho sice mnoho, oč by rádi požádali, ale nic, co by podali, a proto předstoupili před Jeho Svatost celí červení studem.

Avšak svatý Agobard, zvyklý jako duchovní a lékař *zkoumat ledví a srdce*, dovedl rozeznat skrytou hodnotu i pod cáry. Pozval proto těžce zkoušenou dvojici ke svému stolu, obdivoval se kráse, moudrosti a bratrské lásce svých mladých spolustolovníků a přirovnával je ke Kastorovi a Pol-

luxovi. Když pak odcházeli, dal jim mnoho dobrých rad, nové sandály, své požehnání a peníze na cestu.

Oba mladí mniši putovali dále opět po Rhônu a po šestidenní plavbě dorazili do Arles, kdysi slavného sídla Konstantina Velikého, města proslulého dnes svými uzeninami a ženami, jež za svou krásu děkují — stejně jako angličtí koně — své krvi smíšené s krví arabskou. Když se dost nadivili rozvalinám císařského paláce, metropolitnímu chrámu, amfiteátru a obelisku, pocítili konečně potřebu postarat se i o svůj žaludek, který už dávno byl tak prázdný jako chrám Athénin, před nímž v té chvíli právě stáli.

Zamířili tedy k tamějšímu ženskému klášteru, nejstaršímu ve Francích. Založil jej v šestém století svatý Caesarius a svou krví sepsal prý velmi drakonická klášterní pravidla. Podle nich nesměl vkročit do kláštera žádný cizinec, muž či žena, a jeptišky nesměly ani hlavu z okna vystrčit. Ty které by si umyly tělo, učesaly vlasy, nebo smějíce se ukázaly zuby či při chůzi nohy, byly bičovány volskými řemeny nebo spoutané uvrženy do podzemních vězení.

Takovéto zákony nemohly však dlouho snášet smyslné dívky teplé Provence. Nešťastné panny v klášteře chřadly jako rostliny v botanické brašně, až jednoho dne pošlapaly svými sandály starou představenou kláštera i kruté zákony svatého Caesaria a získaly znovu svobodu, barvu a živost. Od té doby se v klášteře vládlo konstitučně. Jeptišky si zřídily v klášteře divadlo, dvakrát týdně

vycházely ven a postily se, jen když je bolely zuby. Když se zbožný Ludvík pokusil navrátit tyto zbloudilé ovečky zpět pod jeho svatého Benedikta, odpověděly mu na svém valném shromáždění, že jsou povinny poslouchat jen svou představenou a že půst a cudnost budou zachovávat jen podle možnosti. Avšak ani přísahou, ani slibem se k tomu zavázat nemohou, protože se obávají — jak říkaly — aby ke „hříchu těla nepřipojily i hřích křivé přísahy“. Takový stav panoval tehdy v Evropě ve většině panenských klášterů, a proto jim svatý Petr Damianský říkal „zkáza panen“.

Slunce zapomnělo — jak se to v Provinci často stává — že je ještě zima, a právě rozpalovalo z výše nebeské klenby dlaždice klášterního dvora, když se u jeho vrat objevili naši dva poutníci. Vrátná chrápala u otevřené brány, takže oba dobrodruzi vešli bez překážky. Po kratším bloudění pustými podloubími a tichými chodbami se konečně dostali do dormitáře, kde podle jihozemského zvyku trávily klášterní panny odpolední siestu. Rákosové žaluzie chránily víčka spících před poledním sluncem a v této polotmě vypadaly ty Venuše v kůtách ještě líbezněji. Mezi Kristovými nevěstami byly, stejně jako v sultánově harému, panny všech národností i odstínů pleti: rudovlasé dcery Švýcarska, bílé jako mléko jejich koz a tiché jako jezera jejich vlasti; novokřtěné Saracénky s vlasy černými jako uhel a stejně tak vřelé; usměvavé Francouzky a pastýřky z Pyrenejských hor. Klášterní dormitář se podobal botanické zahradě, kde ve skleněném vězení kvetou květy všech druhů,

lišící se svou barvou, vůní i vlastí, ale přece jen sestry co do krásy.

Jedna ze spících se usmívala v zajetí sladkého snu a opírala si planoucí tvář o rameno, zatímco vzdušná nadra jí prosvítala pod bílou košilí jako měsíc skrze mraky. Druhá, bledá a zasmušilá, se podobala soše spícího zármutku. Snila asi o březích své vlasti nebo o rtech matčiných. Další jako by vztahovala ruce po berli abatyše a jiná jako by otvírala náruč nebeskému ženichovi. Většina z nich však spala klidně a způsobně jako faraonové ve své velké pyramidě. Některé ovšem chrápaly, ale to byly již stařenky, snící o blaženosti ráje.

Oba poutníci se obdivovali těmto rozmanitým personifikacím Morfea a docela přitom zapomněli na svůj hlad. Náhle se však ozvalo kokrhání stříbrného kohoutka, který zdobil hodiny ložnice, mistrovské dílo arabského umění. Daroval prý jej klášteru nějaký saracénský kníže, jenž tam byl dobře pohoštěn a našel tam — jak říkají zlí jazykové — i všechny další požitky, tak jako ve svém vlastním paláci. Při tomto zvuku množství černých, modrých, šedých nebo hnědých očí setřásló spánek, zazářilo v pološeru ložnice jako hvězdy a zvědavě se upřelo na nečekané hosty. Jeptišky těch dob nebyly stydlivé ani bázlivé. Ostatně vzhled našich hrdinů nebyl nijak strašidelný. Ba právě naopak. Bratr Frumentios měl svěží barvu a byl urostlý jako tulipán, bratr Jan byl líbezný a něžný jako luční fialka. Klášterní panny, oblečené v noční košile, seskupily se kolem mladých mnichů, bílé

a hlučící jako mořské vlny. Vypτάvaly se, kdo jsou a jak se mohli dostat do jejich ložnice.

Když uspokojily svou zvědavost, staraly se, jak utišit i hlad cizinců. Pozvaly je, aby s nimi zasedli ke svačině. Zde poprvé ochutnaly tyto děti Severu sladké jižní plody, fíky a hrozinky. Učená Jana, olizujíc si rty i prsty, se ptala, nejsou-li to snad sladké plody lotosu.

Celé tři měsíce se oba milenci zotavovali u pohostinných sester, jimž předpisy dovolovaly mít u sebe zahradníky a duchovní, kteří by „spravovali jejich duše a zalévali jejich klášterní zahrádky“, jak to psali zbožní letopisci, kteří jistě netušili, ke kolika nedorozuměním a slovním hříčkám by tato věta mohla podnítit nepřátele církve. Zpočátku šlo všechno docela dobře. Oba tloustli a zapomínali na svou vlast pod sladkým nebem Provence, kde i obyvatelé ostrova Chiu zapomínají na svou vonnou domovinu. „Kde je dobře, tam je i vlast,“ říkával starý Euripides. Všude zraje sladkovonný plod lotosu a nabízí se v nejrůznějších podobách nenasytným smrtelníkům. Buď jako trůn králům, jako krásná panna milencům, jako zlato kupcům nebo jako uznání umělcům. Lotosu se dařilo původně i na zasněžených vrcholcích hor i v písku pouště, když tam poustevníci hledali svatost a hříšníci svobodu. Dnes se však stal zeleninou, jako třeba sýr, a proto snad jej helikonští básníci zavrhlí.

Řekli jsme, že oba mniši tloustli a žili spokojeně v ženském klášteře, v němž našli opět své pohodlí. Avšak zanedlouho postihla Janu neznámá a strašná nemoc. Obličej se jí protáhl a oči ztratily lesk

jako hvězdy za svítání. Místo jídla si kousala nehty a místo spánku po celou noc vzdychala. Její druh se neustále vypτάval, co ji trápí. Ona však odpovídala pouze slzami, vzdechy a jen někdy něco zamručela. Kdykoliv ji chtěl políbit, nastavila mu záda a zlostně ho posílala, ať si jde políbit třeba sestru Martu nebo Mathildu či některou jinou jeptišku. A dobrý Frumentios, zvyklý splnit všechny příkazy své přítelkyně, běžel hned vykonat, co mu bylo uloženo. Ovšem když se ten nešťastný mladík vrátil a požadoval za svou ochotu a poslušnost odměnu, dostalo se mu namísto díky urážek a místo rtů pocítil nehty.

Když jsem popsál příznaky, pokládám za zbytečné jmenovat nemoc. Stav mé ubohé hrdinky byl tím žalostnější, že stravována neutišitelnou žárlivostí nemohla splácet svému milenci stejným. Jeptišky si marně lámaly hlavu, marně se snažily uhodnout, jaká to divná nemoc postihla toho světlovlasého mnicha, jenž nejen odmítal jejich laskavosti, ale také se zlobíval na svého druha, jakmile zahlédl, že se s nimi baví.

Počátkem našeho století se všechny nemoci připisovaly podráždění žaludku a krvežíznivý doktor Broussair je léčil bez výjimky jako gastritidu pijavkami. V devátém století považovali zase za původce všech duševních i tělesných chorob posedlost ďáblem, proti níž jediným lékem bylo tehdy zaklínání a ostatky svatých. Teologie a lékařství, od nichž očekáváme spasení duše i těla, jsou jedinými vědami, které podléhají módě, podobně jako šaty. Tomu, več věřili naši předkové, říká-

me dnes bajky, a dokonce už i obyčejní lazebníci se receptům Galénovým a Paracelsovým vysmívají. Ví bůh, co budou říkat naši potomci, až budou číst názory pařížské akademie na *chromidrosu*,⁵ nebo bulu papeže Pia o neposkrvněném počtetí svaté Anny, a co si budou myslet o zázracích *pepsinu* nebo o divotvorném obraze Panny Marie z ostrova Tinu.

Jeptišky svolaly na to klášterní radu a na ní se rozhodly poslat bratra Jana na léčení do jeskyně svaté Magdalény v Saint-Baume. Rostl tam strom, jehož vůně zaháněla zlé duchy a léčila slepé, muže i ženy, jako za časů Tobiášových rybí žluč.⁶ A tak dobrý Frumentios posadil ďáblem posedlou přítelkyni na věrného osla a s těžkým srdcem zamířil ke svaté jeskyni. Cestou se však často ohlížel nazpět a proklínal kleštěnce a zlé duchy za to, že ho stále ženou do nových a nových končin, jako kletba Ježíšova židovského ševce.

Žárlivost je nemoc vždycky zlá a obtížná, byť nebyla chorobou idiopatickou nebo konstituční jako honba za úřady v Řecku. Má však alespoň tu dobrou vlastnost, že přestává ihned, jakmile zmizí její příčina, jako přejde mořská nemoc cestujícím, když loď zakotví. Stejně tak se uklidnil zlý démon, trápící naši hrdinku, jakmile jí přít-

⁵ Nemoc neznámá až do roku 1862. Projevovala se černým, z řas vyměšovaným potem, jehož příčinou podle jedněch učenců byly zkažené šťávy, podle jiných černé barvivo, jímž si nemocní řasy potírali. Viz o tom různé články v *Gazette des Hopitaux* z uvedeného roku.

⁶ Kniha Tobiášova, kap. 6, verš 7 a 8.

tomnost jejích sokyň přestala brousit nehty a zuby. Neurazili ještě ani polovinu cesty a Janě se vrátila chuť k jídlu i veselost. A tak světicí zbylo už jen malinko k tomu, aby ji uzdravila docela.

Celé tři dny putovali, až konečně dorazili k úpatí hory, na jejímž vrcholku byla jeskyně. Sestoupili z osla a jali se namáhavě vystupovat po strmém vrchu, provázeni oslem, jenž utrmácený a od předešlého dne hladový, pokyvoval smutně hlavou, jako by ho již ten bídný život omrzel. Zdá se, že prarodiče tohoto nešťastného zvířete sežrali také nějaké ty klasy zakázaného ječmene v některém koutku ráje, a proto teď jejich potomci — stejně jako my — musejí splácet daň za dědičných hříchů.

Po dvouhodinovém výstupu dosáhli naši tři poutníci náhorní rovinky porostlé stromy. V jejím středu zela temná jeskyně, v níž světlovlasá dcera z Genezaretu třicet let oplakávala své hříchů. Uprostřed jeskyně byl dolík, vyhloubený ve skále slzami světičky, které se ihned měnily v perly a poutevnice je rozdávala chudým. Nedaleko odpočívalo její tělo. Pohřbili ho tam tři světicí, Lazar, Trofim a Maximin, kteří rovněž přišli do Galie. Do této země utíkali tehdy pronásledovaní učedníci Ježíšovi, jako se dnes přívrženci Mazziniho uchylují do Velké Británie. Voňavý a stále zelený stromek zastíňoval hrob a naznačoval poutníkům místo, u něhož mají pokleknout. Zde se sklonili i oba milenci a se srdcem pokorným zpívali tiše chvalozpěvy ke svatě hetěře, jejíž hříchů učinily více žen hříšnými, než její pokání svatými.

Všichni ukrýváme v srdci tížádstivou touhu podobat se alespoň v něčem velkým osobnostem, a nedokážeme-li napodobovat jejich přednosti, napodobujeme jejich chyby. Mnozí se stali pijáky proto, aby měli něco podobného s Alexandrem Velikým, dvořané Ludvíka Velikého si dali vytrhat zuby, aby se v něčem podobali svému panovníkovi. Hříchy a svatost krásné Magdalény přilákaly však tisíckrát víc následovnic. Málokterá z těch dobrých křesťanek, co si z ní učinily modlu a vzor svého života, nechroupaly zapovězené ovoce, pokud měly dobré zuby, jež později i s falešnými copy věnovaly Bohu jako výkupné za ráj.

Zatímco oba poutníci prosili světici o milost, osel, který je provázel do jeskyně, hledaje tu úkryt před sluncem, očichával s rostoucí žádostivostí keř, jenž se zelenal na svatém hrobě. Nešťastné zvíře už dávno neochutnalo nic zeleného. A protože se mu dostalo klášterního vychování, dovedlo mít v úctě svaté věci. Avšak tentokrát se v jeho srdci odehrával hrozný zápas mezi hladem a zbožností. Oči mu zvlhly, nozdry se mu široce rozevíraly, tlama se mu otvírala a zase zavírala a špička jazyka lehounce olizovala ty voňavé lístky, tak jako milenec ruce své spící přítelkyně v obavě, aby ji neprobudil. Nakonec zvítězil hlad nad každým jiným cítem. Osel sklopil dlouhé uši podle zvyku svých druhů, kdykoli se chystají provést nějakou hloupost, a začal tak prudce cloumat tím zázračným stromkem, že mu nakonec, vyrván i s kořenem, zůstal viset v hříšné tlamě.

Když milenci viděli, že oltář, před nímž se mod-

lili, je vytržen, vyskočili s hrůzou a zděšeně upřali oči na toho svatokrádežníka. Ještě zděšeněji pohlíželi na proud krve, který se řinul z kořene stromku, zatímco se z otvoru v zemi vzniklého ozývalo žalostné sténání a náhle z něho zazněl bolestný ženský hlas, proklínající to žravé zvíře:

„To z mého srdce a ne z bezcitého kořene prýští tato krev. Buď proklet, proklet, ty, jenž jsi je vytrhl! Po všechny dny svého života budeš klesat pod těžkými břemeny a dostávat výprask!“

A tak od toho dne podléhají oslové dvojí kletbě jako Židé. Jedni i druhí, rozptýleni po celé zemi, urážení, bití a opovrhování, pykají nejen za dědičný hřích, jenž tíží nás všechny, ale i za hřích druhý. Jedni za vraždu boha, druhí za svatokrádežnou žravost. A nešťastnému oslu, jenž se dopustil onoho druhého hříchu, se vedlo ještě hůře než samotnému Adamovi, neboť neměl ani čas strávit zapovězené ovoce. Byl v zápětí zachvácen strašnými křečemi a hned nato vypustil svou ničemnou duši. Od těch dob slepí, chromí, ďáblem posedlí a ochrnutí, jež dříve uzdravoval strom svaté Magdalény, putují každoročně z celé Provence na místo, kde leží nepohřbené kosti toho, jenž zničil jejich zázračný lék. Tam zahrnují jeho památku nesčíslnými kletbami a záda jeho potomků nespočetnými ranami.

Oba poutníci, jimž hrůzou vstávaly vlasy na hlavě a zuby cvakaly jako kastaněty španělské tanečnici, to hnali úprkem z kopce dolů a nezastavili se, dokud nespátřili v dálce modré vlny Středozemního moře. Když si odpočinuli několik hodin pod stin-

nou borovicí, vydali se na další cestu. Šli po celou noc a časně ráno dorazili do Toulonu. V uších jim však stále zněla vražedná kletba svaté Magdalény a smrtelné chroptění jejich nešťastného osla.

Toulonský přístav byl prázdný až na jedinou loď. Tato loď přivezla z Alexandrie do Benátek tělo svatého Marka a originál rukopisu jeho evangelia a odtud připlula k břehům Provence nakupovat otroky, kteří měli být ve východních přístavech vyměněni za kadidlo, bavlnu a ostatky svatých. Tehdejší doba — to byl zlatý věk obchodu lidským masem. Benátčané, Amalfité, Pisané a Janované křižovali Středozemním mořem jako žraloci a závodili, kdo skoupí více lidí od kondotierů a banditů, kteří po smrti Karla Velikého drancovali Galii a Itálii a volně, zcela nerušeně, jako před několika lety v Atice, provozovali své povolání s tím rozdílem, že nevydírali na zajatcových příbuzných žádné výkupné. Jakmile měli dostatek zajatců, zapalovali na mořském pobřeží signální oheň jako znamení pro kolem plující obchodníky. Téhož dne jim pak zajatce prodali. A tak dědicům zajatců tím spíše prospěli než uškodili. Je sice pravda, že kněží dali někdy do klatby ty, kdož provozovali tento obchod, ale současně přijímali zlatem protkávané ornáty, drahocenné voňavky, krucifixy posázené drahokamy a jiné výrobky, jež potřebovali ke svému řemeslu. Zlí jazykové dokonce tvrdili, že mnozí hodnostáři papežského dvora, mezi nimi i vrchní ceremoniář, udržují tajná spojení s náčelníky banditů k obohacení a příkrášlení církve.

Loď byla připravena k odplutí. U břehu byl jen

přivázán menší člun, čekající na návrat kapitána, jenž šel vyjednávat se svým židovským dodavatelem, aby si doplnil náklad. Zakrátko se tento potivý námořník objevil následován osmi lodníky. Každý z lodníků držel v pravé ruce bič a v levé provaz, na jehož konci byli uvázáni ve dvojicích jako hrdličky právě nakoupení otroci, celkem šestnáct kusů, devět lidí a sedm žen. Řekl jsem lidí a ne mužů, protože tenkrát se ještě pochybovalo, zda ženy náležejí k lidskému rodu. Ti, kteří jim upírali lidství, odvolávali se na jejich milkování s kozly v Thesálii a s hřebci v Egyptě, na mňnění Aristotelovo, na jejich zlostnost, na dceru Aristoxenovu, která měla osličí nohy, a na jistý odstavec v knize Tobiášově.⁷

Kapitán lodi pocházel z Dubrovníka. V mládí to byl rybář a pohan. Když byl zasvěcen do tajemství víry, chtěl napodobit apoštola a stal se jako on lovcem lidí, jež chytal na udici a prodával tak, jako dříve ryby. Když si povšiml obou milenců, jak zahaleni v kutnách sedí na stupních přístaviště, pomyslel si, že by bylo tuze dobré mít tyhle dva přívržence svatého Bonifáce na lodi. Mohli by pomáhat katovi udržovat pořádek mezi zajatci a hrozit nespokojencům plameny pekla jako kat oprátkou. Jak je vidět, byl to zkušený plavec a zároveň i výtečný politik. Věděl velmi dobře, že se lidé jen s pomocí kněží a katů stávají poslušným stádem, nastavujícím ochotně hřbet nůžkám stříhače.

⁷ Viz poznámky autora.

Nešťastní mladí lidé, kteří již okusili všech hořkostí, jež rostou na pevnině, přijali radostně nabídku tohoto kupce lidí s nadějí, že konečně naleznou klid na vlnách moře, jako starý Noe v arše, do níž nesmělo vstoupit nic škodlivého vyjma tygry, hady, škorpióny a také vši, ukrývající se v plnovouso patriarchově.

Zatím již vesla člunu rozrážela vlny a zakrátko vstoupili lodníci, otroci, kapitán i cestující na palubu „Svatého Porcaria“. Tak se totiž zbožná ta loď jmenovala.

Milenci se usadili na přídi na hromadu lan a pozorovali vzdalující se břehy zelené Provence. Žárlivost oživila opět lásku Janinu a její rozmary zase lásku Frumentiovu. Tiskli se těsně jeden k druhému, radovali se ze svého smíření a osnovali tisíceré plány do budoucnosti. Loď plula do Alexandrie. Oni však chtěli vystoupit v Aténách a tam, mezi sloupy Parthenonu a vavřínovými keři u řeky Ilissu, vystavět si nové hnízdečko. Nevlastní otec Janin, jenž byl, jak jsme si už řekli, řeckého původu, naučil dceru své manželky jazyku i historii svých předků. Proto se naše hrdinka už tuze těšila, že zakrátko vstoupí na půdu skrývající popel Periklův a Aspašiin.

Loď již plula podél rovných břehů svatě Markéty. Byl vlahý den, moře klidné, slunce svítilo za mléčné bílými mraky jako tvář mladé Turkyně pod záhyby závoje a bílí jeřábi táhli po nebi. Nic není sladšího za takového počasí, než sedět na palubě *rychlé lodi*, čekat po snídani na čas oběda, opírat hlavu o kolena milenky a společně s ní se

obdivovat kráse nebes, země a moře. Žaludek i srdce musí být uspokojeny, abychom se mohli obdivovat přírodě. Jinak se nám jeví — alespoň mně — slunce jako stroj na zrání melounů, měsíc jako svítlna zlodějů, strom jako palivo, moře jako slaná tekutina a život bez chuti jako ve vodě uvařená tykev.

Po tří denní plavbě vplula loď do přístavu Ajaccio, hlavního města Korsiky. Mužstvo vystoupilo, aby načerpalo vodu, a s ním vystoupili i oba mniši, aby se poklonili ostatkům svatých, uctívaných na tomto ostrově a proslulých po celém světě. Tam se totiž uchovává Mojžíšova hůl, několik hrud oné hlíny, z níž byl stvořen Adam, žebro apoštola Barnabáše, lahvička s několika kapkami mléka Bohorodičky, kousek látky utkané jejíma svatýma rukama a jiné, neméně svaté a pravé starožitnosti. Ještě dnes se jim může zbožný poutník přijít poklonit.

Následujícího dne minuli za prudkého větru ostrov Sardinii, proslulý podle básníků sýry a věrolomností svých obyvatel. Třetího dne, když se vítr utišil, . . . já ovšem, jakožto průměrný plavec, nedokáži sledovat tak rychle loď nesoucí naši hrdinku, jako jsem mohl sledovat krok jejího nebožtíka osla.

Ostatně líčení námořních cest, vlnobití, lanoví, dehtu a ztroskotání lodí se stala už něčím tak všedním, že vyvolávají u čtenáře mořskou nemoc jako houpání lodi u cestujícího, ledaže by přinášela nějaké vtipné epizody o hladu a lidožroutství. Proto ty, kteří touží po takových věcech, odkazu-

jeme za trest k mléčným vyprávěním pana Sutzose, u něhož ani ten nejmenší vánek poezie neruší „tichou, jako mléko se usmívající hladinu“.

Ostatním čtenářům však sdělíme, že naši hrdinové, když se hodně nudili, nazvraceli, nakolébali na moři a vytrpěli všechny nepohody, které potkávají všechny cestující, dorazili po dvouměsíční plavbě šťastně do Korintu. Tam vystoupili na pevninu a zamířili přes Megaru do Atén. Na této cestě je provázet mladý otrok Theonas, kterého jim daroval kapitán.

Když tito tři pocestní minuli Poikilon a vstoupili do Hadrianova města, vycházelo za Hymettem na bezmračné obloze slunce, jasné jako to, pod nímž uzrávala jablka v Edenu. Ze všech stran zástupy Atéňanů putovaly do kostelů slavit „neděli pravoslavi“, svátek znovuvyvěšení obrazů. Stržení jejich proudem vešli naši tři pocestní do Théseova chrámu, jenž byl tehdy — jako křesťanský kostel — zasvěcen svatému Jiří. Křesťanství sice zardousilo modloslužbu, a přece tato nevinná oběť učinila svého vraha universálním dědicem a odkázala mu své chrámy, slavnostní bohoslužby, oběti, věstce, kněze a vykladače snů. Křesťané to všechno převzali a upravili pro svou potřebu jako plagiátoři cizí myšlenky. Chrámy přejmenovali na kostely, obětní místa na oltáře, slavnostní průvody na procese a bohy na svaté. Z Poseidona se stal svatý Mikuláš, z Pana svatý Demetrios, z Apollona svatý Eliáš. Pro větší vážnost přidali jim kněží dlouhé brady, jako římské kuplířky dávají svým děvčatům

světlované paruky, aby nalákaly více zákazníků. Než vraťme se do Atén.

Po smrti prokletého Theofila, jenž dával usekávat ruce malířům a svaté obrazy nařizoval potírat vápnem, jako kojné natírají své prsy aloem, aby se zošklivily nemluvňatům, neboží Východňané, zbavení již jedenáct let obrazů, toužili po nich po tak dlouhém odloučení dvojnásobně. Ze všech stran se teď vraceli z hor tyranem pronásledovaní pravoslavní mniši a malíři. Podle některých životopisců svatých proudili prý do kostelů nejen živí, ale i dávno mrtví mučedníci, kteří vstali z hrobů, aby se mohli účastnit oné radostné slavnosti, při níž obrazy mluvily a uhlíky v kaditelnících radostí poskakovaly. Teď se i ti nejzruřivější obrazoborci náhle přeměnili v nadšené ctitele obrazů, jakmile bohem nenáviděného Theofila vystřídala bohem seslaná Theodora.⁸ Rodiče lepili praménky vlásků svých dětí na sošky Panny Marie a mniši jí dokonce obětovali všechny své — až na ramena sahající vlasy. Ženy zas seškrabovaly z obrazů barvy a míchaly je s vodou a pily. Ba i kněží se častokrát odvážili padělat těmito barvami mešní víno. A v Aténách, v tomto klasickém sídle pohanských model, rozrostla se horlivost věřících takovou měrou, že biskup byl nucen chránit obrazy sklem, aby nebyly docela zničeny množstvím polibků. Vždyť jen za několik dní ztratily barvu a staly se nezřetelnými, jako obraz Vykupitelův na roušce svaté Veroniky.

⁸ Viz legendy, zvláště Kalokairini. Labbeus ji nazývá „femina veri dei munere, ut nomen indicat“.

Podle právníků každé zneužití moci plodí nový zákon. V církvi Kristově se z každého bludu rodí nové, ortodoxní dogma. Horlivost obrazorců vyvolala *uctívání obrazů*. Syn stal se na zlost ariánům „soudpodstatný“ s Otcem. Aby se vyvrátilo utrhačství Nestoriovo, byla Madona nazvána Bohorodičkou. Papež Pius IX. potrestal své malověrné poddané za jejich bezbožné pochybování o neposkvrněném početí Matky boží tím, že jim uložil jako článek víry i neposkvrněné těhotenství její matky, babičky boží Anny. A kdo ví, co nového ještě vzejde z utrhačné knihy Renanovy, která podle dvojctihodného abbé Creliera „prokázala náboženství mnoho dobra, protože dala jemu i jeho bratřím v Kristu příležitost dokázat nad slunce jasněji pravdu“.

Milenci, provázeni sluhou, vešli do Thescionu a jen stěží tu našli místo v jakémisi koutku přeplněného chrámu. Toho rána sloužil mši svatou aténský biskup Niketas a blyštěl se ve zlatem protkávaném ornátě jako čerstvě ražený dukát. Obě děti Severu se tuze podívovaly přepychu tohoto sluhy božího, jenž hlásal chudobu a sliboval za ni věřícím posmrtný ráj, plný zlata, safírů, smaragdů a ametystů. Již tehdejšími prelátům zdál se však lepší vrabec v hrsti než holub na střeše, a proto přenechávali asketům, nástupcům kyniků, roztrhané kutny, vši a rajské smaragdy, kdežto sami vykonávali bohoslužby celí ve zlatě v týchž chrámech, do nichž se podle Plutarcha neodvážil vstoupit

žádný pohan, měl-li na sobě nějaké zlato. Theonas, jenž byl dříve chrámovým sluhou, nakláněl se chvillemi k Janinu uchu a vysvětloval jí obrády řecké církve. Tak například, že se pravoslavní křižují třemi prsty, čímž symbolizují svatou Trojici, že je nejdříve zvedají k čelu, aby si připomněli božstvo sedící na nebesích, pak že je kladou na břicho, aby tím naznačili, že Ježíš sestoupil do pekla, pak na pravé rameno, poněvadž po pravici Otce sedí Syn, a nakonec na levé rameno, aby zahnali od svého srdce ďábla. Potom jí vysvětloval pojmenování a používání jednotlivých částí svaté výzbroje kněze sloužícího bohoslužbu: pásu, „jenž ho opásá silou“, nákolensku, „jenž mu visí po boku jako meč“, ornátu, jehož trojúhelníky znamenají Ježíše Krista — úhelný kámen církve, a kopí, jež kněz zarazil z boku do obětního chleba na paměť onoho kopí, jež římský voják zarazil do boku Spasiteleova.

Zatímco Theonas to všechno vykládal, rozlomil kněz druhý chléb a proměnil jej v tělo Panny Marie, v jejíž skutečnou přítomnost při bohoslužbě tehdejší pravoslavní věřili, poněvadž jednou, když kněz pronášel slova „zvláště neposkvrněné Panny, rozpomeň se, ó Pane“, proměnil se obětní chléb ve viditelnou Pannu držící Ježíška v náručí. Další chleby zasvětil kněz svatému Janu Křtiteli, mučedníkům, prorokům a ostatním svatým. Poté vyprosil boží milost i pro živé, pro arcibiskupa, pro kněze, pro dobrodince církve a jiné. Když všichni dostali svůj díl oběti, tak jako kdysi v témž chrámě ji dostávali věřící při slavnosti Théseově, zamával

jáhen kaditelnicí nad oltářem, pak se zpívalo De profundis a potom ... Myslím, že je zbytečné, abychom sledovali celou mši. Ostatně by se od dnešní byzantské mše ani nelišila, a podle katolíků musí zůstat takovou navzdýcky, nepřístupná civilizaci a lpějící na středověkých zvycích jako škeble na skále, coby trest a důsledek rozštěpení církví.

Oba Germáni se tuze divili nekonečné délce bohoslužby, i když to byl jen výtah z výtahu mše svatého Jakuba. Potomci Periklovi si zase zvědavě prohlíželi oba cizince, tak jako si přírodopisci prohlížejí nějaký podivný výtvar živočišné říše. Nemohli si totiž srovnat v hlavě jejich kněžské roucho s jejich bezvousou tvář a krátce ostříhanými vlasy. Když skončil církevní obřad a každý dostal svůj kus svěceného chleba, utvořil se kolem obou dítek Západu těsný kruh zvědavců. Prohlíželi si je od hlavy až k patě a na všechno možné se jich vyptávali. Odkud jsou a jak to, že se nestydí chodit jako mniši s oholenou bradou a proč — což je ještě horší — nosí podvlékačky, které, jak známo, pokládají pravoslavní mniši za neodpuštělnou změkčilost. Jana a Theonas stačili jen stěžít odpovídat na všechny otázky. A zatím se lidský řetěz užil a užil, že se z toho už počal užít i dech našich přátel. Nescházelo mnoho, aby si Frumentios, jemuž chyběla znalost řečtiny i dostatek trpělivosti, začal razit průchod pěstí, když tu šťastnou náhodou přišel v pravý čas biskup, osvobodil je a svému stádu vyčínil za dotěrnost. Pak vzal oba cizince k sobě do biskupských nosítek nesených osmi novokřtěnými Bulhary, kterých jeho Svatost

používala místo koní, a dal je přenést do svého biskupského sídla na úpatí Akropole. Tam byla připravena bohatá hostina na oslavu znovunastolení obrazů.

Stůl byl prostřen na zahradě ve stínu starého platanu a prohýbal se pod tíhou džbánů a mas, jejichž výpary se mísily s vůní květů. Zanedlouho počali přicházet hosté. Byli to většinou pravoslavní mniši, kteří se v době obrazoborectví rozprchli a ukryvali v jeskyních a po horách, aby nebyli Theofilem nuceni plivat na svaté obrazy nebo se veřejně oženit s nějakou jeptiškou někde na náměstí.

Protože tito dobří poustevníci žili dlouho popolu s divokou zvěří, sami z toho všeho zdivočeli a byli na pohled odporní. Mezi nimi vynikl zejména otec Matyáš, jemuž z přílišného půstu vylézali z úst červi, dále Athanasius, jenž si nikdy nemyl obličej ani nohy, ani nejedl vařenou stravu, protože mu pomíjivý oheň kuchyně připomínal neuhasitelné plameny pekla, a konečně Meletios, jehož tělo bylo poseto podezřelými vředy jako tělo Jobovo. Avšak Job si alespoň škrábal své rány hranou škeble, aby utišil svědění, kdežto zbožný Meletios, jakmile zahlédl, že mu nějaký červ vpadl z některé rány na zem, sebral ho a znovu položil na místo, aby tak rozmnožil své tělesné bolesti a tím i příští odměnu své duše.

Po nich přišel otec Pafnucios, ponořený neustále v nebeské vytržení. Tento světec tak málo dbal o věci pozemské, že mnohokrát, když měl žízeň, vypil místo vody olej ze své lampičky. Pak přišel

zbožný Trifon, jenž nikdy nenosil čistou košili, ale vždycky jen špinavé prádlo svého převora. Po něm poustevník Nikon, jenž propadl tělesnému hříchu, uchýlil se za trest na hřbitov, kde žil celých třicet let, spal vstoje jako kůň a jedl jenom trávu, která tam rostla, zalévána jeho slzami. Za nimi, opírajíce se o dlouhou hůl, přišli pomalým a kolísavým krokem ještě další mniši z hor. Někteří z nich byli zohaveni jako antické sochy a všichni bez výjimky byli špinaví, zavšivení a nesnesitelně zapáchali hladem, svatostí a česnekem.

Ubohá Jana ustupovala před těmito odpornými výtvary anatolského fanatismu s hrůzou, brzy si ucpávala nos, brzy zavírala oči. Pochybovala přitom, jsou-li to vůbec lidské bytosti, a bezděky si vzpomínala na to, co četla ve starých knihách o psohlavcích a lidoopech nebo ve svatých legendách o satyrech, kteří žili se svatým Antonínem na poušti v Thebaidě a rozprávěli s ním o teologii. Ale tito smradlaví, červi rozežraní kostlivci, pro něž požitek a záhuba, peklo a čistota byly slova totožná, tito mnichové, anachoreti, poustevníci a asketi, na něž dnes pouhá vzpomínka budí soucit nebo děs, byli za kralování zbožné Theodory ve velké vážnosti, jako kočí za Michala III. nebo jako opice za papeže Julia. A proto slávychtivý a u dvora dobře zapsaný biskup Niketas musel být k nim zdvořilý a štedrý, tak jako u nás kandidáti parlamentu jsou nuceni podávat na ulici ruku kdejakým ničemům a lupičům z hor.

Mimo tyto mnichy byli na biskupskou hostinu pozváni ještě dva profesoři řecké literatury, jeden

astrolog a tři eunuchové, kteří přinesli z Atén císařský dekret o znovunastolení obrazů.

Když se všichni usadili a odříkali modlitbu „Jeztež chudí“, ukrojil Niketas kus chleba a obětoval jej na stříbrné míse obrazu Madony, která při hostinách tehdejších zbožných křesťanů dostávala vždycky první porci, jako u starověkých věřících Vesta, dcera bohyně Rhey. Pak se biskup začal starat o hosty. Pohroužil nůž do břicha tučného kůzlete, z něhož se rozlila hned libá vůně česneku, cibule a póru, jimiž bylo toto zvíře s podivuhodným uměním nadito. Po kůzleti byly předloženy ryby s kaviárem, pak jehně s medem a kdoulemi. Jana, zvyklá na jednoduchá a nekořeněná jídla tehdejšího Německa, kde i slavnostní hostiny začínaly a končily — jako v Iliadě — masem opékaným na rožni, zabodávala vidličku jen váhavě a s nedůvěrou do těchto složitých výrobků byzantské kuchyně. A když okusila atické víno, smíšené se smolou, sádrou a pryskyřicí, ucukla uleknutím rty s obavou, aby jí snad Atéňané nedali napít bohlavu jako Sokratovi.

Mnich, který seděl vedle ní, přinesl jí místo toho jiný pohár. Avšak ten vzbudil u naší Němky ještě větší ošklivost. Byl to mnišský nápoj, tak zvaný *ballanion*, na který přišel pravděpodobně svatý Antonín, když svému vepři vařil žaludy. A tento nápoj se zachoval dodnes v řeckých internátech, kde se podává nebohým chovancům místo kávy. Zkrátka jak Jana, tak Frumentios seděli u tohoto bohatě prostřeného stolu hladoví a žízniví, jako franští vyslanci na hostině Nikeforově, až se po-

hostinný Niketas nad nimi slitoval a dal jim přinést pečené holuby, hymettský med a ničím nemíchané víno z ostrova Chiu. Při pohledu na červený džbánec s tímto božským nápojem rozzářily se potměnělé obličeje dobrých asketů tak jako peklo, když do něho sestoupil Spasitel, a všichni horlivě nastavovali poháry tomuto purpurovému nektaru Homérovy vlasti. Dokazovali tím, že lidská přirozenost podléhá sice — jako těhotné ženy — podivným chutím, neboť může milovat i ballanion, špínu, vepře a pryskyřicové víno, ale jakmile se v jakékoli formě zaskvěje cokoli ve své pravé a nefalšované podobě, hned se k tomu obrací jako magnetická střelka k pólu, tak jako tito Niketovi hodovníci ke džbánu chijského vína.

Zdá se mi, že jsou sofisty všichni ti, kdo tvrdí, že každý národ nebo člověk má svou vlastní míru pro dobro a že i přísloví „De gustibus non est disputandum — proti gustu žádný disputát“, je nepravdivé. Všichni potomci Adama a Evy, a jejich oči, uši a rty, jsou uhněteny ze stejného těsta. Jsme tentýž chléb a totéž tělo (1. Korint. 10, 17) a všem se zamlouvají čerkeské panny, indické diamanty, arabští koně, sloupy Parthenonu, cařihradské hrozny, nohy Španělek, led v létě, italské písně a francouzská vína. Dokonce i afričtí černoši dávají přednost bílým ženám před etiopskými. Kdyby se v některém z našich kostelů objevila Correggiova Madona nebo kdyby se najednou ozvala nějaká duchovní hudba Rossiniho nebo Mozarta, obrátily by se k nim, o tom jsem přesvědčen, oči i uši všech dobrých pravoslavných, a pojmenování schiz-

matiků by zasloužili jen ti, kdo dali přednost byzantským mazaninám a huhňavým litaním.

Niketas vybídl své hosty k pití veršem z Příkladů Šalomounových (9,5): „Pijte víno, které jsem vylisoval“ a mniši pozvedli poháry zpívající verš z Izaiáše (56,12): „Naplníme poháry a pijme nápoj.“ Avšak dříve než začali pít, přimhouřili zbožně oči podle příkazu Šalomounova, jenž pijákům zapovídá pohledět na víno dříve, než se napijí, jako Mohamed zakazuje Turkům pohledět na ženu dříve, než si ji vezmou. Opije-li se někdo snadno, znamená to, že není pijákem. A podobně žádá-li někdo každou ženu, kterou vidí, svědčí to o tom, že dlouho žil v ctnosti. A tak i hlavy těch dobrých asketů, kteří po dlouhá léta znali jen opojení z modliteb a nebeských extází, začaly se ve chvílce točit jako země kolem slunce. Avšak i v opilosti mluvili tito zbožní poustevníci jen a jen o svatých věcech. Tak jako staří vojáci vyprávějí po večeri s potěšením o svých bitvách a vítězstvích, tak i oni začali vychvalovat svoje zázraky a líčit svá pokušení. Jeden vypravoval, jak byl kdysi pohoštěn nějakým chudým člověkem, jenž neměl nic jiného, co by mu podal, než pár zrněk čočky. A tak poustevník zasil do vousu svého chudého hostitele pšeničné zrnko, které se tak rozmnožilo, že ten dobrý muž jen pouhým vytřepáním brady naplnil padesát pytlů obilím. Jiný zas zasadil na rozkaz opatův v klášterní zahradě svou berlu. Tato, zalévána denně vodou a slzami, po třech letech vyrazila a nesla různé ovoce, jablka, broskve, třešně, fíky a hrozny, takže se všichni jeho spolu-

bratří nasýtí. Bohulibý Nikon vypravoval, jak mu srdce zachvátila tak silná touha spatřit slavnou krásu Madony, že se dnem i nocí postil a modlil, až konečně se soucitná královna nebes nad ním smilovala a zjevila se mu v takové kráse a nádheře, že úžasem na jedno oko oslepl, a byl by určitě oslepl docela, kdyby byl včas druhé oko nezamhouřil. Pak se ujal slova ctihodný Pankratios, jehož berla dokázala, že z balvanu vyrostla lilie, potom aténský poustevník Aegidios, jehož pouhý stín uzdravoval všechny nemocné, na něž dopadl. A tak procházel-li ulicemi města trpící se prali, kdo se do jeho stínu dostane, jako staří Řekové se rvali o stín osla.

O těchto a ještě jiných zázracích vyprávěli si dobří eremité a přitom popíjeli chijské víno na zdraví své pravoslavné a milované císařovny Theodory. Nemysli si, milý čtenáři, že to jsou zjevení nějakých přepjatých mnichů nebo žvásty starých pisatelů legend. Naopak, jsou to autentické, církví uznané zázraky, jež každý pravoslavný věřící podle kánonu přesvatého koncilu nikejského je povinen uznávat svou zbožnou duší. Kdyby se však pokoušel je popírat jako něco nemožného nebo je prohlašoval za schválně vymyšlené, budiž zatracen.

Zatímco asketi mluvili o zázracích, rozprávěl Niketas s oběma benedikty a s byzantskými eunuchy o dogmatice. Nejprve se zeptal Jany, jak mudrci Západu vykládají eucharistii, to jest věřili, že chléb a víno se opravdu mění v tělo a krev Spasitelovu, nebo zda je pokládají jen za symbol a obraz božího těla. Tato otázka tížila tenkrát lidi

stejně jako dnes otázka Východu.⁹ Protože Jana nevěděla, jakého názoru je její hostitel, odpověděla diplomaticky. Řekla, že tak jako slunce je na nebi, ale jeho záře a teplo dosahuje až k zemi, tak i tělo Krista, sedícího po Otcově pravici, nachází se i v chlebě a víně Večeře Páně. Avšak tato metaforická odpověď Niketase neuspokojila. Byl totiž přívržencem skutečné přítomnosti Boha v chlebě a víně a vysvětloval Janě, že chléb a víno jsou vskutku mrtvým tělem Vykupitele, že náš žaludek je hrobem, do něhož je kněz vkládá, a že z něho Ježíš zakrátko vstane z mrtvých, tak jako vstal z hrobu tři dny po ukřižování.

Nato se jí vyptával, jestli křesťané na Západě poctívají Madonu také příjmením Bohorodička. Jana odpověděla, že tam říkají ptákům vejcorodí a kočkám živorodé. Proto se obávají aby tvarová příbuznost slov nezbudila v uších věřících pohoršení. Mimoto by slovo Bohorodička mohlo dát pohanům záminku srovnávat Matku boží s bohyní Rheou, jako to dělají přívrženci Hypatie v Egyptě. I Jana však chtěla přivést biskupa do rozpaků, a proto se ho zeptala, proč si pravoslavní nestříhají vlasy, čímž se přece prohřešují proti příkazům apoštola Pavla, který považuje za ženské a nečestné, aby si je muž nechal růst.¹⁰ Poněvadž Niketas nevěděl, co na to odpovědět,¹¹ poškrábal

⁹ Rozuměj osud Osmanské říše v minulém století. (Pozn. překl.)

¹⁰ „Nechá-li si muž narůst vlasy, je to hanba, jestliže žena, je to krásné.“

¹¹ Snad je na to nějaká uspokojivá odpověď, ale sám jsem

se ve své vlasaté hlavě a obrátil řeč znovu na dogmata, na odplatu, na dvojí podstatu Ježíše Krista po jeho ztělesnění, zdali se Duch svatý spojil s Vykupitelovým tělem již v lůně Panny nebo až po narození, a na další teologické uzly, které účastníci efeského koncilu řešili nožem, jako Alexandr Veliký rozřezal gordický uzel mečem, nebo kopancí, jako oslové řeší své milostné pře nebo spory o seno.¹²

Zatím nastala noc a službu mající diákonové běželi pro svícny, jimiž by posvětili svému diskutujícímu představenému, aby se nestal takovým biskupem jako oni otcové za Kopronyma, kteří zavrhlí obrazy. Avšak hodovníci, znudění už tou nechutnou diskusí, odložili své argumenty a chopili se zase pohárů. A Jana, omámená vínem a křikem všech těch mnichů kolem ní, kteří už začali učit talíře tancovat a sklenky lítat, potichoučkou vstala a vyšla z biskupova domu, následována věrným Frumentiem.

Jak jsme již řekli, biskupská zahrada ležela na úpatí Akropole. A tak se po krátkém výstupu oba milenci ocitli na vrcholku této mramorové skály, o níž by přívrženec dokonalosti boží přírody řekl, že byla úmyslně položena právě zde, aby sloužila za podstavec Periklovým pomníkům, právě tak ja-

ji nemohl nalézt a kněží, jichž jsem se ptal, nevěděli o tom také nic víc než Niketas.

¹² Podle Euagria (kniha II, kap. 2) byl patriarcha cařihradský Flavinus zabit na 2. synodě efeské kopnutím od Dioskura, patriarchy alexandrijského. Dioskuros, podle svědectví Zonarova, měl ve zvyku vyhazovat jako mezek (Kniha XIII, str. 44).

ko náš nos se prý nachází uprostřed obličeje jen proto, aby nesl brýle. Byla hodina, ve které vlkodlaci a všelijaké příšery a strašidla i další obyvatelé říše temnot unikají hrobním červům nebo branám pekla, kde je už nehlídá trojhlavý Cerberus, a bloudí po polích, ruší sny ovcí a polibky milenců. Avšak naši dva mnichové, kteří nosili na prsou zub svatě Sabiny, jímž byli chráněni před všelijakými nepřijemnými setkáními, zahlédli jenom z dálky stádo pohanských strašidel s oslími hlavami, jež stříhalo dlouhýma ušima, zamilovaně vyvalovalo oči na měsíc a při jeho světle hledalo očekávaného Mesiáše. Dvakrát či třikrát klopýtli o mnichy, kteří tu spali na mramorových deskách Propylejí. Ti se však ani nepohnuli, neboť Řekové už tenkrát byli zvyklí nechat se cizinci nohama šlapat jako hrozny vína při lisování.

Jana neviděla ještě jiné chrámy než druidské menhiry a několik neforemných římských sutin. Kostely v její vlasti byly dřevěné a neotesané, tak jako Němci, kteří je postavili. Proto se nemohla dost vynadívat na sloupy Parthenonu a na karyatidy Erechtheionu, jejichž nohy dobrý Frumentios líbal a přitom se ptal své milenky, nejsou-li to zkamenělí andělé. Chrám panenské Athény patřil tenkrát už panenské Marii. Ale v tomto okamžiku nerušily půvab vzpomínek ani huhňavé zpěvy, ani dusivé mraky kadidla, ani dunivé tóny zvonů. Jenom několik sov, které sídlily v prohlubních stropu, vyráželo občas žalostné výkřiky, jako by nařikaly nad vypuzením své velitelky.

Kotouč Hekaty, zahalený průhlednými mraky jako cudná panna závojem, leskl se nehybně v nezměrné výšce a zaléval tyto nesmrtelné mramory bílým, lehounkým leskem, jako když bohyně navštívila spícího Adonise na temeni Latmu. Sloupy Olympijského chrámu, řečiště Ilissu, modré vlny Falera, olivové háje, oleandry, pahorky ověňčené kostely nebo památníky, to všechno uzavíralo obzor obou mladých lidí pásem, který byl půvabnější než pás Venušin. Avšak požitek, který měli z tohoto panoramatu, byl dvojnásobný, protože v opilstosti to viděli dvakrát. Jana usedla na mramorový stupeň chrámu, Frumentios, ležící u nohou své přítelkyně, ukazoval jí chrám Bezkrídle bohyně Vítězství a přitom se modlil, aby jejich láska byla stejně bezkrídlá jako bohyně. Za takového rozhovoru, často přerušovaného polibky, tak jako spisovatelé přerušují své věty čárkami, usnuli nakonec na loži z pentelijského mramoru.

Když nazítří ráno setřeli spánek z očí a ranní rosu z mnišských kuten, sešli dolů do Atén. Srdce Janino tlouklo zvědavostí a zároveň i strachem při pomyslení, že se zakrátko bude už obdivovat městu plnému model. Vždyť podle svatého Řehoře již pouhý pohled na toto město byl duším křesťanů nebezpečný, jako pohled na rozkošnou usměvavou milenku pro muže, jenž se oženil s ošklivou a nevlídnou ženou. Ale naděje i obavy naší hrdinky byly zbytečné. Zbožní byzantští císařové zničili už dávno díla Myronova, Alkamenova a Polykleitova, jimž se obdivoval svatý Lukáš a která měl v úctě i sám Alarich. Dílo zkázy začalo

za Konstantina a bylo dokonáno za Theodosia Malého. Ale nejen na kamenech prokázali svou křesťanskou horlivost tito neúnavní pokřtění pohané. Projevili ji i vůči všem nešťastníkům, které měli v podezření, že zůstávají věrni náboženství svých otců. Ten, kdo zabíjel berana na domácí hostinu, kdo přinášel květiny na otcův hrob, kdo za svitu měsíce sbíral heřmánek, kdo si vykuřoval dům nebo nosil amulet proti horečce, byl zakuklenými udavači nařčen z čarodějnictví nebo modlářství, vržen do řetězů a poslán do Skythopole, kde byly zřízeny křesťanské jatky.

Tam zasedali zbožní soudcové, soutěžící mezi sebou, kdo upeče na rožni, uvaří ve vroucím oleji nebo rozčtvrtí na kusy více pohanů. Nesčetné mučednické historiky vypravují o zázračných činech křesťanských mučedníků, z jejichž ran prý kanulo mléko a plameny ohně je jen osvěžovaly. Nikdo však ještě nenapsal pravdivé vylíčení utrpení oněch mučedníků, kteří na místě vybájeného mléka prolili skutečnou krev, které místo osvěžování šířal oheň křesťanské nesnášenlivosti, a zdá se, že palčivěji než plameny pohanské surovosti.

Oba benediktini, provázeni Theonasem a množstvím Atéňanů, kteří za časů apoštolských nedovedli nic jiného než klábosit nebo naslouchat všelijakým novinkám, prošli městem, jež se — zbaveno svých soch a oltářů — podobalo Polyfémovi oslepenému Odysseem. Tam, kde se dříve tyčila socha, byl nyní zaražen kříž, kde stával oltář, viděl jsi nyní mikroskopickou kapličku pokrytou kupolí, podobnou kamenné paruce. Tyto malé

chrámečky byly vystavěny Atéňankou Eudoxií,¹³ jež chtěla každému svatému zasvětit vlastní bydliště. Proto dala vystavět to množství všelijakých chýší, které připomínaly spíše architektonickou činnost bobrů než majestát neznámého boha. U vchodů do těchto kapliček vysedávali mniši a asketi, seškrabovali své vředy nebo staré rukopisy a vpi-sovali do nich pak životopisy svatých. Nebo pletli také košíky, snídali cibuli a blahořečili bohu, že se narodili Helény, a ne barbarý. Jenom antické krásy žen se oba cizinci obdivovali. Není divu. Vždyť za těchto časů byly Atény dodavatelem žen pro byzantské císaře, kteří si odtud vybírali své manželky, jako jejich nástupci — sultáni si je vybírali v Kirgizii.

Toto zušlechťování atické rasy má svůj počátek v době obrazoborectví. Tehdy po vypovězení byzantských obrazů neměly ženy před očima už než hubené Madony a vyzáblé světce, a proto zvedaly opět své pohledy k sochám a reliefům Parthenonu a rodily děti jim podobné. A tak právě i z umělecké stránky zdá se mi reforma našeho církevního malířství nutná. Jako důkaz tohoto vlivu obrazů mohou posloužit i manželky židovských bankéřů v Prusku, které od rána do noci přepočítávají tolary a dukáty s obrazem císaře Viléma. Tyto ženy rodí totiž děti tak podobné panovníkovi, že se všim právem nazývá otcem svých poddaných.¹⁴

Obě dítky Severu obdivovali mimo krásu žen

¹³ Eudoxie — byzantská císařovna. (Pozn. překl.)

¹⁴ Srovnej H. Heine: Reisebilder.

i nezvyklou cudnost mladých dívek, které zahaleny do dlouhých tunik tiskly se ke svým matkám jako meč k boku vojáka. Své pohledy nerozdílely jako svěcený chléb mimojdoucím, ale upíraly je k zemi, aby se vyhnuly dolíkům a neklopýtly. Kdykoliv vítr jen trošku rozevlál záhyby jejich šatů, červenaly se. Zkrátka — ve všem se lišily od dnešních dívek, které se svým chováním podobají natolik vdaným ženám, že se člověk diví, proč pro ně rodiče hledají ženicha.

Jana a Frumentios minuli Věž větrů a přešli na tržiště, kde s údivem pozorovali, jak si archonté a biskupové kupují svůj denní pór. Pak dospěli do stoy poikilé, v níž místo filosofů našli astrology, věštky a věštky z mísy, vykladače snů a učitele, kteří sem dolů přicházeli jednou týdně ze škol na Hymettu, aby kouzlem své řeči a džbánů plnými medu přilákali žáky. Učitelství jim na jejich potřeby nevynášelo, uznali proto za vhodné vrhnout se vedle školy i na včelařství, aby zvýšili své příjmy.

Celých deset dnů strávila Jana se svým druhem prohlídkou starověkých památek, kostelů, okolí Atén a druhých deset dnů odpočívala pod útulnou střechou kláštera v Dafni. Tamní mnichové byli ochotni poskytnout na celý život pohostinství oběma benediktinům, jejichž řádoví bratři je měli zkrátka vyhnat z jejich vlastních sídel jako draví vlci.¹⁵

¹⁵ Klášter v Dafni byl skutečně za vévodů de Laroche, jejichž hroby lze ještě vidět u vchodu do kostela, obsazen benediktiny. Viz Rangabé, Hellenika, sv. I, str. 221.

Leč dieta ve vodě vařená, dlouhé modlitby, lože ze slámy a nečistota dobrých otců nemohly nadlouho uspokojit tyto dívky Západu, zvyklé ve všech germánských klášterech dobře jíst a mýt se. Proto se ochotně vzdali cti stát se *žáky druhého stupně a Angeliky* svatého Basilia. Protože se jim však řádová pravidla i prvního stupně zdála příliš přísná, dali se raději zařadit mezi *Idiorythmy* čili *Neodvislé*¹⁶. Těm bylo ponecháno na vůli získat si buď větším nebo menším počtem postů a bičováním buď vyšší nebo nižší místo v ráji a mohli jít volně třeba i do pekla, jestliže milovali své bližní, víno nebo maso. V nevelké vzdálenosti od kláštera byla poustevna, uprázdněná úmrtím zbožného Hermyla. Ten se totiž pokusil žít beze stravy a chodit jen k Svatému přijímání, ale zemřel po deseti dnech této diety. Tam se tedy naši milenci usídlili. Vydali své malé jmění na zakoupení vysokého a pohodlného slamníku, dlouhého rozně, měděného hrnce, hliněného soudku na olej, dvou koz, deseti slepic a velkého psa, aby to všechno hlídal. Náradí potřebné ke spáse duše, bič, lebku a krásný příklad dostali darem z dědictví zvěčnělého.

První dny zařizování plynuly jako nepřetržitý svátek. Čtyřicetidenní půst minul a Ježíš vstal z mrtvých. Odevšad se ozývalo mlaskání polibků, nad ohni se otáčeli beránci. A sama příroda, jako

¹⁶ O různých těch řádech viz sdělení Leona Allatia v díle: „De consensu Ecclesiae“, kn. III, kap. 8, a „Knihu vyznání“ od Nikodema, str. 162.

by chtěla oslavit zmrtvýchvstání Spasitelovo, odložila svůj zimní šat, jako mladá vdova smutek po nebožtíku manželovi. Vavříny Apollonovy rudly, mezi rozvalinami vyrážela tráva a jaro učilo osly tančit kolem jejich družek.

Jana vstávala zároveň s jitřenkou, s rozkoší vdechovala voňavý horský vzduch, dojila kozy — tenkrát ještě neexistoval zákon, který by zakazoval mnichům dojení jakožto úkon probouzející hříšné chťiče — trhala třešně ještě plné rosy, uvařila vejce a pak probudila Frumentia. Ten odcházel po snídani chytat ryby nebo stavět pasti na zajíce. Theonas pracoval na zahradě a Jana se uchylovala do stínu chýše. Někdy opisovala životopisy svatých, jež prodávala ke zvýšení domácích příjmů, někdy po celý den četla sny Platónovy nebo vzdechy Theokritovy v rukopisech, které jí půjčovali nebo darovali mnichové s toutéž nezištností, s jakou v bajce přenechala liška koni ječmen. Večer se podávalo jídlo venku přede dveřmi poustevny pod starou borovicí, které rolníci pro její výšku a stáří říkali Patriarcha. Oba mniši, jako Sasové a benediktini, patřili mezi všežravce. Proto i jejich tabule, díky výtěžkům ze zahrady, z rybolovu a houbám, byla v tomto horském prostředí zcela výjimečná. Jana četla ve dne v noci řecké filosofy, někdy také apoštolské nebo i kacírské církevní otce, kteří žili před vynalezením postů, dogmat a náboženských zpěvů, a pozvolna se zbavovala mnišského nánosu. A protože byla chytrá a přemýšlivá, upravila si pro svou potřebu zvláštní tolerantní náboženství, velmi podobné soustavám jejích dnešních krajanů,

kteří — díky postupující osvětě a teologickým školám v Berlíně a v Tubinkách — sestavili jakési křesťanství bez Krista, tak jako šikovní kuchaři dokáží udělat česnekovou polévku bez česneku nebo pan Sutzos básně bez poezie.

Fruментios — jako všichni hrdinové romantické školy — byl ochoten jít se svou milenkou do ráje i do pekla a jedl s ní slepice v pátek a jehňátka ve středu. Ve starověkém Římě, jakmile byl zvolen diktátor, přestala platit všechna ostatní pravomoc. Obdobně, stane-li se láska svrchovaným pánem, všechny jiné city v srdci uhasínají jako hvězdy na nebi, když nastane úplněk. Zeus, zapomínaje na své božství, zdobil se křídly nebo rohy, aby se zalíbil svým milenkám, Aristoteles se sedlem na hřbetě a s uzdou v ústech nastavoval svá sedmdesátiletá záda Kleofile, které sloužil jako mezek v Indii. Fruментios byl by snášel z lásky k Janě maso nejen v pátek, ale i výprask každý den.

Vůně této bezbožné kuchyně vzbuzovala ve zbožných chřpících řeckých mnichů nemálo pohoršení. Mnozí z nich, kráčejece kolem poustevny, se křížovali a ucpávali si nos, jako Odysseus ucpával uši svým druhům, aby je uchránil před kouzlem zpívajících Sírén. Druzí, ti odvážnější, vstupovali dovnitř a hrozili masožravým mnichům plameny pekelného ohně nebo církevním prokletím. Jana je však přijímala tak přívětivě a tak ochotně jim nabízela ty nejlepší kousky masa, že tito *žáci svatého Basilia vyššího řádu*, kteří nejedli žádné letouny, leda snad jen mouchy spadlé jim náhodou do vývaru z vařené vody, vraceli se ze své

misie často se slepicí v žaludku a s hříchem na svědomí.

A zatím rostla a šířila se pověst o moudrosti, kráse a vědomostech mladého bratra Jana po celém pohoří a pronikla konečně i do města. Mnozí z moudrých učitelů opouštěli své včely i žáky a vydávali se na cestu, aby s ním diskutovali o choulotivých problémech dogmatiky, o démonech nebo o věštění z mísy. I sám biskup Niketas si často přicházel odpočinout do stínu obrovské borovice a podívoval se jako Petrarca, jak mohlo ovoce poznání tak rychle dozrát pod světlými kadeřemi té sotva dvacetileté hlavy. Avšak nejen kněží a učenci, ale též archonti a patriciové přijíždějící z nového Říma naučili se časem znát cestu k poustevně. Nikdo z nich neprošel Dafni, aby nezaklepal na dveře obou benediktinů, a mnozí z nich při pohledu na oblé paže otce Jana nebo líbajíce jeho bílé prsty byli zachvázeni jakýmsi nevysvětlitelným zmatkem, jako by je démon rozkoše uštkl do srdce.

Jana pokládala svůj mužský mnišský šat za bezpečný pancíř proti všem smyslným chtíčům. Neznala ještě zvyky novoplatoniků, dychtivě vdechovala vůni kadidla a denně zapřahovala do svého triumfálního vozu nového ctitele své nekonečné moudrosti a purpurových rtů. A obklopena tímto hejnem, uvažovala často s povzdechem, oč více a oč horlivějších ctitelů by měla, kdyby své vnady nemusila skrývat pod mnišskou kutnou jako zlatou dýku v olověném pouzdře, kdyby se mohla znenadání objevit — ve své pravé podobě — v hedváb-

ných šatech a s rozpuštěnými vlasy na ramenou.

Frumentios se zpočátku radoval z úspěchů své družky. Záhy však začal pozorovat v chování Janině nějaké změny, které ho velmi zneklidňovaly, tak jako koketní dámy první vrásky.

Mladý mnich pod silným mužným zevnějškem ukrýval srdce měkčí vosku. Zrodil se, aby miloval, aby zpíval jako slavík a aby vyhazoval jako osel. Byl schopen sice sníst dvě stě kaštanů, aniž z toho dostal bolení břicha, ale od své milé nesnesl ani jediné zívnutí, ani jediný chladný pohled, a to po sedmiletém nepřetržitém manželském spoluzítí.

Podle moralistů je rozkoš hrobem lásky. Já bych ji spíše srovnal s dechem onoho ezopského Satyra, jenž jím vytvářel jednou horko a jindy zase zimu. V každém případě polibky a něžnosti Janiny staly se dobrému Frumentiovi takovou potřebou jako denní chléb, a čím se stávaly vzácnějšími, tím rostla jeho touha, tak jako by rostla jeho chuť k jídlu, kdyby mu byla odnímána část denní potravy.

Měsíce a léta mřjely a Jana se stávala chladnější a chladnější, čím více a více rostl kruh jejích obdivovatelů. Sklíčenost ubohého mladíka den ze dne vzrůstala a na jeho mladé a usměvavé tváři se rozprostíral temný mrak jako černý závoj na keři růží. Dlouho se snažil ukrývat svou bolest, až se mu nakonec začaly řinout z očí slzy a výčitky z úst. Jana se zpočátku pokoušela svého druhu uklidnit

a ujišťovala ho, že temné mraky, jež ho obklopují, jsou jen černí motýli, výplody jeho předrážděného mozku. Frumentia však bylo těžké přesvědčit, a ženy, jak víte, brzy znudí jednotvárná melancholie. I samotné Okeanidy, přestože to byly bohyně, vydržely utěšovat připoutaného Promethea jen jeden jediný den a pak, unaveny jeho nářky, zanechaly ho na skále se supem, jenž mu kloval játra. A tak i naše hrdinka, když ušetřila svému druhu stručnou útěchu nebo letmý polibek, jako když hodíš minci žebrákovi, obrátila se k němu zády v noci, aby spala, a ve dne, aby se zabývala knihami nebo svými cititeli, jejichž návštěvy se střídaly od rána do večera.

Frumentios si obyčejně sedával do některého koutku světnice a tam jako Homérovi hrdinové trávil svou žluč. Když už nebyl schopen udržet slzy a pěsti, vyrazil ven buď škubat kuře k obědu, nebo trhat lístky kopretiny, aby se dozvěděl, má-li ho Jana ještě ráda nebo ne.

Takový stav nemohl ovšem trvat věčně. Mladého mnicha se někdy zmocňovala chuť useknout Janě hlavu, jindy zas přervat všechny vztahy k ní. Koketnost a milkování naší hrdinky, abych použil frazeologie našich žurnalistů, *nabývaly denně vážnějšího rázu*. Jeden představený, dva arcibiskupové a atický eparchos znali již tajemství jejího řeholního roucha. Mnozí další to tušili, a ostatní zatím přinášeli bratru Janovi kadidlo platónského kultu. Frumentios nepřestával naříkat, vyčítat a tupit svou milenkou, které nakonec došla trpělivost a odpovídala mu tak suše, jak suché jsou říky

z Kalamy. Vztahy našich mladých lidí se vyvinuly poznenáhlu tak, že se podobaly indickým fíkovníkům, jež obklopují naši královskou zahradu a jejichž plody vydrží pouze jediný den, trny však celý rok.

A přece pokaždé, když Frumentios uvažoval o rozchodu se svou milenkou, cítil, že mu vlasy vstávají hrůzou. Nemohl už žít ani s ní, ani bez ní. Nešťastný mladík, jenž nevěděl, že srdce ženy se podobá pohyblivému písku, na němž je možné rozbít stan jen na jedinou noc, vystavěl si tam obydlí, v němž se chtěl usadit na celý život. Vyhánán kopanci a urážkami z Edenu, místo aby se podrobil rozsudku jako Adam, zkoušel to všemožně dostat se nazpět do této zakázané mu zahrady, jejíž brány mu uzavírala Janina chladnost a zloba, jako meče andělů střeží vstup do ráje. Někdy se vrhal k nohám své družky a snažil se ji oblomit připomínkami všech minulých polibků a přísah. Jeho slova však klouzala po její lhostejnosti jako déšť po listech. Jindy, vzdav se těch nadějí, pokoušel se vší silou vyrvat si lásku ze srdce i s kořeny, jako zahradník vytrhává páchnoucí cibuli, jež roste mezi slunečnicemi. Než zlá ta bylina měla příliš hluboké kořeny, takže se po marných pokusech vzdával a vrhal se k zemi zalit potem, a jako Job proklínal „den, v němž se narodil a hodinu, kdy vykřikli: Hele, chlapeček!“

A nemysli si, čtenáři, že se dobrý Frumentios stal nějakým zamilovaným hrdinou à la Sutzos nebo jinou dvounohou bytostí romantického zvěřince. Byl to naopak hodný a zbožný syn Německa,

takový, jaké rodila klasická vlast piva a kyselého zelí — pokud ještě nebyla zkažena Wertherovými vzdechy a rouhačstvím Straussovým a Hegelovým. Miloval Janu jako Aristippos Laidu a jako kočky mají rády mléko. Mimoto Frumentios neznal žádnou jinou ženu než Janu a bylo také tehdy vyloučeno jinou ženu v Aténách nalézt. Solónovi potomci nebyli ještě tak civilizovaní jako dnes, a matky, manželé, bratři a ostatní protivní tvorové, kteří ženy obklopují jako trní růže, nezávodili ještě o čest držet svíčku cizincům, byť by to byli admirálové nebo diplomati. Tehdejší Atéňanky podávaly ruku jenom byzantským císařům, a i těm jenom pravici. To všechno bylo příčinou, že se situace Frumentiova stávala nesnesitelnou a jeho poštilosti pochopitelné. Vždyť jeho kypícímu a svěžímu mládí byla žena stejně potřebná jako rosa louce.

Básníci a mytologové přenášejí do dalekých zemí a báječných dob všechny podivné a zruďné výtvoary říše živočišné nebo rostlinné, plody lotosu oplývající medem, zpívající stromy, okřídlené draky, satyry s kozíma nohama, hydry, obry, sirény, hrdiny, kouzelníky, proroky, mučedníky, světce a jiné podobné bytosti, jež nikdo z nás nespatriil, leda na obraze nebo ve snu. Avšak i říše mravní, lze-li tak říci, má svou mytologii, hrdinskou oddanost a sebeobětavost, zbožné extáze, nadlidské oběti, nerozlučná přátelství a další takové tragické nebo románové záležitosti. Mezi tyto chimérické výtvoary zašlých časů sluší se, jak myslím, zařadit i lásku, jak ji chápali středověcí

rytíři a falešní vykladači Platónovi, kdežto podle zdravé filosofie není ničím jiným než *dotekem dvou pokožek*.¹⁷ Byl-li Frumentios ochoten všechno pro Janu obětovat, proklínal-li, svíjeje se u jejích nohou, den, kdy se narodil, dělal to z téhož důvodu, z jakého i Adam odpustil své nevěrné ženě, ponevadž ... neměl jinou.

Ovšem i naše hrdinka, třebaže byla obklopena vzdychajícími ctiteli, neměla na růžích ustláno. I když ji už Frumentiovy nářky a výčitky nedojímaly, pobuřovaly její nervy, rušily často její spánek i chuť k jídlu, a co horšího, odhalovaly všem její tajemství. Podle Athénaia, milý čtenáři, jsou láska a kašel jediné dvě věci, které nelze utajit. Podle mého názoru — dovolíte-li mně mít jiný názor než opilí deipnosofisté¹⁸ — nelze naopak nic jiného lépe utajit než lásku, pokud je šťastná — kašel pochopitelně nikoliv. To jenom žárlivost, neklid, zoufalství a podobné průvodní zjevy lásky se vtiskují do tváře jako políčky katovy. Naproti tomu nám dcery Eviny poskytují tak skoupě radost a štěstí, že zřídka kdy by je nebylo možné utajit. Leč všechny ženy bez výjimky se podobají oněm zdivočelým Římanům doby úpadku, kteří požadovali od obětí vražděných v amfiteátrech, aby padaly k zemi půvabně a bez nářku nastavovaly krk meči.

Tak i Jana mučila nešťastného Frumentia všemi možnými způsoby. Žárlivostí, chladem, rozmary

¹⁷ Tuto definici vyslovil Chamfort.

¹⁸ deipnosofisté — filosofové, kteří filosofují u plného stolu.

a dalšími ženskými vynálezy a potom se na něho hněvala, když se — uprostřed všech těch muk — vydralo někdy z jeho rtů bolestné zasténání anebo když v zoufalství ukázal některému svému sokovi pěsti či dveře.

Tyto skandální výstupy v poustevně pobouřily všechny mnichy v Dafni. Jana, jejíž zpupnost a pohlaví nebyly zde už nikomu neznámé, byla pro ně netvorem poslaným Franky jen proto, aby pohltit pravoslavnou církev. I když je pravda, že si mnohé ženy před ní, ať už svatá Matrona nebo Pelageia či Makrina, oblékaly kutnu a žily s mnichy, přece jen nejedly slepice v pátek a nehřešily s biskupy. V tomto pohoršeném stádu vyskytlo se sice několik mníšků, kteří se pokoušeli hájit krásnou Němku, ale jejich hlas udusilo všeobecné rozhořčení. A nejvíce byli na ni pohněváni vyznavači svatého Basilia druhého stupně, Angelikové, smradlaví a špinaví jako všichni ti, kdož se rozhodli líbit se jen Bohu. Ti, když se občas pokoušeli zalíbit se i Janě, byli jí poslání k holiči nebo do lázně. A teď se všichni té nafoukané mnišce mstili tím, že po ní házeli cibulí, kameny a kletbami, sotva vyšla z poustevny.

A tak Jana, válčící doma s Frumentiem a venku s veřejným míněním, viděla, že horlivost jejích věrných ctitelů z obavy před církevním prokletím den ze dne chladne, kdežto drzosti nepřátel při-

bývá. Začala proto vážně pomýšlet na odchod. Žila již osm let v Aténách a znala tam všechny památky, rukopisy i obyvatele, takže se jí už město Athénino zdálo stejně nudné jako polibky Frumentiovy. Mimoto hořela touhou ukázat své vědomosti, krásu a ducha na větším jevišti. Blížila se již ke třicítce, kdy ženám nestačí už jen jejich vlastní nedostatky, ale mají ve zvyku zdobit se i našimi. Přisvojují si ctižádost, puntičkářství, oblibu vína a další *mužské* nectnosti, které jsou prý schopné učinit jejich srdce vzorem ženské dokonalosti právě tak, jako se dnešní Řecko stalo — díky svým politikům — vzorem východního království. Jana se nepodobala oněm Ovidiovým pastýřkám, jimž stačilo ke spokojenosti, že jenom Athos naslouchal jejich zpěvům nebo že potok zrcadlil jejich tvář ověnčenou květy. Naopak, plakávala často nad knihami, když si uvědomovala, že by její moudrost a znalosti měly zůstat pohřbeny v tomto atickém koutě, neznámé a nikým neopěvované. Chovala se jako mladá novicka, která pláče, kdykoliv se večer svléká a uvažuje o tom, že její bílou liliovou krásu vidí jen nehmotný a neviditelný Ženich.

Takovou náladu měla Jana, když kteréhosi večera bloudila po křivolakém břehu v Pireu, kam se šla rozloučit se svým přítelem Niketasem, jenž se vracel do Konstantinopole. Jak tak chodila, vplula do přístavu cizí loď, jejíž bílé plachty připadaly Janě jako křídla anděla, přicházejícího jí vysvobodit z tohoto vyhnanství.

Byla to italská loď janovského biskupa Viléma Nejmenšího a připlula na Východ nakupovat

kadidlo pro Nejvyššího a látky na roucha pro jeho sluhy. Jana se dala do řeči s námořníky po latinsku a dověděla se, že následujícího jitra mají odplout do Říma. Byli ochotni vzít ji s sebou, aby jim nahradila lodního kněze, jehož cestou smetly vlny do moře, když stál na přídí lodě a podle katolického zvyku se pokoušel utišit bouři tím, že házel delfínům do moře svaté hostie, aby jim posloužily za Večeří Páně.

Jana si tedy s nimi všechno domluvila a vrátila se k Frumentiovi, který ji očekával poblíž muničijské zátoky v jeskyni, kde připravil lože i večeři.

Počasí bylo vlhké, vítr ostrý a pod jeskyní žalostně sténalo moře. Mladý benediktin zapálil honem hranici a Jana u ní usedla, aby si usušila šaty zvlhlé příbojem vln. Její srdce, dávno už zatvrzelé scholastikou a samolibostí, se sevřelo zvláštním neklidem při pomyslení, že se zakrátko nenávratně vzdálí od tohoto druhu, od něhož se po dobu patnácti let neodloučila ani na okamžik. Chvillemi uvažovala, nemá-li ho vzít s sebou na svou pouť. Avšak protivná žárlivost toho ubohého mnicha, jeho hloupá utkvělá myšlenka, že ženy mají mít pouze jediného milence, jako oslové pouze jediné sedlo a lid jediného krále, udělala z něho obtížné a nepohodlné zavazadlo. Jana neměla však ani odvalu se s ním rozloučit, protože se na tomto osamělém místě bála jeho slz i jeho pěstí. Pokládala proto za nejmilosrdnější a zároveň za nejrozumnější — uspat ho ve svém náručí dřív, než ho opustí, tak jako židovští kati podávali odsouzcům opojný nápoj předtím, než je ukřižovali. Položila

si tedy Frumentiovu hlavu na klín, hladila mu něžně vlasy a líbala sladce jeho čelo. Ubohý mladý muž, neznalý lsti, ač tolikrát klamán, potupen a odstrčen, zapomněl najednou na všechnu nevěru, urážky i utrpení. Pouhý dotek Janiných prstů zacelil všechny rány, jako když francouzští králové před vydáním konstituce léčili vředy svých poddaných pouhým vložením rukou.

Frumentios, naplněn nevýslovnou rozkoší, nevěděl, kterému svatému za tu nenadálou proměnu děkovat — vždyť ve svém zoufalství je vzýval všechny. A protože už dlouho nespal, usnul nakonec na té přesladké podušce, slibuje všem svatým chvalozpěvy a svíčky.

Když druhého dne před svítáním rozevřel náruč, aby objal milenku, našel místo ní jen slámu jejich společného lože. Vyskočil zděšeně, roztáhl ruce a šmátral jimi ve tmě kolem sebe, jako oslepený Polyfém hledající Odysea. Jitřenka ještě zápasila s temnotou, když tento ubožák s obnaženou hlavou, bosýma nohama a pln zoufalství vyšel z jeskyně. Leč po Janě nikde ani památky. Když dvakrát třikrát oběhl marně pahorek, rozběhl se k pobřeží a jako kanec skákal ze skály na skálu a hlasitě volal: „Jano! Jano!“ Duté skály jméno jen opakovaly. Kolikrát zavolal Frumentios, tolikrát volaly na uprchlici i ony, jako by toho ubožáka litovaly. I slunce vyšlo právě v tu chvíli, jako by mu chtělo pomoci v úzkostlivém hledání. Ale břeh byl pustý a na moři bylo vidět

jen bárku rozrážející vlny munichijského zálivu. Na její zádi stála Jana, zachumlaná v kutnu. Snad si uprchlice povšimla na břehu mladíka, jak k ní vzpíná ruce a pak se vrhá do moře. Leč odvrátila obličej a pobádala veslaře k rychlejší plavbě.

Zakrátko byl člun vytažen na bok lodi, která právě rozevírala plachty větru. Frumentios v marném pronásledování vyčerpal své naděje i síly a nyní ležel jako mrtvý vrak na pobřeží. Když přišel k vědomí, zděl se mu život zlým snem. Avšak hodiny mýjely, slunce mu vysušilo kutnu a sen trval. V prvním okamžiku pomýšlel utopit ho v moři jako Šalomoun svůj žal ve víně. Voda však byla mělká a mimoto se obával pekla, kde by na Janu musel ještě dlouho čekat. Pozdvihl tedy žalobný pohled k nebi, ale žádná ze světic nesestoupila, aby mu k útěše propůjčila rty, jako Bakchos Ariadne. Ovšem Frumentios nebyl ženou, a kdo ví, zda by ve stavu, v jakém právě byl, neodstrčil od sebe i samu svatou Thaidu nebo světlovlasou Magdalénu.

Když nastala noc, vrátil se opět do jeskyně. Ovšem, jaká to byla noc na lůžku, ve kterém byl ještě dolík po krásných Janiných tvarech. Zůstal tam patnáct dní a stále se ptal: „Proč dáno jest světlo těm, kdož jsou nešťastní, a život těm, kdož jsou v hoři srdce svého?“ (Job 3, 20)

Nakonec se nad ním slitoval jeho nebeský patron svatý Bonifác a přispěchal mu na pomoc. Když kteréhosi večera Frumentios vysílen pláčem usnul

na písku mořského pobřeží, sestoupil tento saský apoštol z nebes, otevřel nožem hrudník spícího, vložil své svaté prsty do otvoru, vyndal z něho srdce a ponořil je do jámy plné vody, kterou předtím posvětil. Planoucí srdce ve vodě zasyčelo jako mořské chaluhy na pánvi, a když zchladlo, položil je světec opět na dřívější místo, uzavřel ránu a vrátil se domů.

Přihodilo se ti někdy, milý čtenáři, že sis lehl do postele s nesnesitelným kašlem, ve spánku ses potil a procítils vyléčen? Nevíš, že jsi vyléčen a otvíráš mechanicky ústa, abys tomu zatracenému kašli splatil povinnou daň. Jakou radost však pocítíš, když tu ohavnou obludu v krku nenajdeš. Stejně tak Frumentios. Když otevřel oči, chystal se přinést nevděčné Janě obvyklou dávku slz, ale proti všemu očekávání oči zůstaly suché a dobrý benediktin po dlouhém půstu pocítil spíše chuť snídat než plakat.

Krátce poté šla kolem mladá pastýřka. Nesla na hlavě džbán mléka a v ruce růženec preclíků. Zavolal ji a dychtivě posnídal. Když se tato Amaryllis vzdalovala — přijala předtím měděnou minci a políbila mnichovi ruku — spojující svůj zpěv s jáсотem skřivánek, zatímco ranní větřík laškoval se záhyby její sukně a nadzdvihoval jí je až ke kolenům, Frumentios vyslal za ní několik pohledů a najednou si uvědomil, že mimo Janu jsou na světě i jiné ženy. Jeho vyléčení můžeme považovat za jisté. Zázrakem světcovým byl zbaven své nerozumné vášně. Tím se stal pro nás jako románový hrdina nepotřebným. Stal se však od

toho okamžiku užitečným členem lidské společnosti, a kdyby žil dnes, mohl by *velmi dobře* vykonávat jakékoliv povolání, stát se listonošem, vyzvědačem, poslancem, shánět se po bohatém věnu nebo místě ve státním úřadě, vést knihy chijského kupce nebo přidržovat nohy oběšeného odsouzence. Avšak v té době bylo *Kyrie eleison* tím nejlepším řemeslem a Frumentios udělal dobře, že zůstal mnichem.

Dříve než budu následovat Janu do Říma, chci si trochu odpočinout. Velcí básníci, jako Homér nebo pan Toussaint Sutzos, píší své krásné verše ve spaní. Já si však vždycky utírám pero, dřív než si nasadím noční čepici. To jenom vynikajícím mužům jsou dovoleny uspávající fráze, kdežto my, ubozí pisálkové, musíme být stále ve střehu, jako ty husy na Kapitolu, co probouzely Římany.

Část čtvrtá

Φεῦ τῆς θηλείας πῆ προβήσεται, φρεϊός;
Τί τέρμα τόλμης καί θράσους γενήσεται;¹

Euripides: Hippolytos

Kolébku všech velkých osobností obklopují husté temnoty. Do nich se odvažují vstoupit jen básníci a romanopisci, rozžehující přitom kouzelnou lucernu své fantazie, na jejíž světlo hledí tisíce bledých nebo usměvavých přízraků. Jakmile však hrdina dospěje, jakmile se květ změně v plod, přichází hejno historiků nesoucích palčivou a zářící pochodeň kritiky. Když se tito zachmuření světlonoši objeví, prchají s hrůzou zlatokřídle výplody fantazie, protože se cítí dobře jen v pološeru, tak jako hvězdy a čtyřicetileté ženy. Je-li však reflektor kritiky příliš silný, pak často očím kritika zmizí i sám hrdina, jako se rozplynul Homér před očima Wolfovým a nebo Ježíš před očima Straussovým.

Jana však zůstala stát na svém vysokém piedestalu neotřesená, nebojíc se světla. Naopak. Od této chvíle stává se historickou hrdinkou. Nyní se ovšem fantastické věnce, jimiž jsme zdobili světlovlasou hlavu sedmnáctileté dívky, nehodí již na hlavu té, která bude zakrátko ozdobena trojná-

¹ Ó běda lidské mysli! Kam až dospěje? Kde konec bude smělosti a odvaze? — Euripides: Hippolytos (Přel. J. Král)

sobnou korunou svatého Petra. A já teď už nemohu látku ke svému vyprávění čerpat z fantazie jako dřívě, ale jsem nucen hledat ji u ctihodných kronikářů. Shledáš-li snad tuto část mé knihy méně zábavnou, děkuji ti za uznání, milý čtenáři.

Když Řím ztratil svou říši vydobytou mečem, snažil se obnovit světovládu tím, že do svých bývalých provincií posílal místo legií dogmata a potichu tkal nekonečnou pavučinu, do níž se měly zaplést všechny národy. V době, kdy se do Říma dostala naše hrdinka, byl pavoukem tohoto předudiva papež Lev IV., nástupce Sergia Prasečí hlavy.

Skoro všichni preláti — ať chtěli či nechtěli — dostávali v té době titul svatý. A Lev jej získal opravdu v potu tváří. Našel těla svatých mučedníků Sofroniana, Nikostrata a Kastoria, vyvolal svou pastýřskou holi — jako Poseidón trojzubcem — hroznou bouři na moři, která rozehnala lodi Saracénů, usmrtil modlitbou strašného draka, jenž se uhnízdil v kostele svaté Lucie a mnohokrát odrazil útoky nevěřících. Jeho nejbohulibějším skutkem bylo založení ženského kláštera uvnitř papežského paláce, kde se pod papežskou střechou stávaly svatými nejpřednější římské panny. Mimo jeptišky chránil pontifex — tento přítel Múz — i písemnictví. Moudrosti Janinou byl přímo okouzlen. Po hodinovém rozhovoru *de omni scibili* jmenoval ji ihned profesorem teologie na škole svatého Martina, kde učil kdysi i svatý Augustin.

Jana, nebo spíše *otec Jan* (neboť se zdá, že její ženské jméno zní už špatně), strávila první dny prohlídkou *věčného města*. Tehdejší římské monumentální stavby zaostávaly svou nádherou daleko za starověkými. Karel Veliký — takto učitel lorda Elgina² — vyloupil podle franckého zvyku všechny starověké chrámy a jejich sloupy a reliéfy vyzdobil katedrálu v Cáchách. Křesťanské kostely, postavené za Lvových předchůdců, byly obludnou směsí římského a východního umění. Až nápadně se podobaly samotnému západnímu křesťanství, jež bylo také nesourodou a těžko stravitelnou směsicí židovství a pohanství. Než tenkrát se o dogmata nikdo nestaral. Staří bohové, pokud nebyli přeměněni v křesťanské světce, byli vyhnáni z Olympu do podsvětí a tam, uznávání teology, žili v míru s křesťanským ďáblem a se židovským satanem. Poslouchali zařikávání mágů a občas se usidlovali i v těle některých křesťanů. Těm se pak říkalo „posedlí“.

V den Janina příjezdu do Říma se v sousedství římských kostelů konala podivná slavnost na počest starých bohů. Zástupy opilých křesťanů tančily za zpěvu bezbožných písní. Mnozí vykřikovali „*Evoe! Evoe!*“ a honili se navzájem s bičí jako při slavnosti saturnálií. Venušiny kněžky, oblečené pouze v amulety, které měly kolem krku, a zvonečky na nohou, pobíhaly mezi lidmi a nabízely

² Lord Elgin dal v 18. století tajně odvézt část sochařské výzdoby z chrámů aténské Akropole do Londýna. (Pozn. překl.)

za pár soldů víno a polibky tanečnkům. To všechno náramně rozrušilo novokřtěné cizince, přítomné v Římě. Mysleli si, že to patří ke křesťanské bohoslužbě, jako se domnívají ti, kdož jako diváci sledují bouřlivé zasedání amerického parlamentu, že kopance jsou součástí demokratických svobod.

Takoví byli tedy lidé, které měl otec Jan „sypat atickou solí“. V prvních dnech se pokoušela hovořit s nimi o dogmatice, leč její posluchači považovali tyto diskuse o fyziologii svaté Trojice, tolik zaměstnávající Řeky, za zcela zbytečné, tak jako považovali za zbytečný dlouhý vous, zdobící jejich brady. Potomci božského Platóna se na Východě dohadovali ještě o přirozenosti boží, kdežto potomci Catona a Cincinnata se jakožto lidé mnohem praktičtější dívali na teologii jako na výnosné povolání, od něhož kněz očekával denní chléb a kromě toho i úřady (biskupství, koně, kuběny a jiné krásné a dobré věci, jež se získávají toliko činností a praktickými znalostmi). Místo aby pátrali po mystériích křesťanského nebe, zabývali se proto jako rozumní lidé rozšiřováním božského království po celé zemi a jeho jménem vybírali od všech národů daně.

Jana jakožto chytrá a vtipná žena poznala ihned záliby svých žáků. Odložila proto byzantskou ideologii a rychle sestoupila z nebes na zemi a z nadoblačných vrcholů metafysiky do tučných a dobře hnojených rovin kanonického práva. Hned druhého dne hovořila výmluvně o papežově světské moci, o donaci Karlově, o daních, desátcích, zlatých štolách a o jiných kněžských vymoženos-

tech, jimiž se kutnooděnci snaží učinit sami sobě očekávání nebeského království méně nesnesitelným, podobně jako se ženiši Penelopini v očekávání její přízně — bavili zatím se služkami.

Těmito přednáškami se jí podařilo získat si oblibu u posluchačů, jako se podařilo Orfeovi zvukem lyry pohnout kameny. Toto přirovnání není nijak přehnané. Jestliže tehdejší Italové nebyli právě tupci, nazývali je ostatní národové alespoň osly a jejich shromáždění *koncily oslů*. A těch několik učitelů, co měli, přišlo k nebohým potomkům Ciceronovým z Irska, ze Skotska a z Galie, jako dnes jsou k nám posíláni učenci z Německa. Klaudius, Dungall, Vingintimill a jiní učení cizinci byli již mrtví nebo zestárlí. A v této středověké tmě vynikala Itálie nad všechny národy zlostalostí, jako Kalypsó svou postavou nad ostatní nymfy. Většina kněží neuměla číst a místo kázání evangelia vypravovala věřícím z kazatelny všelijaké báchorky. Tvrdili například, že svatá Panna podpírala svými bílými rukama nohy oběšenců za to, že před jejími obrazy kdysi rozsvěcovali svíčky, nebo aby zachránila od hříchu nějakou mnišku, vzala prý na sebe její podobu, položila se do její postele a místo ní přijímala její milence. Vypravovali, jak ti, kteří Boha zapírali, ale Panně Marii zůstávali věrni, jsou Madonou tajně přiváděni na místa blažených do ráje, nebo jak tato milosrdná bohorodička dává zbožným milencům kouzelné nápoje lásky, aby se svou milenkou prožívali plněji milostné slasti.

Moudrost naší hrdinky zářila v této temnotě

jako maják v mlze temné noci. Množství posluchačů, často i sám papež Lev, se hrnulo do kláštera svatého Martina, aby si poslechli nového Augustina, jenž — místo aby se zabýval strašnými tajemstvími náboženství — mluvil jen o věcech příjemných a užitečných. Velebil pontifexovy ctnosti, posmíval se Byzantincům, vysvětloval teoretické závěry Aristotelovy nebo vyprávěl o ubohosti jeho potomků, o jejich česneku, vředech a pústech.

Janina kázání se podobala oněm pohostinným domům v Hamburku, kde lze nalézt jídla pro všechny možné chutě, vůně pro jakýkoliv čich a ženy mluvící všemi jazyky a ukájející všechny tužby. Naše hrdinka začínala často *Theodicejí* a končila kuchařským uměním. Za oněch časů nebyly ještě výtvary mozku seřazeny v jednotlivé obory jako dnes plazi v lahvích muzea. Jedinou vědou byla tehdy teologie, která stovkou rukou jako Briareos svírala všechno ve svém náručí, a tak bylo i všechno vědění uloženo v hlavě naší světlovlasé hrdinky.

Jana kázala takto nepřetržitě celé dva roky. Za svou pověst i vážnost vděčila toliko své výmluvnosti, neboť nikdo v Římě netušil, jaké poklady se skrývají pod její kutnou. Tam byly tváře všech hladce vyholeny a z kápí vyčuhoval mnichům pouze nos. Opojena sebeláskou začala poznenáhlu věřit, že se změnila v muže jako Teiresias v ženu. Frumentios byl dávno zapomenut a slávychtivá mniška nijak nespíchala vybrat si

za něho nástupce, protože její duše směřovala k vyšším cílům. Snila o pláštích opatů, o mezcích papežských legátů, o biskupských mitrách a někdy dokonce o zlatých papežských sandálech. Jakožto rozumná žena ponechávala milence v pozadí scény, jako se sladkosti ponechávají až na konec hostiny. Místo aby se oddávala neužitečnému snění, pracovala ve dne v noci na svém povýšení. Lichotila mocným, učila, psala, skládala ódy na Krista i papeže v rýmech, které ona první zavedla v Itálii. Dokonce i lékařství provozovala a podle zlých jazyků i magii. Nutila prý zlé duchy, to jest dřívější bohy, Bakcha, Héru, Pana a Venuši, aby opustili brány říše temnot a jako věrní služebníci přispěchali k ní na zavolání.

Zatím pověstný papež Lev zestárl a trpěl revmatismem. Uhnal si ho jednou, když chtěl kráčet po hladině moře jako svatý Petr. Připravil si tím jen nedobrovolnou lázeň, ztratil mitru a část své prestiže. A proto ustanovil tehdy *otce Jana svým tajným sekretářem*. Od té doby byli na papežském dvoře kromě úředních hodnostářů i *tajní* a to nejen hodnostáři, ale i tajní nižší služebníci, tajní kuchaři, tajní eunuchové, komorníci a metaři. Tajné byly ve Vatikáně dokonce i schody, tajné dveře a tajné komory. A často tu zástupce Kristův na zemi konal i tajné večere, jenomže nevím, zda právě apoštolové byli přítomni jako spolustolovníci.

Když naše hrdinka byla poprvé uvedena do soukromých komnat Jeho Svatosti, neodvažovala se šlápnout na ony těžké orientální koberce, nad

nimiž by se leckdo chtěl vznášet jako koně Erechtheovi, jejichž kopyta se v běhu sotva dotýkala květů. A když pak předstoupila před tvář Nejvyššího pastýře všeho křesťanstva, sedícího na trůně ze zlata a slonové kosti, obklopeného stříbrnými nádobami, mísami z ryzího zlata,³ kaditelnicemi zdobenými smaragdy a jinými klenoty, byla tím leskem tak oslněna, že musila honem zavřít oči. Padla před ním na kolena a políbila zbožně jeho sandály. Lev pozvedl *otce Jana* s otcovskou láskou, rozmlouval s ním až do večera a byl jím tak nadšen, že od toho dne miloval tajného sekretáře jako svého vlastního syna.

Družina Lvova, kubikularové, diapiferové, ostiarové, skriptoři, arcaniové⁴ a ostatní dvořané, kteří se honosili, že mohou prokazovat jeho Svátosti služby, jež římským císařům dělali otroci, reptali sice zpočátku proti novému oblíbenci podobně jako tělesní strážci cudné Kateřiny, kdykoliv na dveře její ložnice zaklepal nový kandidát.

Avšak chování *otce Jana* bylo tak laskavé a roztomilé a jeho nezištnost tak veliká, že si zakrátko získal srdce všech a všichni se začali na něho obracet, kdykoli chtěli o něco požádat svatého otce. A Jana, která byla v Římě cizinkou a nemusela ukájet nenasytlost svých příbuzných a kuběn, ochotně přednášela papeži žádosti svých přátel, jejichž počet a vděčnost rostly každým dnem. Tak se stal záhy

³ Baronius, z něhož byl vzat tento popis, používá slova „gabatham“.

⁴ Vysvětlení těchto slov nalezneš u Muratoriho: *Antiquit. ital. med. aevi* Dissert. VI.

tajný sekretář vůdcem celé kliky, obklopen hejnem nenasytných lovců různých míst, kteří se kolem něho tlačili jako slepice kolem hospodyně, jež před západem slunce potřásá zástěrou plnou zrní.

Zatímco takto pečovala o své přátele, netoužila Jana po ničem. Nebo lépe, to, po čem toužila, odvažovala se žádat pouze od milosrdné Královny nebes. Prosila ji, aby co nejdříve ocenila ctnosti svatého otce Lva a odvedla si ho do lepšího světa. Řeknete, že to byla nevděčná a bezbožná modlitba k Bohorodičce. V Římě jsou však věřící v takovém důvěrném poměru k Madoně, že od ní žádají nejen bohatství, koně, dobré zaopatření, a hodnosti, ale i smrt nepřítelů, bohatého příbuzného, soupeře v lásce nebo jiného jim nepohodlného tvora a ještě kupu jiných věcí, za které by se člověk musel červenat, i kdyby je požadoval od kuplíře. Úkladní vrazi kladou na její oltář dýku, dříve než ji ponoří do prsou oběti. Nevěstky, než se svléknou do naha, věší svůj pás na její obraz a pijáci vyprazdňují na její zdraví číše a džbánky. A tak nyní vidíte, že se Jana vlastně řídila jen místními zvyklostmi, když se k ní obracela se svými slávychtivými tužbami.

Nepohrdla však ani pomocí ďábla a uchýlovala se často i k odporným obřadům středověké magie. Odcházela do rozvalin starověkého chrámu, vzývala tam podzemní duchy a zabodávala ostrou jehlicí do prsou voskové sochy Lvovy. Na třínožce doutnaly zatím jedovaté byliny, a měsíc, jenž tenkrát poslouchal mágy, stál na nebi stejně ochotně iako slunce na příkaz Jozua z Nabi.

Nevím, zdali prosby naší hrdinky vyslyšela svatá Panna nebo ďábel. Ani ona sama asi nevěděla, komu z těch dvou má děkovat. Ať to už byl ten či onen, Lev zakrátko onemocněl a jeho choroba se den ode dne zhoršovala. A tak když lékaři vyčerpali všechny své lektvary a mnichové všechny modlitby k archanděli Michaelovi — nástupci Asklepiovu, když židovští čarodějové a arabští astrologové prováděli svá tajná umění bezvýsledně, rozhodla se generální rada biskupů dopravit hlavu církve do podzemního chrámu svatého Tiburtia, aby tam čekala na sen, v němž by jí světec odhalil vhodný lék k léčení. Tenkrát, když si věřící nevěděli rady, uchýlovali se ke snům a církev, třebaže věštce upalovala, vykladačství snů sama přejala, podobně jako někteří dnešní lékaři pronásledují sice magnetizéry, ačkoliv sami magnetismu používají.

Ubohého papeže přenesli z lůžka do černých nosítek a čtyři silní mniši ho odnesli do podzemního kostela. Tam ho postavili před oltář uprostřed planoucích pochodní, zoufalých lékařů a žalmy prozpěvujících kněží. Tento slavný velekněz, ač byl svatý, nebyl nikdy přespříliš zbožný. Svůj život trávil tím, že zkrášloval Řím, shromažďoval poklady, stavěl více pevností než chrámů a své státy hájil spíše před Saracény než před ďáblem. Neupaloval kacíře, zato však pobil mnoho nepřátel, takže si zasloužil spíše titul velkého panovníka než velkého světce, jak říká i sám Voltaire.

Byl-li někdy nucen dělat zázraky, dělal to rád pro ty své hloupé, poddané, jako Ježíš pro malo-

věrné židy. Ale nemoc proměňuje i samotné *ly* v zajíce a nejskeptičtějšího člověka ve zbožného křesťana. Největší básník našeho věku — Byron, jehož mozek vážil 638 dramů,⁵ přiznává docela otevřeně, že — když jednou onemocněl — po prvním puštění žilou věřil v Mojžíšovy zázraky, po druhém v inkarnaci, po třetím v neposkrvněné početi a po čtvrtém litoval, že už není nic dalšího, več by věřil. A tak i ten dobrý Lev, snad nejrozumnější muž století, očekával své vyléčení od svatého Tiburtia. Celé tři dny se velebně postil a bez pohnutí čekal na příchod božského snu. Avšak pro velké bolesti se nedočkal ani spánku, ani snu a po třídenním zápase zavřel konečně oči beze snu.

Když tělo svatého Lva, umyté vínem a olejem, předložili k hostině červům, když umlkly zvony a vyschly oči, shromáždili se na náměstí svatého Petra kardinálové, nižší klérus, císařovi vyslanci, knížata a všechen lid, aby uvažovali o volbě toho, jenž by měl být opásán klíči do ráje. V devátém století nebyl ještě pontifex volen v tajemném přítomí kněžského sjezdu. Tehdy nebylo ještě konklávy ani kardinálů uzavřených v temných celách, v nichž by každý hlasoval sám pro sebe, až by jej hlad donutil shodnout se ve svých požadavcích s ostatními. Tenkrát byli papežové voleni na veřejném shromáždění pod širým nebem. Přitom tekly proudy vína a často i krve, protože strany mezi sebou zápasily více holemi a kameny než intrikami.

⁵ 1 dramion — 3 gramy.

Papežové zastupovali tenkrát lid, jako u starých Římanů tribunové, a právě proto volba Kristova zástupce náležela z velké části lidu. A jeho hlasy bývaly kupovány docela nezakrytě za sliby, zlato, víno a ženy, jež pobíhaly po náměstí neopásané a vyměňovaly polibky za hlasy. Papežova smrt byla pro jeho poddané skutečnou zábavou. Oni, stejně jako dnes lidé ovládaní konstitucí, měli jediný majetek — svůj hlas, který i nádeníkovi při každé nové volbě poskytoval čest stisknout ruku zlatem premovaného knížete, píti palermské víno z jeho zlatého poháru a ochutnat pohazení jeho navoněné kurtizány.

Podle svatého Prudentia jsou v pekle dny, kdy se zháší věčný oheň a přerušují se muka hříšníků. Takovými dny na zemi pro lid byly a jsou dny voleb, jediné dny, kdy se mu připomíná, že otrok a pán, hliněná a porfyrová nádoba jsou bratrské předměty uhnětené z téže hlíny a týmž hrncířem.

Zatímco se celý Řím tísnil na náměstí, naše hrdinka, která už dávno připravila všechno k uskutečnění svých slávychtivých plánů, stála na vysoké terase kláštera svatého Martina s rukama zkříženými na prsou jako Napoleon a neklidným zrakem sledovala průběh volebního boje. Toho roku bylo mnoho těch, kdo usilovali o tíaru. Leč čtyři sta Janiných žáků, mnichové téhož řádu, dvořané, zahrnovaní od ní dobrodiním, ženy obdivující krásu a výmluvnost mladého benediktina, bývalí Lvovi služebníci, ti všichni doporučovali jenom *otce Jana*, opěvovali před lidem moudrost, nezištnost a ctnosti svého kandidáta, jenž jako cizinec

nemá tu příbuzné ani harém a duchody svatého Petra bude štědře rozdělovat chudým. Volební zápas trval celé čtyři hodiny. Za tu dobu vystřídal Janin obličej všechny barvy jako ruce syrských barvířů. Konečně, přemožena rozčilením, klesla na mramorovou lavičku, zavřela oči a očekávala svůj osud. Až radostné výkřiky jejích přátel, pozdravujících papeže Jana VIII., vytrhly ji z této mučivé letargie.

Nový velekněz, potáčeje se štěstím, přehodil si přes ramena purpurový plášť a nazul si křížem ozdobené sandály, které jí však, buď že se štítily ženských nohou, anebo že byly příliš veliké, třikrát spadly, když sestupovala po klášterním schodišti. Množství jásajícího lidu a zlatem osedlaný mezek čekali u vrat na nově zvoleného papeže, jenž usedl na mezka a ihned se odebral do Lateránu. Tam usedl na zlatý trůn a posadil si na hlavu trojím diadém Říma, celého světa a nebes, zatímco písaři opisovali volební dekret a zdola sem zaznívalo nadšené volání davu. Právě v tom okamžiku, aby byl triumf naší hrdinky ještě skvělejší, přijel do Říma jako prosebník anglický král Ethelwulf a požádal, aby směl jako první políbit nohy nového papeže a tímto polibkem stvrdit poddanost svých států svaté stolici. Současně se představili papeži i vyslanci z Konstantinopole a přinesli mu cenné dary od císaře Michaela, mezi nimi i postoupení Syrakus.

Tak se Janě konečně vyplnil sen jejího mládí. Seděla na vysokém trůně a kolem ní se srážela oblaka voňavého kadidla. Plna nevylicitelné ra-

dosti obrátila zářící pohled na klečící dav, pak pozvedla zraky k nebi a zvolala: „Liobo! Liobo! Děkuji Ti, Liobo!“

Vrchní ceremoniář přerušil tuto extázi nově zvoleného papeže výzvou, aby usedl na nízkou stoličku nazývanou *copranica*. Na ní byl hned po svém zvolení posazován každý nový velekněz, aby si provzdycky pamatoval, že podléhá — stejně jako ten nejposlednější z jeho poddaných — nejprostším potřebám přírody, přestože nese trojnásobný diadém. A pokud tam Jeho Svatost seděla, kněží propěvovali „Pán na hnojišti“ a zapalovali přitom slámu a koudel, aby mu připomněli, že jako ten plamen, tak i sláva tohoto světa pohasne a zaniká.

Celých osm dní trvaly slavnosti, líbání nohou a iluminace. Zatímco oslnění kněží otírali rty o sandály naší hrdinky, celá příroda se bouřila proti této svatokrádeži.

Den po korunovaci, ač bylo uprostřed léta, pokryly se ulice Říma sněhem, jako by věčné město chtělo projevit svůj zármutek tím, že na sebe obléklo — coby umrlčí rubáš — smuteční hábit zimy. Avšak i ve Francii a v Německu se objevovala všelijaká zruďná a nepřírozená znamení. Zemětřesení postihlo celou říši, v Brescii padal krvavý déšť a v Normandii krupobití mrtvých kobylek, které zetlely a vyvolaly vražedný mor. A sovy a sýčkové, skrytí v trámův vatikánské střechy, tři noci strašlivě houkali jako husy na Kapitolu, když Galové ohrožovali Řím.

Všechna tato znamení, zaznamenaná hodnověrnými kronikáři, uvádím na ospravedlnění sva-

tého Petra, kterého kacíři neprávem obviňují, že se nenamáhal ochránit svou stolicí před znesvěcením. Omyl. Kromě havranů, moru, krve a zemětřesení nemohl přece apoštol užít proti Janě jiných znamení, poněvadž podle Siracha *není dobrého znamení proti ženě*.

Když po tolika dojmech Jana konečně osaměla v ohromné papežské ložnici, tak tiché, nádherné a vonné, marně se pokoušela nalézt spánek na purpurovém loži, jež se podobalo oltáři zbudovanému pro Morfea. Žal, radost a káva působí na oční víčka stále stejně. Tak Alexandr Veliký spal tvrdě v předvečer nevím které bitvy, avšak pochybuji, že spal v noci po vítězství. Vždyť proč bychom měli vyhledávat spánek a sny, když sama pravda anebo realita, jak říkáme dnes, je sladší než kterýkoli sen? Kdopak by si také bez touhy a pohnutí nevzpomínal na bezesnou noc, kterou probděl poté, kdy vyhrál v loterii milión nebo vavřín za poezii, nebo když dostal od své milé první polibek?

Jana odhodila zlatem protkávané pokrývky apoštolského lože a jala se pobíhat bosa po svém novém bydlíšti. Světlo lampy se odráželo všude. V křišťálu, ve zlatě, v azurovém kamení a v porfyru. Papežská komnata se podobala ráji svatého Jana, který jako pravý Žid dráždil chtivost svých rodáků tím, že jim líčil obydlí blažených dlážděné zlatem a démanty. A to také nemálo přispělo k rozšíření křesťanské víry. Všichni dávali přednost bohatému židovskému ráji před chudým elysiem

starých Řeků, kde místo saffru a perel byly pouze myrtové keře, průzračné potůčky a brána ze slovné kosti.

Jana procházela komnaty a nemohla se nasytit pohledu na všechny ty poklady. Potěžkávala ve svých bílých rukou kalichy zdobené drahokamy, počítala démanty a smaragdy zdobící sochu svaté Panny a prohlížela si ozdoby a kolečka arabských hodin. Pak přistoupila k malému stolku vedle postele, na němž bylo připraveno lehké jídlo pro Jeho papežskou Svatost, kdyby se snad v noci probudila, a napila se z poháru sladkého vesuvského vína, *Lacrima Christi*. Tak je pokřtili zbožní Italové, protože za každou jeho kapku dal by pravý piják krůpěj vlastní krve. Výpary vína spojily se v tu chvíli s výpary slávychtivosti naší hrdinky a dovršily její opojení. Kdyby se byl v tom okamžiku objevil ceremoniář a vyzval ji, aby usedla na *sedes copranica*, nebo vstoupil Filipův sluha a zvolal to známé „Pomni, žes člověk“, odpovíděla by oběma, že jsou hovada.

Měla pocit, že ta ohromná papežská komnata je těsná pro její majestát. Proto otevřela okno, vyklonila se z něho a hleděla na Řím spící v měsíčním světle. Marně hledala v dějinách hrdinku, která by se jí mohla rovnat. Mnoho žen před ní se opásalo mečem nebo si posadilo na hlavu korunu. Co jsou však válečné vavříny, které mohou lehce zvadnout, nebo co je pomíjející království na zemi ve srovnání s papežskou mocí, která božským zákonem vládne nad dušemi i těly a jíž je poddán celý svět, ráj i peklo? Kdo by se odvážil srovnávat

Semiramidu, Morganu, Pannu orleánskou či kteroukoli jinou hrdinku s naší Janou? Ani my zde nemáme přiměřené přirovnání. Vždyť předstihnou-li některý člověk své vrstevníky nějakou předností, může být přirovnán jen k nějakému zvířeti. K volu, stal-li se králem, k oslu, byl-li statečný,⁶ k lišce, vynikal-li jako diplomat. Avšak k jakému zvířeti přirovnat člověka, jenž dokázal stát se papežem? To opravdu nevím.

Ranní chlad a hýkání oslů přivázejících denní zeleninu jejím poddaným přerušily Janino slávyčtivé snění. Zavřela okno a vrátila se ještě do poste. Druhého dne vstala podle papežského zvyku kolem desáté hodiny, umyla si ruce a spěchala ujmout se otěží svého státu. Stačilo jí jenom pár dní, a už se naučila umění být papežem. Sotva týden seděla na papežském stolci, a každý si mohl přečíst na jejím čele jasně napsané: „Nebudeš mlti jiných bohů přede mnou.“ Věřím, že žádný velekněz před ní nenastavoval s větší křesťanskou pokorou nohy k políbení. Je ovšem pravda, že Jana jako žena tomu už dávno uvykla. Obdivuhodná byla i její obratnost, s jakou dovedla spojovat světskou moc s mocí duchovní. Ve jménu Ježíše Krista vymáhala prostřednictvím svých úředníků daně a prostřednictvím kata zabíjela, konfiskovala statky, žalářovala. Jedním slovem — vykonávala

⁶ Známa homérská přirovnání, v nichž Agamemnon a Ajas jsou přirovnáváni k volu a oslu.

všechno, co patří k vladařskému umění. A nemysli si, čtenáři, že to všechno uvádím k jejímu obvinění, uvádím to pouze jako smutnou nutnost postavení, jemuž se Jana podrobovala rovněž s křesťanskou trpělivostí.

Ženy jsou vtělená směs lásky, oddanosti, soucitu a všech ostatních něžných ctností. Když to však káže potřeba, dovedou se koupat v krvi jako ve vonné lázni. Vestálky, třebaš byly řeholnicemi starověkého Říma, často skláněly palec, aby byl přemožený gladiátor zabit. Svatá Irena dala tisíce lidí popraviti a vlastního syna oslepit. Cudné pannovnice — Alžběta anglická a Kateřina ruská — vládly sekerou a knutou s toutéž lehkostí jako vějířem. Ovšem papežové vykonávají všechny ty věci na základě božského práva nebo lépe z božského nařízení.

Svatý Petr upadl jednoho dne do extáze a měl vidění. Zjevila se mu oltářní rouška, na níž byli vyobrazení všichni čtyřnožci, plazi i dvounožci, a zároveň uslyšel hlas, který k němu pravil: „Vstaň, Petře, obětuj a jez!“⁷ To bylo první zjevení světské moci papežů, kteří od té doby obětovali a jedli. A aby ve všem napodobili apoštola, u jehož nohou skládali bohatý zisk ze svých prodaných statků,⁸ ochuzovali celé lidstvo pod záminkou, že rozdají všechno chudým.⁹ A jestliže

⁷ Skutky apoštolské, 10, verš 19 a následující.

⁸ Skutky apoštolské, 4, verš 31.

⁹ Zosimus, kniha 5, kapitola 13: Osvojili si větší část země. Pod záminkou, že veškeren majetek rozdělí chudým, všechny ožebračovali.

někdy ve středověku vraždili, dělali to proto, že tehdy víra v posmrtný život činila cenu pozemského života nepřatrnou. Necítili ani výčitky svědomí, když upalovali lidi, protože byli přesvědčeni, že apoštolové by dělali totéž, jen kdyby měli katy a dříví.

Podle svědectví dějepisců byla Jana, alespoň zpočátku, dobrým papežem. Zachovávala všechny tradice svých předchůdců a neúnavně tkala onu dogmatickou síť, která měla očím zbožných křesťanů zakrývat nebe. Za oněch časů se nikdo nestaral o to, jestli to papežské tkanivo je skutečně nebeskou kopulí. Starověcí Římané požadovali od svých císařů „panem et circenses“, chléb a hry. Nyní však místo her zaujalo v Římě náboženství. A naše hrdinka, či spíše Jeho Svatost papež Jan VIII., mladý, milující krásu a okázalost, nezanedbával nic, aby náboženská představení učinil ještě nádhernějšími. Dnem i nocí doutnalo kadidlo, zněly zvony a volání lidu. Jenom římské paní si někdy na velebněze stěžovaly, že docela zanedbával to, co očekávaly od jeho mládí a krásy. Leč i ony doufaly, že časem pozná a napraví svou chybu, že i v tom bude následovat příkladu svých předchůdců a že jim předá klíče od svého srdce i od své pokladny.

Slávychtivé opojení a bezpříkladná činnost naší hrdinky trvaly téměř dva roky. V této době vysvětila čtrnáct biskupů, přidala nové dogma k „Vyznání víry“, napsala tři knihy proti obrazoborcům, ostříhala císaře Lothara, korunovala jeho nástupce Ludvíka a vykonala mnohé další paměti-

hodné činy, o kterých kronikáři vyprávějí s velkým obdivem.

Ti, kdo nechtějí uznat Janu jako papeže, připisují některé z jejích činů jejím předchůdcům, jiné zas jejímu nástupci nebo je v papežských dějinách opomíjejí vůbec. Podobně jako bourbonisté, kteří datovali kralování Ludvíka XVIII. od smrti jeho bratra a klidně přeskočili Napoleonovy vavříny a jeho světovládu jako něco, co není hodné zmínky.

A kdyby se bylo potomkům svatého Ludvíka podařilo dosáhnout svého, kdyby se jim bylo podařilo povalit všechny Korsikánovy sochy a ze všech knih vymazat jeho jméno, jako se katolíci pokusili vymazat jméno Janino, kdo ví, zda by se po staletích i tento velikán dějin nestal stejně pochybným a mytickým jako starověcí Giganti, kteří nakupili hory na hory, aby dobyli nebes. Za tisíc nebo dva tisíce let, až by se Francie, jako dnes stará Helada, stala zemí vzpomínek, přišel by možná nějaký zvědavý archeolog, který by se zabýval životopisem Bonapartovým, jako my dnes Janiným, a zvěstoval by svým čtenářům, že v temných dobách historie žil jakýsi smělý muž, kterého jedni nazývají Napoleonem a jiní Prométheem. Že se tento muž odvážil uchvátit moc králům, ale byl od nich posléze vypovězen na pustou skálu někde na konci světa, kde nenasatný sup jménem Hudson¹⁰ mu užíral vnitřnosti. Vraťme se však k Janě.

¹⁰ Hudson Love byl Napoleonovým strážcem na ostrově svaté Heleny.

Vysoké společenské funkce se podobají horám. Díváme-li se na ně z dálky, zdají se na pohled harmonické a krásné. Brzy si oblékají panenský šat z oblaků, brzy připomínají svou barvou kupcům zlato nebo slávychtivým purpur. Jakmile však vystoupíš na vrchol, shledáš, že jsi obklopen trním, bodláky a divokou zvěří, v Atice dokonce i bandity.

Tím se stal i stolec svatého Petra pro naši hrdinku.

Dnem i nocí byla obléhána sekretáři, lichotníky, dvořany a jinými podobnými nenasytnými prosebníky, jací obklopují trůny tak jako havrani mršinu. Proto ji nakonec omrzelo nastavovat stále nohu jejich úlisným polibkům a s touhou vzpomínala na ty zlaté časy, kdy místo sandálů nabízela své rty žhavým polibkům Frumentiovým. Počala se jí protivit vůně kadidla jako kuchaři pach křepelek. Často si zívla, když celá ve zlaté sloužila mši před oltářem svatého Petra, a ještě častěji, když z výše Vatikánu žehnala Římu a celému světu.

Avšak zatímco se výpary slávychtivosti začaly rozptylovat, probouzely se v ní staré touhy. Dlouhá chvíle obměkčuje duše žen, nečinnost a hojnost jídla působí na vášně stejně jako olej na oheň. To věděli už staří Egypťané. Proto svým králům skoupě odměřovali chléb, maso, ložní příkrývky i dobu spánku, aby byli schopni dlouho vládnout. Předepisovali jim zřejmě podobnou dietu jako Angličané svým závodním koním.

Nástupci Petrovi žili docela jinak. Odpočívali na labutím peří, pojídali pyramidy koroptví a heka-

tomby jelenů, v postních dnech stejné množství okřídlených ryb, to jest hus a kachen, a mimoto i jiker, ústřic, lanýžů, žampionů a jiných dobrot, které nahrazovaly proslulá jablka z Edenu, jež podle učených rabínů místo jader obsahovala španělské mušky. To všechno udělalo z naší hrdinky pravý vzor konstitučních králů, kteří chrápou na svém vysokém trůnu jako Epikurovi bohové a kteří přenechávají hřbety svých poddaných nůžkám ministrů docela tak, jako Stvořitel přenechal svět — podle Manichejských — libovůli ďáblův.

Mezitím se poměry v Římě stále horšily. Poklady nahromaděné Lvem se proměnily v koně, procesí, hostiny a důchody. Klíčníci papežské pokladny, třebaže ji už dávno vyprázdnil, nepospíchali nijak se svým odchodem, ale napodobovali Diogena, jenž poté, když vypil víno, zavřel se do sudu. A Jeho Svatost Jan VIII., unaven úředními záležitostmi, poddanými, bulami, klatbami, aforismy a jinými papežskými pracemi, uchýlil se do Ostie, která byla Kerkýrou¹¹ tehdejších papežů, a tam, uprostřed veselého zástupu bezvousých kněží, trávil bezstarostné dny, kolébán modrými vlnami Středozemního moře, melodiemi fléten, třístrunných varyt a eunuchy, kteří Jeho Svatost všude doprovázeli. Jana se tehdy ocitla právě v polovici svého života jako Dante, když potkal v lese lva, pardála a vlka. Ona si však uvě-

¹¹ Kerkýra — dnešní ostrov Korfu, letní sídlo řeckých králů a boháčů (Pozn. překl.)

domila, že se k ní blíží dravec pro ženu strašnější než vlci a lvi: šedivé vlasy a vrásky. Dá se říci, že její krása zpívala teď svou labutí píseň. Přestože snědla tolik zapovězeného ovoce, měla stále ještě všechny zuby, bílé a zdravé. Stejně tak i její vášnivost, dík slávychtivé touze zapomenutá, počala znovu bouřit v jejích nadrech, jež měla dosud pevná a stejně zachovalá jako zuby. Často, když sezvala své hezké dvořany k bohaté hostině, procházela pak po jídlu řadami těchto Adonisů v kůtích jako cudná Kateřina řadami svých osobních strážců, a uvažovala, komu z nich by měla dát jablko anebo spíše, jakým způsobem to udělat nejlépe. Jindy jí zase napadlo, že by to bylo příliš odvážné, a s hrůzou couvla jako konstituční král před zvůlí, jež je pro konstituční Endymiony zapovězeným ovocem. Jana pramálo dbala rozsahu této bezbožnosti a ještě méně se obávala trestu nebeského tribunálu, jenž trestá slabost okamžiku věčným ohněm a vaří v témž kotli toho, kdo svému bližnímu způsobil nějakou bolest nebo rozkoš. Jako žena velmi zkušena a moudrá nemohla uvěřit, že by Bůh stvořil na zemi tolik rozkoše, abychom ji nemohli užívat, jako se při anglických hostinách předkládají hrozny proto, aby je nikdo nejedl. Obávala se jenom skandálu, těhotenství a zlých jazyků, těchto tří strážců ženské zdrženlivosti. Kdyby mužové byli neplodní jako mezci a němí jako ryby, myslím, že by je dcery Eviny nenechaly nejen vzdychat, ale ani si oddechnout.

Po celé dva měsíce zápasila Jana s démonem. Každý večer rozhazovala po posteli agnus castus, jako Atéňanky při slavnosti Démétrině, pila podle Pliniovy rady odvar z leknínu, jedla vršky lociky podle receptu svatého Jana Postitele. Nevynechala zkrátka žádný středověký lék, aby zardousila mladické touhy, které v jejich čtyřicetiletých prsou vypučely jako květy na rozvalinách. Takové touhy se podobají nehašenému vápnu, které tím více syčí, čím více se polévá. A tak po každém vítězství nad tělem, místo aby zpívala vítěznou píseň, plakala Jana nad ztracenou příležitostí. „*Ještě jedno takové vítězství, a jsem ztracen,*“ zvolal kdysi Pyrrhos, počítaje své padlé vojáky. Totéž si říkala i Jana, když si po jedné bezesné noci vytrhla tři šedivé vlasy. Poněvadž svou porážku pokládala už za neodvratnou, považovala za zbytečné prodlužovat zápas. Konečně, svého dobyvatele si už dávno vybrala. Několik okamžiků před smrtí odkázal jí svatý Lev svého jediného syna — nebo lépe synovce, protože dětem papežů, zvláště šlo-li o svaté, se říkalo v Římě synovci — tehdy dvacetiletého mladíka, světlovlasého jako lakonský pes a stejně jako tito psi Janě oddaného. Jana si ho vybrala za tajného komorníka, což byla v těchto dobách velká a záviděníhodná funkce.

Tato papežská ratolest se jmenovala Florus. Florus spal v komnatě sousedící s apoštolskou ložnicí a byl vždycky připraven přiběhnout na zavolání papežského zvonku. Naše Jana byla zvyklá, jako staří Atéňané, vykonat bez velkých průtahů, co si jednou usmyslila. Tentokrát poprvé se ocitla

ve velkých rozpacích. Marně si lámala hlavu, jak to udělat, aby — jsouc papežem — tomu nevinnému mládenci mohla podat k políbení něco jiného než papežské sandály. Častokrát kolem půlnoci utekla bosa ze svého bezesného lože a vplížila se po špičkách do komnaty, v níž spal kandidát následnictví Frumentiova. Zde strávila celé hodiny pozorováním spícího, zastiňujíc rukou světlo lampy, jako Luna své paprsky mrakem, když navštívila pastevce Latmia. Jednoho večera se dokonce odvážila lehce se dotknout konečky rtů spáčova čela a s hrůzou utekla, když se mu víčka zachvěla.

Druhý den vypravoval Florus svým přátelům, že ho ve spánku navštívilo nějaké noční zjevení, zahalené do vyšívané noční košile. Avšak vidění, sny a zjevení byly v té době tak všední, že většina přátel při vyprávění mladého komorníka zívala, místo aby se divila. Než Florus si byl jist, že jeho zjevení nebylo z těch obvyklých, a proto se následující noci na posteli chvěl strachem a nemohl ani oka zamhouřit.

V papežském paláci všechno ztichlo a nebylo slyšet nic než sovy a hodiny. A tu se náhle v přední komnaty ozval jemný šumot, jako let nočního ptáka anebo jako krok mladé dívky, spěchající na první dostaveníčko a bojící se ozvěny svých panenských střevíčků. Pak se bez hluku otevřely dveře a zjevení, našlapující opatrně na špičky, zamířilo přímo k posteli. Florus cítil, že se mu košile zalila potem, studeným jako vody Stygu — oné řeky v Arkadii, a ne řeky v podsvětí, jež je vřelá. Tma ještě zvyšovala jinochův strach. Zjevení samo

nesvítilo, jako to mnohá dělají, té noci neneslo ani lampu, takže při mihotavém světle krbu nebylo téměř k rozeznání a postupovalo k lůžku jako bílý, neurčitý oblak.

Oblak, zjevení, strašidlo — a posléze Jana stannula u postele. Osmělena jinochovou nehybností, počala okraji rtů z lehýnka hladit tvář tohoto zapovězeného ovoce, aniž se odvažovala do něho kousnout. Její vlahý dotek rozptýlil naráz hrůzu kolující v mladíkových žilách. Sotva se vzpamatoval z překvapení, vztáhl obě ruce, aby to zjevení zachytil. Jen taktak, že stačilo utéci. Florovi však zůstala půlka jeho košile a pět vlasů z hlavy. Mladík se však nechtěl spokojit jenom s takovou kořistí. Krev mu již vřela rozčilením a zvědavostí, a nohy se pustily do stíhání nočního zjevení, jež rychle prchalo.

Dvakrát a ještě potřetí oběhli komnatu, až se zjevení zapletlo do své přetržené košile či rubáše a upadlo pod otevřeným oknem na koberec. Florus natáhl k němu ruku, a místo aby nahmatal kosti, červy, hnilobu a jiné podobné součásti strašidel, spočinul na teplé a hebké kůži, která se mu zdála schránkou živého a tlukoucího srdce. Již již k tomu vztahoval i druhou ruku, když se náhle vyhoupl měsíc z mraků a jasně ozářil tvář i obnažená ňadra Jeho Svatosti papeže Jana VIII.

Zde bych si mohl, milý čtenáři, kdybych chtěl, vypůjčit od abbé Castiho nebo od ctihodného Pulciho či veledůstojného Rabelaise nebo od jiného zbožného kněze nějaké ty sprostáčky, abych jimi okořenil své vyprávění, které začíná být —

bohužel — v nebezpečí, že se stane suchým jako fík evangelia. Nejsem však ani teolog, ani kněz, ba ani diákon, a proto pochybuji, že mám právo pošpinit sobě ruce a tobě uši, milý čtenáři. V týchž rozpacích se ocitl i básník Dona Juana, když se po dlouhém pronásledování ruka jeho hrdiny konečně ocitla na nahých nadrech třetí nebo čtvrté hrdinky jako Noemova archa na hoře Ararat. Protože si Byron nevěděl rady, jak vhodným způsobem vyprávět to, co následovalo, zanechal básně i básnění, stal se ze zoufalství misantropem a filhelémem a odešel dát se pohřbít do bažin u Messolonghi. Leč já pší pravdivou historii a — rád či nerad — jsem nucen přiznat, že se po nutném vysvětlení situace mezi Janou a Florem tak rozuzlila, že líce Madony, kterou zapomněli zakrýt, zčervenaly studem, tváře svatého Petra zežloutly hněvem, obraz Ukřižovaného spadl na zem a rozbil se, a anděl strážný papeže Jana VIII., jenž si doposud nevěšiml, že ochráncem nebeského klíče je žena, vznesl se na křídlech do nebe. Kdyby se byl tento bezbožný skutek stal ve dne, nastalo by určitě zatmění slunce. Protože však byla hluboká noc, mohli nám pravdymilovní kronikáři zaznamenat jen to, že se měsíc zakryl krvavým mrakem. Podle jiných byl tento zázrak odložen až na následující ráno, kdy obyvatelé věčného města marně čekali příchod denní hvězdy. Noc se tím ztrojnásobila jako tenkrát, když Zeus plodil Héraklea. Pochybuji, že Janě připadala dlouhá, vždyť podle Šalomouna „peklo, oheň a láska ženy neřeknou nikdy dost“!

Když se den po této trojí noci papež Jan objevil před svými dvořany, obličej mu zářil, rty a ruce štědře udělovaly nespočetně modliteb, požehnání a milostí. Všechna ta papežská radost se obrázela také na obličejích dvořanů, kteří pozvedli vesele hlavy jako klasy svlažené po dlouhém suchu. Hlava křesťanství jmenovala toho dne čtyři biskupy, vysvětila čtrnáct jáhnů na kněze, přidala dva svaté do kalendáře, dala milost pěti zločincům odsouzeným na šibenici a dvaceti kacířům předurčeným na hranici. A tuze litovala, že nemá stovku rukou jako Briareus, aby mohla udělit ještě více milostí. Poté se Jana odebrala do chrámu a potom přijala vyslance prince Anzigiza, jenž žádal papeže o pomoc proti Saracénům. Zatímco to všechno vykonávala zcela mechanicky, okem hledala všude Flora a duchem obletovala noční lože jako včela květ a často si během dne jako král proroků zazpívala: „*Kdo mi dá peruti podobné holubičím, abych letěla a spočinula u tebe?*“

Plné dva měsíce plula Jana na vlnách nevýslovné rozkoše a její mladý milenec ji zbožňoval, přestože již překročila onu střední hranici života, za níž se náš pohled obrací toužebně zpět. Florus byl právě v tom šťastném věku, kdy se nám zdá, že i trny voní a že všechny ženy jsou krásné, kdy prodáváme své srdce i rty v dražbě a vrháme se beze strachu do každé otevřené náruče jako Daniel do jámy lvové a hledáme vodu, již bychom uhasili svou žízeň, nedbajíce, je-li čistá nebo písčitá

a zakalená. Ostatně Jana, třebas čtyřicetiletá, nebyla vůbec k pohrdání. Zuby měla ještě bělejší než vlasy, pel a vůni mládí nahrazovala roztomilou oblostí a majestátní šlechtěnou plností, jež tolik okouzluje holobradé jinochy, kteří rádi svěrují otěže svého srdce pevným a zkušeným rukám.

Mnozí kritikové — nevím, zda pravoslavní nebo kacíři — dávají přednost *Odyseji* před *Iliadou*. Jsou také malíři, kteří mají raději zříceniny než nově postavené domy, a labužníci, kteří si nejlépe pochutnají na koroptvi už páchnoucí. Stejně tak přemnozí století Šalomounové tvrdí, že pouze zralé ženy dovedou zakázané ovoce znalecky okorenit, a to tím, že cestu k němu stelou květinami jako jezuité cestu do ráje. Když Petrarca zestaral, snil o jakési ideální ženě, která by toto umění spojovala s pelem mládí, a marně bloudil v zahradách i v lesích a hledal chiméru, již nazval *zralým plodem na kvetoucím stromě*. Florus však nedospěl ještě tak daleko, aby snil o bílém kosu, a proto by Janu, byť čtyřicetiletou, nevyměnil ani za dvě dvacetileté panny.

Léto již dávno minulo, ale přesvatý otec ani trošičku nespěchal s návratem na papežský stolec. Poslední listí se hromadilo u kořenů stromů. Moře nešumělo, ale bouřilo a z hor táhli už vlci do údolí. Oba milenci byli však stále veselí a hrají jako dvě hrdličky na jaře.

Mnoho filosofů se pokoušelo rozluštit, v čem se liší člověk od zvířete. Židé tvrdili, že není mezi

nimi rozdílu,¹² křesťané, že člověk má smrtelnou duši, filosofové, že je rozumný, a Aristoteles, že kýchá častěji než zvířata. Avšak mnohem lépe než všichni ti to vystihl Sokrates. Vypozoroval, že předčíme zvířata v tom, že to, co ona dělají jenom na jaře, může člověk dělat po celý rok.

Aby ospravedlnil své nadměrné manželské nároky, Zeus svaloval vinu na působení jara a poručil zemi, aby plodila květy, kdykoliv zatoužil s Hérrou si popovídat. Míněno v tom smyslu, jaký tomu slovu připisují pánové Spyros a Jan Filip.

A Jana, jež nemohla způsobit tentýž zázrak, nahrazovala teplo a paprsky jarního slunce poleny a pochodněmi, vůni květin aloí a skořicí, štěbetání ptactva flétnami a písněmi. Hostiny, hry v kostky, opice, mimové, šaškové a jiné středověké radovánky se v papežském paláci nepřetržitě střídaly a podle kronikářů ozývaly se tam často i pijácké písně a dupot tanečníků. Velekněz již nechodil na jitřní, následuje moudré rady Šalomounovy — „Je zbytečné vstávat přede dnem.“ A co se týče modliteb, obřadů a bohoslužeb, řídil se slovy svatého evangelia, která zapovídají křesťanům mnoho slov. Janě se také často stávalo, když se po blažené noci musela vytrhnout z náručí milence, že popletla *Krédo*, nebo že pozměnila *Otčenáš* a žádala nebeského Otce o *vezdejšího Flora* místo *vezdejší chléb*.

Jeden perský král, Kýros, Kambysés, Xerxes

¹² Jakou přednost má člověk před hovadem? Všechno je marnost . . . Kázání Šalomounova, kap. 3, verš 19.

či Chosroes, už nevím který, slíbil velkou odměnu tomu, kdo pro něho vymyslí nový druh rozkoše. Já — pro svou osobu — bych se docela spokojil s těmi, jež zbyly od Adamova hříšného pádu. Škoda jen, že ani ty nejsou trvalé. Sladký pohár nám buď vypadne z ruky dříve, než jsme mohli uhasit žízeň, nebo se v něm ten božský nektar změní v ocet, a pak sami od něho odvracíme rty. Tak i naše hrdinka vyplula sice s plnými plachtami na moře, avšak náhle narazila na strašné skalisko, kterého se už dávno přestala bát.

Desetileté soužití s Frumentiem a jeho soupeři upevnilo v ní přesvědčení, že může dosyta užívat zapovězeného ovoce, aniž se jí přitom něco přihodí. Již dávno neotevřela Písmo, a tak zapomněla, že téměř všechny biblické hrdinky, Sára, Rebeka, Ráchel a jiné, byly až do pozdního věku neplodné a pak teprve porodily patriarchy a proroky. Byla proto velmi překvapena, když příznaky popsané ve čtvrté knize Aristotelově ji poučily, jako anděl matku Samsonovu,¹³ „že Nejvyšší požehná jejímu klínu“. Avšak zatímco ona Židovka při prvním pohybu dítěte poskočila radostí, Janě vypadl leknutím z ruky pohár, jež chtěla právě pozvednout k ústům. A když spoluhodovníci začali tleskat, označující rozlité víno za dobré znamení, Jana se rozběhla do své komnaty, tam se uzamkla a dala se do pláče nad svým neštěstím.

¹³ Kniha soudců, kap. 13, verš 3. A anděl Páně zjevil se ženě a pravil: „Hleď, jsi neplodná a nerodíš; ale obtěžkáš a porodíš syna.“

Všechny oči v papežském paláci byly už dávno zavřeny, jenom Jana ještě bděla. Seděla s hlavou podepřenou o lokty jako svatý Petr, když zapřel Krista. Marně přemýšlela, jak uniknout hrozícímu neštěstí. Chvillemi se jí chtělo opustit Řím i s nebeskými klíči a uprchnout s Florem do nějakého neznámého zákoutí země, jindy zase uvažovala, jak zaříkáváním a drogami vypudit nevídaného hosta, jenž se jí bez pozvání usídlil pod srdcem. Obě řešení skýtala však mnoho nesnází a trnů. Nechtělo se jí ani ztratit apoštolskou stolicí, ani vydat svůj život v nebezpečí. Marně však hledala východisko z této přetěžké situace. Hlava ji tížila, v uších jí hučelo, před očima se jí dělaly mžítiky a přepadaly ji mrákoty, jež Stageirites považoval za neklamné známky těhotenství. Náhle jí zavanul kolem uší hlasitý šumot perutí. Jana při tomto lomozu pozvedla hlavu. A hle! Stál před ní jinoch s bělostnými křídly, oděný v třpytící se šat, kolem hlavy svatozář, hořící pochodeň v pravici a pohár v levici. Naše hrdinka nikdy předtím neviděla anděla, leda na obraze. Tolik se toho zjevení polekala, že nemohla ani vstát, aby hosta přivítala, ani jí nenapadlo nabídnout mu sedadlo.

Mezitím nebeský posel složil křídla, odhrnul si husté kadeře, spadající mu do čela, upřel plamenný zrak na ubohou papežku a pravil: „Jano, tato pochodeň ti zvěstuje věčný oheň, jako trest za tvé hříchy. Tento pohár předčasnou smrt a hanbu na zemi. Vyber si z nich.“

Andělův návrh uvrhl nešťastnou Janu do nevýslovného zmatku. Váhala dlouho, jako David,

když si měl vybrat mezi hladem, válkou a morem. Strach před smrtí a hrůza z pekla zápasily v její hrudi jako Ezau a Jakub v lůně Rebečině. Zprvu vztáhla ruku po hořící pochodni, odhodlána obětovat budoucí život za přítomný. Podsvětí duchové, kteří — neviděni — jsou vždycky podobným scénám přítomni, se tak divoce rozchechtali a andělovu tvář zachmuřila tak hluboká bolest, že papežka, zachvácená lítostí, pozvedla druhou ruku, vzala do ní pohár smrti a vyprázdnila jej až do dna.

Toto, milý čtenáři, vypravují poctiví kronikáři. Náležíš-li však ke škole *Euhemeristů*, kteří zázraky svatého Písma vykládají přirozenými příčinami, tak jako Platón zázraky mytologie — například, že anděl podávající Madoně lilie byl přestrojený voják¹⁴ nebo že Lazar tvrdě spal, když ho Kristus křísil — náležíš-li, pravím, do této školy, můžeš si myslet, že Jana uviděla anděla ve snu, anebo že nějaký vtipálek, třebaš diakon, který vyzvěděl nějak její tajemství, přídělal si křídla, aby ji polekal. Dáváš-li však dokonce přednost systému Straussovu, jenž aby neztrácel čas vysvětlováním nevyložitelných věcí, zvolil si lehčí řešení, to jest nazývá zázraky evangelia mýty, můžeš prohlásit zjevení, které navštívilo naši hrdinku, za výmysl jejích životopisců v kutně. Co se mne týče, nepatřím k žádné škole a věřím tomu raději tak, jak

¹⁴ Viz poznámky.

jsem to četl, neboť podle moudrého Šalomouna „nevinný věří všemu“ (Příslaví, kap. 14, verš 15).

Když následujícího rána vstoupil Florus do papežské ložnice, našel tam Jeho Svatost ležet na koberci a svíjet se ve strašlivých křečích. Marně se ubohý hoch, tak jako druhý Pygmalion, pokoušel rozehřát svými rty milenku, hrůzou zkamenělou. Celých patnáct dní zůstala Jana v posteli, potácejíc se mezi životem a smrtí. Když se po dlouhém zápase konečně vzpamatovala, vrátila se rychle do Říma. Tam se zavřela ve své oratoři a zakázala do ní vstupovat nejen dvořanům, ale i slunečním paprskům. Dnem i nocí pronásledovaly ji děsivé přízraky, jako Saula, když uviděl Samuelova ducha, a zakrátko se proměnila v pouhý stín dřívější Jany. Kdykoli vrzly dveře, vyskakovala leknutím, kdykoli v noci pod střechou Vatikánu zahoukala sova nebo zaskřehotal netopýr, strachy omdlávala. Zjevení obyvatel nebes ještě nikdy neprospělo smrtelníkům, jimž se dostalo cti hledět tvář v tvář bohům, andělům nebo svatým. Semelu popálily paprsky Diovy, svatý Nikon ztratil jedno oko, když uviděl Madonu v celé její krásě, svatého Pavla oslepila záře Ježíšova,¹⁵ Zachariáš oněměl po zjevení andělově.¹⁶ Židé se tak obávali zjevení, že se večer před spaním modlivali k bohu, aby je chránil před těmi strašnými věcmi, které se potulují v temnotách.

¹⁵ Dějiny apoštolské 22, 1.

¹⁶ Evangelium svatého Lukáše 1, 22.

Zatímco se velekněz obával obyvatelů jiného světa, mnohem horší nepřátelé ohrožovali jeho moc. Rozhořčení Italů, namířené proti němu, dospělo svého vrcholu. Tehdejší Italové se nepodobali dnešním konstitučním národům, které považují krále za pouhou architektonickou ozdobu, postavenou na vrcholku politické stavby jako sochu na střeše chrámu. A protože se pramálo zabývali studiem o souznačnosti slov, nedospěli ještě k přesnému rozlišování mezi slovy *kralovat* a *vládnout*. Požadovali totiž od vládce, aby vládl, podobně jako se od kuchaře žádá, aby vařil. A když viděli, že pokladny jsou prázdné, kostely tiché, kláštery proměněné v hostince, že Saraceni loupeží na pobřeží a lupiči táboří v předměstích věčného města, ptali se dobří Římané zpočátku váhavě a později hněvivě, co dělá Jeho Svatost, proč ponechává v pochvě své zbraně světské i duchovní, když je kolem tolik nepřátel, které je třeba přemoci.

Zbožní si stěžovali, že se jim neudělují požehnání, žebráci, že nedostávají svůj denní příděl čočky. Fanatikové prolévali slzy, že již šest měsíců nebyl upálen žádný čaroděj nebo kacír, a chromí, posedlí a paralytikové se ptali, proč papež už nedělá žádné zázraky. Nejvíce však byli proti svatému otci rozhořčení kněží bez fary, opati bez klášterů, kancléři a štolbové, pro něž se už nenašlo u dvora místo, příživníci, kteří byli vyhozeni z papežské kuchyně, a ještě více kuplíři a lazebníci, kteří nemohli pochopit, proč nemají přístup do paláce, když zvyk a tradice nařizovaly papeži holení a ženskou obsluhu. Ti všichni, když už mnohokrát a

marně nabídli svou oddanost, služby, břitvy a kurtizány, proměnili se nakonec v zuřivé odpůrce. Protože se jim nepodařilo získat lžici, kterou by si mohli nabírat z hrnce papežské štědrosti, pokoušeli se jej převrhnout, tak jako Indové vyvracejí vysoké stromy i s kořeny, aby mohli jíst jejich plody. Zdálo se však, že i příroda má toho roku buřičskou náladu. Tibera se rozvodnila a strhala hráze, čluny, věže i mosty. Květiny zapomínaly kvést a třešně zrát, ačkoliv byla už polovina května, a ptáčci posedávali mlčky a smutně po větvích jako v Jeruzalémě zbožní ptáci o pašijovém týdnu. Avšak co nejvíce Římané polekalo, byla mračna kobylek, a to tak hustá, že zastínila slunce na osm dní, a šumot jejich křídel se podobal hrčení přesily rozjetých válečných vozů.¹⁷ Tento zkázosný hmyz měl prý šest křídel, osm noh, chlupy dlouhé jako ženské vlasy a ocasy ostré jako škorpióni. Nevím, je-li tento popis historický nebo zda jej kronikáři převzali z Apokalypsy jako evangelisté Nový zákon ze Starého. Ať už tomu bylo jakkoli, tyto kobylky byly tak žravé, že když okousaly klasy a ohlodaly stromy, pronikly do domů, dokonce i do kostelů, kde požíraly obětní chleby i oltářní svíce. Když i to všechno sežraly, začaly se požírat navzájem a bojovaly ve vzduchu mezi sebou s takovou zuřivostí, že jejich mrtvoly padaly hustěji než podzimní kroupy. Žádný Říman se v těch dnech neodvážil vyjít bez deštníku nebo přilbice.

¹⁷ Zjevení svatého Jana, kap. 9, verš 9.

Za této poslední pohromy překypěl hněv věřících tak nezadržitelně a prudce jako vody jejich rozvodněné řeky. Protože si byli jisti, že stačí jediný pokyn papežův, aby žravé okřídlené obludy byly rozehnány, ptali se úzkostlivě jeden druhého, proč zástupce Kristův nechává své všemocné ruce v kapsách a své poddané na pospas kobylkám. Shora uvedené ctihodné skupiny nespokojenců rozevíraly chřtípí a větrily dychtivě blížící se bouři. Když pak nadešla vhodná chvíle, seřadily římskou chátru do šiků a čet a tuto štěkající smečku vedly pod okna Vatikánu.

Při pohledu na tento splašený dav spěchali strážcové opevnit se za hradbami a dvořané obejmout kříže a obrazy svatých, jako thébské panny objímaly sochy model, když před branami města duněly štíty vojnů sedmi vůdců. Jediný Florus, dlouhý čas už odloučený od své milenky a dnem i nocí čekající před zavřenými dveřmi její oratoře, poskočil radostí, že konečně našel vhodnou záminku překročit zapovězený práh. Nešťastná Jana seděla na lavici a jako egyptský mnich upírala neklidné oči na své vyduté břicho, které však — místo svatého Ducha — slibovalo jen zneuctění a hanbu. Jenom po nekonečných prosbách nerada svolila předstoupit před své poddané a utišit bouři.

Když se v okně ukázala bledá a pozměněná tvář velekněze, osvětlená slabým paprskem slunce, jež stěží proniklo mraky kobylek, mnozí ze vzbouřenců, zachvácení bezděčnou úctou, sklonili se až k zemi jako prapory římských vojáků před Kristem, když předstoupil před Piláta a ten řekl: „Ecce

homo!“ Avšak i mnoho bezbožných rukou se vztyčilo a házelo kameny a shnilými jablky, a ne-jedny farizejské rty vychrlily na zástupce Ježíšova nadávky a kletby. Pontifex vztáhl svatou ruku na znamení, že chce mluvit, a oznámil, že příštího dne, kdy měly začít slavnosti *Rogací*, vysloví nad kobylkami klatbu při slavnostním procesí. Zároveň pohrozil vyloučením z církve všem těm, kdo se okamžitě nevrátí do svých domovů. Papežský slib rozptýlil okamžitě neklid a utišil hněv Římanů, jejichž rozhořčení se podobalo vlnobití moře v Propontidě, k jehož uklidnění stačilo prý podle Aristotela pár kapek oleje.

Druhého dne byli všichni v papežském paláci od rána na nohou. Preláti si připravovali zlaté ornáty, diákonové leštili kalichy, čeledínové hřebelcovali mezky. A na náměstí před Vatikánem si množství milovníků slavností nedočkavě mnulo ruce. Procesí *Rogací*, jako většina křesťanských obřadů, bylo dědictvím z doby pohanů, kteří v tutéž roční dobu přinášeli oběti Démétře a Bakchovi za úrodu polí a tančili a hodovali kolem jejich oltářů. Prosili je tehdy o požehnání klasům, révě a zelenině. Jejich potomci nyní vzývali při podobných slavnostech *Svatou Pannu klasodárnou* a svatého Martina, které dosadili za Démétru a Bakcha. Avšak onoho dne měla být slavnost dvojnásobná, protože k Rogacím měla být ještě připojena exkomunikace kobylek. V těchto zlatých časech víry podléhali nejenom zlí lidé, ale

také všechna škodlivá zvířata, krysy, havrani, divocí vepři, červi, housenky a dokonce i vši a blechy církevní klatbě, kdykoli se odvážili žrát věřícím zeleninu nebo rušit jejich spánek. Množství a škodlivost kobylek činily z této exkomunikace strašnou a současně oficiální slavnost, k níž spěchali všichni zbožní křesťané z Říma i z okolí.

Zatímco dvořané, plní naděje, rámusili a tísnilo se v síních a na chodbách Vatikánu, Jana se v slzách loučila se svým milencem. Ubohá naše hrdinka strávila ve své oratoři zlou a bezesnou noc. Chvillemi strnula v přemýšlení, chvillemi zkoušela velebněšská roucha a hledala mezi nimi takové, jež by nejlépe ukrylo pohoršlivý objem jejího břicha. V uších ubohé zněla výhrůžná slova andělova. Jana po tomto zjevení ztratila všechnu svou filosofii a jen s hrůzou vzpomínala na váhy, na nichž archanděl Michael váží duše, na dáblův bič, na kotle, na řeřavé uhlí, hady, vidlice, ohnivé kleště a ostatní náradí středověkého pekla. Pak počala přemýšlet o různých filosofických soustavách, o převtělování duší, o stěhování duší na měsíc a konečně i o zemětřesení, o kobyčkách, malomocenství a moru. Pokaždé došla k témuž závěru. Že Bůh, když je tak všemohoucí, jednal špatně, jestliže tento svět naplnil trápením a bolestmi a ožen svět zlými duchy.

Takovými úvahami se zabývala Jana oné noci, a ještě mnohými jinými, jež jsem nucen vynechat, chci-li již ukončit své vyprávění. Kdybych byl básníkem, řekl bych, že můj Pegas už větrí stáj a vleče mne k ní, ať chci nebo nechci. Protože však

patřím k *Múze pěší*, mám zajisté tím větší právo být už po tolikerém bloudění unaven a toužit také po stáji, to jest po rozuzlení svého románu.

Dobry Florus viděl bledost a neklid své milenky a pokoušel se ji všemi způsoby zadržet a se slzami v očích ji prosil, aby procesí odložila. Když však už jednou přijala ten hořký pohár, chtěla jej Jana vypít až do dna. Ostatně couvnout již nebylo možné. Dav, rozložený kolem paláce, dupal netrpělivě nohama. Pochodně byly rozžaty, zvony vyzváněly a z kaditelnic se kouřilo. Přesvatý papež si posadil na hlavu tiáru, vzal do ruky pastýřskou berlu a vytrhl se z náruče svého miláčka, mučen zlými předtuchami, černými jako havrani, kteří šuměli nad Gracchovou hlavou v den jeho smrti.

Když se vládce věřících objevil na vatikánské rampě, bylo již dvacet tisíc Římanů a více seřazeno a připraveno na procesí. Jakmile papež vsedl na mezka, začal nezměrný had zástupu rozvíjet pomalu své spirály směrem ke kostelu svatého Jana. Vpředu šli praporečníci s kříži a obrazy svatých patronů města, za nimi kráčeli kardinálové v purpuru, následování opaty a mnichy, kteří šli bosí a skláněli k zemi popelem posypané hlavy. Za nimi pod praporem svatého Marcelína táhly mnišky a diákonky, pod praporem svaté Eufemie vdané ženy, a konečně cupitaly panny v bílých šatech a s rozpuštěnými vlasy. Tyto však byly tuze sklíčené, protože ošklivé kobylinky neušetrily ani růže,

ani narcisy, jimiž si v oněch kvetoucích časech výry zdobily při slavných procesích hlavy i prsa. Nižší klérus, vojáci a dav šli nakonec. Provázelo je množství prodavačů teplých nápojů a krčmářů, kteří rozehřívali zbožnost věřících pivem, medovinou a odvarem z kdoulí. Celé to množství propěvovalo chvalozpěvy na Ježíše a svatého Petra. Mezi účastníky procesí byli i novokřtění Saraceni, němečtí benediktini, řečtí mnichové, angličtí teologové a množství jiných cizinců, kteří ještě neměli čas naučit se latinsky, a proto každý zpíval tyto písně svým jazykem. A tak z toho všeho vznikla hrůzná kakofonie, kterou by zbožný Chateaubriand určitě nazval *nejharmoničtější symfonií všech národů v Kristu*.

Procesí přešlo forum Trajánovo, minulo amfiteátr Flaviův a zastavilo se na náměstí Lateránském aby si odpočinulo. Toho dne byl takový žár a tolik prachu, že by se byl, podle kronikářů, ďábel koupal i ve svěcené vodě a že mrtvolý kobylyk, jejichž boj ve vzduchu stále ještě zuřil, chrastily příšerně pod nohama poutníků i mezků. To všechno jen zvyšovalo utrpení a úzkost ubohé Jany, jež se jen stěží držela na mezku. Ke všemu tomu pocítila před několika okamžiky zvláštní neklid ve svých útrobách, takže dvakrát klopýtla, když stoupala po stupních nádherného trůnu, postaveného uprostřed náměstí, z něhož měla pronést církevní klatbu nad kobylykami.

Jeho Svatost namočila kropáč do svěcené vody a stříkla jím na východ, na západ, na jih a na sever. Pak vzala krucifix ze slonové kosti a zdvihla jej,

aby nad prostorem zamořeným kobylykami učinila znamení kříže. Náhle však svatý kříž vypadl jí z rukou a roztříštil se na zemi. A vzápětí se hrouť i velekněz, bledý a polomrtvý, k patám svého trůnu,

Při této podívané se věřící zachvěli leknutím a tlačili se k sobě jako ovce zachvácené hrůzou před vlkem. Ti, kdo nesli vlečku papežského roucha, rychle přispěchali na pomoc vládci církve, jenž sténal a svíjel se jako had přetátý v půli. Jedni říkali, že svatý otec šlápl na mandragoru, jiní, že ho škorpión uštkl do svatého lýtka, třetí, že snědl jedovaté houby. Avšak většina tvrdila, že Jeho Svatost je posedlá ďáblem, a biskup portský, největší zaklínač té doby, pospíchal vychrlit na ni zažehnutí a poručil zlému duchu, aby si vybral jiné obydlí.

Oči všech věřících se upřely na bledý veleknězův obličej a čekaly, že uvidí vycházet toho nečistého ducha — jak to prý má ve zvyku — ústy nebo uchem. Leč tu náhle místo ducha objevilo se na zemi pod rouchem Nejvyššího pastýře křesťanstva předčasně narozené, polomrtvé dítě. Kněží, kteří až dosud podpírali papeže, ucouvli s hrůzou, zatímco se kruh zvědavců, kteří se křížovali a křičeli, stále úžil. Ženy vylézaly na ramena mužů, jezdci se vztyčovali na svých soumarech a jáhnové používali korouhví a křížů jako kyje, aby se tím množstvím prodrali. Někteří preláti, oddaní svaté stolici tělem i duší, snažili se změnit zuřivost davu v pokoru a hlasitě volali: „Zázrak!“ a vybízeli věřící, aby poklekli. Avšak tento zázrak byl v kronikách křesťanských zázraků nevidaný a neslýcha-

ný, přestože si křesťanství mnohá znamení a zrůdy vypůjčilo od pohanů. Žádný svatý však nepovažoval za vhodné, aby se představil věřícím těhotný, ba dokonce rodící jako vládce Olympu. Proto hlas oněch zbožných kněží zanikl v ryku rozzuřeného davu, jenž dupal, plival a pokoušel se vrhnout do Tibery papežku i papežátko.

A Florus, jemuž se podařilo prodrat se davem, zachytil ve svém náručí nešťastnou Janu, jejíž bledost rostla každým okamžikem. Náhle pozvedla nebohá umírající zrak k nebesům, snad aby připomněla tomu, jenž sídlí tam nahoře, že vyprázdnila pohár do poslední kapky. Pak vypustila duši, šeptajíc citát z proroka Izaiáše: „*Své líce nastavil jsem poltčkám a obličje svého neodvrátil jsem od potupy a slin.*“

Když tato hříšná duše opustila svůj stánek, tu množství démonů vyrazilo z hlubin, aby se zmocnilo kořisti, na níž měli již dávno, jak si mysleli, upsané nepopratelné právo. Avšak současně sestupovala z nebe falanga andělů, připravená demony odrazit, prohlašujíc, že Janino pokání překonalo všechny pekelné tresty. Zlí duchové se nedali přesvědčit a proti důkazům andělů nastavili své rohy. Andělé tasili meče a nastal urputný boj. Zbraně duněly jako na sebe narážející mraky a krvavý déšť padal na věřící na náměstí shromážděné. A tu náhle anděl, jenž se zjevil Janě, roztrhl řady bojujících a chytil ubohou duši, nevím zač, vyhoupl se na oblak a odnesl ji ... bezpochyby do očiště.

O těchto zázracích, milý čtenáři, nevypravovali

čtyři rybáři, ale přes čtyři sta ctihodných kronikářů v kutnách a my před takovým zástupem velectihodných svědků skláníme jenom svou hlavu a končíme Tertuliánem: „*Credo, quia absurdum.*“

Tělo ubohé Jany bylo pohřbeno i s děckem tam, kde vypustila svou duši, a na hrobě byl postaven mramorový náhrobek se sochou představující rodící ženu. Florus se stal poustevníkem a zbožní poutníci, aby neposkvrnili své sandály tím, že by kráčeli po stopách svatokrádežné papežky, chodívali nyní do Lateránu jinou cestou.

52 *pocházel však od těch řeckých apoštolů, kteří v travnatém Irsku vztýčili první kříž* — Křesťanství přinesli na britské ostrovy, do Anglie a Skotska římský, do Irska řečtí misionáři již ve 3. století. (Viz „*Historia Gentis Anglorum*“ od Bedy, kniha I, kap. IX). Řecký mnich Theodoros z Tarsu, jmenovaný papežem Vitalianem canterburským biskupem, zavedl tam v polovině 7. století při bohoslužbě řečtinu a studium Homéra. A tak Angličané děkují Řekům za náboženství i za vynikající muže působící v Anglii v tomto období, kdy tam panovala všeobecná nevědomost. Z nich je třeba uvést Skota Alcuina, svatého Bonifácia a jiné, kteří byli svatým Řehořem a Karlem Velikým povoláni do Německa, aby tam obraceli na víru jejich barbarské krajany. Viz o tom dílo Stillingfleetovo: „*The Antiquities of british church*“, kniha II, v níž učený spisovatel vzdává sice řeckým misionářům náležitý dík, ale pokouší se dokázat, že křesťanství v Anglii se datuje od dob apoštolů. Ovšem tak jako se všechny vznešené římské rodiny vychloubají svým původem od Aenea, tak také všechny církve rády kladou svůj rodokmen poblíž kolébky křesťanstva.

Scota Erigena, jenž první vynalezl způsob, jak vyrábět staré rukopisy — Tento Scotus, zvaný Erigenus podle své vlasti Erinu, nyní Irsko, se v polovině 9. století vydal do Atén a tam se naučil řecky. Přeložil teologická díla připisovaná Dionysiovi Areopagitovi „*O hierachii andělů*“ a „*O mystické teologii*“. Mimoto pod titulem „*O rozdělení přírody*“ napsal dílo, v němž se po příkladu svatého Klimenta pokusil nalézt soulad mezi novoplatonismem a křesťanstvím. A protože chtěl svému spisu zjednat u svých vrstevníků

větší vážnost, prohlásil jej také za překlad z děl Areopagitových a jako doklad tohoto tvrzení ukazoval podvržený rukopis, který prý nalezl v Aténách.

53 *a vyměnil holku s nějakým mnichem za zub svatého Gutlacha* — Tento světec, díra, v níž žil, a jeho zuby jsou historické, Viz „Životy svatých“ (Vie des Saints) od abbé Cailleaua. Paříž 1863, a „Dějiny Anglie“ od Rapin-Thoyrase, kniha I, str. 275, Brusel 1721, jejichž dva exempláře, rozežrané červy, jsou chovány v aténské knihovně.

Bylo to šťastné manželství — Až do 10. století se duchovní v Anglii směli ženit nebo mít milenky. Vysvěceným kněžím bylo přitom zakázáno obviňovat svou manželku z cizoložství nebo ji z téhož důvodu vyhánět z domu. Musili si naopak dát od ní všechno líbit a snášet to s křesťanskou trpělivostí. Viz shora uvedené dílo na str. 278.

dřevěnou mísu společnou pro oba, vedle ní železnou vidličku a bůvolí roh místo poháru a vhodila pár suchých větví do krbu, aby měli při večeři světlo. — Tento popis je vzat téměř doslovně z Rilobalda: (In coenis vir et uxor in una manducabant paropside; in mensis unus vel duo scyphi in familia erant. Nocte coenantes, facem tenente uno puero vel servo, illuminebant mensam etc. Viz Muratori, Dissert. XIII.) Tak žil tenkrát lid a nižší duchovenstvo, zatímco přepych prelátů byl v té době veliký, jak se dovídáme od svatého Petra Damiana, který vylíčil mravy současných biskupů takto: Ditari cupiunt, ut in turrita dapibus lance indica pigmenta redolent, ut in crystallinis vasculis adulterata mille vina flavescant etc. (Sancti P. Damiani, Opus. XXVI, cap. 6 apud Potter). A mnozí z těchto biskupů odmítali jít jako vyslanci do Cařihradu — pro nepřijemnou chuť tamějšího vína, které bývalo mícháno se sádrou a pryskyřicí.

54 *dva anglosaští lučištníci. Měli obnažená kolena, byli bosí* — Viz obraz saského lučištníka ze staré rukopisné bible přetištěný v Goldsmithových „Dějínách Anglie“ v Britském muzeu.

55 *nastupovali mniši hned do brňchaté lodice* — Epitetem „bři-

chatá“ míní se tu loď dutá, nejde však o žádnou homérovskou reminiscenci; tehdejší lodě severských národů byly opravdu duté, bez paluby. Viz vyobrazení saské lodi u Goldsmitha. Takové byly i ruské lodi za vlády Michala III., které se krátce poté objevily před Byzancí. Jejich popis najdeme v Gibbonovi, kniha 55.

rty jednoho mazal medem svatého slova, druhého sytil gramatickými kořínky — Celý tento odstavec je převzat téměř doslovně z dopisu Alcuinova Karlu Velikému (Alcuini Epist. XXXVIII). Ostatní podrobnosti Karla Velikého se týkající, jako počítání vajec, hodiny, slon, věšení těch, kdo jedli maso v postní dny atd., to vše jsou údaje historické. Viz Ferd. Gaillard, „Histoire de Charlemagne“, Paris 1785, dále životopis Karla od jeho vrstevníka a tajného písaře Eginharda ve francouzském výtahu (Sbírka klasiků od Didota) a Sismondioho „Histoire des Français“.

56 *přestože ani neuměl psát* — Podle shora uvedeného Eginharda „Carolus scribere tentabat, sed parum prospere successit praepostero ac sero incohatu“. Kvůli tomuto místu si vykladači tuze nalámali hlavu, a protože nemohli pochopit, že by Karel neuměl psát, vykládali si je různým způsobem. Jedni tvrdili, že Karel neuměl psát krásně, jiní, že životopisec slovem „scribere“ mínil „malovat“ atp. Tato otázka zůstane zřejmě nerozřešena, ačkoliv v poslední době bylo v klášteře v Monte Cassino nalezeno několik veršů, které podle tradice udržované mezi mnichy psal sám Karel Veliký za svého pobytu v klášteře. Viz Ozanam: „Les lettres au Monte-Cassin“, str. 451 a násl.

oním kopím, které podle kronikářů položil prý archanděl Michael Karlovi na postel, když se mu ve spánku zjevil — Viz „Vies des Saints par une société de gens des lettres“, vydal Didot, Paříž, 1863, sv. I, str. 116. Císař Karel, ačkoliv byl polygamista, krvesmilník a vrah, byl pro své zásluhy o církve přijat mezi svaté. Stejně i jeho vrstevnice císařovna Irena, která se mu v nelidskosti vyrovnala. Je známo, že Karel se měl s ní na návrh papeže Lva oženit, aby se obě říše spojily.

58 *Ve jménu Otce* — Římský legát Sidonius a Vigilius v Německu, kteří byli přítomni takovému křtu, psali o tom papeži Zachariášovi a ptali se ho, mají-li být takové děti pokřtěny ještě jednou. Papež však odpověděl, že to není třeba, protože kněží to tak řekli z nevědomosti, a ne úmyslně. (Viz „Histoire ecclésiastique“ od abbé Fleuryho, sv. III, str. 262). Zvyk, podle něhož byl diakon nucen pít vodu, ve které si kněz umyl ruce, je zapsán v „Geschichte Innocenzs III.“ od Fr. Huberta, sv. III.

nechtěla prý nikdy ve středu a v pátek pít — Svatý Štěpán a svatý Rochus odmítali v den postní mateřský prs, Rochus do něho prý dokonce kousl, kdykoliv mu byl v den postu podáván. Viz „Martyrologium“ 28. listopadu a 16. srpna.

61 *upustil jí je na bělostná hadra* — Upadne-li hostie na zem, platí to ještě dnes u západních Evropanů za velmi zlé znamení. Kněz, který se něčeho takového dopustil, je přísně potrestán, popřípadě zbaven svého kněžského úřadu. Upadne-li hostie na oděv přijímajícího, oděv se spálí a popel se vhodí do tekoucí vody. Pes jistě dámy v Zaragoze sežral kdysi takovou na zem spadlou hostii a jeho majitelka, která psa velmi milovala, musila věnovat církvi stejně velikého psa z ryzího zlata, chtěla-li svého miláčka uchránit před upálením na hranici. Učený teolog 15. století Vilém Horder napsal velmi obsáhlé dílo pod názvem „Mus exenteratus“ o povinnostech kněze při takové příhodě. Jedná se tam na příklad o tom, zda tělo Páně zůstane tělem Páně, když hostii sežere myš.

62 *zázrak svého krajana svatého Patrika, jenž prý jakýmsi zaříkadlem proměnil divoká prasata ve šlavanaté šunky* — Viz „Legenda aurea“ ke dni 17. března.

63 *zapisovali je na pergameny, z nichž předtím vyškrabali verše Homérovy* — Po dobytí Alexandrie Saracény ustal dovoz papyrusu do Evropy, výroba papíru z hadrů byla vynalezena až v 10. století. Jediným materiálem na psaní byla tedy ovčí kůže. Kdykoliv se nedostávala, seškrabaly se starověké klasické rukopisy a na takto očištěný pergamen se psaly životopisy svatých, žalmy, klášterní pravidla a jiné mnišské

žvásty. Viz „Dějiny středověku“ od Hallama, sv. IV, str. 67 a úvod „Dějin řecké literatury“ od K. Asopia.

Dceruško, co je to jazyk? — Toto všechno je doslovně přejato z Alcuinových lekcí v „palatinské“ Akademii, to jest ve škole zřízené na zámku Karla Velikého. Viz Guizot „Histoire de la civilisation“, sv. II, str. 352.

64 *nekřtil, leda mrtvé* — Viz „Dictionnaire des Hérésies“ od Minge pod heslem „Cataphrygiens“.

66 *Jsem svatá Ida*. — O této svaté viz již citované legendy ke dni 4. září.

68 *Jsem svatá Lioba* — Tato Lioba nebo Liogbitha, jejíž jméno bylo upraveno na Philotheu, byla sestřenicí svatého Bonifáce. Doprovázela tohoto světce do Německa a zřídila tam mnoho ženských klášterů. Podle vyprávění legend byla tak krásná, že divocí Sasové a Duryňové, kdykoliv ji potkali, klekali před ní a líbali jí nohy. Viz Ozanam, „Études sur L'Allemagne“, Paříž 1849, a všechny knihy legend, které této nejkrásnější ze všech světic vjí nevadnoucí věnec.

69 *přízviska svatého Pachomia Suchar* — Suchary se říkalo malým chlebům pečeným v klášteřích a vážícím jednu unci. Viz Risweyde, „Onomasticon“, str. 1405.

Neboj se ani nočního zvonu, ten budí jenom ty prostomyslné — Je známo, že v klášteřích západní Evropy se mniši dostavují k nočnímu modlení jen zřídka. Zvony, které podle svatého Heřmana („Theoria mystica“, str. 386) jsou „troubami andělů a bojovníky v zápase s neviditelným nepřítelem“, postupně se staly mnichům uspávacím prostředkem. Mnozí z nich doznali, že hlas nočního zvonu je nevzbudí. Probudí se naopak tehdy, když zvon v obvyklou dobu nezazní. Viz „Cestu do Španělska“ od pátera Labata.

v hedvábí z Kou, jemném — Popis hedvábných látek tkaných na Kou a rouch z nich zhotovených má Plinius v „Natur. hist.“, liber XI, cap. 26. Podle Plinia byla tato roucha vynalezena „ut in publico matrona translucet“. Satirikové

jim říkali „ventus textilis“, tkaný vzduch, a „toga vitrea“, skleněné šaty.

70 *Mniši východní církve vynalezli dvoukláštery* — první klášter toho druhu byl zřízen svatým Pachomiem kvůli jeho sestře. Viz Kalokairini, str. 42. Na západě byly skoro všechny kláštery dvojité, to jest skládaly se z křídla mužského a ženského, jež byly od sebe odděleny silnou zdí. Kostel a jídelna však byly společné. Nejstarší kláštery stávaly o samotě a pohané je často přepadali. To tedy přinutilo mnichy k shora uvedenému řešení, aby jeptišky nebyly bez ochrany. Podle Bossueta to přispívalo ke zmírnění mravů a přinášelo chvályhodné závodění mnichů a jeptišek, kteří si vzájemně pomáhali při výstupu po neschůdné cestě vedoucí ke svatosti. Naproti tomu Muratori nazývá spojené kláštery „vynálezem ďábla ke zkáze duší“.

71 *když jsem tak jednou přišla ke dvoru císaře Karla* — Svatá Lioba skutečně přišla na pozvání Karlovy manželky Hildegardy na Karlův dvůr.

mimové a tanečnice vyvolávali smích pitvornými grimasami — Tento popis středověkých zábav je přesný. Viz dílo Hareana: „Charlemagne et sa cour“ a 29. disertaci Muratoriho.

vůni aloe a myrty — Ve středověku se místo oleje páčil u zámožných lidí ve stříbrných lampách arabský balzám.

72 *jako ti ďáblí v ženském těle, co rušili svatého Pachomia ve zbožném rozjímání* — Kalokairini, str. 40: „Podruhé se zase proměnili v ženy a sedli si vedle něho. On je však zahnal svou modlitbou.“

75 *jedna z těch zázračných lampiček, jejichž olej se nikdy nevypotřeboval* — Viz popis takových lamp u Řehoře z Toursu v „Zázracích“ svatého Martina, Paříž 1861, sv. II ke konci.

začali jí vyprávět, jak se ... vydali do Říma na nákup ostatků svatých — Toto vyprávění o vyslání Raleigha a Regibalda do Říma, o krvi, která výtékala z rakve, o proměně piva ve víno je vzato z „Historia Translationis“ od Eginharda, vrstevníka těchto mnichů, str. 243 a následující.

Přitom je podivné, že tehdejší křesťané považovali krádež ostatků nejenom za dovolenou, ale dokonce za chvályhodnou. Viz o tom 59. disertaci Muratoriho a str. 312 v „Gloria Martyrum“, sv. II, od Řehoře z Toursu.

78 *zatímco se pohostinní obyvatelé staré Germánie optjeli doma ve svých chýších a znavenému poutníkovi ochotně nabízeli jídlo a přístřeší* — Viz Tacitus „Germania“, kap. 21. O pohostinnosti poustevníků viz „Život svatého Bonifáce“ v „Martyrologium Ecclesiae germanicae“, vydal Fr. Beck.

80 *Ostatně ryby a ptáci byli stvořeni téhož dne* — Středověcí mnichové tvrdili, že maso ptáků a ryb si je příbuzné, protože obojí bylo stvořeno téhož dne. Tím chtěli ospravedlnit požívání drůbeže v postní dny. Viz „Legenda Aurea“ dne 18. listopadu.

třikrát pokropil husy a pravil ve zbožném vytržení: „In nomine Patris“ — Dumas ve svém románu „La reine Margot“ popsal podobnou scénu. Vzal ji z „Chronique de Charles IX“ od Prospera Meriméa, který ji měl ze shora uvedeného místa v „Legendě Aurea“, a převzal ji skoro doslova. Musset měl tedy pravdu, když napsal:

Il faut être ignorant comme un maître d'école
Pour se flatter de dire une seule parole,
Que personne ici-bas n'ait pu dire avant nous:
C'est imiter quelqu'un que de planter des choux.¹

81 *Opilství bylo tenkrát z nejlacinějších vyražení* — O ceně vína a potravin, o tom, jak vypadaly hospody, o žravosti kněží lze se dočíst v pozoruhodné knize Ed. Fourniera: „Les Hôtelleries et les Cabarets au moyen âge“, ve sbírce Livres d'or des métiers, Paříž 1859, sv. I, str. 195 a následující.

Naši bohobojní otcové, dřív než se pustili do pití, přijali každý podle tehdejšího zvyku jméno nějakého anděla — O tom

¹ Jenom ten, kdo je nevědomý jako učitel, se může chlubit, že řekl třeba jen jedno jediné slovo, které zde na zemi ještě nebylo vysloveno: Je to totéž jako chtít objevit Ameriku. (Pozn. překl.)

a o zvyku pít víno na počest Panny Marie viz kázání svatého Caesaria, biskupa z Arles, v „Bibliotheca Patrum“.

83 *z její panenské tváře vypučely náhle dlouhé, husté vousy* — Tento zázrak je vzat z legendy o svaté Vilgefortě, která byla přepadena vojáky a zachráněna Madonou před zneuctěním právě takovým vousem. Srovnej „Curios. théol.“, Paříž 1861, str. 270.

84 *Podle svatého Jeronýma bděla prý takto jako žárlivá tchyně nad ctí manželek svého syna* — Viz psaní svatého Jeronýma Eustochii (sv. I, str. 140, Paříž 1693); jeho protivník Rafinus kárá velmi rozhořčeně světce pro jeho bezbožný způsob vyjadřování a ptá se, od kterého pohanského básníka se mu naučil.

Klášter v Mosbachu — Jméno kláštera jsem převzal z dopisu Eginhardova abatyši Blithrudě. Dopisy XV, str. 189.

85 *byla to knihovna velmi bohatá. Obsahovala šedesát sedm svazků* — O vzácnosti a veliké ceně knih na počátku středověku viz 43. disertaci Muratoriho a „Dějiny řecké literatury“ od Asopia, předmluvu.

86 *uherští světci zas polykali vši* — V Montalbertových „Dějínách svaté Alžběty“ se píše, že světice z velké křesťanské pokory místo vody pila moč. Ve „Spáse věřících“ ve vyprávění o životě svatého Jana se vypráví o plodonosných prutech. O Hesychastech, jimž šlehal z břicha plamen, o jejich vůdci a o zmatcích, které působili v Cařihradě ve XIV. století, viz „Církevní dějiny“ od Guérina, a to stať o životě mnicha Barlaama, sv. II, str. 1071.

87 *kdyby měla po ruce balvany, vrhala by je k nebeské klenbě, aby ji rozitřítla* — O nebi panovaly ve středověku ještě tytéž představy, jak je vyjádřil Mojžíš, aby byl svým vrstevníkům srozumitelným.

89 *opis epištol svatého Pavla. Má být zhotoven na drahocenném pergamenu zlatým písmem* — Svatý Bonifác prosil abatyši Eidburgu, aby pro něho opsala apoštolovy dopisy zlatým písmem, „aby pohané přijali křesťanství“. (Bonif. Epist.

XXVIII, apud Migne, tom. 43, str. 419.) Zde bychom mohli užít jako parodie francouzské rčení „pour dorer la pilule“.

90 *jejich styky byly zcela nevinné a naprosto čisté, jako styky našeho svatého Amuna* — „Toho času žil a učil také Egyptan Amun, kterého příbuzní přinutili se oženit se ženou, s níž pak žil osmnáct let, aniž s ní dělal to, co je manželům dovoleno.“ Viz Sozomenus: „Dějiny církevní“, sv. I, kap. 14. Podobný příklad dvou manželů, kteří mnoho let spolu spali, a přece zemřeli v panenské nevinosti, uvádí Rehoř z Toursu v „Dějínách Franků“, kniha I, kap. 43.

rodilo se mnoho skandálů i dětí. Ty však byly zpravidla házeny do vln řeky Fuldy — Žena, která prala prádlo poblíž bischofheinského kláštera, jehož abatyši byla už zmíněná Lioba, vytáhla z vody mrtvolku dítěte a ukazovala ji svým družkám: „Podívejte se, jak jeptišky křtí své děti.“ Viz Flori: „Dějiny církevní“, sv. III, str. 263, kolínské vydání.

91 *čistý jako sníh, po němž se válíval svatý František* — Skoro všichni tehdejší svatí napodobovali svatého Antonína a krotili své vášně studenými koupelemi.

Jana, která mnohokrát už četla ... „Pravidla člověka, jenž se postí“, znala to všechno teoreticky — Kánony Jana Zdrženlivého byly zavedeny na Západě řeckým mnichem Teodorem z Tarsu (viz Muratori, Dissert. 69) a zůstaly v platnosti až do 10. století, kdy byly sepsány jiné, mírnější a v jistém smyslu i slušnější. Kdyby byl vyhlášen konkurs v oplzlostech, pak by se ani Sade, ani Meursis, ani Aretino, ba snad ani středověcí frančtí mnichové neodvážili zavodit se svatým Janem Zdrženlivým, jehož kánony — v překladu do lidové řeči ještě oplzlejší — slouží ještě dnes k hanbě civilizace 19. století řeckým mnichům jako průvodce a příručka. Kdo se o tom chce přesvědčit, nechť si přečte stranu 131 a následující ve zpovědní knize Nikodemově, tištěné v roce 1857 v Benátkách, v níž se ctihodný klášterní bratr zabývá výkladem těch největších oplzlostí a rozděluje je na rody a druhy, jako přírodopisci rozdělují zvířata a rostlinstvo.

93 *onomu stromu teplé Palestiny, který hladovému poutníku nabízí*

současné voňavé květy i chutné plody na téže větvi — Brocard („*Descriptio Terrae Sanctae*“, str. 281) vypravuje, že viděl v Palestině stromy, které současně měly květy i plody. Snad jde o plody, o nichž se zmiňuje Mojžíš v V. knize kap. 33, verš 14. Viz i Biblický slovník Calmetův pod heslem „Jabloko“.

95 *požádal zástupce Pruska o orlí pero* — Pták, jehož brkem se psávalo, se jmenuje kachna. Toto slovo znamená však mimoto i lež, směšný výmysl. Proto tedy žádal pruský zástupce žertem pero orlí.

96 *... válel se ve špíně jako ve vonné lázni* — Viz 3. knihu „*Confessiones*“ svatého Augustina, přeložených do francouzštiny od Janeta, Paříž 1861, vyprávění o Jenověř, Libanii, Luitberze v „*Legendě Aurea*“ a „*Dějiny magie ve středověku*“ od Alfreda Mauryho, str. 408.

97 *dokonce ani agnus castus* — Podle starých legend postačil nůž s rukovětí ze dřeva agnus castus nošený na krku nebo za pasem, aby všechny milostné choutky byly zažehnány.

květinovými věnečky, probodenými srdci ... jimiž tenkrát milenci zdobili své dopisy — Tyto kaligrafické ozdoby byly ve středověku obvyklé. Tehdy dovedli psát jen písaři z povolání. Viz popis Eginhardova dopisu biskupovi Theganovi z Promy v uvedené již Deslysově knize. Sv. I, str. 238.

99 *přinutil ... orla, aby rozprostřel křídla nad její hlavou* — V 6. stol. žil sv. Medardus, biskup v Nimwegách, který po každé, když přšelo, zavolal „širokokřídleho orla, aby mu sloužil jako deštník“. Viz „*Curios. théol.*“, str. 84.

100 *zbožný opat Krelier* — Přepsáním jmenoval jsem opatem ctihodného pana L. M. E. Guérina, jenž je sice laikem, ale zabývá se ve Francii zbožným povoláním cestujících s relikvii.

házeli do vody koláče, svítilny, plástve medu a sýry — Obyčej házet bohům sídlícím v jezerech dary a oběti — přejali křesťané patrně od Galů. Poseidonius vypravuje, že „házeli do jezera stříbrné a zlaté mince. Když Římané země dobyli,

prodali užívání jezer a mnozí z kupců v nich nalézali kusy tepaného stříbra.“

102 *jimiž mnichové té doby velebili jednotlivé údy Panny Marie, její vlasy, tváře, prsa, břicho* — Viz takový hymnus v „*Curios. théol.*“, str. 340. Přeložím zde jen sloku o břichu Madony: „Buď pozdraven, ty zázračný živote, ty nádobo, v níž zrály boží záznaky, ty lože nevěsty, na němž se božství spojilo s lidstvím.“ atd. Ostatní sloky jsou neméně podivné. Tváře Madony jsou tam nazývány zahradami, „jejichž květiny jsou zbarveny purpurem božské milosti“, vlasy „tětivami luků božského milosrdenství“, ňadra „prameny, z nichž vytéká mana“, ramena „vesly lodi církve“ atd. To mi připomíná verše pana Sutzose, v nichž se popisují oči, prsa, nohy a ostatní půvaby hrdinky Marie.

103 *potkávali polonahé Sklavony* — O nich a o jejich vpádu do Německa viz „*Církevní dějiny*“ od Fleuryho, rok 736.

dvě ženy spoutané na nohou lehkým řetězem — Počet těchto nahých poutnic se v té době tak rozmnožil a jejich chování po cestách bylo tak vyzývavé, že císař byl nucen vydat zákon, podle něhož byly tyto poběhlíci vojáky zatýkány a zavírány do zvláštních ústavů, kde „*permanebant laborantes*“. Viz 23. disertaci Muratoriho.

105 *jeleni a obrovští divocí vepři* — O množství a velikosti jelenů a divokých prasat v lesích u Fuldy viz geografický slovník.

106 *Jeho hlavu přivezl jistý galský mnich z Alexandrie do Galie* — O pozůstatcích, a zvláště hlavě Jana Křtitele, je tolik navzájem si odporujících zpráv, že by člověk mýslil, že tento světec měl tolik hlav jako lernajská hydra nebo že se jeho pozůstatky podle středověkého zvyku tolik znásobily proto, aby se zbožností křesťanů učinilo zadost. Ať tomu je už jakkoli, jenom ve Francii je sedm kostelů, které se chlubí ostatky svatého Jana. Učený Ducange neváhal roku 1745 vydat v Paříži tlusté historické pojednání na osmi stech stranách kvartového formátu o hlavě svatého Jana, na něž ty zvědavé upozorňujeme.

Prst svatého Sergia nebo holeň svatého Febronia se tehdy pro-

dávaly dráž než dnes hlava Hermova nebo paže Venušina — O prstu svatého Sergia, o ceně, za kterou byl koupen Clotharem, synem Gundobaldovým, od jistého prsrského kupce — jménem Euphronia, a o zázracích prstem vykonaných píše Rehoř z Toursu, sv. II, str. 100 a 325.

zapalovali všude každého roku na počest svěřce bezpočet ohňů, kolem nichž se tancovalo a pilo — Svatojánská slavnost, jako většina křesťanských slavností, je dědictvím po pohanech, kteří v římské říši zapalovali ohně v nejdelší den v roce na počest Pallas Athény. Viz Dionys. Halikarn., Řím. Ard., I, 88, Tibull. kn. II, 5, Propert. IV, 4. Po zničení model pořádala se tato slavnost k počtě svatého Jana. Viz také „Dějiny magie“ od A. Maudryho, str. 164.

107 jeřabiny na vyhnání dáblů — Tato rostlina, ve Francii nazývaná herbe de la Saint-Jean, byla u druidů zasvěcena slunci, křesťanům sloužila k zahánění zlých duchů a říkali jí fuga daemonum. V severní Itálii se doposud udržuje pověra, že ten, kdo při světle svatojánského ohně nalezne čtyřlístek, může si s jeho pomocí podrobit démony. Viz „Germánskou mytologii“ od J. Wolfa, sv. I, str. 336.

109 opevňovali se za zdmi svých klášterů — Bohatství nahromaděné v klášterích vzbuzovalo chtivost nevěřících, často však i křesťanských vojevůdců. Proto opaté byli nuceni opevňovat kláštery jako vojenská ležení. O udatnosti mnichů, pádnosti jejich obušků a divokosti jejich psů viz „Encyclopédie théologique“ od Migne, sv. LIII, str. 36 a násl. a popis kláštera v Parmě v dílech Deslyových, sv. I, str. 202.

vyzdobený obludnými sochami dvanácti apoštolů — Refektáře většiny tehdejších klášterů byly zdobený, či spíše zohyzděny, takovými ošklivými sochami. Občas byl k nim připojen i třináctý učedník, Jidáš, s provazem kolem krku. Vcházející mnichové dvanáct apoštolů pozdravovali a zrádci plili do tváře.

110 zoolog baron Born se pokusil odstranit vzniklé zmatky tím, že je rozdělil podle jejich hlavních znaků na rody a druhy — Tato kniha vyšla anonymně ve Vídni roku 1782 pod názvem

Specimen monachologiae, methodo Linnaeana. Většina znalců literatur ji připisuje znamenitému konchitologovi Bornovi, jenž ji sepsal pro pobavení císaře Josefa II. Největší předností této knihy je vědecká přesnost, se kterou jsou mnichové rozdělení do rozličných oddělení a pododdělení na základě nejnepatrnějších rozdílů v obleku a ve tvářích. Učený spisovatel tu například rozlišuje zvuk hlasu jako melodus vel ingratus, cantans vel irans, gutturalis vel nasalis, clamosus vel murmurans, flebilis vel hilaris, grunniens vel latra is. Nebo chůzi popisuje jako tardigradus, festinans, ignavus, durus atd.²

nosili mimoto do kukly všitý obraz Bohorodičky, aby jim ochráňovala hlavy od vílných myšlenek a vší — O tomto zvyku, uváděném ve starých legendách, srovnej H. Heine, „Atta Troll“, I. zpěv, sloka 9.

místo másla užívali vepřového sádla — Svatý Benedikt z Anagni zavedl v 8. století ve francých klášterech sádlo, protože olej byl příliš drahý, a také proto, aby dokázal, že mníši se zdržují masa nikoli z pověry. Viz „Hist. ecclés.“ je od Guérina, sv. III.

kterí nějak zhrěšili, byli potrestáni odnětím omastku na dobu několika týdnů — Kdo se opil, ten nedostal za trest vepřové sádlo celých třicet dní. Viz Fournier, „Histoire des Hôtels-leries“ str. 194. O holení, pouštění žilou, mytí rukou, nohou viz život a „canones“ svatého Benedikta z Anagni, odkud toto vše vzato.

111 Pastýřem tohoto stáda kapucí byl tehdy svatý Rhabanus Maurus — O životě, spisech, básních ve tvaru kříže viz život tohoto kněze v „Annales Ordin. S. Benedicti“ od Mabiliona, rok 840, nebo všeobecnou biografii Didotovu, článek Raban Maur.

Tento bůh byl v Německu dosud uctíván, a to pod jménem svatého Víta — Uctívání Priapa nebo Falla se udrželo ve Francii

² . . . zvuk hlasu jako libý nebo nelibý, krční nebo nosní, hlasitý nebo bručlavý, plačtivý nebo veselý . . . chůze pomalá, hbitá, líná, tvrdá . . . (Pozn. překl.)

a Německu až do 19. století, jenom jeho jméno se změnilo. Označovalo vždy však zřetelně účel slavností tomuto bohu zasvěcených. Ve Schwitzerhofenu mu říkali svatý Vít, v Puy-en-Velay Saint Foutin a jinde zase Saint Greluchon. Ženy oškrabávaly fallos tohoto neslušného božstva a svým mužům a milencům přimíchávaly do vína piliny, „ut plus in amorem exardescant“, nebo to pily samy, když byly neplodné nebo chladné. H. Stephanus sesbíral o tom ty nejpozoruhodnější zkazky a uvedl je ve své „Apologii Herodata“, kap. 38.

118 sdíleli názor svatého Antonína, že kláštery jsou pro mnichy tím, čím pro ryby moře — „Tak jako vlhká substance“, praví světec, „živí ryby, tak samota je okrasou mnichů. A právě tak jako ryby ztratí život, dostanou-li se na zem, tak ztrácejí klášterní bratří skromnost, když se blíží městům.“ (Logomenos, „Dějiny církevní“.)

rovnávání kramářů s pátery, křesťanství s vinným sudem děkuje za svůj vznik jakémusi synodu z 9. století — Viz již vzpomenuté dílo Fournierovo, sv. I, str. 196.

122 Oslům s podélným černým pruhem na hřbetě, přetatým uprostřed na způsob kříže, se říkalo křížáci — O těchto oslech a o kříži na jejich hřbetě viz dílo Guerazzi: „LAsino“, Turín 1857, str. 362. O rychlosti a kráse oslů ve středověku svědčí hymnus zpívaný jim na počest v západoevropských kostelích při tzv. „oslí slavnosti“:

Oriens partibus orsus est asinus,
Pulcher, fortissimus, sarcinis aptissimus etc.³

123 Synové Ludvíkovi bojovali o dědictví po otci mezi sebou zbraněmi — Tento popis stavu v tehdejší Německu je správný. Viz Eginhardovu kroniku a „Dějiny Francouzů“ od Sismondiho, sv. III.

125 za pravdu moudrému Chrysippovi ... že v nedostatku jiné potraviny je dovoleno jíst i mrtvolu — Chrysippos skutečně dovoľoval jíst mrtvé (Diogen. Laert., kn. VII, kap. 7).

³ Ve východních krajích se narodil osel, nejkrásnější, nejstatečnější, nejvhodnější k nošení břemen. (Pozn. překl.)

vůně dopisu psaného ženskou rukou stačí rozrušit všechny obyvatele Athosu — Převor kláštera u Svatého hrobu, s nímž jsem se přátelsky stýkal, mně jednou vypravoval, že za svého pobytu na Hofe Athos vstoupil jednoho večera do své cely a našel tam přes padesát mnichů, jak chtivě čichají k dopisu. Tento dopis dostal převor od jedné ženy a mniši to také podle vůně dopisu poznali.

126 Ze svatého Havla putovali do Curychu — Všechny podrobnosti uvedené zde o městech tehdejšího Švýcarska jsou historické. Viz Svatohavelskou kroniku a desítisvazkový geografický slovník, Paříž 1823—33, pod jmény jednotlivých měst. Janinu cestu jsem vedl podle středověké mapy od Lenglet-Dufresnoise.

v jižní Francii byli potomci Izraele všemocní — O všemocnosti židů v 9. století viz dopis biskupa Agobarda z Lyonu císaři Lotharovi. Líčí se tam násilnosti židů páchané za pomoci císařské posádky, podplacené od židů. Viz I. svazek sebraných Agobardových spisů v latinské „Patologii“ od Migne.

127 že prý Ježíš byl jen šikovný čaroděj — Všechny tyto bajky, jimiž tehdejší židé přesvědčovali obyvatele Galie, jsme vzali z Talmudu. Viz francouzský překlad Eliphase Leviho („Livres des Esprits“, str. 37 a následující.)

128 svatý Agobard, jediný z tehdejších svatých, jemuž bych i já políbil s úctou lem šatu — Viz životopis tohoto vpravdě apoštolského muže v „Encyklopedii teologické“ od Migne, sv. 51.

131 po šestidenní plavbě dorazili do Arles — Toto město se u Strabona jmenuje Arelate. O tamějších římských památkách, fíciích, uzeninách a ženách viz „Discours Panegyriques sur la ville D'Arles“ od Cordeliera J. Privy, Paříž 1612.

svou krev sepsal prý velmi drakonická klášterní pravidla — Tato pravidla jsou uvedena u Baronia, „Annal. ecclesiast.“, rok 506. Je tam například zmínka o ranách bičem, jež nesměly přesáhnout počet 39. O vzpouře jeptišek a o divadel-

ních představeních v kláštorech píše se zase v „Dějínách klášterů“ od P. Rolandové.

132 *se dostali do dormitáře, kde ... trávily klášterní panny odpolední siestu* — Arleský klášter byl ve Francii jediný, kde byla místo cel společná ložnice, aby bylo možné přisněji na jep-tišky dohlížet. Viz svrchu uvedená řádová pravidla.

136 *do jeskyně svatě Magdalény v Saint-Baume* — Nejváže-nější francouzští teologové a letopisci vylíčili putování svatě Magdalény v doprovodu svatého Lazara, Trofima a Maxima v tlustých knihách. Jak jsme již shora uvedli při vyprávění o svatém Dionysiovi, má toto tvrzení svůj původ v přání datovat původ galikánské církve od časů apoštolů. Počet knih, které byly o tomto stěhování svatě Magdalény napsány, je veliký. Omezíme se pouze na knihu „Magdalena Massiliensis advena“ od jezovity Guernaye a na tři rozpravy učeného Launoye — nesmířitelného nepřítele lidové pověry, jemuž se říkalo Dénicheur des légendes —, v nichž autor dokazuje nemožnost a směšnost stěhování svatě Magdalény do Galie. Spisy Launoyovy byly však v Římě ztraceny a kněží z Provence stále ještě vydírají poutníky, když jim ukazují otisky kolen Magdalény ve skále, dolík vyhloubený jejími slzami a otvor, ze kterého vyrostl zázračný a stále zelený stromek. O tom a o kapli na památku světice zbudované píše Migne v „Monuments inédits sur l'apostat de Marie Made-laine en Provence“, Paříž 1848 a „Dictionnaire des péle-rinages“, sv. I, str. 281.

140 *Tato loď přivezla z Alexandrie do Benátek tělo svatého Marka a originál rukopisu jeho evangelia* — Relikvie svatého Marka byly přeneseny do Benátek roku 820, originál jeho evangelia se tam ukazuje zvědavcům až dodnes. Protože byl však uložen nejprve v hlubokém sklepeč, je vlhkem a kryсами tak zničen, že nelze ani rozeznat, které řeči jeho písmenka náleží. Někteří tvrdí, že to je psáno latinsky, jiní se domnívají, že v tom poznávají písmena řecké abecedy. Viz „Iter Italicum“ od Montfaucona.

Tehdejší doba — to byl zlatý věk obchodu lidským masem — O obchodu s otroky viz shora zmíněný dopis svatého

Agobarda císaři Lotharovi. Dobrý biskup si v něm trpce stěžuje na ty, kteří prodávají křesťanské otroky židům. O námořních loupežnicích, o obchodu Benátčanů a Jano-vanů s Východem viz 30. disertaci Muratoriho.

141 *protože tenkrát se ještě pochybovalo, zda ženy náležejí k lidskému rodu* — Roku 585 byl svolán do Maconu ve Francii koncil, aby rozhodl, jsou-li ženy lidé. O milostných poměrech egyptských a thesalských žen s kozami a kozly a o zrudách z toho vzniklých píše Plinius: „Hist. natur.“, lib. VIII, kap. 64, a Herodot: „Euterpe“, kap. 49. Srovnej také Filostratův „Život Apollonia z Tyany“, str. 153, vydání Didotovo.

143 *Tam se totiž uchovává Mojžíšova hůl* — o těchto relikviích uctívaných dodnes zbožnými křesťany píše „Dějiny ostrova Korsiky“ od Philippiniho, kniha II, str. 390.

144 *do Théseova chrámu, jenž byl tehdy — jako křesťanský kostel — zasvěcen svatému Jirí* — Když Theodosios vydal rozkaz stíhat pohany a antické chrámy v Aténách srovnat se zemí, přátelé starověké kultury je proměnili narychlo v křesťanské kostely, aby je zachránili před zkázou. Chrám panenské Athény byl zasvěcen Panně Marii, chrám hrdinného Thésea svatému Jirí. Viz Malalas, 6. řeč.

Chrámy přejmenovali na kostely, obětní místa na oltáře, slavnostní průvody na procesí a bohy na svatě — Většina křesťan-ských svatých má původ v řeckých bozích nebo polobozích. Jen jména jsou změněna. Svatý Mikuláš vystřídal Poseidona, bouří a zase uklidňuje moře, svatý Michal doprovází duše do nebes nebo do pekel jako kdysi Hermes, svatý Demetrius jest křesťanským Panem, ochranitelem stád křesťanských pastevců, bůh slunce Hélios je uctíván dodnes pod jménem svatého Eliáše na vrcholcích hor atd. Viz Pouqueville: „Voyage en Grèce“, sv. V, str. 143.

145 *Po smrti prokletého Theofila, jenž dával usekávat ruce malířům* — Viz Cedrenus, Zoranas a zvláště Genesisus v Životě Theofilově, str. 29 benátského vydání a Baronius, „Chronica“, rok 803. O mrtvých, kteří vstali z hrobů, o mluvících obra-zech a sochách a o tančících uhlicích viz „Nový ráj“ a „Ži-vot svatého Theodora“.

jako obraz *Vykupitelův na roušce svatě Veroniky* — Svatá Veronika potkala Ježíše, když nesl svůj kříž na Golgotu. Podala mu svůj šátek, aby si jím setřel pot, a obraz Kristův se nesmazatelně otiskl na tkanině. Tento šátek uchovávají dodnes v chrámě svatého Petra v Římě a na počest toho obrazu se koná rok co rok slavnost. Podle jiných Veronika není ženské jméno, ale spojení latinského slova vera (pravý) a řeckého ikon (obraz). Viz o tom „*Légendes chrétiennes*“ od Mauryho.

146 *aténský biskup Niketas* — Tohoto biskupa vyslal do Atén patriarcha Ignatius. Jeho jméno se vyskytuje u Potia dvakrát či třikrát.

v chrámech, do nichž se podle Plutarcha neodvážil vstoupit žádný pohan, měl-li na sobě nějaké zlato — Do žádného z antických chrámů nesměl nikdo vstoupit ozdoben. Podle Plutarcha ti, kteří vstupovali do některého z chrámů, odkládali dříve zlato, které měli na sobě. Viz sv. II, str. 1000 Didotova vydání Plutarcha.

147 *v tělo Panny Marie, v jejíž skutečnou přítomnost při bohoslužbě tehdejší pravoslavní věřili* — Patriarcha Germanos nazývá chléb obětovaný Madoně „tělo nejsvětější Panny“. Tento nevhodný výraz zavdal Západníkům při hádkách obou církví o „Ducha svatého“ příčinu k mnohému posměchu.

148 *divili se nekonečné délce bohoslužby, i když to byl jen výtah z výtahu mše svatého Jakuba*. — Jakubova mše trvala plných šest hodin. Protože zbožnosti věřících ubývalo, zkrátil ji svatý Basilio o polovinu a svatý Chrysostomos ji omezil na dobu dnes obvyklou. Nikdo však po něm se nepokusil o další novotu, takže mezi všemi civilizovanými národy jenom my Řekové máme ještě dnes dvouhodinovou středověkou mši, kterou posloucháme snad jednou do roka.

noší podolékačky, které pokládají pravoslavní mniši za neodpuštělnou zvěčlost — Kardinál Humbert ve své odpovědi na dopis patriarchy cařihradského Michala Cerularia kárá Řeky, že ženám v době menstruace nedovolují přistup ke „stolu Páně“ a že exkomunikují kněze, nosí-li podvlékačky.

Viz Picart, „*Crémon. rélig.*“, sv. III, str. 83 amsterodamského foliového vydání z roku 1733.

149 *otec Matyáš, jemuž z přílišného půstu vylézali z úst červi* — O Matyášovi, Meletiovi, Pafnuciovi, Nikonovi a dalších viz „*Životy svatých*“ od Symeona nebo „*Nový ráj*“.

150 *o psohlavcích a lidoopěch nebo ve svatých legendách o satyrech, kteří žili se svatým Antonínem* — Když svatý Antonín žil jako poustevník v Thebaidě, sprátelil se s kozorohým satyrem a učil jej pravdám křesťanského náboženství. Vděčný satyr přinášel za to světci jako odměnu datle. Viz „*Život svatého Antonína*“ od svatého Jeronýma, str. 36. Také svatý Augustin vypravuje o dryádách, sirénách, satyrech atd., kteří přijali křesťanství. Viz Rémusat: „*Des races humaines*“, str. 83 a násl.

151 *a tři eunuchové, kteří přinesli z Atén císařský dekret o znovunastolení obrazů* — Vykleštěných prelátů bylo v té době tolik, že se Ottův vyslanec Luitprand domníval, že označení eunuch je čestným titulem řeckých biskupů.

ukrojil kus chleba a obětoval jej na stříbrné míse obrazu Madony — Tento zvyk předkládat Madoně první sousto zachoval se u mnichů aténských klášterů až do 17. století. Jakmile se mnichové shromáždili k jídlu, ukrojil opat kus chleba a na stříbrné míse jej postavil před sochu Madony, která stávala na podstavci poblíž stolu. Viz popis cesty po Řecku od Angličana Covela, sv. V, str. 1. Tento zvyk bude asi dědictvím po pohanech, kteří věřili, že bozi jsou přítomni při jejich pitkách.

rozlila se hned libá vůně česneku, cibule a póru — Popis jídel je vyňat z úřední zprávy biskupa Luitpranda z Cremony, který byl jmenován vyslancem u Nikefora Fokase v Cařihradě. Luitprand popisuje podrobně mravy, oblečení, pitky atd. na byzantském dvoře. Tento podivuhodný spisek se nachází v Baroniově kronice a ve sbírce „*Rerum Italic.*“ od Muratoriho.

když okusila atické víno, smíšené se smolou, sádrou a pryskyřicí — Luitprand ze všeho nejvíce vytýká Byzantincům špatnou

jakost a falšování vína sádrou a pryskyřicí. Zvyk míchat víno se smolou, sádrou a pryskyřicí nebo s mořskou vodou je u Řeků velmi starý a píše o tom již Plutarchos: „Do vína míchali mořskou vodu, kdežto ti, co bydlili daleko od moře, přidávali pálenou zakynthskou sádro.“

153 *Začali vychvalovat svoje zázraky a líčit svá pokušení* — Všechny uvedené zázraky jsou téměř doslova opsyány z řeckých legend. Viz „Záchrana hříšníků“, „Ráj“, Kalokairini a jiné spisy toho druhu, které jsou v textu uvedeny u životopisů svatých.

154 *věří-li, že chléb a víno se opravdu mění v tělo a krev Spasitelovu* — Mezi katolíky a protestanty se horlivě přetřásá otázka, věří-li Řekové ve skutečnou přítomnost těla božího ve svěcené hostii, a bylo o tom už napsáno na sta svazků. Pokud jsem tomu dokázal porozumět, spočívá rozdíl mezi katolíky a pravoslavnými v tom, že katolíci věří, že posvěcením přestává být chléb a víno chlebem a vínem a kouzlem se proměňuje v tělo a krev Spasitele, kdežto my Řekové věříme, že k podstatě chleba se pojí ještě podstata božského těla a Večeři Páně pokládáme de facto za pokrm přerušující půst a podléhající procesu trávení. Proto nám také katolíci říkají „stercoranistae“. Viz Germanus: „Mystická teologie“ a Eliáš Tantalidis: „Vyvrácení papeženců“. Srovnej Picart: „Dissert. sur la transsubstantiation des Grecs“, str. 89.

155 *Jako slunce je na nebi, ale jeho záře a teplo dosahuje až k zemi, tak i tělo Krista nachází se i v chlebě a víně Večeře Páně* — Tuto duchaplnou odpověď dal soluňský biskup anglickému cestovateli Whelerovi, který se ho tázal, čemu Řekové věří ve věci transsubstanciace. Viz Wheler: „Travels in Greece“ I, str. 159.

Chléb a víno jsou vsutku mrtvým tělem Vykupitele, že náš žaludek je hrobem — Toto přirovnání používali ve středověku pravoslavní teologové, aby věřícím vysvětlili tajemství transsubstanciace. Viz Zonaras u Picarta, str. 93.

Že tam říkají ptákům vejcorodí a kočkám živorodé. Proto se obávají, aby tvarová příbuznost slov nevzbudila v očích nevěřících

pohoršení. Mimoto slovo Bohorodička by mohlo dát pohanům záminku srovnávat Matku boží s bohyní Rheou, jak to dělají přívrženci Hypatie v Egyptě — Nestorius první oddělil božskou přirozenost Kristovu od přirozenosti lidské a první protestoval proti označení „Matka boží“, jehož užívali Ariánové o Madoně. Pravoslavní přesto toto označení Madony přijali za své. Svátý Isidor z Pelusia (Kniha IV, dopis 57) se těmto směšným hádkám tehdejších kněží posmívá a píše o nich, že „ze ctižádosti se stavěli, jako by nebyli jednotni ve věcech božských a mimo lidský rozum ležících“. Dopis žáků Hypatie, ve kterém se posmívají „Matce boží“ a srovnávají ji s Rheou, obsahuje 4. svazek „Koncilií“, str. 484 a též Baylův Lexicon pod heslem „Nestorius“.

157 *Byla hodina, ve které vlkodlaci ... i další obyvatelé říše temnot* — Těm, kteří zemřeli jako vyobcovaní z církve a bez dokonání pokání, se říkalo Tympanitikové. Jejich tělo prý ztvrdlo a jeho hříšná dutina zněla jako buben (tympanon) — odtud tedy ono jméno. Vylézali v noci z hrobů a škodili živým. Jejich tělo nemohlo shnit, pokud z něho nebylo vyňato srdce a spáleno. Viz dopis Leona Allatia: „De quorundam Graecorum opinationibus“ a Ch. Angelos, kap. 25, u Picarta.

zahledli jenom z dálky stádo pohanských strašidel s oslími hlavami — Tak označovali ve středověku Řekové domnělé netvory s oslími hlavami a opičími ocasy, kteří prý na křižovatkách vzývali měsíc a živili se hady a hmyzem. Někteří církevní spisovatelé tvrdili, že tyto tvorové jsou Židé, kteří vstali z mrtvých a hledají Mesiáše. Viz uvedený dopis Allatiův a „Canones“ Jana Zdrženlivého.

158 *se bude obdivovat městu plnému model. Vždyť podle svatého Řehoře již pouhý pohled na toto město byl duším křesťanů nebezpečný* — „Škodlivy jsou Atény duším zbožných, neboť se v nich nachází zlé bohatství, modly“ atd. Řeč Basilia, kap. 29.

159 *kdo zabíjel berana na domácí hostinu, kdo přinášel květiny na otcův hrob, kdo za svitu měsíce... byl zakuklenými udavači nařčen z čarodějnictví nebo modlářství* — Na počátku středověku, za Vilense, Valentiana a Theodosia byla na Východě pravá

„svatá inkvizice“, že její ukrutnosti, pronásledování a vraždění nebyly o nic menší než u španělských soudů nad kacíři. Zatímco tyto pronásledovaly lidi pro bludnou víru, ortodoxní „Sofronisté“ na Východě si umínili vyhladit z povrchu zemského všechny helénisty a filosofy vůbec. Záznamy současných spisovatelů vylučují veškerou pochybnost a vzbuzují odpor a hrůzu těch, kdo přišli „přinášejíce meč a nikoliv mír“. Uvádím je nezkráceně, protože jsou málo známé, a přitom si zasluhují naši bedlivě pozornosti.

Od křesťanského letopisce Sozomena, kterému jistě nebude nikdo vyčítat, že pomlouvá své souvěrce, se dovídáme, že „za oněch časů zahynuli téměř všichni helénisté. Jednoho postihla smrt ohněm, jiného mečem. V celé říši hynuli podobným způsobem i vynikající filosofové, a to pro tutéž ‚vinu‘. Avšak i nefilosofům, kteří nosili šat filosofů, hrozila smrt jenom proto, že nosili šafránově žluté pláště, i ti musili stále žít ve strachu a úzkostech.“ (Sozomenos, „Dějiny církevní“, kniha VI, kap. 35.)

Zosimus líčí zase v hrozných barvách pronásledování filosofů za Valentiana. „Císař vzplanul nezměrným hněvem proti těm, kteří byli filosofové, i proti mužům proslulým jinou vědeckou činností. Odevšad se ozýval nárek a vzdechy mučených. Vězení byla plna nevinně odsouzených. Udavači se nemuseli ničeho obávat, kdežto jejich oběti bývaly beze všeho vyšetřování odsuzovány k smrti nebo ztrácely svoje jmění a musily přihlížet k tomu, jak jejich ženy a děti jsou vydány na pospas nejhorší nouzi. Všichni tito ubožáci vynikali vesměs velkými vědomostmi a bývali odsuzování spíše proto, že upadli v nemilost, než na základě spravedlivého rozsudku. Udavači, provázeni davem, vnikali do domů, plenili tam a vyvlékali své oběti před soudce, kteří pronášeli svůj rozsudek většinou bez jakéhokoliv vyšetření. Nejhorší ze všech byl jakýsi Festus. Císař dobře věděl, že Festus je schopen každé ukrutnosti, a proto ho jmenoval prokonzulem Asie, aby tam žádný učenec neušel záhubě. Úmysl se zdařil až příliš dobře. Festus přivlékl všechny před soud. Jedny dal popravit bez odsouzení, druhé přinutil k útěku z vlasti.“ (Zosimus, „Dějiny“, kniha IV, str. 218, vydání z roku 1676.)

Libanius ve své řeči „Obrana svatých“, v této labutí písni umírajícího helénismu, dojmá čtenáře až k slzám, jak líčí utrpení nešťastných, mnichy pronásledovaných sedláků: „Jako dravá bystřina se šíří (rozuměj mnichové) po celé zemi a ve jménu církve olupují sedláky. Jedny obviňují z nepřátelství proti svatým, ostatním nešťastníkům berou úrodu a dobytek. Mnohým nestačí ani to a zabavují sedlákům pozemky pod záminkou, že to je majetek církve. Mnozí sedláci byli tak oloupeni o svůj majetek z vyhaných důvodů. Mniši se krmí, a přitom říkají, že uctívají Boha půstem. Doslouchnou-li se, že se na nějakém statku nachází něco cenného, pak přijdou ‚Sofronisté‘ — tak si totiž ti lupiči říkají — v celých tlupách a plení.“ (Libanius, „Řeč“, str. 167 a 168 u Reiska.)

Neméně přesvědčivým je svědectví Ammiana Marcellina, které uvádíme v doslovném překladu: „Stačilo udání některého zlovolného špehouna, že ten či onen nosí na krku amulet proti horečce nebo že byl viděn nedaleko hrobu nebo v blízkosti nějaké sutiny, a už byl odsouzen jako čarodějník nebo modlář k smrti. Občané každého stáří i stavu bývali přivlékáni z nejbzdálenějších konců říše v řetězech. Jedni zemřeli cestou, druzí ve vězeních. Ti, co to přežili, byli posíláni do Skythopole, města ležícího v Palestině, kde na ně čekaly mučírny a popraviště. První, kterého mučili, byl Simplicius, po něm přišel Parnasius, pak Andronichus“ atd. (Ammian. Marcellinus XIX, 122.)

Mám za to, že toto vše by mělo poněkud církevní spisovatele mírnit, když láteří proti ukrutnosti pohanů, kteří trestali toliko spiklence a uražče jejich náboženství, a my pravoslavní bychom neměli tak prudce vystupovat proti Západoevropanům a vyčítat jim vraždění o Bartolomějské noci a inkvizici, protože oni v tom jenom následovali příklad Byzantinských.

město, zbaveno svých oltářů a soch, se podobalo Polyfémovi oslepenému Odysseem — Toto proovnání jsem převzal od Libania: „Místo, jemuž jste zničili svatyni, je oslepeno a jeho duše je zavražděna.“

160 Atény byly dodavatelem žen pro byzantské císaře — Jak

známo, císařovny Irene a Theofano v 9. století byly Atéňanky.

zvedaly opět své pohledy k sochám a reliéfům Parthenonu a rodily děti jim podobné — Empedokles (u Plutarcha) se domnívá, že děti se vyvíjely podle představ ženy při početí: „neboť se často zhlédly v uměleckých dílech a sochách a rodily děti těmto podobné“.

161 *biskupové kupují svůj denní pór* — O lakotě a špíně tehdejších kněží na Východě viz vyslaneckou zprávu Luitprandovu, v níž jsou překrásně a vtipně popsány zvyky biskupa leukasského.

a džbány plnými medu přilákali žáky — Synesius (Epištola 136) nazývá učitele na Hymettu „Imker“, protože věnovali stejně času vyučování jako včelařství.

164 *Aristoteles ... nastavoval svá sedmdesátiletá záda Kleofile, které sloužil jako mezek v Indii* — Jediným filosofem, známým ve středověkých školách, byl Aristoteles. Tehdejší rapsódové s úmyslem ukázat všemohoucnost lásky si vymysleli bajku, podle níž tento král filosofů, zamilovaný do Kleofily, dal si na její žádost připevnit na záda sedlo a do úst vložit uzdu. Místo aby byla tímto filosofovým ponížením dojata, nevděčná Kleofila si mu prý sedla na záda a zavedla ho oklikou, bodajíc ho přitom ostruhami, k jeho žáku Alexandrovi, jenž svému učiteli předhodil honem otýpku sena. Tato anekdota se nám zdála důležitou, protože zároveň nám připomíná velikou pravdu, že totiž většině žen — jako třeba Kirké ve starověku — působí potěšení změnit své milence ve zvířata. Poněvadž nemůžeme bajku o Aristotelovi šířeji rozvíjet, odkazujeme čtenáře na Legrandovu sbírku a na „Proverbe“ od Quitarda (str. 245).

172 *Byla to italská loď janovského biskupa Viléma Nejmenšího* — Tento biskup je historická osobnost. Seděl na biskupském stolci v Janově od r. 821 do r. 860. (Viz Bima, „Cronol. dei vescovi di Genova“, str. 231). Pokud jde o zvyk házet kusy hostií do moře k utišení bouře, viz „Passepartout de l'Eglise romaine“, str. 171.

174 *francouzští králové ... létili vředy svých poddaných pouhým uložením rukou* — Věřilo se skutečně, že francouzští králové mají tuto záračnou sílu, a psali o tom nejvážnější francouzští spisovatelé. Učený Němec Choulant napsal objemné dílo velkého kvartového formátu pod titulem „Die Heilung der Skrofeln durch Königshand“, Drážďany 1833. Viz také „La Magie“ od Mauryho, str. 391.

176 *otevřel nožem hrudník spícího, vložil své svaté prsty do otvoru, vyndal z něho srdce* — Když svatá Kateřina prosila Ježíše, aby jí dal srdce prosté všech hříchů, dostala od něho ve spánku srdce z průzračného křišťálu. Viz „Curios. théolog.“ Něco podobného vypravují také Turci o Mohamedovi, jemuž hrudník otevřeli ve spánku dva andělé, vyndali srdce, očistili je od hříchů, položili je opět na místo a ránu uzavřeli. Viz Renan, „Origine de l'Islamisme“, str. 243.

180 *Karel Veliký — takto učitel lorda Elgina — vyloupil ... starověké chrámy* — O ničení starověkých chrámů v Římě Karlovými vyslanci, kteří odesílali chrámové sloupy a reliéfy do Cách k výzdobě tam stavěných kostelů viz P. Rota „Storia dell'architettura ital. dal secolo sesto al decimo“. O oškřivenosti křesťanských kostelů stavěných tehdejšími papeži viz Ranelli: „Storia delle arti italiane“, kniha I.

Zástupy opilých křesťanů tančily — Skoro doslovně ze 32. epištoly svatého Bonifácia papeži Zachariášovi ve XIII. svazku „Bibliotheca Patrum“.

182 *Moudrost naší hrádky zářila v této temnotě jako maják v mlze temné noci* — O hrozná nevědomosti panující tehdy v Itálii viz Muratoriho disertaci „De statu literarum in Italia“ (milánské vydání, sv. IV, str. 185).

183 *Za svou pověst a vážnost vdělila toliko své výmluvnosti.* — Toto, jakož i to, co dále je řečeno o Janě, je historické. Naukleres v kronice kolínské vypravuje, že většina tehdejších vynikajících mužů se chlubovala, že jsou žáky Otce Jana.

189 *jsou v pekle dny, kdy se zháší věčný oheň a přerušují se muka hříšníků* — Podle křesťanského básníka Prudentia pekelný trest není věčný. Jeho trvání se řídí velikostí a množstvím

nříchů. Čerti mimoto na velké svátky své ohně zhasínají a duše zatracených netrápí.

190 *přijel do Říma král Ethelwulf* — O této cestě anglického krále do Říma roku 854 se zmiňuje Matyáš z Westminsteru, Brompton a všichni historikové. Doklady o uznání Anglie vasalem papežské stolice byly uveřejněny ve sbírce koncilských akt Viléma z Malmesburgu.

199 *jablka z Edenu . . . místo jader obsahovala španělské mušky* — Viz Bayleův slovník pod heslem „Jablko“.

208 *biblické hrdinky, Sára, Rebeka, Ráchel a jiné, byly až do pozdního věku neplodné* — Ve Starém zákoně bývají hrdinové a proroci plodeni zpravidla starými rodiči, aby se jevíli ne jako plody vášnivých spojení, nýbrž jako bohem seslané dary. Viz Strauss, „Život Ježíšův“, sv. II, str. 38.

210 *že anděl podávající Madoně lilii byl voják* — Židé a jejich přívrženci, kteří se nemohli smířit s představou boha plodícího děti, převzatou z řecké mytologie, sestavili bajku, že anděl, jenž se zjevil Panně, byl voják, který si tu lest vymyslel, aby se mu poddala. Viz Talmudské legendy Eliphase Leviho: „Livre des Esprits“, str. 61. Toto vysvětlení přijala i škola německých racionalistů, kteří předpokládají, že zázraky Evangelia se skutečně staly, vykládají je však přirozenými příčinami.

213 *Tibera se rozvodnila* — Všechna tato znamení se tehdy v Římě skutečně udála. Viz letopisce uvedeně v úvodu.

jako zbožní ptáci o pašijovém týdnu — Podle italského cestovatele Domenica Lassa („Viaggio in Levante“, sv. I) tvrdí řečtí mnichové v Palestině, že v pašijovém týdnu ptáci hnízící v klášteřích nezpívají a jsou smutní, někteří z nich prý dokonce ani nežerou.

216 *podléhaly krysy, housenky . . . a blechy církevní klatbě* — Exkomunikace škodlivých zvířat, jež považovali za nečisté duchy posedlé dáblem, bývala ve středověku obvyklá. Viz Lecomte, „Annal. Eccles. Franc.“, sv. VI, v němž se nám uchovaly také kletby, které přitom kněží pronášeli. V životopise „v Pánu

zesnulého klášterního regenta Theodosia (viz „Nový Ráj“), se vypravuje, jak tento kněz svou výmluvností pohnul ko-bylky k tomu, aby kraje pravoslavných nenavštěvovaly, místo aby ty tvory vyobcoval z církve“.

217 *Vpředu šli praporečníci* — Popis procesí je téměř doslova převzat od Řehoře z Toursu, který líčí podobnou slavnost papeže Řehoře, která byla tenkrát uspořádána k odvrácení jiné pohromy, množství hadů. Viz „Dějiny Franků“, XXX, 1.

218 *rozehřívali zbožnost věřících pivem, medovinou a odvarem z kdoulí* — Odvar z kdoulí pili Římané odedávna a přidávali k němu ještě skořici a jiné koření. Tento nápoj, určený hlavně ženám, uvádí často Martial a Plautus. Viz „Histoire des Hôtelleries“, str. 124.

každý zpíval tyto písně svým jazykem — Aby věřící v kostele při mši mezi sebou nemluvili, přikázal svatý Caesarius, biskup z Arles, všem účastníkům hlasitě zpívat — ať jsou či nejsou hudebně vzděláni. Protože se však mezi nimi nalézali Řekové, Frankové, Saraceni a Francouzové, zpíval každý z nich ve své mateřštině a vznikl z toho neobvyklý mnohojazyčný hudební nesoulad. Viz život svatého Caesaria v „Histoire ecclésiastique“ od Guérina, sv. II, str. 1032.

ENCYKLIKA SVATÉ SYNODY
PROTI

„PAPEŽCE JANĚ“

Číslo protokolu 5688, 5733

KRÁLOVSTVÍ ŘECKÉ
SVATÁ SYNODA ŘECKÉ CÍRKVE

Věc: *Zavržení bezbožné a zlomyslné knihy*

Všem důstojným metropolitům království,

jakýsi román, vydaný zde v poslední době Emanuilem D. Roidisem pod názvem „Papežka Jana“, je bohužel plný všelijakých bezbožností, zlomyslností a hrubostí. Protože jeho spisovatel je nositelem protikřesťanského smýšlení a touží si vysloužit slávu u nepřátel naší pravoslavné víry, proto její dogmata a mystéria a svatá procesí a zvyky a mravy a tradice bezbožně nejenom zesměšňuje, pitvoří, zostuzuje a ironizuje stálým přirovnáváním svatých věcí k bezbožným, ale uráží i současné mravy popisováním a vyprávěním různých necudností.

Proto synoda — přestože je plně přesvědčena, že pravoslavní Řekové stojí pevně u víře, nezakolísají ani v tom nejmenším pod vlivem těch bohaprázdných žvástů vycházejících z úst nepřátel jejich víry a že si uchovají ve svém nitru vše, co převzali od svých blahoslavených předků a otců co posvátné dědictví — je na základě svěřených svatých úkolů povinna bdít nad přesným dodržováním všeho, ve věř! Pravoslavná Východní Církev, odrazit a zapudit všechno nepřátelské a cizí a ochraňovat tak Kristovo stáde od všelijakých náboženských úchylek. Proto tedy zavrhl zmiňovaný román a vyhlásila nad ním klatbu jako nad protikřesťanskou a nemravnou knihou a podala žalobu k příslušnému ministerstvu se žádostí, aby proti knize a jejímu spisovateli bylo podniknuto vše, co předpisuje zákon.

Protože však tato kniha je v hlavním městě království již v oběhu

a protože snad její výtisky byly již rozeslány i do všech krajů země, synoda, starajíc se mateřsky o spasení duší všech zbožných a pravoslavných křesťanů, přikazuje vám jménem Ježíše Krista, abyste radili a napomínali všechny rozumné údy stáda Ježíše Krista ve vašem okrsku, aby se nejenom zřekli čtení této duši i tělu škodlivé knihy, ale aby se jí zdaleka vyhýbali jako zrůdě a nakažlivé nemoci, a dokonce aby ji předávali plamenům, kdekoliv se s ní setkají, tak aby sami nikdy neupadli v pokušení a nepropadli věčnému ohni.

Toto čtěte a konejte, aby boží požehnání a jeho nekonečná milost přebývala vždycky se všemi vámi. Amen.

Uložte čtení této encykliky ve všech kostelích větších měst. Atény, 4. dubna 1866.

Aténský THEOFILOS, předseda
Argolidský GERASIMOS
Gortínský a Megalopolský FILOTEOS
Navpaktijský a Evritanský ANTIMOS
Karistinský MAKARIOS
Tajemník: KYRILOS CHAIRONIDIS

Těm, jichž se to týká.

Tuto odpověď na encykliku Svaté synody jsem měl připravenou již dávno. Když jsem však v 985. čísle „Etnofilaku“ četl článek svatého Karistinského, v němž autor upozornil vládu, že svatá synoda „má právo neposlouchat jejich nařízení, pokud nebude potrestán spisovatel ‚Papežky Jany‘“, rozhodl jsem se odložit její zveřejnění, abych ctihodným veleknězům nezavdal záminku k dalšímu odmítání vysvěcovat nové kněze. Naštěstí ctihodní členové synody, domnívající se, že tím krátkým odporem zachránili čest církve, podřídili se vládním nařízením a začali zase kněze vysvěcovat. A tak se zdálo, že na nějaký čas zapomněli i na mne. Toto příměří však trvalo jen krátce. Zakrátko začali znovu obtěžovat prokurátora a připomínali mu, aby potrestal „příkladem toho zločinného spisovatele“. Nakonec jim přijel na pomoc i nějaký profesor teologie z Německa, jenž, aby ukázal svou velikou učenost a vřelou oddanost k církvi, napsal proti mně celých šestnáct sloupců pomluv do posledního čísla „Filomatu“. To všechno mě přimělo k tomu, abych po šestnáctiměsíčním mlčení zaslal k uveřejnění tuto „Odpověď“, jejíž autorství nezapírám, i když je napsána třetí osobou.

E. D. R.

„Vae coesis ducentibus!
Vae coecis sequentibus“¹

(Ze svatého Augustina)

Dvojetihodní metropolitě,

dovoluji si předložit vaší Svatosti několik pokorných připomínek k Vašemu zavržení, obžalobám a encyklikám, které jste jako bdělí strážci pravoslavi vyslovili proti „Papežce Janě“. Cítím především nutnost vysvětlit, jak jsem se mohl odvázat číst knihu, kterou jste v oficiálních encyklikách označili jako plnou ušelijakých bezbožností a zlomyslností, jejího spisovatele nástrojem satana, zmijí a zločincem, a jejíž čtenáře jste prokleli ve jménu Ducha svatého. To činím nejenom s úmyslem ospravedlnit sebe sama, ale uklidnit svědomí mnoha zbožných křesťanů, kteří se dopustili téhož přestupku ze zvědavosti a teď si myslí, že jsou již opravdu prokleti.

Kdykoliv církev zavrhne nějakou knihu, předpokládá se, že se v ní nachází nějaký blud nebo rouhání, jež církev odsuzuje. V takovém případě je každý zbožný křesťan povinen tomuto bludu se vyhnout a zamítnout jej. Není však povinen věřit, že tento odsouzený blud v knize skutečně je. Vždyť církev, i když je bez hřichu, co se týče věcí víry, nemůže být považována a nikdy ani nebyla považována za neomylnou ve věci výkladu knih. Protože kněží, kteří ji tvoří, zbaveni pomoci svatého Ducha, jenž prý osvětluje a inspiruje Církev pouze ve věci církevních dogmat, podléhají jako lidé omylům a klamu. Abyste mě však lépe pochopili v mých úvahách, připomenu Vám případ svatého Basilia, jenž prohlásil a odsoudil spisy Dionysia z Alexandrie jako rouhačské a kacířské, kdežto svatý Atanasius je schválil. Nestalo se tak samozřejmě proto, že by byl přijal Ariovy bludy, ale proto, že si Dionysiovy knihy jinak vyložil a ani stopu toho bludu v nich nenalezl. A přitom oba, svatý Basilio i svatý Atanasios, byli pravoslavní a oba tento blud sám stejnou měrou zavrhovali.

¹ Běda, dvěma stům pobitým! Běda zaslepeným, kteří je následují! (Pozn. překl.)

Rozcházel se pouze v tom, že první považoval knihy alexandrijského teologa za kačířské a ten druhý je naopak za takové nepovažoval. Tato věc se přece vůbec netýká pravoslavi. A tak i já jsem četl a etu zavrženou knihu ne proto, že méně než Vy odmítám bezbožnost, ale proto, že podle způsobu, jímž si vykládám „Papežku Janu“, nenalézám v ní žádného bludu a žádného rouhání. A neexistuje žádný boží nebo synodní zákon, který by mě přinutil, abych považoval Váš výklad za správnější než svůj. Leda že jste snad Vy sami v poslední době prohlásili všechny své výklady za neomylné, jako jste se proti apoštolským pravidlům pokoušeli zavést překládání biskupů.

Toto všechno, moji svatí otcové, jsem považoval za vhodné Vám připomenout jako poslušný syn pravoslavné církve. A teď mi dovolte, abych jako prostý a čestný člověk Vám připomenul, že ta přívíska: rouhač, zločinec, bezbožník, nástroj satana atd. jsou nejenom božími zákony zakázána a neslušná pro rty, jež jsou určeny k opěvování Stvořitele, ale že mají ve Vašich ústech i zcela opačný význam. Lidé si totiž už dávno zvykli, když slyší ta slova vyslovovat kněžími, překládat si je ihned jako pravdivý, upřímný, pokorný atd., protože si tuze dobře pamatují, že rouhači a bezbožníky byli nazýváni Galileo i Hus i Pascal i Korais, Vamvas a Farmakis. Takové je už smýšlení našeho věku, který si ucívá uši před každým nedokázaným obviněním a místo nadávek a zakazů požaduje jasno, diskusi a poučení. Toto smýšlení však mnozí z pravoslavných nazývají bezbožným a protikřesťanským, protože se jim stýská po zlatém byzantském věku, kdy klatby, vyobcování z církve a eunuši v palácích tvořili sloupy pravoslavi. Já však toto smýšlení současného věku považuji za nanejvýš křesťanské a ve všem souhlasící s evangelickou tradicí. Protože co jiného žádáme my dnes od Vás, abychom byli o něčem přesvědčeni, než to, abyste následovali příkladu apoštolů a prvňích Otců církve, kteří proti argumentům filosofů postavili bohem vnuknuté učení a svá kázání a jimi přesvědčili celý svět.

„Papežka Jana“ se Vám zdá rouhačskou a nebezpečnou knihou, schopnou otrávit celé Stádo? Proč se tedy nepokoušíte ji vyrýt, abyste vyvolali naši nenávisť proti jejím nemravnostem, jak to dělali Vaši předchůdci, když chtěli přesvědčit naše předky? Hermeias postavil svůj „Výsměch“ proti dogmatům sofistů, Origenes napsal „Odvolání“ proti sofistům epikurejců, Tertulianos „Obranu“ proti pomlouvám etníků, svatý Basilio „Epištoly“ proti bludům arianů. A všichni byli jejich slovy přesvědčeni. Avšak nikdy by se jim to

nebylo podařilo, kdyby tito boží Otcové místo vyvracení argumentů svých odpůrců se omezili jen na to, že by je nazývali nástroji satana, zmijemi a zločinci. Ale Vy, když jste si uvědomili, jak nedostatečná jsou ta přívíska k odvrácení zla, pospíšili jste si požádat o pomoc prokurátora a místo argumentů jste proti bezbožnosti „Jany“ vytáhli se soudními vykonavateli. Tento způsob, jak přinutit k pokání ty, kteří se podle názoru církve myslí, není nový. Naopak. Proslavil se ve středověku u Západoevropanů svatou inkvizicí, papežskými odpustky a upalováním lidí na hranicích. Ovšem takovéto metody nikdy nenapadlo používat svatého Klimise ani svatého Basilia, protože si mysleli, že když Ježíš řekl svým žákům „Jděte a učte všechny národy“, nepředstavoval si, že tato kázání se budou konat formou pronásledování a soudními vykonavateli.

Možná, moji Svatí Velekněží, že mi na toto vše odpovíte, že svatý Basilio a další svatí Otcové byli skutečně moudří lidé, znající všechny svaté věci a vše, co je třeba k učení, a proto že mohli své evangelické pravdy a řečnické obraty stavět proti sofistům nepřátel víry, kdežto Vy jste neměli to štěstí se vzdělávat a máte takové neznalosti náboženských dogmat, že jste nuceni se uchýlit k laikům, aby oni rozhodli, jestli „Jana“ obsahuje něco proti dogmatům. A mimoto Basiliové a Chrysostomové neměli jinou starost než učení a neradi přijímali tituly biskupů, kdežto Vy naopak máte mnoho starostí: žádat o přeložení, intervenovat u ministrů, intrikovat proti nepřátelům, starat se o umístění svých přátel a ještě mnoho dalších věcí, které Vám zabírají mnoho času a nezbyvá už na kázání Stádu. Proto tedy dáváte přednost soudním vykonavatelům.

Tak tedy, moji svatí otcové, protože Vy neovládáte své povolání a protože Vaše protizákonné úsilí o překládání biskupů Vám nedává dost času, abyste otevřeli knihu, myslíte si, že je správné, aby lidé za to seděli v žaláři a byli zbavováni slunečního svitu, který dobrotnivý bůh poskytuje všem dobrým i zlým? Myslíte-li to tak, není to evangelické. Je to sice pívodní, ale je to směšné. A pohledte, jaké krupobítní sarkasmu spadlo na Vaše svaté hlavy, když Vám nepostačili laikové, které jste si pozvali, aby Vám, strážcům svatého pokladu dogmat, ukázali, v čem je bezbožnost „Jany“, a odhodlali jste se potom požádat o pomoc i pana prokurátora, aby on sám vyléčil to zlo — což je úkolem jen a jen Vaším, stejně tak jako rozmnožovat Vaše Stádo a přivést i toho zločince — spisovatele „Jany“ — celého zárčeného nazpět k nohám Kříže.

Jenomže pan prokurátor Vám vůbec neodpověděl a páni soudcové odpovíděli se smíchem, že když kniha je v klatbě a nesmějí ji číst, jak ji tedy mají soudit. Stejně tak i všechny tisk je proti Vám. Noviny „Imera“ napsaly, že to není žádná křesťanská podivná vidět ozbrojené ruce soudních vykonavatelů vedle bezbranných krvácejících rukou Spasitelových. Aby zesměšnil Vaše zákazy a encykliky, otiskl „Fos“ pohřební dialogy, „Independence“ Vám radila, abyste napodobili raději dnešní katolíky, kteří místo soudů používají slovní boj, „Nea Genea“ zesměšnila Vaši encykliku a dokonce i pan Kalapodakis konstatoval, že Vaše jednání připomíná temná léta středověku. Další se zase ptají, jestli to všechno neděláte v dohodě se spisovatelem, aby šla kniha lépe na obdyt. A když konečně ta celá záležitost došla tak daleko a posměch dosáhl vrcholu, považovali jste za správné svěřit obranu církevních práv vymikajícímu řečníkovi svatému metropolitovi Karistinskému. A on otiskl v novinách „Etnofylax“ filipiku proti vládě, kterou obvinil z lhostejnosti před nebezpečím rozvrácení státního zřízení, rozvrácení společnosti a všech svatých dogmat víry, a to všechno vinou ubohé „Jany“, která prý podkopává víru desetitisíců, vraždí celou společnost a všechno svaté vyvrací ze základů. Po takovémto úvodu žádá tento evangelický muž příkladné potrestání toho zločinného spisovatele, propuštění prokurátora, jenž neuposlechl jeho příkazů, pronásledování bezbožných knihkupců atd.

Vláda však nepovažovala za vhodné na to všechno ani odpovědět. A kdyby odpověděla, řekla by asi, že léčit toto zlo je úkolem církve, a ne vlády, že náboženská pravda se nemá co bát světla diskuse a veřejného boje proti bezbožnosti. A jsou-li snad stížnosti proti kléru, že záleží na něm samém, aby je vyvrátil svými vlastními ctnostmi a tím dokázal, že ony žaloby jsou lživé. Avšak jsou-li oprávněné, pak není správné krýt nestoudnosti kněžského tím, že se lidé posílají do žaláře . . .

A tak, moji ctihodní otcové, vláda by Vám nakonec asi odpověděla, že svou žádostí k prokurátorovi o pomoc jen zostouzíte křesťanství, zapomínáte apoštolských tradic, přiznáváte svou neschopnost obhajovat slovy svěřený Vám poklad boží a vystavujete se veřejnému posměchu. Jedním slovem — nevíte, co činíte.

A nemyslete si, že odpoví-li vám vláda, že zapomene na paragrafy zákonů a ústavy, kterých se tak nelitostně dovoláváte proti neohému spisovateli. Jestliže apoštolské tradice nesouhlasí s Vašimi encyklikami, nemyslete si, že státní zákony jsou jim příznivěji nakloněny. A pokud

se týče nadávek zločinec, zmije atd., myslím, že je zbytečné o nich zde hovořit, protože podvod a pomluvy jsou před zákonem trestné. Jenomže stálým opakováním staly se už nadávky nepochybným privilegiem kněží a nikdo jim je už neodpírá, protože z jejich úst přestaly být už nebezpečné. Vždyť lidé přestali vůbec jejich slovům věřit.

Paragraf, na jehož základě obžalováváte „Janu“ a žádáte o příkladné potrestání zločinného spisovatele, je — nemýlím-li se — § 9 synodního řádu. Tento článek Vás opravňuje bdít nad obsahem knih, jež se zabývají náboženskými otázkami a jsou určeny mládeži a kléru. Nevím, jak vy si tento článek vykládáte. Ctihodný kmet a vzdělaný profesor ústavního práva pan D. Kyriaku, jehož autorita ve věcech práva — jestli mi to dovolíte — je větší než Vaše, vykládá tento paragraf takto: „Na základě tohoto článku ústavy o zákazu propagandy ve prospěch jiné víry bylo svaté synodě poskytnuto právo bdít nad obsahem knih vydaných v Řecku i v zahraničí a určených mládeži a kléru. Avšak tento dohled svaté synody (dávejte dobrý pozor, moji svatí otcové) nemůže se rozšiřovat i na knihy, jež nejsou určeny pro školní výchovu, byl se zabývaly náboženskými otázkami z hlediska filosofie a historie. Jinak by bylo omezoováno hledání pravdy a myslitelé národa by se museli podřizovat názorům velekněží svaté synody v té které době.“

Dovolte mi tedy, moji ctihodní otcové, zeptat se Vás, má-li se „Papežka Jana“ považovat za knihu, která chce získávat lidi pro jinou víru. Spisovatel přece i v předmluvě prohlásil, že nechce ani v nejmenším polemizovat, ale že naopak popisuje všechny nestoudnosti Západu i Východoevropanů, zázraky středověkých mnichů, sny německých profesorů a všechny náboženské a filosofické bludy zcela nezaujatě, tak jako námořník zapisuje do loďního deníku směry větru.

Oušem ani do té hromady školských knih pro mládež a kléru nemůžeme „Papežku Janu“ zahrnout. Jakým tedy právem se pletete do věci, které nepatří do Vaší pravomoci, žalujete, pomlouváte a nadáváte knize, která nepodléhá církevní cenzuře? Společnost světila člověka Vašemu dozoru do té doby, než se stane dospělým a schopným sám myslet. Potom záleží jen na Vás, jak ho udržíte na cestě pravé víry, ale ne zákazy a cenzurou, nýbrž přesvědčováním, že Vaše učení je ve všech nejlepší, tak jak to uměli svatí Otcové.

Dobrým příkladem Vám mohou být Vaši bratři v Kristu ve Francii, kteří — ať chtějí, či nechtějí — se vracejí k apoštolským metodám. Tak například, když se objevila bezbožná kniha Renanova, místo aby

pojmenovali spisovatele zmijí, ďáblem a zločincem, místo aby volali jako Vy: „Pane prokurátore, zachraňte křesťanství z kořenů vyvrácené!“, požádali o pomoc jenom svatého Ducha. Totéž udělali i němečtí kněží proti Straussovi i angličtí proti Darwinovi i američtí proti Pakterovi. Všeobecně řečeno, zákonodárství všech dnešních kulturních národů pokládá za zbytečné a dokonce i za škodlivé ochraňovat náboženství pomocí soudních vykonavatelů. Myslí naopak, že jeho přirozenými strážci jsou kněží a že jejich zbrání má být pouze ctí a jejich plamenná slova.

Tak vidíte, moji svatí otcové, že Vaše encykliky a obžaloby jsou nejen nesmyslné a nezákonné, ale že jsou dokonce v rozporu se zákonodárstvím a smýšlením dnešní doby. A jsem plně přesvědčen, že by ani ve středověku nenašly ohlasu. Je sice pravda, že tehdejší církevní mocnáři odsuzovali teology, kteří se dopouštěli dogmatických onylnů a někdy i upalovali vůdce kacířů, ale nezabývali se literárními spisy, které propagovaly jinou víru. Spisovatelé v nich mohli psát o synodách, zázracích, svatých atd. a kněží sami se tomu smáli, jestliže kniha neměla vážné dogmatické zaměření. V té době, kdy papežství a svatá inkvizice nestoudně šlapaly po křesťanském stádu a na nespočetném množství hranic hořeli kacíři, uzřely světlo světa i ty nejnestoudnější knihy.

A to bylo docela přirozené, protože tehdejší spisovatelé neměli možnost vidět náboženství jinak než kukátkem mušických pověr a zlořádů velekněží, a tak začali věřit, že už neexistuje ani Pánbůh na nebesích, ani morálka na zemi, tak jako dnes musí pochybovat o ušlechtilosti a skromnosti křesťanství ten, kdo čte encykliku, v níž svatý metropolitá Karistias nadává a vyhrožuje celému světu.

Ale vrátím se ke středověku a prosím Vás, abyste si povšimli, že ani Boccaccio,² ani Ariosto, ani Pulci, ani Macchiavelli, ani Erasmus, ani Ravelle, ani další básníci a spisovatelé nebyli pronásledováni pro některé své bezbožnosti. Pouze od teologů se požadovalo správné věřit, kdežto ostatní myslitelé mohli psát, jak chtěli, a nebyli ani v nej-

² Boccaccio napsal své povídky v době papeže Klimenta VI., a žák Chrysolora Poggio Bracciolini se ve svých „Žertech“ vysmíval věcem božským i lidským, kdežto před ním hořel na hranici Jan Hus, jenž se odvážil tvrdit, že Bůh může spasit ty, které papež dal neprávem do klatby.

menším obtěžování církevními hodnostáři, kteří mimo to, že se zabývali obžerstvím, opilstvím, svatokupectvím, různými ohavnostmi a měli mánií upalovat kacíře, byli jinak docela dobří lidé, rádi se smáli, žertovali a podporovali literaturu.

Až potud, moji Ctihodní Velekněží, snažil jsem se Vám hmatatelně dokázat, že máme-li považovat „Janu“ za nekřesťanskou, pak tisíckrát nekřesťanské jsou Vaše nadávky, výhrůžky a volání prokurátora. A teď, s Vaším dovořením, se budu zabývat otázkou, zda v knize Vámi odsouzené zasměšnil spisovatel skutečně náboženství anebo něco jiného. V této mé snaze by mi trochu pomohla i zpráva komise, kterou jste jmenovali Vy, aby tu knihu zhodnotila. Vy však jste usoudili, že bude správné uchovat tuto zprávu v tajnosti. Měli jste k tomu asi vážné důvody.

A teď mi dovolu, abych se Vás zeptal, co Vy míníte pod pojmem náboženství. Francouzský král Ludvík XIV. měl ve zvyku říkat: „Francie, to jsem já.“ Tak si snad představovali křesťanství mnozí velekněží, i když se neodvážili říci otevřeně: „Náboženství, to jsme my.“ Kdybychom měli takto chápat pojem náboženství, pak všechno, co se týká kléru, musíme shrnout pod ně. To znamená, že součástí křesťanství tvoří i masakry při příležitosti konání svaté synody v Efesu, kopance Dioskurovy, požáry Nestoriovy, podurhy svatého Cyrila, vraždy Hypatie, masové vyražování řeckých filosofů ve Skythopoli, bestialní činy svaté Ireny a všechny další podobné hrdinské činy kněží, jež zdobí byzantské kroniky. Za součástí křesťanství je pak třeba také považovat i vyprávění o „Spasení hříšníků“, oplzlosti Nikodémovy, církevní huhnání, upalování Jidáše v Chalkidě, klanění se zázračně Panně Marii z ostrova Tinos nebo konečně i encykliku svatého metropolity Karistia. Jestliže si takto vykládáte pojem náboženství, moji svatí otcové, pak opravdu je ten spisovatel „Jany“ nástrojem ďábla, zmijí a zločincem, když se tomu všemu tak nelitostně posmívá.

Dovolte mi však, abych k tomu poznamenal, že takovýto výklad je už zastaralý. Dnes se postupně vracíme k původní prostotě a pod slovem náboženství rozumíme učení Ježíšovo, výklady prvních Otců a kánony synod, na jejichž sestavování nespolupracovaly ovšem kopance ani masakry. A jestliže jenom na tyto zásady omezují svou

víru, myslím, že jsem pravoslavnější než Vy, kteří pro své laciné zájmy posíláte do vyhnanství i takové apoštolské zákony jako zákaz překládání biskupů³. Chápeme-li křesťanství v soulase s evangeliem a apoštolskými tradicemi, a ne v soulase se svatou inkvizicí a kněžskou vládou ve středověku, těžko nalezneme v „Janě“ nějaké bezbožnosti, leda že bychom všechny ty nesmyslnosti středověkých teologů považovali za výmysly spisovatele. A jestliže se tedy jen tomuto posmívá, nedotýká se svatých vůbec. V křesťanství jde totiž o dvě věci: O jeho svatou pravdu, která mu dodává úcty, a o hloupé výmysly lidí, které je zesměšňují. Spisovatel ve své knize píše: „Máš rád dobré víno, milý čtenáři? Máš-li ho opravdu rád, pak jistě nenávidíš ty nesvědomité krčmáře, kteří z chamtivosti přilévají do tohoto ušlechtilého nápoje vodu, barvivo nebo dokonce jedy, a pak místo božského nektaru nabízejí lžičným rtům břečku bez chuti a k zvracení. Takovými kramáři byli odedávna i ti, kdož se zabývali opatrováním a rozdělováním vzácného vína víry, jak nazýval náboženství učený Albín . . .“ Jenom proti těmto krčmářům středověku vyhlásil spisovatel válku, nebo spíš výsměch, následuje příkladu svatého Augustina: „Haec tuirride ut eis ridenda se fugienta moendes.“ A píše-li pak ve své knize dále, že prý „na hřbetě osla, na němž seděl Ježíš, když vstoupil do Jeruzaléma, zůstalo znamení kříže . . .“ nebo ještě trochu dál, že prý „v Jeruzalémě zbožní ptáci o pašijovém týdnu smutně a mlčky posedávali po větvích a dokonce se i postili . . .“, nemá vůbec v úmyslu se posmívat Ježíšovi, ale těm hloupým teologům, kteří — jako by jim nestačily evangelické zázraky — vymýšleli si tyto a ještě další pitomosti, aby jimi komolili zbožnou tvář Spasitelovu. Ale ani dogmatům se, jak myslím, spisovatel nevysmívá, jestliže se směje těm, kteří diskutují noži, kopanci a podvrhy, anebo zahálčivým teologům, kteří z nedostatku jiného užitečného zaměstnání nashromáždili celou haldu všelijakých nesmyslů, aby zjistili, co se děje v žaludku toho, jenž při obřadu Večeře Páně pozřel hostii, co se s ní potom děje a kam odchází, a kteří současně zaplavovali Východ krví, hádali se mezi sebou o dvojí přirozenost Ježíše, a to vše jen proto, aby tím získali větší vážnost a tím i bohatší biskupství — jak to přiznává i sám jejich vrstevník svatý Isidoros Pilusiotis.

³ Tento boj biskupů trvá dodnes. Jde tu o snahu biskupů odstranit zákon, který jim nedovoluje žádat o přeložení na výnosnější biskupství. (Pozn. překl.)

A co říci o „Životopisech svatých“, o „Kalokairini“, o „Novém Ráji“, o „Spasení hříšníků“ a dokonce o té nestydaté „Žpovědi Nikodémově“, které dodnes kazí mravy lidí o zpodobují zakladatele křesťanství jako hlupáky a dryáčnický. Je snad i toto vše součástí náboženství?

A co mám říci o obžalobě, kterou jste z kazatelny vychrlili proti spisovateli, že se prý „vysmívá náboženství stálým přirovnáváním mystérií, dogmat, svatých procesí a zvyků pravoslavné církve ke zvykům a procesím pohanským“? Toto obvinění jen dokazuje Vaši neznalost církevních dějin a spisů svatých Otců, takže se musím za Vás červenat, když jsem nucen Vám je vyvracet. Snad jenom Vy nevíte, že většina — abych neekl všechny — křesťanské bohoslužebné zvyky i procesí byly podle svědectví svatých Otců převzaty z pohanství. Tak například Tertulianos a svatý Laktantios mluví s odporem proti pohanskému zvyku vykuřování kadidlem, a dokonce zakazují křesťanským obchodníkům kadidlo prodávat. Minutios Felix protestuje zase proti používání svíček. Svěcení domů vodou a procesí procházející ulicemi s obrazy svatých a za zpěvu litaní označuje Tertulianos rovněž za napodobení pohanských zvyků. Polykání hostie při Večeři Páně bylo podle svatého Justina převzato od Egyptanů, klanění je zase indický zvyk. A křest, podle Tertuliana, pochází rovněž od pohanů, kteří si počínali obdobně při zasvěcování nových věřících do mystérií bohyně Isidy. A nejen tyto zvyky, ale i dogmata a mystéria křesťanské víry, jako svatá Trojice, převtělení Ježíše Krista, žpovědi, přijímání Těla Páně atd. existovaly v pohanství již dříve a také pak i současně s křesťanstvím, jak to uvádějí svatí Otcové.

To všechno, myslím, je dostatečným důkazem, abych Vás přesvědčil, moji Ctihodní Velekněží, že psal-li spisovatel „Papežky Jany“ o podobnosti procesí a křesťanských zvyků se zvyky a obřady pohanskými, bylo to plně v souladu s historií i s poznatky nové vědy a konečně i s výpověďmi svatých Otců, jejichž spisy jste dali z neznalosti věci, jak se zdá, do klatby společně s „Papežkou Janou“. Ale buďte klidni, svatí Otcové nejsou mstiví a snad právě v tuto chvíli prosí Nejvyššího, aby Vám odpustil, říkajíce: „Pane odpust jim, neboť nevědí, co činí.“

Snad budete namítat, že dnešní úroveň vzdělání řeckého lidu není ještě taková, aby dovedl rozeznat, až kam sahá hranice náboženství, a že právě proto jsou preventivní opatření proti „Papežce Janě“ nutná, aby kniha nezviklala přesvědčení těch, kteří si ještě pletou náboženství a činy jeho služebníků. Avšak i když to vezmeme z této stránky, jaký účel mají Vaše zákazy a koho mají chránit? Je jistě samozřejmé, že ne ty, kteří neumějí číst — a tudíž nebyli knihou ohroženi — a ještě méně ty, kteří číst umějí, protože po Vašich zákazech jejich počet i zvědavost mnohonásobně stouply. To všechno víte Vy lépe než kdokoliv jiný a současně víte, že v důsledku nedostatků v křesťanské výchově je mezi námi ještě mnoho čtenářů „Spasení hříšníků“, babiček, které podkuřují svatou Paraskeví, a poutníků, kteří si myslí, že Panna Maria z chrámu na ostrově Tinos je milosrdnější než Panny Marie kdekoli jinde, tak jako Megařané podle Plutarcha tvrdili, že měsíc je v Megaře větší než v Aténách. Tyto nezdělané lidi jste tedy chtěli svým pokřikem pobouřit. Vy, světlá světa, opřeli jste se o tmou nevědomosti, abyste se pomstili spisovatelů, který pranyřoval zhýralost kněží.

Ani svaté neuctíváte, jak je třeba, a jejich jména vyměňujete podle politických okolností. Někdy je jmenujete otonisty a jindy zase revolucionáři⁴. Ani svatého kněžského roucha si nevážíte a přišete hanopisy věřícím, když si myslíte, že Vám málo zaplatili za náboženské služby, které jste povinni vykonávat zdarma. Toto a mnoho jiného lze číst v novinách, prostřednictvím nichž se mezi sebou hádáte a obviňujete jeden druhého ze svatokupectví a z přestupků proti kánonům synody. Ale to všechno spisovatele vcelku nezajímá. Nestranně říkal o všem pravdu a kritizoval či posmíval se všelijakým zlořádům a hloupostem, kdekoli je nacházel, ať už u pravoslavných, katolíků nebo protestantů, pod kutnou mnicha nebo pod pláštěm filosofa. A tak ho nechte už na pokoji. Radím Vám to spíše ve Vaš prospěch než ve prospěch spisovatelů, protože — kdyby mu to nehylo líto — musel by být jen rád, že Vaš neevangelický pokřik přispěl tolik k popularitě jeho samého i jeho knihy. „Papežka Jana“, která byla určena

⁴ otonisté — přívrženci prvního řeckého krále německého původu, který byl svržen roku 1862. Revolucionáři jsou míněni ti, kteří ho svrhli. (Pozn. překl.)

jako všechny v Řecku vydané knihy jen hrstce vzdělanců, se četla, díky Vašemu prokletí, v klubech, v kavárnách i v krámech, a někdy dokonce i nahlas, aby si ji poslechli i ti, kteří číst nedovedou. A došlo to dokonce tak daleko, že ze vzdálené Sýrie požádali svatý metro-polita nazaretský a opat kláštera svatého Sávy o zaslání jejího výtisku. Takové jsou tedy dnes výsledky církevních zákazů, rok 1866 není už vhodný pro klatby a církevní odsuzování spisovatelů.

POZNÁMKA O AUTOROVĚ

Autor „Papežky Jany“ — Emanuil Roidis — je jedním z vynikajících představitelů řeckého písemnictví druhé poloviny minulého století. Narodil se na ostrově Syros roku 1835 v poměrně zámožné rodině. Prožil bezstarostné mládí na studiích a na cestách v zahraničí a ve svých jedenadvaceti letech se natrvalo vrátil do Atén a tam žil až do své smrti roku 1904. Byl to aristokrat svými zálibami a přitom člověk hluboce vzdělaný, světovou literaturu znal jako málokdo. Byl též vynikající stylist, břitký satirik a ryzí logik, uplatňující přísně vědecká hlediska i ve své literární tvorbě. Míloval umění, knihy a všechen svůj volný čas trávil v knihovnách, v literárních klubech, v muzeích, v divadlech nebo na koncertech. Žil světácky až do té doby, kdy ho dvě velké pohromy přinutily stáhnout se do izolace: pozbyl sluchu a zároveň přišel o všechnen majetek. Četba stává se nyní jedinou radostí jeho života. Žije sice dál uprostřed řecké kulturní společnosti, ale s nostalgickou vzpomínkou na předešlá léta a s pocitem, že Atény jsou pro něho malé. Sycen nejlepšími duchy současné francouzské kultury, přehlíží s despektem řecké literární snažení a šířavě kritizuje všechno staré a přežilé.

Přes svůj aristokratický původ a povahu byl Roidis rozhodným stoupencem pokrokových ideálů své doby. Nenáviděl absolutismus a církevní despotismus, stavěl se proti středověkým přežitkům ve společenském a kulturním životě Řecka, ostře kritizoval pokrytectví kléru a hlásil se k ideálům ústavních práv a občanských svobod, které v té době hýbaly Evropou. V literatuře nesouhlasil s přehnaným řeckým romantismem a boursal svou kritikou svět, jímž se romantismus jeho krajanů inspiroval. Na tento Roidisův názorový

vývoj měly vliv zážitky z doby jeho jinošství, které prožil se svým otcem, řeckým konzulem, v Janově. A tam právě, jako čtrnáctiletý chlapec, zažil revoluční události let 1848 až 1849, které na něho silně zapůsobily a jejichž ozvěnu nacházíme i v „Papežce Janě“.

V řecké literatuře se Roidis objevuje poprvé v roce 1860 překladem z Chateaubrianda, jež doprovází vlastním úvodem, v němž — ač ještě mlád — zaujímá správné stanovisko k současným řeckým literárním problémům. Napsal pak řadu satír, povídek, kritik, překládal ze světových literatur. Měl velký vliv na mladou řeckou uměleckou generaci a přispěl k přerodu řecké literatury kolem roku 1880.

Za jeho nejlepší dílo se považuje „Papežka Jana“, která — přestože uplynulo právě vloni sto let od jejího prvního vydání — je stále mladá a svěží a patří dodnes mezi nejčtenější knihy v Řecku a mezi nejpřekládanější novořecké knihy v zahraničí. Autor sám ji pokládá za historickou studii o období raného středověku. Údaje a citáty obsažené v dlouhém úvodu a množství vysvětlujících poznámek, jimiž autor svou knihu doprovází, svědčí o mnohaleté houževnaté dokumentační práci a o trpělivém shromažďování materiálu.

Děj knihy se opírá o událost, kterou zachovala ústní a písemná tradice katolické literatury: v devátém století se ocitl v čele římské církve krásný a moudrý papež Jan VIII., který byl ve skutečnosti ženou. Roidisovo vyprávění o papežce Janě je však jen záminkou, účelem je zesměšnit nejen středověk, ale jeho kritikou ukázat na zlořády současné církve, jakož i společenského, politického a kulturního života v Řecku. A tak se z romantického námětu nestává romantické dílo plné rytířských dobrodružství a subjektivních obrazů o životě svatých, ale břitká proticírkevní satira, která vyniká prostou logikou, střizlivostí výrazu a přesností popisu, v níž autor usiluje zobrazit skutečnost takovou, jaká byla. Překvapivé spojování středověkých poměrů s poměry současné doby, neustálé střetávání těchto dvou sobě tak vzdálených světů vytváří v řecké satirické próze novou tradici, jejímž pokračovatelem se stal Kostas Varnalis.

„Papežkou Janou“ pokusil se Emanuil Roidis povznést řeckou literaturu na světovou úroveň. Společenské a kulturní

poměry v Řecku nebyly však v té době ještě zralé, aby mohly kladně reagovat na Roidisovu výzvu. Novořecká společnost, která vyšla z národního povstání roku 1821, se vyvíjela příliš pomalu. V politickém a kulturním životě země převládaly síly, které překážely normálnímu vývoji národa. Sláva starého Řecka působila zatím retardačně, protože oživovala právě ty síly, které žily v omylu, že mohou vzkřísit starověkou řeckou kulturu a netvořivě přezvykovaly staré a překonané kulturní hodnoty a formy. Řecká literatura přejala z romantismu jeho pasivní prvky a aténská romantická škola je ještě přehnala pěstováním falešných citů, cizích řeckému lidu, který žil ještě ve svém prostém a zdravém přírodním prostředí. Proto se vydání „Papežky Jany“ setkalo na jaře roku 1866 na jedné straně s tolika sympatiemi u prostých lidí a na druhé straně s neobyčejným odporem v oficiálních kruzích v čele s představiteli církve; ti dokonce nad knihou vyhlásili klatbu. Tím však jen přiměli Roidise, aby ve svých odpovědích Svaté synodě ještě jasněji vyjádřil svou ideologii.

Lysimachos Papadopoulos

OBSAH

Předmluva	5
Úvod	17
Papežka Jana	
Část první	51
Část druhá	77
Část třetí	120
Část čtvrtá	178
Poznámky autora	223
Encyklika Svaté synody proti „Papežce Janě“	250
Pár slov k odpovědi	252
Poznámka o autorovi	264